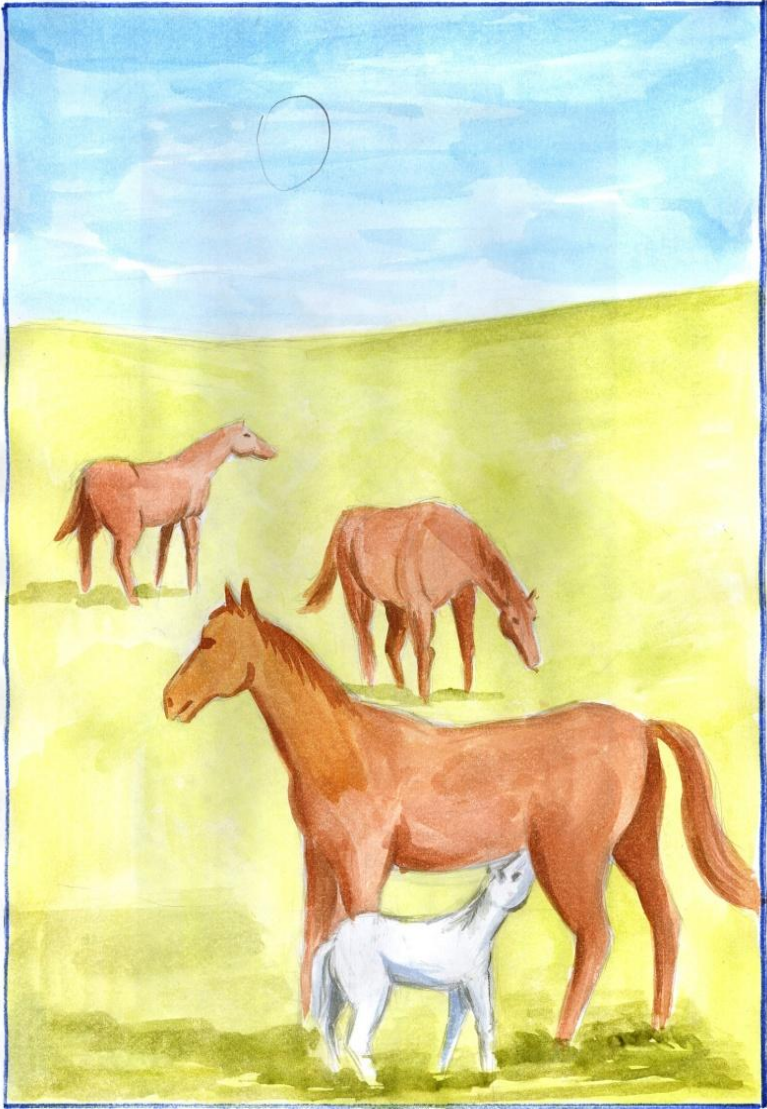

УМАР САФАР

БЎЙИ ШАБ

(Қисса)

Маҷмӯае, ки манзури хонандагони гиромӣ мегардад, фарогири қиссаҳоест, ки аз саргузашти пурхаму печи инсонҳо ҳикоят мекунад. Инсонҳое, ки гардиши рӯзгор, сарнавишт зиндагии эшонро бо ҳам пайванд задаву дар қиболи ҳамагуна душвориҳо мавриди озмоиш қарор додаст. Умед аст, ки маҷмӯа мавриди писанди дӯстдорони адабиёт қарор мегирад.

Худовандо, ҳазорон сол аст, ки рӯзро чун ойинаи тамомнамо дар ихтиёри офаридагонат мегузори ва шомгоҳон онро боз меситонӣ. Оё дар ин доду ситад аз нуру зиёи ӯ коста шуда, ё чехрааш хира шудааст?...

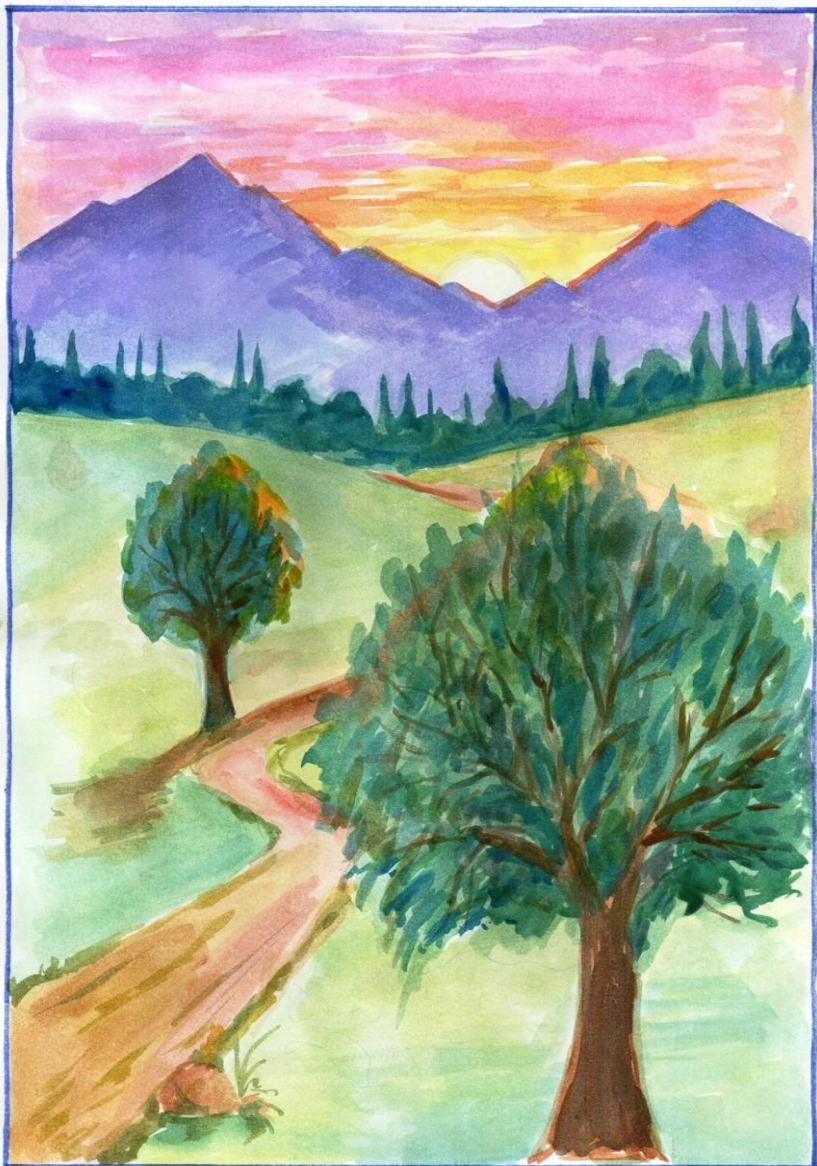
Ман дар синаи торикӣ қарор дорам. Чашмам, ки бо рӯшноӣ танаффус мекунад, гӯё ки дамгир мешавад. Таачҷуб аст. Дар кӯдакӣ ба мо мегуфтанд, ки рӯшноии рӯз беҳаду охир аст. Ҳар қадар ки аз он истифода шавад, аз миқдораш заррае кам намешавад. Чи дурӯғи шохдоре! Агар дурӯғ набуд, чаро дар дили рӯз хонаи мо торик аст, пеши поро наметавон дид?

Дирӯз модарамро дидам, ки дар даст асо гирифт ва ба хонаи ҳамсоя рафт, то кадре равшании рӯз биёрад. Худовандо! Рафту барнагашт, метарсам, ки дар миёни бешаи зулматзада гум шуда бошад...

Писарак нахуст шабро дид, болои ҳама чиз парда мекашид. Осемасару музтариб мехост дунё бо тамоми мазоҳираш зери сояи болҳои зулмони ӯ бошанд. Дар як они воҳид мавҷудоти рӯи замин ранг бохт. Бешаву ҷангалҳои сабзпӯш сияҳфом шуданд. Аз рухсори биноҳо, хонаҳои маскунӣ гӯё дуда мерехт. Ғайриинтизор аз наздаш ду кабӯтарак, ки болои боми онҳо лона доштанд, парвозкунон гузаштанд. Худоё! Гӯё онҳоро бо сиёҳӣ ранг карда буданд. Ба зехнаш расид, ки замоне модараш калобаҳои сафедро дар сатли ҷӯшон, ки обаш бо хокаи сиёҳ омезиш дода шуда буд меандоخت ва чанд дақиқа нигоҳ медошт. Ҳангоме ки калобаҳояшро аз сатл берун мекашид, қад-қади тори калобаҳо рангоб мечакид. Сиёҳӣ сафедиро фурӯ мебурд, хурд мекард, вожгун месохт.

Зулмати шаб нерӯи дидро аз писарак салб намуда буд. Чашмонаш тавони дур диданро надошт. Пардаи сиёҳӣ

гафстару печидатар, мегашт. Эҳсос намуд, ки манзили
зисташ низ аз торикӣ пур шудааст. Ҳайратзада шуд.

Охир, дари хона бо панцараҳояш баста буд. Ҳатто

хурдтарин роғе ҳам мавчуд набуд. Пас, ин шаби торикдил чӣ гуна ворида хона шуд?

Хона саршори шаб шуда буд. Бӯии занандаи шаб ба машомаш расиду сараш гич шуд. Хоҳише ногаҳонӣ, вале кашандаву чаззоб дар умқи синааш ба чунбиш омад. Зехнашро ба ин андеша водор сохт, то шабоҳате миёни бӯии шаб ва дигар бӯйҳои ошно пайдо кунад. Замон мегузашт, вале ҳеҷ атреро шабеҳу монанди бӯии шаб намеёфт. Танҳо яқин карда буд, ки бӯии шаб нофорам аст. Дар вучуди инсон тарсу бим эҷод мекунад. Касро дилгиру пажмурдаву дилшикаста месозад. Вале бар хилофи дигар бӯйҳои ҳамтои хеш ранг дорад, ранги тираву тор, зояндаи ғаму андӯх.

Писарак ғарқ дар миёни амвоҷи зулмони шаб мисли нобиноён панҷаҳои нозукашро ба сӯи панҷара дароз намуд, то мабодо ба чизе аз ашӯи мавҷуди хона бархӯрад, пешпойи хӯрда ба фарши хона афтад. Шунда буд, ки инсон дар муқобили чунин фазои тираву бимнок бояд шона ҳам накунад, ба фишори андӯхбори шаби сиёҳдил тан дарнадиҳад. Зеро шабҳо мардуми заифу буздилро хеле зуд мешиносанд, мисли об дам мекашанд, асиру побанди хеш месозанд.

Буздил мардум бо дидани шаби зиштсурат ранг мебозанд, мепурканд, ларза дар ҷонашон меафтад, ғулому бандаи шаб мешаванд.

Вай ба ҳеҷ вачҳ ҳозир набуд иродаву ихтиёр дар панҷаи шаб бисупорад.

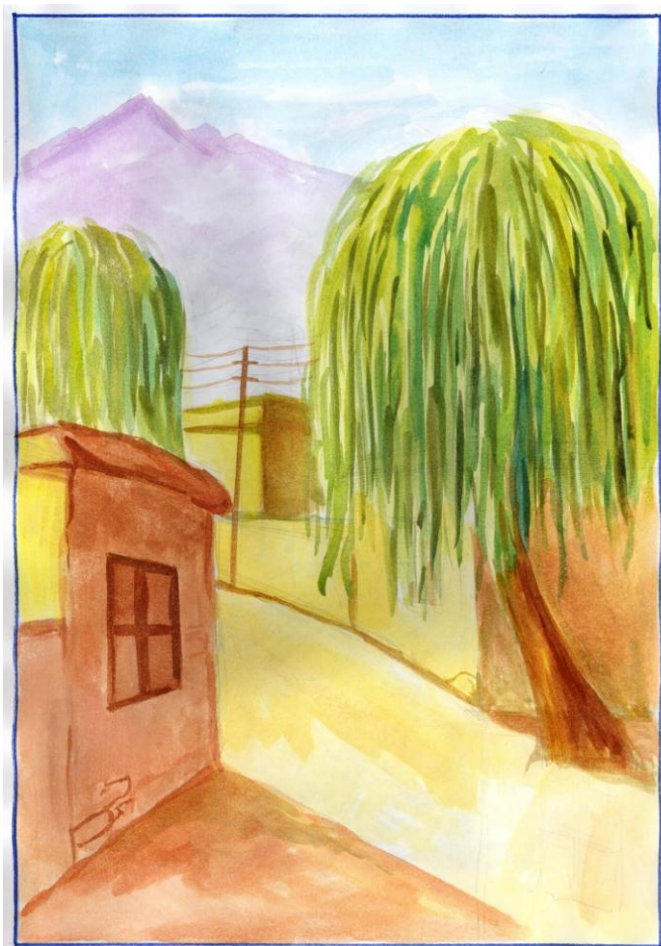
Хуб шуд, ки ин машварати пешин ба зехнаш расиду шердилу хурсандаш намуд. Соп-соп намуда худро ба панҷараи хона наздик намуд. Ҳамин ки сарангушти дасташ ба панҷара расид, онро қабза карду панҷараро боз намуд. Ҳавои ғализу сангине омехта бо бӯии шаб ба димоғаш расид. Сӯзише дардноку зудгузар дар умқи димоғаш эҳсос намуд. Гӯё ба димоғаш оби сард рехта бошанд. Ғайриихтиёр чашмҳояшро пӯшид. Пилкҳояшро ба андозае ба ҳам фишурд, ки аз кунҷи дидаҳояш об

захид. Сипас бо нӯги ангуштон пилкхоро молиш дод.

Мисли ин ки ин амалаш коргар уфтод. Дидаҳо ба торикӣ одат карданд.

Пушти панчара дар ҳавлӣ шаб кохи бузурге бино карда буд. Писарак дар хилоли умри хеш кохҳои мухташаме аз наздик, дар тасвири китобу маҷаллаҳо ва дар филмҳои гуногун дида буд. Дар бунёди кохҳои дидаи вай рангҳои мухталиф ба қор гирифта шуда буданд. Рангҳои дурахшону дилкаш, чашмрабо, зояндаи нишоту хушояндӣ, умеду орзу. Писарак ҳаргиз перомуни дунёи даруни кохҳои шинохтаи хеш ва одамоне, ки дар дохили он буду бош доранд андеша накарда буд. Танҳо дар тӯли чанд моҳи охир зимни бархӯрди дубора бо кохҳои бишнохта натиҷаи мубҳаме дар зеҳнаш дар бораи онҳо шакл мегирифт, ки шояд бошандагону коргарони кохҳо мардуми бохушу баргузидае бошанд. Тангдастӣ, дастнигарӣ, ҷақру нодорӣ, ниёз барои онҳо бегона бошад. Ва шояд суфраи онҳо саршори шодқомӣ, хандаву хушбахтӣ бошад...

Нолаи гӯшхароши як махлуқи шабгард, риштаи афкори писаракро қатъ кард. Шинохти ин нолаи ногаҳонӣ дар умқи шаб хушу ёдашро ҷалб намуд. Дилаш мехост бидонад, ки соҳиби ин нола чист? Чӣ дарду ниёзе ӯро маҷбур намуда, то садо баланд кунад. Ё бар хилофи ин изҳори ризояту хушнудӣ мекунад?!

Садои махлуқи ноошно мисли барқ дар осмони шаб дурахшиду хомӯш шуд. Дигар зехну ҳуши писаракро тавону ташхиси худованди садо набуд. Ба назар чунин мерасид, ки кохи шаб махлуқро бо нолаву фиғонаш фуру бурда буд. Хулҳулае даруни кох бархост. Бинои кох бо тамоми ҳашмату шукӯҳ ба чунбиш афтод. Гӯё бошандагони кох мерақсиданду пойкӯбӣ мекарданд.

Хира-хира қиссаҳои модаркалонаш ба ёдаш омад. Модаркалон мегуфт, девону чинҳо, парию аждаҳо маъмулан дар домони зулмати шаб ба роҳ меафтанд, то корҳои сиёҳи худро анҷом диҳанд. Ин тоифа аз рӯшноӣ харос доранд. Ободиро чаҳми дидан надоранд. Аз ин рӯ сари роҳи худ ҳар чӣ аз ободӣ, нақши дасти инсон диданд, харобу вожгун месозанд. Замоне, ки аз натиҷаи аъмоли нопоки хеш ба шавқу шӯр меоянд, даст ба дасти ҳам медиханду рақсу пойкӯбӣ мекунанд. Таҷаммуи онҳо сабабгори хезиши боду гирдобҳои ваҳшатнок, садоҳои бимнок, ҷунбиши замин мегардад... Писарак аз зуҳури ин гӯшаи нохушоянди қиссаҳои модаркалон дар пардаи зехнаш саҳт пушаймону нороҳат шуд. Аз ҷониби дигар дар ҳайрат афтод, ки чаро маҳз ҳамин бахш аз шунидаҳо пеши назараш ҷилвагар мешаванд. Мехост масири ҳаракати андешаашро тағйир диҳад, суратҳои абусу мудҳиши аҷинаву деғу париро аз саҳифаи хотироташ дур созад. Зеро ҳузури онҳо дар вучудааш як ҳолати таъҷибовару тарсонокро эҷод мекард. Эҳсосе муқовиму решадор дар синааш сар баланд карда буд, то писаракро аз ҷангу банди ин ҳолати заҷрнок раҳо созад. Синаи коҳи шаб ҳамон муталотим буд. Овозҳои аҷибу ғарибе дару девораширо меларзонд.

Писарак бо қалби пурниёзу имдодҷӯёна дар муҳити дамгиру рангбохтаи ҳавлӣ дида сӯи осмон афканд. Вале афсӯс, осмон низ бо абрҳои сиёҳу мушкӣ чехра пинҳон карда буд. Гӯё абрҳо ҳамдигар ҳамзабон шуда буданд, зеро фармони лашкари шаб қарор доштанд. Хешро бо пероҳани шабрангу атру бўи шабгуна ораста буданд.

Таконе дар пайкари онҳо эҳсос намешуд. Дидани ин манзара андешаеро аз домани яъсу навмедӣ дар мағзаш бедор кард, мисли хун ба рағу пайвандаш давонид.

Ин авзоъ рӯху равонашро барои парокани охи дудолуде омода карда буд, вале таъкидҳои модаркалон

писаракро аз вартаи таслиму асорат канор зад. Яқин медонист, ки пушти абрҳо ахтарону маҳ машғули дурахшишанд. Онҳо пардаҳои абрҳои тирарӯро хоҳанд шикофид. Бехуда нагуфтаанд: «Поёни шаби сияҳ сапед аст»...

Рӯдхонаи замон чорӣ буд. Орому хомӯш аз миёни ҳавлие, ки писарак қарор дошт, мегузашт. Сабади пургул аз андешаҳои писарак дар синаи ин рӯдхона шино мекард. Писарак дар чаҳордевори ин ҳавлӣ, дар сабзтарин гӯшаи замини бузург рӯзе зода шуд. Ин ҳавлӣ барояш вусъати дунёро дошт. Гумон мекард, ҳавлии онҳо маркази дунёст. Аз синаи ин ҳавлӣ нахустин бор хуршедро дид, бо ӯ бинои дӯстӣ гузошт, аз ӯ муҳаббату дӯстдорӣ, гармию ишқ омӯхт. Дар гаҳвораи ин китъазамин дар оғӯши шабони сияҳзамир аз пистони нурафшони махтоб шир нӯшид ва фонусе саршори нур дар синааш шукуфид...

Ҳамин дирӯз буд, ки волидайнӣ писарак пас аз машварату тараддуд диданҳои чандрӯзӣ қарор доданд, барои дидану аҳволпурсӣ аз Нозбӯ-хоҳарбузурги ягонаи писарак раҳсипори шаҳр шаванд. Як рӯз пеш аз мусофират модараш субҳи барвақт ӯро аз хоб бедор намуда, амр кард, то аз ҳезумхона барояш ҳезум биёрад. Ният дошт барои Нозбӯ нони танӯрӣ, кулчаҳои ширмол пазад. Шояд духтараш нони танӯру бӯи гандуми дар осиеби обии деҳ ордшударо пазмон шуда бошад. Бе ин ҳам расму рукни қарнҳо шаклгирифтаи меҳмонист, ки инсон бояд ҳангоми вуруд ба хонаи дӯст дастхолоӣ набошад. Ҳатман дастовезе ҳамроҳ дошта бошад. Ба гумони модар барои мардуми шаҳрнишин аз нони танӯрӣ савғову дастовези пурбаҳотаре нест.

Одатан барои писарак субҳгоҳӣ аз бистари гарми хоб чудо шудану барҳостан хеле саҳту ранҷовар буд. Махсусан субҳи он рӯз, ки шабона то дер замон машғули номахонию посухнависӣ буд, вучодаш хаставу афғор шуда буд. Ҳангоме ки модар даст ба китфаш гузошту

тултондаш, базӯр чашм боз намуд. Мисли рӯзҳои пешин мехост бо пеш овардани баҳонаҳои рангин, ки аз мухиту рӯҳу равони кӯдакӣ маншаъ мегирифт, аз амри модар сарпечӣ кунад. Медонист, ки модар аксар зери бор мерафт, бо лабханди меҳромез баҳонаи дурӯғини ўро мепазуруфт, аз пешониаш гарм мебӯсид, бо кӯрпа мепӯшондаш ва дунболи кораш мерафт. Ва боз писарак мемонду хоби ширини субҳгоҳӣ. Вале ин бор писарак бо вучуди хастаҳолию саргароние, ки бар асари дерхестии шабонгоҳӣ танахро чира шуда буд, аз ҷо парид, то дар иҷрои амри модар таъхир насозад, зеро модараш гуфта буд, ки барои хоҳарбузургаш Нозбӯ кулча мепазад. Нозбӯ пас аз волидайн сеюмин шахсе буд, ки то ҷони ҷон дӯшташ медошт. Рӯзе набуд дилаш дар ёди ӯ гум назанад ва эҳсоси фироқу дурӣ накунад. Нахустфарзанди хона буд, ки солҳо пеш барои хондану табибӣ омӯхтан худро ба оғӯши шахр зада буд. Соли аввали мусофирати вай барои писарак ниҳоят гарону дардангез буд.

Ёдаш ҳаст, мисли имрӯз торик- торики рӯз модар бедораш кард. Бо чашмҳои нимабоз ба модар менигарист, вале намефаҳмид, ки дар дили саҳар чи иттифоқе афтада, бо чи иллоте аз хоб нофораш карданд. Панҷаҳои шахшули модар дар замини мӯйҳои сиёҳаш ҷӯя мекашид. Чехраи мушаввашу музтариби вай ҳеҷ таъсире барояш эҷод наменамад, зеро дасти навозишгару меҳромези модар мачзубаш намуда буд. Ӯ даст аз бистар бардошт ва бағали модар гузошт. Дар ҳоле, ки мехост чашмонашро бипӯшад, модар гуфт: Шохинҷон! Хез, бачам бо ҳам тахтул кунем. Хоҳаракат имрӯз сафар дорад.

Домони модар бӯи шири навдӯшида мекард. Равшан буд, ки ӯ то ин дам модагови пешонисафедашонро ҷӯшидааст.

Хабари модар ба андозае ногаҳонӣ буд, ки писаракро гичу сардаргум сохт. Фаврӣ аз ҷои хобаш бархост. Ба

назди панчара давид. Панчарае, ки ба сӯи ҳавлӣ боз мешуд ва фазову масоҳати ҳавлӣ аз пушти он чун кафи даст намоён буд. Рӯи ҳавлӣ болои суфраи гилин, ки нишастгоҳи тобистонаи онҳо буд, падару Нозбӯ нишаста буданд. Дуртар аз сари дастархон гӯшае чомадон ва як бастаи китоб қарор дошт. Эҳсосе ғамбор қалбашро фишурд. Яқин ҳосил намуд, ки хоҳараш меравад. Хонданӣ меравад, табиб мешавад. Табиб, ки шуд, ба деҳа бармегардад. Он гоҳ пойҳои дардманди бобои Мансур, ҳамсоия девордармиёни онҳоро табобат мекунад. Кӯдакони беморро даво мекунад. Дар деҳаи онҳо бемористон месозад. Намегузорад, ки аз ҳақу ҳамсоияҳо касе касалу бемор шаванд.

Ҳа ин гапҳоро ба ӯ хоҳараш гуфта буд. Вале писарак ба суханони вай бовар намекард. Аммо дигар ҷои шакку тардид набуд.

Хоҳараш меравад. Ӯро танҳо мегузорад. Вай бори нахустин эҳсоси танҳой кард. Сафҳаи зехнаш молмоли андешаҳои сардаргум шуда буд. Чӣ кор карданаширо намедонист. Садҳо суолу пурсиши бепосух зехнашро асир намуда буд. Афсӯсу дарег аз он дошт, ки чаро дунё бо чунин сурате бино шуда? Чаро дар деҳаи онҳо бемористон нест? Чаро кӯдакони деҳи онҳо ранчуру мубталои дарданд? Аз чӣ чашмони холаи Моҳрӯ сурху дардманданд?

Писарак ғарқ дар гирдоби ин пурсишҳои нохушоянд гумон дошт, агар ин дардвораҳои мардум намешуд, агар деҳаи онҳо соҳиби табибони худ мебуд, бемористон медошт, он гоҳ хоҳараш даст ба домани тиббу табобат намезад ва ӯро дар чаҳордевори ин деҳкадаи ғарибу аз ёдҳо рафта таку танҳо намегузошт. Ғаму андӯҳи ғайримунтазирае ба бозувони наҳифи Шоҳин нишаста буд. Ҳайрону ноилоч дар банди ин мушкил буд, ки аз ин ба баъд, бо ки рози дил мегушояд, бозӣ мекунад, шабҳо барояш кӣ афсона мегӯяд. Муҳим аз ин бо ки ба мактаб меравад...

Писарак назди панчараи бози хона, пойбанди андешаву хаёлотӣ ғамангези хеш боз ба ҳавлӣ назар андохт. Дар интиҳои ҳавлӣ назди оғилхона модагови пешонисафед дар тавила буд ва нухшор мекард.

Гӯсолачаи думоҳаи ширмасташ машғули макидани пистонҳои камшираш буд. Ҳар гоҳ ба андозаи кофӣ дар пистонҳои модагов шир пайдо намешуд, гӯсолаи сармаст бо фукаш ба пистони модар бо тамоми нерӯ фишор меовард. Модагов аз зарбу фишори дардноки гӯсолааш ранҷ мебурд, худро аз ӯ канор мекашид, вале боз мутеъона ором мегирифт ва барои зарбаҳои баъдӣ омода мешуд.

Тамошои ин манзара Шохинро мутаассир намуд. Дилаш мехост гӯсола ҳар чӣ зудтар алафхору аз домони модар чудо шавад, вагарна азоби модаговро поёне нест.

Чашми писарак ба чуфти мурғобиёне афтод, ки дар васати рӯдхонае, ки аз миёни ҳавлиҳои онҳо мегузашт шино мекарданд. Садои ғарибе аз синаи онҳо берун меҷаст. Писаракро муддате буд ин суол мутааҷҷиб месохт, ки чаро ин махлуқони хушсурати Худо бо вучуди он ки соҳиби болу паранд, пою панҷаҳои пурнақш доранд, бо рангу оби гуногун ороста шуданд, рӯи замин камтар қадам мезананд. Ҳама қисмати умдаи умри хешро рӯи об мегузаронанд. Бастигии мурғобиён бо об шигифтангез буд. Ин парандагони маҳрум аз парвоз табиати обро хуб мефаҳманд. Зимни шино дар синаи рӯдхона минқорҳои зардранги худро ба об фуру мезаданд, ё минқор болои минқор мегузоштанд, пар мекашиданд, бо ҳам ба таври ғарибе меҳрубона бозию гуфтугузор менамуданд.

Писарак афсӯс меҳурд, ки забони мурғобиёно намедонад. Хеле дилаш мехост бидонад, ки онҳо роҷеъ ба чӣ сӯҳбат мекунанд, ба гӯши рӯдхона чӣ мегӯянд...

-Оҳой кампир, кучой, зуд бош, ки шират сар рафт.

Ин садои падар буд, ки Шохинро аз доми хаёлу андешаҳои ширину ҳасратолуд раҳо намуд.

Чашмашро деги чаҳоргӯшаи пуршир, ки зери айвон болои дегдон меҷӯшид, ба худ чалб намуд. Нерӯи оташ ба андозае тез буд, ки ширро аз дег берун мезад. Шохин ин дегро дӯст медошт. Зеро ҳар гоҳ ки шир мепухт, модар қаймоқи болои онро ба ӯ меод. Сипас шири дегро ба зарфҳои дигар мерехт. Он гоҳ лазизтарин баҳши шир, хурошуки таги дегро бо кафгир чамъ менамуд, ба пиёла меандохту Шохинро садо мезад.

Модар ин амалро хеле оҳиста, бо як назокату шеваи хосе анҷом меод...

Дар тӯли ин андешаҳо писарак боз малулу сарафканда ба сӯи суфраи гилини рӯи ҳавлӣ дида дӯхт. Нозбӯ дар муқобили хатти сайри нигоҳи вай нишаста буд. Хомӯшу сар ба сукут. Оғози мусофирати тӯлонӣ, дурӣ аз конуни хонаводагӣ ва махсусан чудоӣ аз Шохин барояш осон набуд. Писарак ҳолати ӯро дарк мекард. Медид, ки Нозбӯ мисли як гунаҳкор наметавонад сар баланд карда, ба чашмони вай нигоҳ кунад. Вучудахро изтиробу нигаронии бесобиқае фаро гирифта буд. Орзу дошт ҳар чӣ зудтар бо Шохину модар худоҳозирӣ кунаду ба роҳ афтад, вагарна гиря амонаш нахоҳад дод.

Писарак лаби рӯдхона рафт, то дасту рӯй шӯяд. Дар ин миён модар барои аҳли хонавода ширчойи гарм кашид.

Сари дастархон касе чуръат надошт лаб ба сухан боз кунад. Ҳар кас побанду масруфи дунёи ҳаёли буд.

Вучуди инсон дар паҳноӣ ҳастӣ аз дунёбино ҳамроҳ бо ҳаракату чунбучӯш, тағйири макону конуни будубош будааст. Беҳуда нест, ки бақои ҳаёт, идомати вучуд вобастаи ҳамин ҳаракату ҷойивазкунии мустамар аст. Агар чунин набуд, ҳеҷ гуна таҳаввулу дигаргунӣ пешрафту такомул сурат намегирифт. Ҷаҳон бо тамоми зухуроташ дар ҳамон шаклу сурати аввалӣ боқӣ мемонд. Ин амрро рабту пайванде ба хоҳишу иродаи мавҷудоту махлуқот нест. Ҳеҷ чизе аз ин доира беруну истисно нест. Қарнҳо ин ҷавҳари такомулу зиндагисоз бо

ҳазорон роҳу равиш, тазохур мекунад, атру бӯ мепароканад. Ҳама дастнигару вобастаи муқтазои табиати онанд, ҳарчанд вучуду зарурати он маҳсус нест.

Ин андешаҳо дар зехни Нозбӯ русух менамуд. Ӯ ба умқи ин воқеият пай бурда буд. Медонист, сарчашмаи гардиши бесобиқае, ки дар рӯзгори ӯ оғоз гардида ва ба сарнавишти вай шаклу сурати нави кайфӣ хоҳад бахшид, ҳамин ҳаракати зиндагиофарин аст. Огоҳию шинохти ин рукни ҳастӣ як навъ камол аст, вале муҳиту зехнияти мардуми деҳот ба пазириши фаврии он омода нест. Зеро мавқеияти замони боис мегардад, ки дарки воқеияти айни ба кунди сурат бигирад. Саҳнаҳои гамангез аз зиндагии деҳотиён пеши назараш чилвагар мешуд ва мутаассираш менамуд, дилаш барои ҳамдеҳагон месӯхт. Мефаҳмид, ки деҳот аз шохроҳи рушду тараққии ҷаҳон даҳсолаҳо ақиб мондааст, вале ноумед набуд. Гумон дошт мусофирати ӯ ба хотири таҳсил дар ислоҳи вазъ қадами муассир хоҳад буд.

Ӯ зерчашми ба падар менигарист. Падар мисли ин ки мунтазири ишорат буд, амри бархостану раҳсипор шудан намуд. Онҳо, волидаину Шохин ба хотири гусели Нозбӯ аз хона берун заданд. То истгоҳи марказӣ, ки қароргоҳи мошинҳои шаҳргард он ҷо буд, як километр фосила буд, ки бояд пиёда тай мешуд.

Нимаи аввали тобистон буд ва ҳаво рӯ ба гармӣ мениҳод. Аз насими форами субҳгоҳӣ, ки соате пеш аз домани кӯҳ бархоставу меҳмони ин марзу бум буд, нишоне намонда буд, гӯё ин, ки лабу руҳсори дарахтони гармозада вучуди онро фурӯ бурда буданд. Насими субҳрасида чи беибо мерақсиду пой мекӯбид. Лабрезии ишқу муҳаббат худро ба оғӯши марду зан, хурду бузург меандоخت, гарди ҳастагӣ аз сару руҳсораҳо бармедошт. Бо фурсате андак талош меварзид асаре дар зиндагии мардум бигзорад. Дар рӯзгори якнавохти онҳо таҳаввуле эҷод кунад.

Акнун аз бод на пай монда буду на Ҳайдар. Ҳеч

бандаи Худо намедонист, ки ин меҳмони осемасари субҳгоҳӣ кучо шуд. Ё шояд рафта буд зери буттахову себаргаҳои сабз, то аз нурҳои сӯзони хуршед худро паноҳ созад...

Шоҳин бо табъи хира паҳлӯи апааш Нозбӯ роҳ мерафт. Аз дасти ӯ дошта буд ва роҳравон кафи дасти хоҳарашро ба рухсорааш молиш меод. Ҳозир набуд ҳатто лаҳзае панҷаи ӯро аз дастонаш раҳо намояд. Падару модараш пешопеши онҳо роҳ мепаймуданд. Ҳамсоғон низ ягон-ягон пушти гирифториҳои хеш аз хона берун мешуданд. Занҳо гову моли хешро ба сари пода меронданд. Таачҷуб аст, ки ин ҳайвоноти забонбаста бо дидани ҳамнавьони худ ба садо дармеоманд. «Баос»-у «маос»-и онҳо дар як лаҳза фазои деҳқадаро пур мекард. Гову гӯсолаҳо ба мучарраде, ки ба ҳам наздик мешуданд, якдигарро мебӯйиданд ва ба ин восита изҳори меҳрварзиву ҳамдӯшӣ менамуданд.

Аз тарафи чапи роҳ симҷӯбҳои ҳатти барқ шинонда шуда буданд. Зимни гузар аксар вақт ҳайвоноте, ки мубталои бемории хориш буданд, гардану тани бемори худро дар баданай симҷӯбҳо меҳоронданд. Баъзе аз онҳо ин амалро то хуншор шудани маҳалли осебрасида давом меод. Бад-ин сабаб аксар вақтҳо атрофи симҷӯбҳо тӯдаи мӯйҳои рехтаи ҳайвонот сиёҳӣ мезад. Ин ҳайвонҳои безабон бо ин амали худ дар пояи симҷӯбҳо коргоҳи ачиберо барои мӯрчаҳо эҷод менамуданд. Пас аз зери симҷӯбҳо дур шудан лашкари азими мӯрчагон ба кашидани мӯйҳои рехта, ки решаашон ғизои хубе барои онҳо буд, оғоз менамуданд. Ё шояд аз пашми говон дар лонаҳои худ барои зимистон бистари гарм муҳайё месохтанд.

Писараку хонаводааш ғарқ дар дунёи даруни хеш, ба сарғаи деҳа, подагоҳ расиданд. Подай деҳ ҳар рӯз дар ҳамон маҳал чамъ мешуд ва баъдан подабонҳо онро ба чаро мебурданд.

Хилофи интизорӣ Шоҳин дар подагаҳ ҳамсинфаш Шаҳрёрро дид, ки савори хар атрофи пода мегашт. Кадуи обу таёки дарози чӯпонӣ ба даст дошт. Равшан буд, ки навбати пода аз онҳост. Дидани ин манзара ўро хашмгинтар сохт. Зеро баъд аз ду-се рӯзи дигар навбати подабонӣ ба онҳо мерасид, шугле, ки аз он бадаш меомад. Ниғаҳбонии пода кори мушките набуд, вале барои Шоҳин чунин ба назар мерасид, ки кӯҳи гароне ба дӯшаш гузоштаанд. Ҳангоме, ки навбати пода ба рӯзҳои дарсӣ рост меомад, модараш як рӯз пештар ба мактаб мерафт, то аз роҳбари синф рухсат бипурсад. Рӯзи подабонӣ субҳи зуд барои подабонҳо тухми мурғро обчӯш мекард дар як рӯймол нону қанди сафед ва чойи хушк мегирифт. Подаро рӯзҳои навбати онҳо аз бозе, ки худро мешиносад, се нафар бонӣ мекарданд. Шоҳин писархолааш-Рашид ва ҳамдеҳаашон амаки Шаҳоб, ки марди бузургҷуссаи сурхрӯ буд. Мӯйҳо, абрувону ришаш низ сурх буд. Аз ин рӯ миёни ҳамдеҳагон гоҳ-гоҳ ўро Шаҳоби сурхина ном мебарданд. Лабонаш аз зиёда гафсӣ ба пас гашта буданд.

Ба қавле ин бечорамард аз овони ҷавонӣ мубталои бемории рӯҳӣ шуда буд. Бо мардум сӯҳбат менамуд вале ҳавосаш парту парешон буд. Гоҳе миёни андешаҳои ҳеч рабту алоқае дида намешуд. Вале ҳангоме ки хаёлаш чамъу чур буд, ниҳоят оқилона суҳан мегуфт.

Замоне худ ба худ аз таҳти дил механдид. Одатан замоне, ки хандааш мегирифт, нигоҳаш ба нуқтаи дуре дӯхта мешуд. Мӯсафедон мегуфтанд ўро парӣ ёр шудааст ва ин париёнд, ки бо рақсу пойкӯбӣ ўро ба хандаву нишот водор месозанд.

Шаҳоб дар поини деҳа дар хонаи бародараш дар боғ зиндагӣ мекард. Худи Шаҳоб дар кунҷи боғи бародар зери дарахти чаҳормағзи пир хоначае барои худ сохта буд. Хонаи хурди гилин бому девораш, фаршу пешайвонаш гилин буд. Як чароғи нафтӣ, ки дар тоқча гузошта шуда буд, як гилеми хурд, ду-се кӯрпачаву як

болишт тамоми дороии хонаро ташкил меод. Хона ба андозаи худ тирезаи хурде дошт, ки чаҳор чашмаки хурди шишагӣ дошт ва дар миёни девори ақибии хона ҷойгир буд.

Бо хонаи Шаҳоб домани деҳаи Парниён ба поён мерасид. Пас аз он то масофаҳои чашмнорас аз хонаҳои маскунӣ ва макони буду боши мардум нишоне набуд. Ин кулбаи Шаҳоб гӯе нуқтаи марзбоние буд, ки Шаҳоб аз он боғи бародарро ниғаҳбонӣ мекард. Гирдогирди боғи шиғи дарози фарсудае кашида буданд, ки як қисматаш аз кӯча то хона низ мегузашт. Девораҳои ин шиғ ба гузашти замон ба андозае фарсудаву пӯсида буданд, ки дар ҳар гӯшааш даҳҳо суроҳу роғ пайдо буд. Бахши зиёди вақти Шаҳоб ҳар рӯз ба таъмиру пайванди шиғ мегузашт. Бечора ҳар рӯз бо хору хас, чӯбу навдаҳои хушида ва хулоса ҳар чӣ ба дасташ меафтад, шиғро пахтапайванд мезад, то бузу гӯсфанди ҳамсоғон ворида боғ нашлаванд. Аз паси шиғ дар фосилаи 5-6 метр онсӯтар дараи дарозу амиқе ҷойгир буд, ки сарғаҳаш ба доманкӯҳҳо мерасид. Аз миёни ин дара рӯдхонаи Поянда ҷорӣ буд.

Дафъаи охири подабонӣ як рӯз пеш аз навбати пода Шоҳин ба фармони падараш саҳарӣ барвақт барои хабар кардани Шаҳоб рафта буд. Шоҳин замоне, ки ворида хонаи ӯ гашт, Шаҳоб болои раҳти хобаш нишаста буд. Аз панҷара ба самти дара нигоҳ мекард ва худ ба худ чизе мегуфт. Вай ба вуруди Шоҳин ҳеҷ тавачҷуҳ надошт.

Аз тарафи чапи дара болои алафу майсаҳои навхези баҳорӣ чанд сар аспу ду се тойчаи навзод бо ҳамдигар бозӣ мекарданд. Маълум набуд, ки онҳо аз кадомин галлае чудо шудаанд. Дур аз чашми галлабон раҳову озод зери осмони Худо, рӯи майсазор аз хузури якдигар ба гунаи худ лаззат мебурданд. Гардану ёлҳои мушкани ҳамдигарро бӯ мекашиданд, нозукона гоз мегирифтанд ва гоҳо аз фарти шӯру шавқи зотӣ пойҳои пеш ба ҳаво

бармедоштанд ва шиҳа мекашиданд.

Миёни се куррае, ки бо аспон буданд яке сафедранг буд. Сартопо сафед. Ба андозае сафед буд, ки гӯё аз барф сохта буданд.

Ин куррачаи сафед зуд-зуд пистони модари хокистариашро ба даҳон мегирифт ва ҳаросон мемакид.

Дар ин миён хуршед низ қомат баланд намуда буд ва аз дур бар ин махлуқони беабони Худо саломҳои доғи хуршеди мефиристонд.

Ин манзара ба андозае дилчаспу кашанда буд, ки зехни Шоҳинро аз зикри ҳадафи асли дур кард. Ӯ фаромӯш кард, ки ба кучо ва барои чӣ омадааст. Эҳсосе латифу хушоянд дар пайкараш қон мегирифт. Хошише аз умқи синааш ҷавона мезад. Мехост мисли як гунҷишк бол дошта бошад ва дар як бол ба ҳам задан аз фарози дара бигзарад ва худро ба ҷамъи аспон бирасонад ва рӯи ёлҳои курраи сафед фуруд ояд. Дар лаҳазоте ки ин хошиши шодизо вучудахро қомилан дар ихтиёри худ мегирифт, ғайриинтизор ба зехнаш навбати пода расид ва дар як они воҳид дар чехрааш поре аз абри андӯх соя афканд. Хост Шаҳобро барои подабонӣ хабардор кунаду ба хона баргардад, вале Шаҳоб дар олами дигаре сайр мекард. Чашмҳои ба он сӯи дара ба тачаммӯи аспон хира монда буд ва дар лабонаш табассуми заифу мармуз дар ҷараён буд.

-Ассалому алайкум, акаи Шаҳоб. Пагоҳ навбати пода аз мост. Падарам хошиш кард, Шуморо хабардор кунам, арзи матлаб кард Шоҳин. Вале ин бор низ саломи Шоҳин бепосух монд. Шаҳоб ҳамонро мафтуну маҳви тамошои маҳфили субҳгоҳии аспони гурезпо буд. Ҳисси шакку дудилаги зехни Шоҳинро мағшуш карда буд.

Наход матлаби ӯро Шаҳоб нашунида бошад? – аз худ мепурсид Шоҳин.

Замон ба кунди мегузашт Шаҳобро ба вуруду салому алайк ва арзи матлаби Шоҳин тавачҷӯху эътиное набуд. Ин вазъияти рӯҳии Шоҳинро парешон мекарду музтариб

месохт. Хисси ваҳмангезу бимолуди ҳар лаҳза физоянда бар вучудаш ғалаба мекард. Дар масири зехнаш андешаҳои мубҳаму зишт зухур мекарданд. Ба ҳам бармехӯрданд ва торҳои рӯху равонашро ба ларзиш меандохтанд. Дасту пояш оҳиста- оҳиста сардии нохушояндеро ҳис мекард.

Дар мағзаш издиҳоми андешаҳои сардаргум, мубҳаму зиштрӯ нохушоянд падид меомад. Бар асари равуои номурратабу парешон миёни онҳо бархӯрдҳои онӣ сураи мегирифт ва аз зарбаҳои ногаҳонӣ торҳои ҷонаш ба ларзишу сӯзиш меомад. Дасту пояш худ ба худ саҳту карахт мешуд. Гӯё ӯро муддати дароз маҷбурӣ рӯи барфу ях побараҳна ниғаҳ дошта буданд. Шохин тӯли умри худ ҳаргиз дучори ин ҳолат нашуда буд.

Дар осмони торику зулмони зехнаш дар як лаҳза садҳо суол мисли раъду барқ шуъла мекашид ва бе он ки посухе биёбад ноумеду хастадил дар умқи зулмат фуру мерехт. Вазъи саррасида ба гунае Шохинро асиру мубталову бечора сохта буд, ки фурсати фикр кардану тасмим гирифтани низ аз ӯ гирифта буд.

Шохинро дар ин хонаи гиландуди лаби ҷар на дили мондан буду на пойи рафтани.

Шохин бо заҳмати зиёд гарданашро ҳам кард ва хост ба чеҳраи Шаҳоб нигоҳ кунад, шотине, ки вай ӯро бубинад ва арзашро шунавад. Вале болои сӯхта намақоб чашмаш нахуст ба хандаи хомӯшвори Шаҳоб афтад. Шаҳоб нохудоғоҳ лабҳанд ва дар зимн худ ба худ ҳарф мезад.

Дидани ин манзара Шохинро бештар дар таҳлука андохт. Гуфтаҳои мӯсафедон дар бораи паривара будани Шаҳоб ба мағзаш расид. Ӯ парӣ надида буд, вале дар тасаввураш pariҳои Шаҳоб чилвагар шуданд. Аз тарси ғайримунтазира банди дилаш ларзид. Пайкараш такон хӯрд. Андак монда буд, ки парӯ афтад. Лаб зери дандон кард, то мавҷи биму ваҳшати тӯфандаро канор бизанад.

Лаҳзае баъд ба худ чуръат дод ва даст ба китфи

Шоҳини масти тамошо бурд то нигоҳи хираашро аз самти муқобил мунҳариф созаду мақсади омаданаширо иброз дорад. Вале ба сарҳади забон боз кардан Шаҳоб бо ишорати панҷаи даст ба оромӣ водораш сохт. Сипас имо кард, то канори ӯ биншинад.

Шоҳин бо дили нохоҳам паҳлӯи Шаҳоб чаҳорзону зад, вале хушу ёдаширо панҷаи дурушту зумухти Шаҳоб ба худ кашида буд. Панҷаи Шаҳоб ободӣ надошт. Ангуштони шахшули харошидаву обилазада, чо-чо захм дида.

Вай медонист, ки панҷаҳои ӯ бар асари меҳнати сангине ба инҳол афтадаанд, ки ҳар рӯз дар боғи бародараш ва хонаҳои ҳамдеҳагон анҷом медиҳад ва бар ивази ин ранҷу азоби тоқатфарсо ба чуз чою нон ва аҳёнан хӯроки гарм ҳеҷ таваққуе надорад. Панҷаи коркуштаи Шаҳоб андешаи бе ин ҳам ноороми Шоҳинро дар масире ғамандуду андӯхгин маҷбур ба ҳаракат кард.

Аз Худо шукргузор буд, ки ба инсонҳо дасту панҷа додааст, то бо ёрии онҳо ниёзҳои зиндагии хешро рафъ созанд. Чи неъматӣ бузургест дасту панҷа доштан. Одамӣ аз замоне ки хешро мешиносад ва ба умқи моҳияти вучуди хештан пай мебарад аз баракати ин ҳадяи худовандӣ фаровон баҳра мебарад.

Бо ёрии ин дастон сару тан мешӯяд, вузӯ мегирад. Бо така ба онҳо сар ба сачда мениҳад. Бо иттиҳодашон даст ба дуо мебардорад. Бо он ягона дӯст розу ниёз мекунад.

Дастон дар пайкари инсон дарвозаи меҳру муҳаббату дӯсторианд, ки ба пешвои ҳам боз мегарданд, ҳамдигарро канор мекашанд, мебӯянду мебӯсанд, изҳори вучуди инсоният менамоянд.

Барои Шаҳоб таачҷубангез ин буд, ки оё инсонҳо дарк мекунанд, ки чи хуршеде дар бағал доранд?

Тасаввури бедаступанҷа будан Шоҳинро ваҳшатзада мекард. Вай боз ба чӯяҳои пуршумори кафидаву гурмдори панҷаи Шаҳоб назар андохт. Ангуштони

захмиву варамида бо нармӣ ҳам намешуданд.

-Шояд чамъучуру мушт кардани ангуштон барояш хеле душвор аст, аз дил гузаронд, Шаҳоб ва тараҳҳуми сӯзнок дар умқи синааш нисбат ба ин бечорамард забона кашид.

Вале Шаҳоб мисли пешин мафтуну дилбохтаи манзараи муқобили хонаи худ буд. Хомӯшии сангину дилшикан фазои хонаро печида буд.

Нобаҳангом Шаҳоб дасти рostaшро ба гардани Шоҳин гузошт.

Баробари расидани ангуштони шахшули ӯ ларзиши сарупойи Шоҳин мисли аспӣ бодпо суръат гирифт. Таконе тӯфонӣ дар дилаш падида омад. Таконе, ки ҳосилу зоидаи дидори ногаҳонияш бо тарс буд. Рангу рӯяш пуркид, мушакҳои тахтапушташ турук - турук бозӣ мекард, мила мешапид ва қалбаш мисли парандаи дар чанг афтада аз ҳаяҷони зиёд гуп- гуп мезад. Асир дар иқлими тарс пеши худ меандешид ва ҳайратзада мешуд, ки сарчашмаи ин ҳама нерӯи зудраси аҳримани тарс кучост? Тарс чӣ гуна тавонист вориди хуну пӯшташ шуд? Меҳмоне, ки дар вучудаш сангин нишаста ва ҳузураш лаҳза ба лаҳза ба қалбаш фишор медиҳад ва саропояшро бесаранҷому музтариб месозад.

Хосияти азалии тарс аст, ки ҳамеша дар камин мунтазири фурсати муносиб аст. Ҳаргиз рух наменамоёнад, ноаёну пардагист, вале ҳамин ки дар тани одамӣ ҷойгузин шуд, дар як мижа ба ҳам задан тамоми ихтиёротро ба даст мегирад, маҷрои рӯҳу равнорро дигар мекунад, дарвозаҳои нуру зиёро мебандад, чаҳми умедро кӯр месозад.

Дасти чапи Шаҳоб рӯи шонаи Шоҳин беҳаракат нишаста буд ва мисли пуле буд, ки шонаи он дуру ба ҳам пайванд мезад. Дидағони Шаҳоб ҳамонро побанду ғарқи тамошои манзараи муқобил буданд.

Шоҳин аз бозе, ки Шаҳобро мешинохт ҳаргиз надидаву нашунида буд, ки касеро малулу озурдахотир

сохта бошад ё дар ҳоли беҳудӣ ба касе ҳамлавар гашта бошад. Аммо вазъи он рӯзаш қобили пешбинӣ набуд. Садҳо гумону ҳаёли хатарзо эҷод мекард...

Зарабони қалбаш шиддат гирифт. Сели андешаҳои номавзуну парешон дар шоҳрӯди зехнаш тӯфонӣ шуда ба ҳам бармехӯрданд ва масиру бистари озод мечустанд.

Дар тасавури Шоҳин дасти Шаҳоб сангинтар мешуд ва мисли меҳи кунд дар шонааш фуру мерафт. Дилаш мекашид, то ба поён бурдани шона баданаширо аз зери бори гарони панҷаи Шаҳоб раҳо созад, вале шонааш гӯё чон надошт. Мисли санг сард мегашт. Ноилоҷ рӯ ба чониби шонаи гаронбораш чархонид. Чашмаш боз ба панҷаи сангпуштмонанди Шаҳоб афтид. Панҷа аз остини чомаи сурхгулаш берун чаҳида буд. Сари остин се раҳ таҳ карда шуда буд. Шоҳин Шаҳобро бе ин чомаи сатини сурхгул тасаввур карда наметавонист. Тамоми фаслҳои сол чи гармову чи сармо онро ба бар дошт. Камарашро бо локии шоҳӣ мебаст ва ду печ саллаи тунуки сафеду сиёҳ ба сар дошт...

Нимчархиши сурати Шоҳин ғайри интизор авзоъро тағйир дод. Сукути нотамодро шикаст. Шоҳин бидуни ин ки дида аз назораи аспону куррағони лухту масти хузури ҳам барканад, барои чалби тавачҷуҳи Шоҳин даст аз шонааш бардошт ва ангушти ишорат ба буни гӯшаш зада пурсид:

- Аз кучо омадӣ, писар? Аз ҳар ҷое, ки расида бошӣ, хуш омадӣ. Ту писари некниҳоду хушқадаме ҳастӣ. Дар ин тамошое, ки сари субҳ насиби ман гашт ба як ҳамраҳу ҳамдам эҳтиёҷ доштам.

Худованд туро расонд. Модом, ки ин ҷо омадӣ, дасту панҷаат ба зиштиҳои инҷаҳонӣ олуда нашуда. Сарнавишт туро аз бозиҳои шумаш ҳифз карда. Худо ниғаҳдорат бошад.

Ҳарчанд Шоҳин пай намебурд, ки Шаҳоб бо ин муқаддима чи ҳаёлро дар сар мепарваронаду аз ӯ чи меҳодад, вале сабукиеро эҳсос намуд. Тарс хонаҳез

вучудахро тарк намуд. Гӯё ҳеч вақте бо ин эҳсоси ранҷову аҳриманӣ рӯ ба рӯ нагашта буд. Тағйири вазъият ба ӯ дилгармию чуръат бахшид то лаб ба сухан боз намояд.

- Акаи Шаҳоб! Ба номи Худо, маро тарсондӣ, қариб захраам кафида буд. Намедонам, бо ки суҳбат мекардӣ?

Шаҳобро ба вокуниши пурнишоти мусохиби субҳгоҳиаш эътиборе набуд. Мисли пешин бо тамоми вучулаш ба сахнаи бозии аспони лухти хушандому хушрехт хира шуда буд. Гоҳ-гоҳе дидаҳои лаззатбораш ба ханда водораш месохтанд.

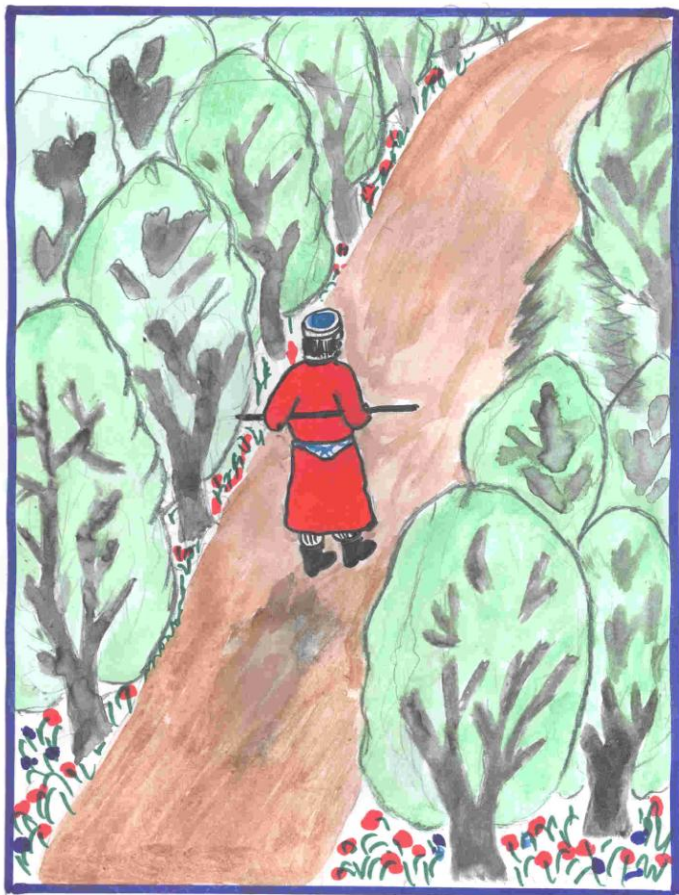
Шоҳин шохид буд, ки хандаи Шаҳоб амали оддӣ набуд. Нерӯе созандаву сӯзанда вучудахро ба чунбиш меовард, чӯшише дар рагу пайвандаш нерӯи ботиниро суръат мебахшид ва танҳо ба нудрат дар лабонаш бо гули як ханда мешукуфид.

Шаҳоб дар чӣ ҳолу ҳавое қарор дошт барои Шоҳин мармузу норавшан буд. Ин вазъият ӯро мутааҷҷиб менамуд. Медонист, ки миёни мардуми деҳ солҳост номаш ҳамчун паривараву девонаавзоъ сари забонҳост. Ба қавле дар чавониаш шамоли ачина дарёбаш кардааст.

Вале мездид, ки кунҷи ин боғ дур аз чавори дигарон дар ин хонаи тангу ҳақири гилин танҳои танҳо ба сар мебарад. Ба касе кор надорад. Аз касе чизе умедвор нест. Аммо ниёзи даҳҳо нафарро бароварда месозад. Хишт мерезад, девор мезанад, андова мекунад, қаҳ медаравад, замин шудгор мекунад, барои мардум подабонӣ меравад, ҳезум мекафонад...

Замоне, ки аз хона бадар меояд, асои шамшодиашро бо худ мегирад. Асоро ба чолбанди миёнаш рӯи миёнбанди шохӣ тарвоза мегузорад ва аз ду тараф бо банди дастонаш онро зер мекунад, то фуру наафтад. Сипас дар ягона роҳи хокии миёни деҳқада ҳаракат мекунад. Ба касе ҳарф намезанад. Сархаму малул, ғарқи афкори розомезу парешон, дар синаи роҳаки хокӣ гом бармедорад. Ба саломи роҳгузарон бо ишорати сар

алейк мегӯяд. Агар нафаре аз эшон таваччуашро чалб
намояд, то аз назар ғоиб гаштанаш аз пушташ нигоҳ
мекунад. Гоҳи дигар аз таҳи дил механдад ва боз роҳи
худро дунбол менамояд.

Зухури ӯ дар ин роҳи хокӣ бештар барои бачаҳои
хурдсоли деҳа, ки майдоне барои бозию такудав
надоштанд, рағбатангез буд. Ҳамин ки ӯро меиданд,
беибо даври бараш тӯп мезаданд. Домани ҷомаашро

мекашиданд. Гоҳе ба даруни мӯзаҳои сиёҳи фарсудааш сангрета меандоштанд. Уро ба ин рафтори бачаҳо эътиное набуд. Бидуни ақсуламале ба қадамзаниаш идома меод. Танҳо вақте ки бачаҳо сенафарӣ ё чорнафарӣ аз домани ҷомаи сатини сурхгулаш мекашиданд ва монеи роҳгардиаш мегаштанд, асояшро болои сараш мебардошт ва чунин вонамуд мекард, ки онҳоро заданист. Бачаҳо дилпур буданд, ки Шохин онҳоро намезанад, танҳо бо зӯри асо онҳоро тарсонданию аз худ дур карданист. Ҳеҷ гоҳе иттифок наафтада буд, ки касеро лату кӯб карда бошад. Вале доимо баробари ба ҳаво баланд шудани асои Шохин дар дили онҳо тарси зарба хурдан ҷой мегирифт ва ба ҷаҳорсӯ тити пареш мешуданд. Аммо Шаҳоб қоҳ – қоҳ механдид ва боз ба роҳ меафтад.

Он чи Шаҳобро ғазаболуду ошуфта менамуд сангретаҳои дохили мӯза буд, ки оҳиста- оҳиста аз соқи по пойин мерафт ва замоне, ки ба қафи пояш мерасид, теғаҳои тези онҳоро ба пӯсти пояш мехалид. Бо вучуди ин ба роҳи худ идома меод, то ки дард тоқатфарсо ва роҳ гаштан номумкин мегашт.

Он гоҳ оҳи дардолуде аз таҳи дил мекашид ва дар хошияи роҳ болои санге ё сабзаҳои сӯхта менишаст, мӯза аз пой бадар менамуд, пойтобаи карбосиашро боз мекард. Сангретаҳоро метаконд ва ангушташро бо луоби даҳан тар карда, нуқтаҳои озоррасидаи қафу тағи пояшро ширин – ширин мехорид. Баъзан пойи лучи сангзадаашро озод бармедошт ва рӯи зонуяш мегузошт. Сар ба сукут мерафт ва серӣ дам гирифт. Баъзан аз рӯи роҳ қафи хок бармедошт ва хоки сафеди нармро ба ангуштон мефишурд. Таркиби хокро аз ҷӯбу хасу хошок ва сангретаҳо пок месохт. Сипас қафи дасти пурхокашро ба димоғаш наздик намуда бӯ мекашид. Равшан набуд, чи кашандагиву ҷаззобияте дар пушти хоки кӯфтаву суда нуҳуфта буд, вале аз тағйири ҳолати равонии ӯ, дурахши ҷашмону табассуми хафифи лабонаш ҳувайдо

буд, ки аз бӯю атри хок лаззат мебарад. Пас аз ичрои ин амал Шаҳоб бо сари ангуштон аз он хоки суда кам-кам бармегирифт, мисли ин ки бар рӯи захм дору мепошида бошад, болои ҷойҳои озурдаи кафи пояш мерехт. Ин амалро то тамои шудани хокаи мавҷуди кафаш идома меод. Сипас кафи дастонашро ба ҳам соиш дода меафшонд. Шалвори тики рах-рахаш дастмоли доимии ӯ буд. Кафҳои хокандуашро сари зонувонаш пок менамуд ва боз ба ҳаракат дар масири ҳар рӯзи худ оғоз мекард.

Ин роҳаки хокӣ ягона макони таъби дили ӯ буд. Роҳаке, ки даҳони пурхоку шоҳрағҳои качу маҷаш аз дили деҳ мегузашт ва онро ба ду қисмат чудо менамуд. Шаҳоб ин роҳаки сафеддомани хоколудро аз ибтидо то интиҳо хуб мешинохт. Медонист, ки аз ду канораш дарахтони маҷнунбеду сафедор, туту чинор қомат барафрохтаанд. Дар синаи ин роҳак ҳангоме, ки бод доман меафшонду мерасид, аз шуру шааф мисли аспони масти даванда димоғаш мешукуфид. Замоне, ки лабони домани нозуки ҳарираш ба руҳсори хокаи судои роҳ мерасид, ҷисму ҷони хоки сумзадаву хурдшударо ба шӯру ҷунун меовард. Бо як чархиш аз ранги сафеди хок доман пур мекард ва худро бар фарози дарахтони ду канори роҳ мерасонд. Қомату андоми сабзфоми дарахтон таҳти таъсири мусиқии дилписанду гӯшнавози боди шӯридасар оҳиста- оҳиста ба ҷунбиш меомад. Ин ҷунбишу дастафшонии ҷоннавозу лаззатбор рағу пайванди дарахтонро маст менамуд, то ин ки ин ҳис ба решаҳо мерасид. Решаҳои хобида ва танида дар тору пуди жарфаи хоки сиёҳ пардаҳои хобандуд пора мекарданд ва бо эҳсоси ширини вучуд, ҷӯяҳои ба ҳам печони буну пояи хешро пур месохтанд.

Аз ин ки ҳастии дарахтон дар панҷаи пурпечу вучуди пинҳону нуҳуфтаи онҳо хулоса мешавад, эҳсоси ғуруру ризоят менамуданд. Дар ин миён боди хастадику хастаҷон аз рақсу пойкӯбӣ доманафшон бар чехраву

рухсори дарахтон гарду сафеда мерехт.

- Нигоҳ кун, Шоҳин! Ба он махлуқони хушгили Худо нигоҳ кун!

Ин садои Шаҳоб буд, ки аз вучуди молмоли шодиву нишоташ фаввора мезад. Тамошои аспону курағони тарафи муҳолифи дара қарору сукунро аз ӯ рабуда буд. Аз ҷо баланд мешуд, сари по менишаст, даст меафшонд. Гӯё фазои хонаи ҳақири гилинаш бо панҷараҳои хурду камнураш барояш тангӣ мекард.

Шоҳин, ки аз садои нобаҳангоми Шаҳоб ба худ омада буд, дубора мачзуби вазъу ҳолати вай гардид. Ӯ медид, ки ин ғарибмарди гӯшанишини боғ берун аз иҷтимои инсонӣ дар сарзаминҳои малакутӣ сайр дорад ва иллати ин ҳама хурсандиву ҳаяҷони рӯҳиаш аспону куррағони лухти пушти теппа, аз он сӯи дара мебошад.

Аспон миёни майсаҳои навхоста ҳамонро машғули тамошои ҷамоли якдигар буданд. Гардан болои гардан мегузоштанд. Қафаси синаҳо ба ҳам молиш меоданд. Гоҳе дастҳои пеш боло мекарданд ва аз таҳти дил шиҳа мекашиданд. Курраҳо дар гирди онҳо частухез менамуданд. Маълум набуд, моли кистанд, ҳеч касе аз онҳо дунбол намекард. Шояд шабона аз галлае ҷудо шудаву хурро ба ин майсазор расонда буданд. Инак, раҳо, бе зину бе лаҷом, дур аз нигоҳи хашмгини галлабон дар дили майсазор зери дурахши нурҳои зарандуди хуршеди саҳаргоҳӣ аз лаҳазоти ширини ҳастӣ лаззат мебуданд.

Бигӯ, Шоҳин!- дубора ба садо даромад Шаҳоб. Оё ҳеч андешидаӣ, ки миёни он аспон чӣ мегузарад? Чаро бо ҳам ин қадар азизу меҳрубонанд. Шиҳаву фарёди мастонаи онҳоро чи розу асрорест?

Пурсишҳои пай дарҳами Шаҳобро гӯё поёне набуд.

Ба назар чунин мерасад, ки вай на аз Шоҳин ва на аз каси дигаре мунтазири посухе набуд, балки бо ҳар пурсише ба шӯру нишоти рӯҳиаш афзуда мешуд ва мисли ин буд, ки хешро барои тафсиру шарҳи

пурсишхояш омода месозад. Вазъи ӯ шабеҳи касе буд, ки пас аз гузашти замони тӯлонӣ ва саъю талоши фаровон рози сарбастаеро боз намуда ва ният дорад, ҳар чӣ зиёдтар ҳосили ранчу заҳматашро ба дигарон тақсим кунад.

Шоҳин музтару сардаргум гоҳ ба Шаҳобу гоҳ ба аспон менигарист ва намедонист бо чи шевае аз ин вазъ берун ояд, то ин ки Шаҳоб ногаҳон ба гиря афтод.

Шоҳин дар умри худ ҳаргиз гиряи мардони бузургсолро надида буд. Андешаи ин ки чаро мардон мегирянд, чи нерӯе рӯҳу равони онҳоро ба ашк рехтан моил месозад, ҳеч гоҳе ба сараш наомада буд.

Ибораҳое мисли «ашки ғаму ашки шодӣ» барояш бегона буд.

Вале дидани ашкҳои фурӯрези Шаҳоб сурати комило аз ашки шодӣ дар саҳораи андешаи ӯ муҷассам намуд. Ӯ ба ин натиҷа расида буд, ки гиряи Шаҳоб аз хурсандиву шодкомии нухуфта дар қалби ӯ манша мегирад.

Хоҳише оташфишон дар ниҳоди ӯ пайи дарку шинохти бунёди шодиву фараҳи ногаҳонии Шаҳоб дарёи афқору тахайюлашро хезоб намуда буд. Бад- ин манзур нигоҳашро аз ҷониби гунаҳои ашқолуди Шаҳоб ба сӯи дигар чархонид ва сипас ба хотири ба ҳам овардани риштаҳои пургиреху сардаргуми пурсишу ҳадафҳои номафҳумаш худро барои фурӯ баستاني дидагонаш омода намуд. Борҳо таҷриба карда буд, ки чашмпӯши хангоми изтиробу нигарониҳои равонӣ дар тамаркузи эҳсосоту оромиши қалбӣ хеле муассиру судманд аст. Бо ба ҳам расидани пилкҳо тамоми иртиботу алоқаи инсон бо ҷаҳони перомун ва мавҷудоти он бурида мешавад.

Мағзи инсон аз таъсири мазохирӣ онӣ зиндагӣ раҳо меёбад ва афқор мисли қатраҳои обе, ки болои шиша фурӯ чакидааст, сукуну қарор пайдо мекунанд ва оҳиста-оҳиста ба ҳам пайванд мезананд. Таҷаммуи андешаҳо

дар як конуни зеҳнӣ ба инсон имкон медиҳад, то хубу сараро аз зиштиҳову палидиҳо ҷудо созад, миёни неку бад марз бигзорад ва муҳим аз ҳама масири қобили пазиришро таъин намояд. Гузашта аз ин инони тафаккури лачомгусехтаро ба ихтиёри хеш дароварад...

Шоҳин дар ҳоле, ки чаҳорзону зада буд, мисли намозгузoron дастҳояшро болои зонувон гузошт, сарашро каме ба пеш хам кард ва пилқҳояшро фуру бафт. Аммо бар хилофи озмоишҳои пешин саҳнаҳои дигар пеши назараш руҳ намоён кард.

Худро дар оғӯши торикиву зулмат эҳсос намуд. Дар домони зеҳнаш оинаеро дид, ки дар синаи он осмони пурситораву моҳтоб мунҷакис шуда буд. Аз миёни осмон нардбони сафеди ресмонӣ овезон буд. Бо ин нардбон моҳтоб ба сӯи замин пойин мефуромад. Дар тасаввури Шоҳин моҳ пиразанеро мемонист, ки рӯймоли зарандуд ба сар карда буд ва саропо нур буду равшанӣ. Моҳ ба як даст аз нардбон дошта буд ва рӯи қафи дасти дигараш Шаҳоб нишаста буд. Сурхии мӯю сару сурати сурхинаш зери обшори нури моҳ ду баробар шуда буд. Ҷӯяҳои обу арақ аз гунаҳояш якрез пойин меҷакид. Вале ўро бо ин ҳеҷ эътиное набуд. Ин манзара Шоҳинро бештар ҳайратзада кард. Тарсу бими сардзое фишораш меод. Охир Шаҳоб ки паҳлӯи ў нишаставу гирия мекард чи гуна ҳамсоияи моҳ шуд? Меҳост чашм боз кунад то ба дурӯғ ё ҳақиқати ин манзара яқин ҳосил намояд. Дар ҳамин асно садои Шаҳоб боз баланд шуд ва чамъи андешаҳои вайро парешон намуд.

-Бингар, писар, ба он ҷонварони хуштолеъу гулрӯзи нигар!

Худо меҳмони онҳо шудааст. Хузури Худост, ки онҳоро масту махмур сохтааст. Онҳо ин меҳмониро дар сарчашмаи ин рӯзи сафед чашм мегиранд. Шихаи гӯшнавози онҳоро мешунавӣ? Атри вучуди Худост, ки онҳоро ба вачду авҷи нишот овардааст...

Шояд ин лаҳзаҳо галлабони содаандеш аз хоб

бархоставу аз гурези чаҳорпоёни галлааш боҳабар шуда ва тозиёна дар дасту сина саршори ғазаб аз пайи онҳо афтада ва шояд пеши худ савганд хӯрда, ки дарёбашон кунад, ба бадтарин шева ҷазояшон хоҳад дод. Эътимол дорад, аз шӯри ғазаб замину замонро дашном медиҳад.

Ғаризаи одамист, ки ҳангоми бархӯрд бо руҳдодҳои ғайриинтизор, ки зуҳурашон вобастаи касе нест, якбора оташ мегирад, гунаҳкору мучрим мечӯяд, то борони қаҳру ғазабашро дар домони ӯ биборонад. Бадбахтӣ ин аст, ки ғазаби аҳримани ӯ дар ҳоле, ки по мегираду ба ҳадди камол мерасад, тӯфон мекунад, селвор меҷаҳад ҳама хубу бадро аз роҳ канор бизанад аз беҳу бун барканад. Танҳо замоне ҷоми ғазаб тухиву хешро озод мебинад, оҳиста-оҳиста ба худ меояд, вале обро аз саргузашта мебинад...

Шаҳоб чун ба ин нуқта расид, лаҳзае сукут кард. Бо лабаи ҷомаи сурхгул чашмони ашқолудаашро пок кард ва ба сӯи Шоҳин рӯ гардонида хост чизе бигӯяд, вале шӯри гирия ва ларзиши пайкари коркӯфтааш имкон надод. Гӯё боли овозаш дар гулӯ шикаста буд.

Шоҳин барои нахустин бор ба чашмони Шаҳоб нигарист. Чашмони кабудӣ гурбаваши зебову кашанда, фурӯрафта. Вале замини чашмонашро садҳо мӯяи нозуки хунгузари номурратаб пӯшида буданд. Мисли ин, ки пардаи болои гавҳаракро бо нӯги сӯзани тезу борик хияк - хияк хаткашӣ намуда буданд. Ин чашмҳои ғамини ранҷида дар тасаввури Шоҳин ба сӯи ӯ бо меҳр меҳандиданд. Меҳре, ки аз даруни ӯ сарчашма мегирифт. Ба зеҳни Шоҳин гуфтаи модаркалон расид.

Меғуфт: - Чашм оинаи ботин аст. Качиву ростӣ, некиву зишти инсониро дар саҳифаи чашмон метавон диду хонд. Одамӣ ҳар қадар ки дар пинҳон кардани гӯшаҳои зишту ноҳуби ботину рафтору кирдори пуштипардагии хеш бикӯшад, боз ҳам беҳуда мушт бар ҳован мекӯбад.

Шоҳинҷон! Оё медонӣ Худо чи гуна дар манзили

мавсимии ин чаҳорпоёни хушнақшу хушрехт хузур пайдо намудааст? Худованд қад-қади чӯяхои нур, ки аз сарғахи чашмаи хуршед ба майсазор мерезад, пойин омада. Ва инак тору пуди он замини сабз аз вучуди атру раиҳаи он Ягона пур аст.

Ман чи хушбахтам, ки бӯи ҷонбахши Худоро истишмом мекунам ва ту ҳам бандаи поксиришту хушрӯзие, ҳастӣ, ки аз миёни мардуми хуфтаву ғафлатзадаи ин деҳкадаи худфаромӯш маро дар ин маҳфили тамошой ҳамроҳӣ мекунӣ. Акнун биё, бо ҳам бираксем, дар базми Худо бираксем, би-рақ-сем!

Шоҳин ғарқ дар дунёи ботини Шаҳоб дар ҳоле, ки барои рақсидану чархидан аз ҷо бармехост, дигар паёми падару навбати подаву подабониरो қомилан фаромӯш намуда буд. Ва боз манзараи муқобил чашмашро рабуд. Мисли ин ки дар гуфтаҳои Шаҳоб дурӯғе набуд.

Зери таъсири шуоъҳои зарнисори хуршед тахтапушту ёлҳои аспон дурахшишу барқи чашмхирақунандае доштанд. Аспон бо оромишу нармише меҳромез даҳон ба алафҳои тару шакзада мебурданд ва замоне, ки алафҳои навхоставу шабнамолуд зери дандонҳои сафедашон хурд мешуд аз умқи сина шиха мекашиданд. Куррааспи сафедфом низ, ки лаҳзае пеш машғули мақидан буд, инак пистони модар раҳо намудаву бо эҳсоси лаззати раванбахши ғизои расида аз синаи модар частухез мекард.

БОЗГАШТИ ПАДАР

Хуршед ин мусофири пирсоли танҳогард, бо тани хаставу қалби коркӯфта дар масири ягонаву абадии хеш осмони нилӣ оҳиста-оҳиста гом бармедошт. Кӯхдоманҳои деҳи Сиёҳфарк дар самти мағриб бо тамоми мазоҳири хеш шурӯъ аз гиёҳу буттаву дарахт, харсангҳои пири боду боронхӯрда, ки дар синаи доманкӯҳҳо ҷо-ҷо то миён дар хок фурӯ рафта буданд, гарка дар сояҳои сурхфои шафақ гуруби қарибулвуқӯи хуршедро интизор доштанд. Ҳеч садои оғозе шунида намешуд. Гармои ғайримаъмулии хуршед дар нимаи тобистон тӯли рӯз мағзу ҷисму ҷони ҳама мавҷудотро гичу парешон сохта буд. Ба назар чунин менамуд, ки гӯё ин мусофири фартут роҳ гум карда ва аз масири хеш чанд метр поинтар омадааст.

Нурҳои фурузону сурхранги он рост ба синаи харсангҳо мезад ва дар пайкари онҳо рағҳои сурху сияхфом ва ниливу чигарӣ медурахшиданд. Хушқиву ташнагӣ дар лабони тафсидаи харсангҳо фарёд мекашид. Вале аз обу нами нишоне набуд. Рутубату намнокие, ки замоне дар қисмати таҳтони харсангҳо мавҷуд буд, кайҳо ҷабида шуда, бухор гашта буд. Табиати сангини онҳо чунин гармои тоқатфарсоро ёд надошт. Шиддати гармо ба дараҷае буд, ки дару дарвозахоро ба рӯи меҳмонҳои роҳгузар, ҷуфти парандаҳои кӯҳӣ, ки чанд лаҳзае рӯи онҳо фуруд меомаданду хастагии болҳо меафшонданд, баста буд. Пуртакопӯёни он марз мӯрчагон низ, ки дар паҳлӯву зери харсангҳо иқомат гузида буданд, гӯё аз бими гармо берун намешуданд, дар ҳоле ки пайкари офтобхӯрдаву пурсӯзи харсангҳои мунтазир ба гашту гузори зарифу

наҳифи онҳо ниёз доштанд. Бозори мӯрчагон дар рухсорахову пешонаи ожангзадаи онҳо эҳсоси ҳаловату хушояндӣ эҷод менамуд.

Чанд тан дарахти дӯлона низ, ки дар атрофу наздикиҳои харсангҳо мерӯиданд, мисли онҳо ҳолу ҳавои хубе надоштанд. Баргу меваҳои нораси онҳоро бузҳои подаи деҳ, ки чанд рӯз пеш ба марзу буми онҳо андохта будандаш поку покиза хӯрда буданд. Танҳо дар шоҳаҳои болоӣ бахше аз меваҳо боқӣ монда буд. Дар рӯи замин аз алаф нишоне набуд. Гову гӯсфанд гӯё аз замин пӯст канда буданд.

Панҷаҳои сӯзону оташин гулӯи дарахтонро мефишурд ва пайкари нозуку сабзи онҳоро мисли зарпечак бо нурҳои заррин мепечонд. Дили ин мавҷудоти безабони Худо борон мехост ва баргу шоҳаҳояшон боду насими навозишгар. Вале муддати тӯлонӣ буд, ки боду борон манзилгаҳу нишонии онҳоро фаромӯш карда буданд. Фақат хуршед буд, ки ҳар рӯз аз фарози онҳо оҳиста – оҳиста мегузашт ва бар мағзу устухонашон кора мекард.

Лаҳазоти сангину ғуссадоре вучудашонро фаро гирифта буд. Дар он соат бо инсонҳо хоҳиши ҳамдӯшиву мусоҳибатро доштанд. Ёду хотироти ширини солҳои пешин дар зехнашон зинда мешуд. Чи дилнишин буд замоне ки ҳосили онҳо мерасид ва дӯлонаҳои сафедфому тиллоранг дар ин шоҳаҳо бо дасти боду насими гоҳ-гоҳӣ алвонҷ мехӯрд. Дар он хангом чанд рӯзе меҳмондор мешуданд. Аксари меҳмонон бачаҳову духтаракони сокинони деҳоти наздик буданд. Бо сатлу халтаҳои холӣ, бо шӯру шааф меоманданд ва меваҳои пухтаву расидаи онҳоро мечиданд. Дарахтони дӯлона дӯст доштанд, то бачаҳо болои онҳо бароянд ва ҳосилро торчину доначин кунанд. Барояшон гуворову лаззатбахш буд, хангоме ки панҷаҳои одамӣ шоҳаҳои пурбори онҳоро қабза мекард ва аз тани онҳо мева бармедошт. Маъмулан бачаҳои дӯлоначин замоне мехостанд болои дарахт бароянд, кафшҳои худро мекашиданд, пойлуч боло мерафтанд,

дар навдае пой мегузоштанд ва ба навдаи дигар така менамуданд. Вақте бовар ҳосил мекарданд, ки чойгоҳашон мустаҳкам аст, мевахоро торчин менамуданд. Дар чунин вазъияте ҳолати лаззатбору масарратбахше барои дарахтон фаро мерасид. Пайванду иртиботи бархӯрди инсонӣ бо дарахту решаҳо барқарор мегашт. Бачаҳо мевахои пухтарасидаро бармедоштанд ва дар иваз меҳру сипоси инсониро ба дасти шоҳаҳо ба решаҳо ба замин, ба ин чашмаи чӯшону зоё мефиристованд. Аз ин бархӯрду муҳаббати инсонвор решаҳо нерӯ мегирифтанд, хок медамид, дарахтон меболиданд. Эҳсоси нишоту ризоят менамуданд, ки дар паҳнои ҳастӣ танҳо нестанд, Худованд ҳамдаму ҳамдӯшу ҳомие бо номи Инсон барои онҳо офаридааст.

Замоне ки дарахтони дӯлона, ҳамсояғони харсанғҳои пири доманкӯҳ ғарқ дар ҳаёлоту дарахтонаи худ буданд, дар дараи муқобили онҳо. Дараи Ҳавз мардуми машғули қору афкори пуразоби хеш буданд...

Фаромурз аз зери сатриҳои хушкида як қабза дамбусро гирифта ба ду қисмати баробар чудо намуд. Сипас онҳоро ба ҳам гиреҳ зад, то барои бастанӣ дарзаӣ қаҳ кифоят кунад. Даҳ рӯз буд, ки дар ин дара, дар ин баргах, он баргах алаф медаварад. Боду ҳавои номусоиди имсол, набудани боронгарӣ, беалафӣ ва хушкидани сабзаҳоро боис шуда буд. Аз ин рӯ, Фаромурз маҷбур буд барои захираи алаф тамоми дараро тақуруӯ кунад. Алафу рустаниҳои сабз танҳо дар пастиҳамиҳо, он ҷо, ки нури офтоб камтар мерасид, боқӣ монда буд. Дар чойҳои дигар гармии гӯшношуниди имсол ҳама рустаниҳоро хушконида буд. Фаромурз дарзаӣ охириро баст ва болои қаҳдарзаҳои дигар гузошт. Як эҳсоси ачиби нишотангезу хурсандибахше вучудаширо фаро гирифт. Даҳ рӯзи қаҳдаравӣ барояш ниҳоят ранҷовару саҳт буд, вале Худоро шуқр менамуд,

ки оқибат хӯроки зимистонаи чорвоёно ба андозаи кофӣ захира намуд. Акнун баъди як ду рӯз метавонад ба хотири чамъу дили пур дам бигираду истироҳат намояд.

Досро ба дарзаи болой гузошт ва аз чайбаш рӯймолчаро берун кашида, араки ҷабину гарданаширо пок намуд. Ниҳоят хаставу кӯфта шуда буд, вале андешаи ин ки азоби дӯзахӣ ба поён хоҳад расид, талқинаш мекард, ки ба хастагӣ тан дарнадиҳад. Лабонаш бар асари гармо парсинг баставу хушкида буданд. Ташнагӣ вучудаширо месӯзонд. Маъмулан ҳар рӯз субҳдам аз хайма берун мерафт, бо худ як кӯза об мегирифт, вале имрӯз кӯзаи обаш то нимрӯзӣ ҳам кифоят накард.

Вай ба чашмаи кӯчаке, ки дар умқи дара, зери санге чойгир буд, чашм андохт. Хоҳише дар дилаш мавҷ зад, то ҳар чӣ зудтар ба лаби чашма бирасад, мисли даврони кӯдакӣ фукаширо ба чашма монад ва шикамсерӣ обашро дам бикашад. Ӯ оҳиста-оҳиста ба сӯи чашма роҳ пеш гирифт ва ин дар ҳоле буд, ки мусофири танхогарди осмони нилӣ гоми дигаре ба сӯи нишемангоҳи хеш бардошта буд ва дашту саҳрову кӯҳдоманҳои мағрибро бо пардаи соясоии сурхфои хеш печонида буд.

Фаромурз барои нахустин бор ба хуршед нигоҳи маънидоре намуд. Ғурубу мазоҳири он зехну хуши ўро комилан ба худ ҷалб кард. Тамоми масоилу афкори дигарро аз мағзи вай берун сохт. Аз зехнаш гузашт, ки чи гуна инсонҳо ба хуршед одат кардаанд. Марзи ин одат ба андозаест, ки гоҳе вучуди онро фаромӯш мекунанд. Гӯё хуршед аз инсонҳо қарздор бошад. Бояд ҳар рӯз аз паси кӯҳ тулӯъ кунад, сар то сари гетиро нуру зиё бахшад, ба олами набототу мавҷудот тавону нерӯ диҳад.

Одат кардан, хӯ гирифтани ба чизе, ки суд дар пай дорад, кори хубест. Вале гоҳе одати аз ҳад беш касро ба марзи безътиноӣ, нодидагирӣ мерасонад, ки пайомади нохушоҷанд дорад.

Одати одамӣ низ нисбат ба хуршед гоҳе ба ҳадди ифрот мерасад ва дигар инсон хуршедро намебинад, перомуни ниёзу вобастагиҳои хеш аз хуршед андеша намекунад.

Гирифтори ин афкор вучуди Фаромурзро ногаҳон ваҳму ҳарос зер кард. Аз дил гузаронд, ки худое накарда хуршед аз тулӯъ бозмонад, фардо чӣ мешавад? Сарнавишти ҳастӣ ба кучоҳо кашида мешавад? Ҳама мавҷудоти заминиву осмонӣ, падидаҳои табиӣ вобастаи хуршеданд. Хуршед аст, ки ин ҳастӣ идома дорад, сабзишу рӯиш аст. Агар хуршед набуд, кӣ ба ангуштони гарму нарму нурбори худ ба панҷараи хонаи мо сар мезад? Кӣ ба гесувони ҳазорранги табиат шона мезад ва пайкари ҳастиро ба чунбиш меоварду зиндагиро шуруӣ тоза мебахшид?

Вай медонист, ки азамату шукӯҳ, шигифтиҳои ин ҳадяи худовандӣ аз ҷониби пешиниён ба касрат васфу тарсим шудааст. Дониши имрӯзиён низ роҷеъ ба таъриху дирӯзу ояндаи хуршед рӯ ба фузунист, вале гоми нахустин дар шинохти хуршед хонавода аст. Аслан хонаводаҳое, ки бо фарҳанги пешиниён ошно ҳастанд, мекӯшанд бо қиссаву афсонаҳои марғуби хуршедӣ дидгоҳу шинохти аҷдодонро перомуни аркони вучуд, моҳу хуршед, замину осмон, ба насли пасоянд интиқол диҳанд ва дар пайкари онҳо тухми эҳтирому муҳаббати додаҳои Худоро бикоранд.

– Худо аз рӯзи беҳуршеду зулмонӣ амон диҳад, – беихтиёр садо зад Фаромурз.

Фаромурз, ки сари чашма нишаста буд, бо панҷаҳояш чанд маротиба аз қаъри он оби сарду зулол бардошта нӯшид ва дар зимн нигоҳе ба ҷониби мағриб намуд. Чехраи лолагуни хуршед пушти қуллаҳо нопадид мешуд.

Аз дур суроби марде аспсавор намудор шуд. Ҳарчанд шахсияти ӯ равшан набуд, вале яқин буд, ки мард ҷониби ӯ меояд. Оҳиста- оҳиста болои дара баромад.

Пардаи зулмот атрофро фаро мегирифт. Шаб фаро мерасид. Аз як кунчи осмон моҳ чеҳра боз намуд. Ӯ ба хаймае наздик шуд, ки каҳдаравҳо муваққатан зада буданд ва шабро он чо мегузарониданд.

Ҳамроҳон низ яке паси дигар ба хайма бозмегаштанд. Фаромурз чароғи нафтиро даргиронд, вале хушу ёдаш ба марди аспаворе банд буд, ки аз роҳ мерасид. Ҳарчанд чизе маълум набуд, вале қалбаш нигарон буд ва эҳсос мекард, ки мард ҳатман суроғи ӯ омадааст. Аз писараш Фаршед низ, ки нисфирӯзӣ барои хӯрок овардан ба деҳа рафта буд, дарак набуд. Ин амр ӯро бештар нигарону ошуфта менамуд. Вай тағйири либос намуда, вузӯ гирифт, то бо ҳамкорон намоз гузорад. Замоне ки каҳдаравҳо барои фотиҳа, даст ба дуо бардоштанд, марди аспавор ҳам даррасид. Аспи худро ба гӯшае баст, лачом аз даҳонаш раҳо намуд ва ба гӯшае нишаста, ба дуои аҳли намоз ҳамроҳ шуд. Марде, ки комилан ношинос буд, арзи салом кард ва кӣ будани Фаромурзро пурсид.

– Ман ҳастам, – посух дод Фаромурз, – тинҷӣ ҳаст? Шуморо нашинохтам.

Марди ношно нармак-нармак табассум намуд ва гуфт:

– Ҳоло ошно мешавем ва агар Худо хоста бошад, ҳеш ҳам мешавем.

Марди аз роҳ расида, то ин ки арзи матлаб кунад, муддате сар ба сукут рафт, аз вачаҳоташ равшан буд, ки матлаби муҳимме дорад, вале оғози калом барояш душвор аст. Дар ҳар сурат, тибқи маълум аз мавзӯи рӯз, аз гармои беназири сол, мушкилоти мардуми кишоварз сухан дар миён гузошт ва сипас охи амиқе кашиду иброз дошт:

– Ман як марди бознишастаам. Исмаи Мехроб аст. Падару модарамро ҳам ёд надорам, бо нону оби дастархони мардум бузург шудаам. Сипос Худои

бузургро, ки манро ҳаргиз танҳо нагузоштааст. Саробону мусоҳибони ман ҳамагӣ мардуми неку покдил будаанд. Охирин касе, ки ба ман ҳаққи падарӣ дорад, марди фозилу равшанзамире буд, ки чанд соли маро дар манзилаш ҷой кард, ба мактаб дод, тарбияти мазҳабӣ намуд ва оқибат ба фарзандӣ хонд. Бо духтараш издивоҷ кардам, ки ҳосили он се фарзанди солеҳу хубрӯй аст. Солҳои дароз ронандагӣ мекардам, фарзандон ҳамагӣ мактабхондаанд. Шукри Худо каму косте надорам, зиндагиам рӯ ба роҳ аст...

Меҳмон чун ба ин ҷо расид боз оҳ кашид. Фаромурз мушоҳида намуд, ки ҷӣ гуна чашмони мард пуроб мешаванд ва гиря гулӯгираш мекунад. Ҳолате фаро расида буд, ки касе аз ҳозирон барои оромишу дилбардории меҳмон ҳарфе гуфта наметавонист. Зеро сабабу иллоти нигарониву асабонияти мард маълум набуд.

Дар чунин авзое маъмулан хомӯшӣ авлоқ. Оромишу сукут имкон медиҳад, то ровӣ афқору андешаи хешро тамаркуз бахшад ва ба изҳори мушқили худ идома диҳад.

Меҳмон эҳсосоти тазйиқовари худро фурӯ нишонд, нигоҳи маъсумонае ба осмони пурситора афканд. Хомӯшии марғборе фаро расида буд, касеро ёрои сухан гуфтан набуд. Танҳо садои чирчиракҳо ва дигар мавҷудоти шабгард буд, ки фазоро пур мекард. Зиндагии тозае дар домони шаб шурӯъ шуда буд. Садҳо овози аҷибу ғарибе, ки аз вучуди махлуку мавҷуде дарак меод.

– Шояд ҳар якеро маъниву мақсадест, ки барои инсонҳо мафҳум нест, – аз дил гузаронд Фаромурз. Ин офаридаҳои Худо тӯли рӯз дар лонаҳои худ дар синаи хок, зери буттаву алафҳо, сангу кулӯхпораҳо, хомӯшона расидани шабро интизор буданд ва инак эҳсоси гуруснагӣ онҳоро ором намегузорад. Талош барои

зистан онҳоро аз паноҳгоҳҳо аз иқоматгоҳҳои мавсимӣ берун мекунад, то дар паҳноӣ ин набардгоҳи ҷовидонӣ, ки маъниаш ҳастист, мубориза кунанд, ризку рӯзии худро пайдо намоянд. Дар ин саҳнаи хатарнок Худо медонад, онҳоро чӣ сарнавиште интизор аст...

Фаромурз ба хотири ин ки сукутро бишканад ба пиёла ҷой рехта ба меҳмон дароз кард. Дар ин асно шаббодани нарме ба вазидан шурӯъ намуд. Тафти рӯз фуру менишаст. Якҷо бо шаббода бӯи алафу гиёҳҳои саҳроӣ ба машом мерасид.

Меҳмон ба аломати эҳтирому сипос даст ба сина бурд ва дар ҳоле ки пиёлаи ҷойро аз дасти Фаромурз мегирифт, ба суҳан оғоз намуд:

Ана ҳамин хел бародар. Кӣ медонист, ки ин шом муборак, дар оғӯши ин дара боиси ташвишу азоби Шумо мешавам.

– На, бародар, ин андешаро аз сар дур кунед. Меҳмон ҳадяи илоҳист, Шумо бояд бубахшед, ки имшаб ба азоби мо шарик шудед, шароити саҳро имкон намедихад ба таври муносиб аз Шумо пазирой кунем.

– Ин суҳанҳо барои чи? Ин хел нагӯед. Вагарна ман хичолат мекашам. Ман хангоме ки суроғи шуморо гирифта, ҷониби дара раҳсипор шудам, дар ҳеч гӯшаи ҳаёлам аз меҳмониву пазирой ҷой набуд, вале Шумо эҳсос мекунад, ки барои ман дидори мусоҳибони имшаб беҳтарин соати умри ман аст. Сарнавишт аст, ки моро бо амри илоҳӣ дар чунин як фазое рӯ ба рӯ намуда. Барои як инсонӣ хокӣ аз ин бахти волотар нест, вақте бо инсонӣ хубу покниҳод бархӯрд мекунад. Ҷое меравад ва ўро бо хандаву чеҳраи боз истиқбол мекунанд. Магар аз ин дида меҳмондориву пазироии муносибтаре ҳаст? Бо баракати дидори Шумо ман чашмсерӣ моҳтобу ситорагонро тамошо кардам. Нигоҳ кардам, ки чи хуш медурахшанду барқ мезананд. Синаи ҳар яке молмоли нуру равшанӣ аст. Бо чашми пур аз муҳаббату дӯстдорӣ

ба мо дида медӯзанд...

Маҷзубу шефтаи суҳбати меҳмон ногоҳ ба ёди Фаромурз писараш-Фаршед расид, ки бояд барои каҳдаравҳо хӯроки шом меовард. Музтарибу ошuftатар шуд. Меҳост аз меҳмон бипурсад, ки нишонии ўро кӣ ба вай додаст, вале ҷуръат накард. Аз ҷониби дигар, чунин амалеро муносиб надид. Ба гумонаш агар лозим буд, худи меҳмон ҷузъиётро баён медошт.

Шиҳаи бимноку рамондаи аспи меҳмон дар дили сахро хаёлотӣ Фаромурзро парешон сохт. Аспи сафедранг, ки ёлҳои сиёҳ дошт, аз ҷизе рамида буд ва дар ҷояш пой мекӯбид.

– Ҷонвари дарандае дар ин наздикиҳо ҳаст – гуфт Меҳроб ва аз ҷой бархоста ҷониби асп рафт. Ёлҳои молиш дода, оромаш намуд ва зину афзорашро аз болояш гирифта ба каноре гузошт. Пайдо буд, ки меҳмон монданист. Дар ҳамин асно дар фосилаи дусадметрӣ Фаромурз суроби писарашро дид, ки зарфи хӯрок дар даст ҳамроҳи сагашон-Ҳушёр ба сӯи онҳо меояд. Омадани Фаршед авзои равонии падарро комилан тағйир дод. Ҳавосаш ҷамъу ҷур шуд. Як навъ нишоту фараҳ бар вучодаш ғолиб шуд. Муҳимтар аз ин, расидани хӯроки гарм ҳолу ҳавои хичолатомези таъби ўро назди ҳамроҳону меҳмон дигаргун сохт.

Меҳмон ҳамзамон бо дидани Фаршед садо зад:

– Бо ин ҷавон мо имрӯз мулоқот доштем. Дар хонаи Шумо суроғатонро аз ӯ гирифтаам.

Фаромурз ҳарчанд аз таъхири нобачои писар хуш набуд, вале дар ҳузури меҳмон иллатҷӯиву сарзанишро муносиб надид. Фаршед низ аз нигоҳи падар маънӣ бардошта буд. Аз ин рӯ, тибқи зарбулмасали «илоҷи воқеа пеш аз вуқӯъ бояд кард», амал намуда, гуфт:

– Бубахш, падар, гуноҳи ман набуд. Боистӣ нерӯдори телефони ҳамроҳро тақвият мебахшидам. Чун соатҳои тӯлонӣ дар деҳа барқ набуд, мунтазир будам, то биёяд.

– Мегӯянд «ҳилаҷӯро баҳона бисёр аст»,- гуфт Фаромурз ба Фаршед. Тасаввур кун, ки ту имрӯз нақши як ҳиллаҷӯро бозидӣ. Хубтар аст, косаҳоро биёри ва хӯрокро бикашем, то сард нашавад.

– Узри бисёр, падарчон, воқеан ҳам ман Шуморо бисёр нороҳат кардам, – ҳичолатомез гуфт Фаршед.

Меҳмон, ки шоҳиди ин гуфтугузори ночур буд, барои табдили фазо ба суҳан даромад:

– Дидӣ, Фаромурз, Худованди мутаол дар ин дашту дараи зулмонӣ ризку насибаи моро фаромӯш накардааст. Аммо ту аз шароити номусоиду асбоби пазиroy ҳарф мезадӣ. Ҳар як амр замону вақти муайян дорад. Ҳақ дер ё зуд ба ҳақдор мерасад, бо ман мувофиқ ҳастӣ?

Фаромурз бо табассум, дар ҳоле ки косаҳои хӯрокро дароз мекард, бо аломати ризоят сар чунбонд.

Посе аз шаб гузашт. Таом хӯрда шуд. Фаршед дастархонро ҷамъ кард, вале мақсади омадани меҳмон норавшан буд. Дили Фаромурз оташ мегирифт, эҳсосоти нохушоянде зехнашро ноором месохт. Як гӯшаи дилаш мехост рӯи рост сабаби ташрифи меҳмонро пурсон шавад. Вале боз ҳам урфу одати шарқӣ иҷозат намедод. Бим дошт, ки меҳмонаш шояд аз пурсиши ӯ биранҷад. Пиндошт, ки ҳузури ҳамроҳон ва Фаршед мисли ин ки меҳмонро аз арзи матлаб кардан нигоҳ медорад. Маҳзи хотири ин ба писараш амр кард, то ҷойхобро барои ҳама зери хайма дуруст кунад. Қаҳдаравҳо низ аз ин дархости вай рамуз гирифтанд ва аз ҳалқаи онҳову меҳмон дур шуданд.

Меҳроб гӯё пайт мепоида бошад, сари мавзӯъ баргашт.

– Фаромурз, бародари ширин, дилат мехоҳад ҳар ҷӣ зудтар бидонӣ, ки дар ин гармои тобистон ноошномарде чаро ба суроғи ту омадааст. Чи ниёзе ӯро шабнишини ин дараи дурафтода намудааст. Эҳ, бародар, гуфтам-ку, се фарзанди хубрӯ дорам, ки ҳамагӣ таҳсилкардаанд.

Писари бузургам дар мактаби деҳаамон муаллими забони русӣ буд. Ҳамин порсол буд, бо модараш ният кардем, ки хонадораш намоем. Модараш бо шӯру шавқ миёни духтарони қадраси деҳ номзади муносиб, муъмину мусулмонро чустучӯ мекард. Вале амон аз ин тангдастиву нодорӣ. Вазъи молии мо деҳотиёнро, ки медонӣ, бо чи мушкилоте рӯ ба рӯ ҳастем.

Писарам дид чун азми мо қавист, пешниҳод кард, ки ба мардикорӣ равад, то пасандозе барои харҷи тӯй андӯзад. Ростӣ ман ҳаргиз розӣ набудам. Дилам намехост тарки муаллимӣ кунад. Зеро боварӣ доштам кори хайро Худо худаш сомон мебахшад. Вале ӯ бо ҳазор далелу бурҳон ману модарашро барои мусофират моил сохт. Инак соле ҳам нагузашта аз Русия баргаштааст.

Меҳроб муддате таваққуф намуд. Фаромурз эҳсос намуд, ки боз ҳам вазъи равонии мусоҳибаш ба ҳам хурд. Меҳост иллатпурсӣ кунад, вале Меҳроб имконаш надод. Худро ба даст гирифтӯ гуфт:

– Медонӣ, бо чӣ дастовезе баргашт? Бо номзад, он ҷо барои худ арӯс пайдо кардааст. Бо як русдухтар ошно шуда ва инак пойро дар як мӯза ҷой карда, ки бо вай издивоҷ мекунад.

Ростӣ, ман мутаассиб нестам, муътақидам, ки муқобили хости дил, маҷрои дарё набояд рафт, вале аз сӯи дигар тамоми орзуҳоямро барбодрафта мебинам. Сари калобаамро гум кардаам.

Фаромурз саропо гӯшу хуш буд, вале намедонист, ки ин хама ба ӯ чи иртиботе дорад. Ё ин марди сода барои дарди дил кардан ӯро мусоҳиби муносиб дарёфтааст. Барои ин андеша зерчашмӣ ба Меҳроб нигарист.

Меҳроб, дар ҳоле ки вучудаш дар ғазаб месӯхт ва меларзид, бидуни ихтиёр аз гиребони Фаромурз гирифтӯ ба сӯи худ кашид ва дар як они воҳид ӯро раҳо намуд ба замин нишаст. Гиря, гиря дар шаҳодати моҳу ахтарон, гиёҳу буттаҳои ҳазорранги табиат пайкари

танумандашро такон меод. Фаромурз комилан хайратзада шуда буд. Ин марди ноошно, ки аз дехи ҳамсоя ба хонаи ӯ омадаву чустучӯкунон ба ҳузураш расидааст, аз ӯ чи мехоста бошад? Чаро ба хотири интихоби писараш аз гиребони ӯ мегирад. Магар зани рус гирифта гуноҳи азим аст?

– Маро бубахш, бародар, ту гуноҳе надорӣ, вале ман назди ту омадаам, то ҳалли мушкил кунам. Зеро ин русдухтаре, ки сунҳори ман хоҳад шуд, духтари туст. Шаҳнозаро мешиносӣ, ё на?

Бо шунидани ибораи «духтари туст» ва исми Шаҳноза хушу зеҳни Фаромурз лаҳзае ба тирагӣ, беҳудӣ гароид. Ҳеҷ шайъу ҳеҷ овоеро ҳис намекард. Пойҳояш гӯё аз зону шикаста буданд. Мехост садо бизанад, вале забонаш, калолат намекард. Лаҳзае пас зеҳну ҳавосаш чамъу чур шуд. Оҳиста дар баробари Мехроб сари зону нишаст. Буғз гулӯяшро гирифта буд, маҷоли пурсишаш намедод. Дасти рostaшро бардошт ва риши кӯтоҳи Мехробро сила кард. Шонаҳои ӯ низ аз шиддати гирия ногаҳонии шабона ба чунбиш афтада буданд.

Хушёр саги гӯшбуридаи Фаршед, ки дар семетрии онҳо хобида буд ва зерчашмӣ ин ду марди мусоҳибро назора мекард, ғайриинтизор ба шаст аз ҷой бархост ва ба сӯи Мехроб аккос зад. Қалби сағонаи ӯ пай бурда буд, ки ҳама изтиробу ташвиш, гирияву нороҳатии соҳибаш бо Мехроб бастагӣ дорад. Мехост дохили майдон шавад ва аз соҳибаш пуштибонӣ кунад. Вале ин ҳайвони забонбаста аз кучо медонист, ки сарчашмаи ин вазъи ногувори Фаромурз ба замону макони дури дигаре гирех меҳӯрад. Хишту санги надомату пушаймони имрӯзаро Фаромурз маҳз аз ҳамон замон бунёд гузошта аст...

Аспи сафедрангу синафароҳи Мехроб, ки дар равшани моҳ мисли шир ҷило меод, баробари шунидани аккоси сағ шиҳаи мастонае кашид ва пойҳои пеши худро ба муқобили сағ боло бардошт. Аҷиб буд, ки

ин чонвари вафодор низ мисли ин ки таҳдиди хатарро ба соҳибаш эҳсос мекард.

Лаҳзае пас саг ва асп фазои суҳбатро мусолимаатомез диданд ва ором-ором машғули дунёи худ шуданд.

Маълум набуд, то чи замоне ин ду марди афтода дар гирдоби сарнавишт хомӯшвор давр хӯрданду боло чахиданд. Вале равшан буд, ки ҳеҷ яке аз эшон ғарқ шудан намехост. Ҳар яке роҳу тариқи раҳой мечуст. Поси дигаре аз шаби тобистонӣ гузашт. Шоҳу барги гармои рӯз комилан фуру рехта буд ва ҳавои сардсере ба тани одам ҳаловат мебахшид.

Фаромурз тамоми нерӯи худро чамъ кард, то забони шахшудаду мунҷамидашро ба гуфтан омода созад. Вале саъю талошаш коргар набуд. Гӯё забонашро баста буданд. Аз чӣ бошад, ба ёди модараш афтод. Мехост тифлак бошад ва модараш ўро ба оғӯш бигирад, пистонашро ба даҳонаш бигзорад ва ў зиндагиро аз нав оғоз кунад.

Мардуми лолу гунг пеши назараш чилвагар шуданд. Дилаш ба ҳоли онҳо сӯхт. Чӣ кӯлаборе аз орзуву матлаб барои гуфтан дошта бошиву, гуфтан натавонӣ.

Фаромурз ҳукми гунгро дошт. Худованд ногаҳонӣ неъматӣ гуфтанро аз ў гирифта буд. Бо тамоми вучуд аз Худо мехост, ки забонаш боз шавад. Ашкҳои гарми пушаймонӣ аз ду бари рухсораш сарозер мешуд. Дар ҳеҷ як гӯшаи зеҳнаш набуд, ки ин қадар ашк барои гирияҳои хомӯшвор дорад.

Зи ашке, ки чӯшад зи домони дил,

Чӣ гуна бишӯяд гуноҳони дил.

Гуноҳе, ки пинҳон зи гардун кунӣ,

Чӣ гуна паноҳаш зи эдун кунӣ?

Меҳроб, ки орому таскини пешинаро даст ёфта буд, даст ба шонаи Фаромурз гузошт ва гуфт:

– Хештандор бош, бародар. Меҳоҳӣ бипурсӣ, ки Шаҳноза духтари туст? Ин воқеият аст. Номашро худат гузоштаӣ. Писари ман аз модари Шаҳноза бароят нома

овардааст. Имрӯз ман ҳам дар ҳукми хаткашонам ва ҳам дар нақши хостгор. Ман духтари туро барои писарам хостгорӣ мекунам. Зеро қиссаеро, ки аз забони писарам шунидаам, начибтарин эҳсосе ба номи ишқу муҳаббат аст, ки муқобилаш наметавон пофишорӣ намуд. Ин эҳсос пайвандгар, зоянда аст, идомабахши ҳастӣ аст.

Меҳроб инро гуфт ва лифофаи сабзрангеро аз бағал берун оварда, ба дасти Фаромурз супорида, иброз дошт:

– Номаро ба ту ва туро ба Худо месупорам. Хуб тааммул куну тасмим бигир. Ман рафта дароз мекашам.

Баробари дидани нома дарду алами Фаромурз зиёд гашт. Дар он лаҳзаҳо аз мағзаш гузашт, ки ӯ танҳотарин махлуқи Худост. Шоҳиди ҳолу ҳавои равонии ӯ ба чуз дашту саҳро, кӯху дара, алафу гиёҳ, моҳу ситораҳо чизи дигаре набуд. Мисли солҳои ҷавонӣ номаро ба рӯи сина гузошт. Қалбаш мисли дили кӯдакон дар қафаси сина метапиду бозӣ мекард. Муддате пешонӣ рӯи замин гузошту зор-зор гиря кард. Сипас номаро ба лабонаш наздик бурду бӯсид. Самимӣ, аз дилу чон бӯсид, тавре ки солҳои пеш бӯсида буд. Лифофаро ба машомаш наздик бурду бӯид. Атри ошное ҳамроҳ бо сӯзу дарег аз гӯшаҳои лифофа берун част. Ӯ бӯи ошноро то мағзи чон нӯшид ва вучудаш оташ гирифт. Аз сӯзиш ба худ мепечид. Ангуштонашро ба даҳон мегирифт, то садои гиряш боло нагирад.

Вай шуълавар дар оташи дарун меҳост садои азизу ошноро бишнавад, садое, ки замоне ба гӯшаш қиссаи ишқу зиндагӣ рехта буд. Гӯшае аз номаро ба гӯшаш наздик кард. Аз ҳаяҷону изтироб гӯё нома мисли сайди гирифтгор нафас-нафас мезад. Симои андӯхбори мавҷуде саропо меҳру дӯстдорӣ пеши чашмонаш паидид омад. Аз чашмаи ҳамешачӯшони ишқи ӯ катрае кам нашуда буд.

Номаро ба сина фишурд. Дар мағз-мағзи замини чонаш решаҳои хуфтае аз дард ба чӯш омада буданд. Донаҳои ин дарди ранҷоварро замоне худ пошида буд ва

имрӯз вақти сабзишу рӯиши донаҳо фаро расида буд...

Шаб ба поён мерасид. Субҳ аз руҳи дашту дамани, кӯҳу пушта парда бармедошт. Шабе, ки дар домани худ вучудеро дигаргун сохт. Бас риштаҳои гусаставу хуфтаи ёду хотираҳоро ба ҳам пайванд зад. Бо чеҳраи шукуфта аз сиёҳӣ даррасид ва рангбохта нопадид шуд.

Вақти намози бомдод фаро мерасид. Фаромурз бархост ва ба дара пойин рафт, то лаби чашма вузӯ бигирад...

Хуршед, ин мусофири ҳамешагии осмони нилӣ аз нав тулӯ намуд. Аз хастагиву коркӯфтагии дирӯз дар чеҳрааш осоре набуд. Равшан буд, ки аз хоб сер шуда, хуб дам гирифтааст. Бо чеҳраи шодобу лабони хандарез дар паҳнои осмон дар масири доимӣ қадам бармедошт. Чунбишу нурпарокании ӯ дар тану тавони аҷроми аҷсоми замину осмон чон медавонид. Ба равзанаву панҷараҳои хонаҳои маскунӣ ангушт мезад. Мардумро ба қору бор фаро меҳонд.

Мавҷудоти табиат ҳар яке ба сабку шеваи хеш аз тулӯи хуршед истикбол менамуданд. Дарахтон бо дасту оғӯши боз аз баргу шоҳаҳо макони нишасту пазирой омода мекарданд. Парандаҳо бо синаҳои пурфарёд аз шоҳае ба шоҳаи дигар, аз боме ба порисае парвоз мекарданд. Зухури хуршед чунбишу таконе дар ниҳоди онҳо ба вучуд оварда буд. Кӯчаву растаҳои деҳ аз садои ҳамҳама, шодиву нишот молотол мегашт.

Фаромурз дар лаби чашма нишаста буд ва ба акси хурдакаки хуршед, ки дар синаи чашма бо лапиши об бозӣ мекард, менигарист. Афкори ғамангезе зехнашро музтариб сохта буд. Ҳамин дам Фаршед ба ӯ хабар дод, ки меҳмон рафтанист.

Ӯ саросема бархост ва худро ба назди Меҳроб расонид. Меҳроб аспро зин зада буд ва мунтазири ӯ буд. Нигоҳҳои онҳо лаҳзае ба ҳам бархӯрд. Нигоҳҳои молотолҳои хоҳишу орзу, гуфтаниҳо.

Меҳроб дар ҳоле ки по ба рикоб ниҳод хитоб ба Фаромурз гуфт:

– Хайр, бародари ширин, паноҳат ба Худо. Мо мунтазири тасмими шумоем. Бо дили пур дари хонаи шуморо кӯфтем.

– Каму косте аз мо дида бошӣ, моро маъзур дор. Ман дар тӯли умрам камтар мусохибу меҳмони арчманде мисли шумо доштам. Худо ёрат. Сафарат бехатар бодо! – гуфт Фаромурз.

Меҳроб бо ишораи тозиёна аспӣ сафедфоми ёлсиёҳашро ба роҳ андохт, вале лаҳзае пас аз роҳаш баргашт ва бо як чобукӣ аз болои зин ба замин чаҳид ва лачоми аспашро раҳо намуда Фаромурзро канор гирифтӯ саҳт фишурд. Сипас бидуни сару садо ба асп нишастӯ ба сӯи мағриб ҳаракат намуд.

Ҳамроҳони Фаромурз аз пушти кори худ шуданд. Фаршед низ бо амри падар ба чамъоварии каҳдарзаҳо шуруӯ намуд.

Фаромурз, ки аз қаъри шаб баъд аз дарёфти нома худро барои хондани он омода менамуд, инак фурсатро муносиб донист ва ба гӯшае нишаста номаро боз намуд. Дастонаш меларзиданд, дилаш гуп-гуп мезад:

«Салом, Фаромурзи азизу меҳрубони ман...».

Чумлаи оғозини нома хотироти пешин, дидори нахустинро дар пардаи зеҳни Фаромурз чилвагар сохт...

Нимаҳои баҳори соли 198... Фаромурз он солҳо афсари артиши Шӯравӣ буд ва дар шаҳри Қандаҳор ифои вазифа менамуд, Ёро барои иҷрои супорише ба Кобул фиристода буданд. Бояд пас аз супориш ба қисми низомии худ бармегашт. Бозгашт танҳо тавассути ҳавопаймоҳои боркаши низомӣ сураат мегирифт. Вале дар фурудгоҳи низомӣ тартибу низоми ҳосе набуд. Аслан ҳеч шабоҳате ба фурудгоҳ надошт. Як дашти пурреғу санги офтобиро барои ҳавопаймоҳо ихтисос дода буданд. Паноҳгоҳе аз офтоби сӯзон барои

мусофирон мавчуд набуд. Вале ҳама одат карда буданд. Зеро замон замони чанг буд.

Мусофирон, ки аглаб афсарону низомиён ва мутахассисони Шӯравӣ буданд, рӯзҳои дароз ва гоҳо ҳафтаҳо мунтазир мемонданд, то ҳавопаймое парвоз кунад. Солҳои пурушӯбу пурхатаре буд. Ҳар як мусофират, чи заминиву чи осмонӣ, бо хатар ҳамроҳ буд. Аглаб ҳавопаймоҳо зимни парвоз мавриди ҳамлаи муҷоҳидин қарор мегирифтанд.

Фаромурз рӯзи севаум буд, ки интизори парвози ҳавопаймо буд. Қарибҳои шом иттилоъ доданд, ки ҳавопаймои АН-12 ба Қандаҳор мепарад. Анбӯҳи зиёде назди ҳавопаймо чамъ омада ва нигарони боз кардани дар ва овардани зинапои саворӣ буданд. Ворид шудан ба ҳавопаймо вобаста ба зӯру тавони ҳар як мусофир буд. Қисса кӯтоҳ то фаро расидани шом Фаромурз бо бештар аз чихил мусофир савори ҳавопаймо гашт.

Ҳавопаймо чун боркаш буд, ба чуз даҳ – понздаҳ ҷойи нишаст, нишастгоҳи бештаре надошт. Ҳавопаймо суръат гирифт ва ба самти Қандаҳор парвоз намуд. Қисми зиёди мусофирон мисли ин ки дохили автобус бошанд, рост истода буданд. Касе эҳсоси норизоятӣ намекард. Миёни худ бо шодиву фараҳ суҳбат мекарданд. Аслан ҳузур дар кишвари чангзадае чун Афғонистон миёни мардуми Шӯравӣ, чи низомиёну чи мутахассисони мулкӣ, фазои хосеро эҷод намуда буд. Мардум бо як дидан дӯст мешуданд, ба ҳам эътимод доштанд ва муҳимтар аз ҳама муътақид буданд, ки онҳо фиристодаи кишвари бузурге бо номи Шӯравианд ва вазифаи башардӯстонаи ҳешро иҷро мекунанд.

Фаромурз бори аввал буд, ки савори ҳавопаймои АН-12 мешуд. Ин ҳавопаймо ду толор дошт. Ӯ дар толори якум рӯи фарш сарипо нишаста буд. Зерчашмӣ ба мусофирон менигарист. Дар тарафи чап се ҷавонзани малламӯй нишаста буданд. Аслан мусофироне, ки ҷои нишаст доштанд, орому сар ба сукут буданд. Танҳо

мусофирони ростистода пурхарфӣ мекарданд.

Соли тавлиди ҳавопаймо маълум набуд, вале аз зоҳир ва ҳолати дарунаш, ҳавопаймое буд, ки аз умраш солҳои зиёде гузаштааст. Маъмулан Афғонистон барои Шӯравӣ як озмунгоҳе шуда буд, ки тамоми василаи нақлияти куҳнаву фарсудаи хешро, чи танку чи зирехпӯш ва чи чархболу ҳавопаймо, дар хоку фазои он мавриди истифодаву озмоиш қарор медод. Дастандаркорони низомиву сиёсии вақт борҳо хилофи қавонини мавҷуд барои баҳрагирӣ ҳавопаймоҳоро эъзом менамуданд, ки истифодашон вобаста ба фарсудагиву солхӯрдагӣ мамнӯъ буд.

Фаромурз чун афсари низомӣ худ шоҳид буд ва аз иттилооти маҳрами дастрасаш медонист, ки дар нукоти мухталифи Афғонистон чӣ гуна ҳавопаймоҳои куҳансохт худ ба худ дучори садама мегарданду сукут мекунанд ва бар асари он риштаи ҳаёти даҳҳо нафар сарнишин канда мешавад.

Бадбахтӣ ин буд, ки касе он замон масъулиятро ба дӯш намегирифт, авзоъро таҳлил намекард. Ҳама чизро аворизи техникӣ, ё ҳамлаи мучоҳидин ва ё шароити бади иқлимӣ қаламдод менамуданд.

Побанди чунин афкоре «ба Қандаҳор наздик шудем» гуфтани кадоме аз мусофирин Фаромурзро ба худ овард. Ҳавопаймо мебоист ба фуруд омадан оғоз менамуд, вале ин амал рух надод. Дар толор нооромӣ оғоз гардид. Барои фуруд омадан бояд қисмати пеши ҳавопаймо поин меомад ва қисмати ақиб боло мерафт. Ҳавопаймо нуксон пайдо намуда буд. Фазои бимноку ваҳшатзое эҷод шуда буд. Мусофирон аз якдигар иллатро пурсон мешуданд. Вале касе асли қазияро намедонист.

Ҷӯро низ тарсу ваҳшат фаро гирифта буд. Беихтиёр зану фарзандаш ба ёдаш омад. Андешаҳои даҳшатборе ба зехнаш расид. Одатан дар рӯҳу равони одамӣ нишаста, ки замони ночориву дармондагӣ, ноилочӣ аз Худову Расул ёд мекунад ва ёриву имдод меҷӯяд.

Фаромурз бидуни ин ки тарсу ваҳми худро нишон диҳад, ба мусофирони толор нигоҳ кард. Гурӯҳе аз онҳо салиб мекашиданд ва зерлабӣ чизе мегуфтанд. Аз кӯдакӣ дар зехну ҳушу Фаромурз гуфтаи падар нақш баста буд, ки таъкид менамуд ҳангоми хатару мушкилӣ, тангдастӣ сураи Тавҳидро бихонад, зеро сураи мазкур инсонро аз тамоми балову офатҳо эмин медорад. Вай зерилабӣ ба хондани сура оғоз намуд.

«Кул ҳувал лоху аҳад. Оллоху с-самад, Лам ялид ва лам юлад ва лам якул лаху куфуван аҳад».

Фаромурз ба чашми нимпӯш мехонду ба гиребони пироханаши куф мекард. Дар ҳамин асно яке аз сарнишинон аз кабина берун омад ва хоҳиш намуд аз толори якум ҳама мусофирон ба толори дуюм биёянд, ҳатто чанд нафаре ба кабинаи халабонҳо даромаданд. Мусофирон рӯи ҳам ба ҳам наздик буданд. Фаромурз, ки сарипо нишаста буд, имкони бархостан надошт. Фишору зичии ҳозирон ӯро ба яке аз ҷавонзанҳои нишаста наздик бурд. Ба гунае, ки шонаҳояш дар миёни зонуҳои ӯ қарор гирифт. Садоҳои тарснок бештар мешуд. Фаромурз низ аз тарс ранг бохта буд. Ҷавонзани ношинос мисли ин ки ин ҳолати ӯро эҳсос намуда буд, табассуми хафифе намуда гуфт:

– Хештандор бош, ватандор, ҳамааш ба некӣ меанҷомад. Худованд бо мост.

Ҷавонзан инро гуфт ва бо аломати навозишу таскин даст ба сари Фаромурз гузошт. Вай бо шунидани суханони лутфомезу меҳрбор оромиш ҳосил намуд ва боз ба қироати сураи Тавҳид оғоз кард.

Таҷаммуи мусофирон коргар шуд. Қисмати пешинаи ҳавопаймо поин омад ва амалиёти фурудой оғоз гардид. Шаҳри ҷангзадаи нимҷароғону нимзулмонии Қандаҳор намудор гашт. Замоне ки чархҳои ҳавопаймо ба замин расид, Фаромурз ба худ чуръат дода пурсид:

– Номи Шумо чист, хоҳар?

Ҷавонзан баъд аз чанде табассумомез гуфт:

– Ҳамсафари Шумо Мария.

Фаромурз бе он ки чавонзан аз ӯ ном пурсида бошад, худро ошно намуд! – Номи ман Фаромурз аст.

Фар-о-мурз? Номи шуморо бояд такрор кунам, то дар ёдам бимонад, – гуфт Мария...

Фаромурз аз нав ба нома чашм давонд:

«Салом, Фаромурзи азизу дилбанди ман. Ҳаргиз гумон надоштам, ки соате фаро мерасад, ки бидуни ихтиёр достони зиндагии муштаракамнро бозгӯ менамоям. Рӯзе буду рӯзгоре ва бо хости Худо сарнавишти ману ту ба ҳам бархӯрду гиреҳ зад. Ҳарчанд фосилаи замони хеле кӯтоҳ буд, асароташ ба дарозии умри инсонист. Зиндагии муштаракӣ мо воқеан ҳам дostonгуна буд. Зеро макону фазои муайяне дошт. Ангега, умеду орзу, ишқу дӯстдорӣ дошт. Ва муҳим аз хама дар замону маконе шаклу сурат мегирифт, ки дар даруни он инсонҳо бештар ниёзманди ҳамдигаранд, беш аз ҳар вақти дигар инсонияту одамият доранд, аз эҳсосоте мисли муҳаббату дӯстдорӣ, меҳрубониву самимият ниҳодашон пур аст. Дар чунин замону маконе, ки ҷангиву ҷангзадааш меҳонанд, масъалаи миллияту мазаҳаб, наҷоду қавмият камранг аст. Масъалаи инсон будан маҳакки асосист. Ҳама инсонҳо, чи сиёҳ, чи сафед, чи шарқиву чи ғарбӣ, замони марбут ба онҳоро зистан меҳоянд. Чи бигӯям, ки ҷузъиёти он дидорро худ бехтар медонӣ ...»

Фаромурз чашмонашро баст ва ба хаёл фуру рафт. Меҳост лаҳзаҳои оғозини ошноиро зарра – зарра дар пардаи зехну ҳуш чамъ биёрад ва мазоҳири лаззатбахши дидорро мучаддадан ба сар барад.

Мусофирон аз анҷоми бахайри кори ҳавопаймо изхори ҳушнудӣ намуда, аз толори он берун мешуданд. Шодиву нишоти ботинии Фаромурз беш аз дигарон буд. Дар ин парвоз миёни мусофирон ӯро ёру ошное набуд.

Танҳо камбуди техникии ҳавопаймо сабаб гардид, ки бо русдухтар Мария шинос шавад. Ҷасорату рашодати ҷавонзани рус ўро шигифтзада намуда буд. Дилаш мехост бо ў бимонад. Мавзўи суҳбат мечуст. Гуё нерўи ҷаззобу кашанда дар пайкари зарифу хушандоми духтар нуҳуфта буд. Фаромурз даврони ҷавонии худро зиста буд, вале ҳиссиёти ширини ошно вучудаширо такон меод. Оқибат ба худ чуръат дода макони иқомати ҷавонзанро пурсид.

Мария боз бо ҳамон оромишу табассуми малеҳ посух дод:

– Муҳосиби бригада ҳастам ва дар хобгоҳи занона зиндагӣ мекунам.

– Иҷоза медиҳед, ки гоҳ-гоҳе назди Шумо биёям? Фаромурз эҳсос менамуд, ки овозаш меларзид.

Мария аз таҳти дил хандид ва изҳор дошт:

– Дари хонаи мо ҳамеша барои меҳмонон боз аст. Худо хофиз.

Мария ба мошин нишаст ва ҳаракат намуд. Сипас дасти нозуки худро аз мошин берун овард ва то фосилаи муайяне бо аломати худохофизӣ ба сӯи Фаромурз алвонҷ дод. Фаромурз низ то нопадид шудани мошин аз пушти он чашм намеканд.

Қисми низомие, ки Фаромурз он ҷо хидмат мекард, 30 километр дуртар аз фурудгоҳ қарор дошт. Шабона бозгаштан дар ин фосилаи роҳ хеле хатарнок буд, аз ин рӯ маҷбур буд шабро дар фурудгоҳ гузаронад.

Фаромурз боз ба нома чашм дӯхт. Таачҷуб аст, ки бо нигарониву ҳаяҷони қалбиаш афзуда мешуд. Зарабони қалбаш суръат мегирифт. Ин ҳолат вайро ба ваҳшат андохт. Бим дошт, ки Худое накарда аз шӯри эҳсосот қалбаш аз қор монад ва бимираду нома ноҳонда бимонад.

Мария дар идомаи нома навишта буд:

«Фаромурз! Шояд ин номаро навиштан муносиб

набуд. Аз ҷониби дигар, агар ман дар ҳузури ту мешудам, имкон дошт ин густохиро карда наметавонистам. Вале ба навиштан маро вазъият водор намуд. Чун шароити нигоштан фароҳам омад, фурсатро ғанимат шуморидам. Аслан сабаби таълифи ин нома, ки достони муштараки зиндагии ману ту унвонаш кардаам, каси дигарест, ки мақсад дорад гоми ҳадафманди тақдирсоз дар домони умри худ бардорад. Азбаски ба сарнавишти вай бетафовут нестам, метарсам гоми ӯ иштибоҳӣ бошад. Ин гом дар сарғахи дуруҳаест, ки интиҳоби дурусту саҳеҳро тақозо мекунад. Маҳз дар ҳамин марҳала ман ба машварату маслиҳати ту ниёз пайдо намудам ва маҷбур шудам нома бинависам. Вале дар оғоз хостам достони зиндагиамонро баён созам, зеро зиндагии ман пас аз он дидор дар туву номи ту хулоса мешавад.

Ёд дорӣ, бо чи тарзу шевае изҳори меҳру муҳаббат намудӣ? Як рӯҳи ваҳшиву хурӯшонро ром намудӣ?...»

Чашмони Фаромурз пуроб шуданд. Вай барои нахустин бор ба таври амиқ масири рӯзгори он-рӯзаашро арзёбӣ намуд. Дарк намуд, ки пеши Мария гунаҳкор аст, вале пушаймонӣ суд надорад.

Фаромурз хуб ба хотир дорад. Дар остонаи чашни Ғалаба ба мулоқоти Мария рафт. Аз рӯи шумор ин дидори панҷуми онҳо буд. Дигар мурғи шарму ҳаё аз лонаи қалби ӯ парвозӣ шуда буд. Ҳама чиз барояш дӯстдоштани буд. Фаромурз бе ибто дастони Марияро ба даст гирифт, аз пешонияш бӯсид ва бо садои қотеъ гуфт:

– Мария, намедонам боварам мекуни ё на, вале ман ту аз ҷону дил дӯст медорам.

Мария дастанаширо раҳо кард, назди панҷара рафт ва чанд лаҳза сокиту хомӯш ба берун назар дӯхт. Чанд сарбози нимбараҳна дар ҳавлии хобгоҳи худ рӯи ҳарак нишаста нома мехонданд. Аз чи бошад, дили Мария мехост бидонад, ки онҳо аз кӣ мактуб гирифтаанд.

Маъмулан дар шароити ҷангии Афғонистон нома хеле дер мерасид. Вақт мегузашт ва Мария пушт ба Фаромурз ба берун нигоҳ мекард. Ӯ перомуни Фаромурз ва хонаводааш иттилои зиёд дошт. Медонист, ки ӯ зану фарзанд дорад. Дар як рустои дурафтадаи осийё ба сар мебарад. Магар дар як дил метавон ду ишқро ҷойгузин намуд?

Оқибат Мария ба суҳан даромад:

– Фаромурз, аввал он ки мо тафовути синнӣ дорем. Дувум ин ки миёни ману марди хонадор чи гуна ишқу дӯстдорӣ шуда метавонад? На, Фаромурз, андеша кун, амиқ андеша кун, ишқ макони бозӣ нест. Пояҳои ин хона бояд иборат аз вафову дӯстдорӣ, самимият, парҳезу озодагӣ бошад. Дар ин ҷода набояд ба хато рафту фиреб хурд. Ишқ сарнавишту қисмат аст. Магар мешавад бо қисмат бозӣ кард?

Медонам, дурӣ аз зану фарзанд фироку ранҷ дорад. Махсусан, дар кишвари ноамне мисли Афғонистон. Ҳама мардон баъд аз иҷрои вазифаҳои мушкил, ҳарбу зарбҳо ба як дасти навозишгар, вучуди гарму муҳаббатрез ниёз доранд. Аммо мардонагӣ ҳам ҳамин аст, ки мо бояд тоқату сабр, таҳаммул дошта бошем. Лаҳзоти мушкилу ранҷбори хешро бо ёди занони интизор, фарзандони чашмбароҳ, модарони мушфиқ зебо бисозем. Ба синаҳои пурумеди хеш таҳарруку зиндагӣ бахшем.

Ту худ шохид ҳастӣ, ки чӣ гуна ҳамватанони мо ҳар рӯз дар гӯшаву канори ин кишвари ранҷкашида шаҳид мешаванд. Баҳши азими онҳо ҳамсару дӯстдошта доранд. Баҳши дигар беҳабар аз ишқ, беҳабар аз ин дарахти ҳамешасабзи идомати ҳастӣ, падруди зиндагӣ мегӯянд. Мо бояд сари ин масъала тааммул намоем. Худро барои хеш ва барои пайвандони мунтазир ҳифз кунем.

Худ гувоҳӣ, ки ҳузури мо дар ин кишвари бесоҳиб бо чӣ қиммате барои мо тамош мешавад. Нухбағони

сиёсати мо ба бозие ворид шудаанд, ки кайҳо онро бохтаанд ва инак сардаргум роҳи халосӣ мечӯянд. Оё фикр кардаӣ, ки ин ҳама чи оқибатҳое барои кишвару мардуми мо дорад? Маро бубахш, вале гумон мекунам чунин дӯстдоштани, ки аз он сухан дар миён мегузорӣ, ҳеҷ решаву шоху барге надорад, мавқеъ ҳам надорад. Гузашта аз ин, муносибати инсонҳо бо ин эҳсоси начиб бояд аз дигар мавҷудот тафовут дошта бошад. Дар ин марз расму суннатҳои инсонист, ки бояд риоят шавад. Охир, мо гунчишк нестем, ки минқор болои минқор бизанем, болои ҳам пар бикашем ва бо ҳамин тамом. Изофа бар ҳамаи ин домани ман мардро надидааст, ки ин ҳам масъулияти зиёдеро пешорӯи ман мегузорад...

Фаромурз лол шуда буд. Ҳаргиз гумон надошт, ки Мария бо ин андоза чиддият сари ин масъала андеша мекунад. Аз гуфтааш хичолатзада шуд. Махсусан, дидгоҳи ӯ перомуни ҳузури ҳамватанон дар кишвар ӯро ба тааммул водор намуд.

Гумон мекард Мария ва шабеҳи ӯ дигар хидматчиёни мулкӣ машғулу масруфи қору пешаи худ ҳастанд. Рухдодҳову вазъияти мавҷуд барои онҳо бетафовут аст. Вале ин суҳбат ақидаи ӯро дигаргун сохт. Хидмати ӯ дар Афғонистон ба поён мерасид, вале иқрор дошт, ки ҳаргиз мисли Мария дар атрофи ҳаводиси Афғонистон амиқ андеша накарда буд.

Мария чун дид, ки Фаромурз сархам ва парешон аст, гуфт:

– Бехтараш сари дастархони идона бигзар, биё, соате аз падарону бобоёни хеш, ки ба хотири дифои марзу буми мо, ба хотири озодиву истиқлоли ватан ба муқобили муҳочимони олмонӣ размиданд, ёд кунем. Аз хонадони мо бобоям дар ин ҷанги хонумонсӯз ҷон бохтааст. Сарбоз буда ва дар ҷангҳои Сталинград иштирок кардааст. Чанд сол пеш ба зиёрати мадфанаш рафта будем.

– Дар ин ҷанг ҳама саҳиму иштирокчи буданд. Кор

дар ақибгоҳ низ ба гунае размидан буд. Қариб хонаводае нест, ки азизеро аз даст надода бошад. Амаке доштам ба номи Бекалӣ, ки дар ҷанг пой росташро аз даст дода буд. Аз вақте ки худро ёд дорам ӯ дар мактаб китобдор буд. Ҳар сол дар ҷашни ғалаба нишону медалҳояшро ба бар мекард, бо мактабиён мулоқот меорост.

– Медонӣ, Фаромурз, – хитоб намуд Мария,- гоҳе шабҳо сари ин масъала соатҳо андеша мекунам ва ба ин натиҷа мерасам, ки маҳз мулоқоту нишастҳо бо ҷанговарони Ҷанги Бузурги Ватанӣ буданд, ки эҳсоси начиберо мисли ватандориву ватандӯстӣ дар ниҳоди насли мо тарбияту парвариш менамуданд.

– Бале, воқеан ин чанг дар таърихи башарият бесобиқа буд. Вале агар иттифоку иттиҳоди мардум, рашодату часорат ва мардонагии мардуми мо набуд, шояд мо ба пирӯзӣ намерасидем. Инро ҳам набояд фаромӯш кард, ки мо оғозгари чанг набудем, танҳо мехостем аз тамомияти арзиву озодии ватан дифоъ кунем, ки ин амр дар ҳар набарде хеле аҳамият дорад. Ҳақ бар ҷониби мо буд ва мо бояд пирӯз аз чанг бадар меомадем...

Мария аз чой бархост. Боз ба сӯи панчара рафт. Тавачҷуҳи ўро сарбозоне, ки лаҳзае пеш машғули мактубхонӣ буданд, чалб кард. Онҳо бо шӯру хаяҷон саргарми суҳбат буданд. Шояд хондаҳои худро байни ҳам арзёбӣ менамуданд.

Мария якбора ба сӯи дастархон баргашт. Дастонашро ба шонаҳои Фаромурз гузошт ва ғамгинона ба сухан оғоз намуд:

– Гӯш кун, Фаромурз, ту имрӯз афсари артиш ҳастӣ. Хидмати ту дар артиш доимӣ нест. Шояд баъди хидмат ёди артиш накунӣ. Вале як нукта ҳаст, ки маро ором намегузорад. Шояд он зехни туро ҳам ба худ чалб карда бошад. Роҳбарияти кишвар тибқи қароре, ки ба тасвиб расонда, имтиёзоти ширкаткунандагони ҳаводиси Афғонистонро бо имтиёзоти Ҷанги Бузурги Ватанӣ баробар доништааст.

Магар ин аз рӯи адолат аст? Оё мешавад ҷанги Афғонистонро ба Ҷанги Бузурги Ватанӣ муқоиса намуд? Сарбози Ҷанги Бузурги Ватанӣ ҳадафу мароми муайян дошт. Медонист, ки ба хоҳири озодиву истиқлоли ватан меразмад. Дар ин роҳ ҳозир буд ҷони хешро фидо кунад. Вай ба умқи ин ҳақиқат расида буд, ки тан супурдан дар ин роҳи ростин қаҳрамонист. Вале ҷанги Афғонистон ки маънӣ надорад. Сарбозони Шӯравӣ бачаҳои тоза ба ҳаҷдаҳсолагиву бистсолагӣ расида, намедонанд, ки барои чӣ меразманд ва барои кӣ меҷанганд. Оё мучоҳид, ки зодаи ин сарзамин аст ва ҳузури бегонагонро дар зоду бумаш таҳаммул намекунад, гунаҳкор аст? Оҳ, аз кадом дардаш бигӯям?

Ҳазорон нафар тифлону мардумони беғуноҳ бе он ки доништа бошанд, барои кадом гуноҳе, бар асари бомбафиканиҳо, тўпзаниҳо, инфичор дар минаҳо кушта мешаванд. Масъулияти ин ваҳшониятро кӣ ба дӯш мегирад? Кӣ? Кӣ? Мария дигар тоқат накард. Ба гӯшае нишасту ба гиря афтод.

Фаромурз, ки афсари гурӯҳи иқтишофӣ буд, одатан

дар нишасту маҳфилҳо ҳаргиз ворида суҳбат намешуд. Хомӯширо авло медонист. Ҳарчанд дарди Марияро хуб дарк мекард. Аммо дар ин маврид наметавонист хомӯш бошад. Зеро ҳаяҷони Мария ба гунае буд, ки тасаллову таскинро тақозо менамуд.

Ӯ канори Мария нишаст, ба истакон оби сард рехта ба ӯ дароз кард. Гумон дошт сардии об оромаш месозад. Сипас нахустин бор хилофи ойинномаи ҳарбӣ суҳбат намуд. Ҳарчанд муътақид буд, ки воқеият барои Мария равшан аст.

– Гиря нақун. Чаро барои гуноҳу хатои як тӯда беҳираду худобехабар мо ашк бирезем? Вуруди низомиёни мо ба Афғонистон бузургтарин иштибоҳи сиёсатмадорони мо, ки ба шикасти шармандавори мо анҷом хоҳад ёфт. Ин иштибоҳ ва оқибати нохушоянди онро низомиёни сатҳи боло, тӯдаи генералҳои беҳунар дерест пай бурдаанд, вале хомӯширо баргузиданд, зеро ҷанг барои аксари онҳо сарчашмаи сарватчамъкунӣ, дорой гаштааст.

Афғонистон низомиёни олирутбаи Шӯравиро ба тоҷиру бозаргон мубаддал сохт. Сарбози бечора дар биёбону даштҳои сӯзон адои хидмат мекунад, генералаш бошад бо ҳамсари харису чашмгуруснааш дукон ба дӯкон пушти молу матои дасти дувум мегардад.

Вуруди артиши Шӯравӣ ба Афғонистон нишон дод, ки ин артиши овозадори дунё дерест, ки аз дарун дучори инқирозу пӯсиш гаштааст. Тамоми иттилооти расмиаш аз поин то ба боло бар мабной дурӯғ бино шудааст. Бо ном шӯбаи сиёсии артиш, ки вазифаи ҷониаш тарбияти низомиён, таблиғу тарвиҷи сиёсати давлат аст, аз қор афтадааст. Ҳеҷ таъсире надорад. Дуздӣ, фуруши асбобу анҷом ва лавозимоти низомӣ ба мардуми ғайр одати маъмулӣ шудааст. Миёни сарбозон шумори муътодон, хариду фуруши маводи муҳаддир ба авҷи аъло расидааст.

Қор ба ҷое расида, ки тиру тӯп, норинҷакҳои дастӣ,

муҳиммотро ба муҷоҳидин мефурӯшанд, то рӯзи дигар ба ҳамон маводи фурӯхта ба сӯи худи онҳо ҳамла кунанд. Ин афсона нест, Мария, ин воқеияти артиши мост. Инро ба кӣ бигӯем, ки аз мост, ки бар мост.

Иттилооти бардурӯғро намегӯӣ. Ҳар рӯз аз нуқоти мухталифи Афғонистон гурӯҳҳои иқтишофӣ, қисмҳои низомӣ ба марказ роҷеъ ба шумори муҷоҳидини кушташуда хабар медиҳанд. Агар маълумоти фиристодашудаи онҳо аз аввал ҷамъбандӣ шавад, дар Афғонистон одам намемонад.

Ин воқеияти нангини рӯзгори мост. Ба муқобили он бояд мубориза кард. Мубориза шуруъ шуда. Нерӯҳои тозае ба сари қудрат омада истодаанд. Кумитаҳои модарони фарзандони худро аздастдода арзи вучуд намудааст. Авзоъ ислоҳ мешавад, вале афсӯс, ки мо таъхир кардем. Вазъи Афғонистон дар маҷмӯъ вазъи дунёро тағйир медиҳад. Афсӯс нухбағони сиёсиву низомии мо ин кишварро нодида гирифтанд. Таъриху фарҳангашро, расму суннаташро сарфи назар карданд. Мавқеияти ҷуғрофияшро сахл пиндоштанд. Эҳ, аз кадомаш бигӯям, ки ҳама чиз гуфтанист. Он чи ки муҷоз буд, гуфтам. Чизҳое ҳаст, ки имрӯзу даҳсолаҳои дигар чун рози сар муҳр менамояд. Баъд рӯзаш хоҳад расид...

Мария саропо гӯшу хуш буд ва хайрону шигифтзада суол кард: Наход то ин андоза мо нузул карда бошем?

– Бале, ин ҳамин тавр ҳаст. Ин қатрае аз баҳр аст. Расонаҳои гурӯҳии мо одат кардаанд, ки воқеиятро пӯшида нигоҳдоранд. Аз гули шукуфон таърифу тавсиф мекунанд. Дар ҳоле ки ин гул дерест атру тароваташро аз даст додаву пажмурда шудааст. Дигар аз азамату шукӯҳи Шӯравӣ чизе боқӣ намонда...

Фаромурз ба соаташ нигарист. Вақт аз вақт гузашта буд. Бояд ба қисми низомии худ бармегашт. Қисме, ки ба ҷуз се сарбозу ҷаҳор афсар каси дигаре надошт. Инҳо низ мисли дигарон вазифаи «башардӯстона»-и хешро дуздакиву ниҳонӣ иҷро мекарданд.

Тӯли ду соли хидмат Фаромурз эҳсос мекард, ки дар ниҳодаш тухме бо номи нафрат, танаффури реша давонидаву сабз шудааст. Заминааш ҳам муносиботу аъмоли кумандони пастфитрату бефарҳанги гурӯҳ ва хиёнатҳои гӯшношуниди онҳое буд, ки бо онҳо ҳамкорӣ доштанд...

Хуршед, ин мусофири пирсоли танҳоғард дар масири ҷовидонии хешосмони нилӣ оҳиста-оҳиста роҳ мепаймуд. Ҳеҷ шайъу ҷонзоде аз сарчашмаи нурбори ӯ бенасиб набуд. Аввали рӯз буд, вале ҳар лаҳза шиддати гармояш меафзуд. Фаромурз асири хотироти сардаргуми хеш эҳсос намуд, ки тахтапӯшташ ба сӯзиш омада. Мехост тағйири макон кунад. Дар ҳамин асно садои Шариф, марди қоматбаланди қаҳдарав, ки аз ҳамсояғони ӯ буд ва дар мавсими имсол ӯро ҳамроҳӣ мекард, баланд шуд:

– Рӯбохро бубинед, рӯбохро. Бигиредаш, мегурезад.

Шариф чун дид, ки касе аз хамроҳон, ки худ аз чаҳор нафар беш набуданд, аз ҷой намечунбанд, досашро ба гӯшае партофт ва аз паси рӯбоҳи дар холи фирор давид.

Таачҷуб аст, ки Ҳушёр сағи гӯшбуридаи Фаршед, ки кунче хазида, забонашро аз таъсири гармо бароварда нафас- нафас мезад, бо садои Шариф ва рӯбоҳи даргурез вокунише нишон надод. Танҳо аз ҷояш нимхез шуд ва ба сӯи рӯбоҳ нигоҳи сағонае андохт ва боз ба ҳолати

аввалааш баргашт.

Ин манзараи маъмулии сахрой Фаромурзро ба хандаву андеша водор намуд. Рафтори Шариф, чавони рӯзгордида, ки Худованд ўро аз гўшту пўст бенасиб намонда буд, воқеан хандаовар буд. Сад дар сад маълум буд, ки ў бо он шиками дамидаву ҷуссаи бузургаш ҳаргиз ба гарди пойи рӯбоҳ намерасад. Агар ҳам рӯбохро ба даст меовард, равшан набуд ба сайди худ чӣ мекард. Ё шояд кӯдакиашро ба хотир оварда бошад. Ба ҳар ҳол «давидани гӯсола то каҳдон» аз зехн гузаронд Фаромурз ва ворида хайма шуд. Нишастгоҳи муносиб барои худ дуруст намуда, боз номаро ба даст гирифт:

«Фаромурз, шояд миёни ману ту ба ҷуз дўстиву рафоқати инсонӣ муносибату пайванди амиқтаре рух намедод, вале дар хилоли мулоқотҳое, ки бо ту сурат мегирифт, рухдоди дигаре пеш омад, ки назари маро бо ту ва инсонияти ту комилан дигаргун сохт. Маъзурам дор, ки перомуни он рухдод баъд аз гузашти солҳо сухан дар миён мегузoram...

Таҷлили ҷашни ғалабаро, ки дар хонаи мо ёд дорӣ? Шабҳангом баъди гусели ту вазъи хубе надоштам. Як гўшаи дилам торику хичил буд. Сухбати оншаба комилан маро таҳти таъсири худ қарор дода буд. Меҳостам бихобам ва пинҳонӣ аз духтарони хонаамон гиря кунам. Дар ҳамин лаҳза дари хонаро касе кӯбид. Ман бидуни ин ки кӣ будани кӯбандаро бипурсам дари хонаро кушодам, зеро дар дилам чунин умеде мавҷ мезад, ки кӯбанда ту ҳастӣ, ки аз роҳат боргаштай. Вале қалби занонаи ман иштибоҳ карда буд. Дар рӯ ба рӯи ман афсари қоматбаланде меистод, ки ҷашмони кабудранги равшан дошт. Афсари ноошно чун дид, ки хайратзада ба ў нигоҳ мекунам, хандида гуфт:

– Ҷашни Ғалаба муборак! Меҳмони нохондаро интизор набудед?

– Ба Шумо ҳам муборак шавад, – гуфтам ман. – Ростӣ ман шуморо намешиносам. Гузашта аз ин вақт ҳам ба

чоe расидааст. Мо бояд бихобем.

– Мариябону. Худат медонӣ, ки бобоёни мо шаби чашни Ғалаба намехобиданд, – хандида гуфт, афсари ноошно.

Тааччуб буд, ки ӯ номи маро, хонаи зистамро хуб медонист. Аз ӯ пурсидам, ки ӯ номи маро аз кучо мешиносад? Ин пурсиши кӯдақвори ман бештар ӯро ба ханда водор намуд. Сипас як каме ором гирифта:

– Ман одами ҳамадонам. Ҳама чизро медонам. Омадаам, ки шуморо ба чашни пирӯзӣ табрику шодбош бигӯям ва дар зимн бо ту суҳбате дошта бошам. Акнун ичоза медиҳӣ, ман вориди хона шавам?

Ман дигар илоче надоштам. Маҷбуран ӯро ба хона таклиф намудам. Меҳмон ба андозае густох буд, ки баробари пушти миз нишастан, тамоми ихтиёроти хонадориро ба даст гирифта ба амр додан шурӯъ намуд:

– Чаро ором нишастаед, духтарҳо? чашн дорем. Ин чашни азизтарини мост. Русҳо аз чашни Ғалаба чашни бузургтаре надоранд. Кучост дастархони идонаи Шумо?

Афсар инро гуфта аз халтае, ки ҳамроҳаш дошт, як шиша шампон ва як шиша майи сурх, ним баста ҳасиб, чанд пора нони бурида берун оварда болои миз гузошт.

Маҳз дар ҳамин лаҳза ман эҳсос кардам, ки меҳмони мо сархуш аст ва дастовезашро ҳам аз ягон дастархони идонаи дигар ғанимат гирифта буд. Ман ба дили нохоҳам дастархонро оро меодам ва зерчашмӣ ба ҳамхонаам қазоқдухтар Элмира нигоҳ мекардам. Лабонаш аз шӯри ғазаб меларзид. Чашни Ғалабаро танҳо ба русҳо мутааллиқ доништан аз ҷониби афсар ӯро саҳт нороҳат карда буд. Хулқу ҳӯи ӯро хуб омӯхта будам. Меҳостам ба вай бигӯям, ки «сағ меҷақад, корвон ба роҳаш меравад», вале мавқеи муносиб набуд. Метарсидам, ки ҳозир ё замони дигар метаркад ва фазои хона печидатар мешавад, вале бар хилофи чашмдошти ман ӯ хомӯш буд, вале маълум буд, ки бо чӣ қимате

оташи сӯзони қаҳру ғазаби ҳудро фурӯ менишонад.

Оқибат дастархон омода шуд. Меҳмон ба қадаҳҳо май рехт ва ҳамин ки мехост даҳан боз кунад, Элмира суханро дар гулӯяш шикаст:

– Бубахшед, ичоза медихед, ман нӯшбод бигӯям? Воқеан чашни Ғалаба наҷибтарин чашни мост. Болотар аз ин итмоми чанг, сулҳу осоиш, орзӯи тамоми мардуми озодихоҳи олам буд. Пас, ин чашни Ғалабаи тамоми инсонияти сулҳхоҳ аст. Пас, ман пешниҳод менамоям, ки ин ҷомро барои русҳо, русҳои воқеӣ бинӯшем. Меҳмон эҳсос кард, ки сухани охирини Элмира воқунише бар гуфтаҳои фавқи ӯст. Бо таҳаммул ҷомро саркашид ва киёфаи чиддӣ гирифта ба Элмира гуфт:

– Чӣ, мо руси воқеӣ нестем?

Элмира низ бидуни тааммул посух дод:

– На, Шумо руси воқеӣ нестед. Руси воқеӣ мисли Шумо андеша намекунад. Ман аслан ҳозир нестам, ки Шумо руси воқеӣ, покниҳод, буданатонро барои ман собит кунед. Ба ин эҳтиёче надорам. Танҳо дар танҳои гузаштаи хонаводагиатонро барандоз кунед, равшан хоҳад шуд, ки руси тоза нестед.

Элмира инро гуфт ва аз духтарон хошиш кард бо ӯ берун бираванд, то меҳмон арзи матлаб кунад. Суханони Элмира меҳмонро ба гунае гофлилгир намуда буданд, ки чӣ гуфтанаширо намедонист. Вақте ба худ омад ва фикру андешаҳои ӯро чамӯ чур намуд, ки духтарҳо рафта буданд.

Меҳмон, ки то ба ҳол шахсияташ маълум набуд, боз чанд дақиқа сукут кард ва суолomez гуфт:

– Ин қазокдӯхтар чӣ мегӯяд?

Нӯшбоди Элмира меҳмонро ба муши даробзада табдил дода буд, чӣ гуфтани чӣ карданаширо намедонист.

– Қазокдӯхтар бисёр бачо қазоват мекунад. Дар дастбӣ ба Ғалаба тамоми мардуми Шӯравӣ чи хурду чи бузург сахим буданд.

Меҳмон чун пай бурд, ки ман ба андешаҳои Элмира

мувофикам, идомаи баҳсро муносиб надида гуфт:

– Хайр, бало ба пасаш, сари матлаб биёем. Мебахшед, ки ман худро ҳам шинос накардам. Номи ман Федин Иван Федрович. Ё кӯтоҳакак Иван. Ман афсари қисми низомии «Н» мебошам. Шояд бидонӣ, ки хидмат дар чунин шуъбае чи масъулиятеро пешорӯи кас мегузорад. Шуъбаи мо бешубҳа чашму гӯши артиши Шӯравист.

Ростӣ Иван Федрович ниҳоят боэҳтиёту пардапӯшона харф мезад. Ман ҳеч сарфаҳм намерафтам, ки ин ҳама бо ман чӣ иртиботе дорад. Вале маҷбур будам ба суҳанонаш гӯш кунам. Ӯ низ эҳсос мекард, ки муқаддимачиниаш фазои суҳбатро торафт тираву дилгиркунанда месозад. Аз шиддати нороҳатии ботиние, ки саропоямро фаро гирифта буд, наметавонистам дар ҷойи нишастам ором бигирам. Ангуштонамро ба ҳам мефишурдам, лаб мегазидам, даст ба манаҳ така меодам. Ба ӯ нигоҳ мекардам, вале хушу ёдам ба ҳамхонаҳоям буд, ки дар ҳавлӣ бесаброна мунтазири хатми ин суҳбат буданд.

Иван Федрович мисли ин ки барои тӯл додани муқаддимаи суҳбат дигар зехну тавон надошт. Аз ин рӯ, софу пӯстканди мақсадашро ошкор намуд.

– Ман омадам, ки ту ҳамчун ҳамватану ҳаммиллати ман дар як мушкил ба ман ёрӣ кунӣ. Мо ҳама дар ин ҷо ба ном вазифаи башардӯстона иҷро мекунем. Вале Ватан барои мо бояд дар мадди аввал бошад. Фаромӯш накун, ки мо рус ҳастем. Ва танҳо мо ба худиро метавонем дидаи эътимод дӯзем.

Худоё, ҳарчанд мақсади ниҳони меҳмон бароям маълум набуд, вале чунин эҳсосе даст дода буд, ки гӯё ба мурдоби бетаге телаам медиҳанд. Ногоҳ гармии нохушоянде барқосо аз ангуштони поям бархост ва то чаккаҳои сарам давид. Суҳбати мармузи Иван чараёни маъмулии равонӣ ва дар маҷмӯъ зиндагии маро дигаргун сохта буд. Эҳсоси тарсу бим бар ман чира мешуд. Хаёлам парвозӣ шуда буд. Меҳмон, намедонам,

вачоҳатамро чӣ гуна дид, ки ҳаросон ангушт ба китфам
зада гуфт:

– Ба ту чӣ шуд, рангат канда?! Мисли ин ки дар рӯят
хун надорӣ?

– Ҳолам хуб аст, бигӯ бубинам чи мушкил дорӣ ва дар
ҳалли он аз дасти ман чӣ коре сохта аст?

– Манзури ман Федик аст.

Ман бо чунин исме касеро намешинохтам. Дар ҳар
сурат кӣ будани Федикро аз ӯ пурсидам.

– Худатро ба нодонӣ назан. Ман он афсари осиебро
аз гурӯҳи иктишофӣ дар назар дорам. Ҳамоне, ки чанд
соат пеш назди ту буд. Як номи дарози забоншикан
дорад.

– Фаромурзро мегӯӣ? – пурсидам ман.

Худи худаш. Ман ӯро Федик ном ниҳодам.

-Фаромурз, ту шояд, шояд қудрати тасаввурашро
надошта бошӣ, бо шунидани ин шеваи гуфтору талаққӣ
ман чӣ ҳолате доштам. Дунё дар пеши чашмонам торик
шуда буд. Вучуди инсонсурате ба қалби дадманишона ва
гурури хоси аҳмақона, ки хешро аз ҳама қавму миллатҳо
боло мегирифт, маро мутанаффир сохта буд.

Ном доштан неъматӣ бузургест, ки Худованд барои
инсонҳо арзонӣ доштааст. Гузашта аз ин ном ниҳодан як
гӯшаи сабзи фарҳанги инсонист. Охир, номҳо ҳар яке
маънову мароме доранд. Дар пайкари як ном чӣ қадар
орзуву ният, хоҳишу илтимосу дуои падарону модарон
аст, ки зимни номгузорӣ рехта мешавад. Ном аст, ки ба
инсон шахсияту ҳувият мебахшад ва сарнавишти ӯро
хамроҳӣ мекунад. Ҳар гоҳ аз касе сухан дар миён афтад,
тамоми ҳусну кубҳаш, пешрафту нузулаш дар номаш
хулоса мешавад. Акнун биёву бубин, ки як пастфитрати
гавҳарношинос номатро бигирад ва мувофиқи завку
саликаи худ, таҳқиромез бо такяи каломӣ худ талаффуз
кунад...

Ман дар ҳоле ки комилан сабру таҳаммул аз даст
додам, қарор додам, аз ҷой бархезам ва аз хона

биронамаш. Вале аз зехнам гузашт, ки дар ин сурат хадафи аслии ӯ ношинохта мемонад. Боз ҳам худдорӣ карда ва бо аломати ин ки омодаи шунидани матлабаш хастам, ба ӯ нигоҳ кардам. Чашмонаш механдиданд. Ба гумонам дар рағу пайвандаш дурӯғу фитна мечӯшид. Шароб хасу хошок ва сиёҳҳои дарунашро ба берун меандоخت.

– Мариябону, ту зеботарин духтари дунёӣ. Намедонам, ки ин сиёҳбардаи осиеӣ дили туро чӣ гуна тасхир кардааст?

– Иван Федрович! По аз гилеми худ фаротар нагузored! Ин ба шумо марбут нест. Хубтараш равшан бигӯед, ки аз ман чӣ мехоҳед?

– Медонӣ, ин Федики ту дар гурӯҳи иктишофӣ хидмат мекунад. Гурӯҳе, ки бо мучоҳидин сарукор дорад. Ман муддатхост пинҳонӣ ӯро таҳти назорат қарор додаам. Ӯ мусулмон аст ва бо ин афғонҳо ниҳоят наздик аст. Ман метарсам, ки инҳо аз мусулмон будани худ истифода кунанд ва балoерo ба сари мо биёранд. Бо ин мусулмонҳои осиеӣ ҳеҷ вақт набояд эътиқод намуд. Аз ин рӯ, ту бояд муносиботу муоширотатро бо Федик амиқтар сози, то битавонӣ роҷеъ ба фаъолияти гурӯҳи онҳо иттилооти дақиқе чамъоварӣ намоӣ. Барои ин бояд хоҳишҳои шахсии ӯро иҷро кунӣ. Ман ин хидмати туро бепосух намедонам. Ба мукофот пешниҳодат хоҳам намуд. Аслан занони мо дар сиёсатҳои бузурги миёни кишварҳо нақшҳои калидӣ бозидаанд. Ту аз онҳо чӣ камӣ дорӣ, Мария?

Ин охирин каломе буд, ки аз забони он разил шунидам. Кӯҳеро аз ҳақорату нафрату таҳқир болои шонаҳоям гӯё бор карда буданд. Аввал хостам домани сукуту ҳештандориро бигирам ва ӯро аз хона бадар кунам. Вале нерӯе дар вучуди занонаам мисли девонаи аз банд раҳошуда фарёд мекашид. Бояд ҷавоби муносибаш меодам. Ҷавобе, ки то зинда буд, оромаш нагузored.

Ба он бефаросати дасисагӯ фаҳмондам, ки сиёсате, ки

ӯ меҳоҳад аз он пуштибонӣ кунад, ба шикаст мувочех шудааст. Садҳо ҳазор мардumi бегуноҳро ба хоку хун кашида ва садҳо ҳазори дигарро бехонумон сохта.

Ин ки дар сиёсатбозиҳо занҳоро сипар кардаанд, аз заъфу нотавонӣ ва беҳирадии мисли ӯ номардон аст. Магар камоли разолат нест, ки зану хоҳари худро дар бозиҳои сиёсӣ вориду пешкаши бегонагон кунӣ ва худ суд бичӯӣ?

Ба ӯ гуфтам, ки ӯ ин андешаи хомро дар сар напарваронад. Ман ба чунин пастиву зишти мисли хабарчинӣ, тухмату бухтон даст нахоҳам зад. Дар бораи дӯсте, ки мешиносамаш ва ҷаҳони маънавии вайро болотару зеботар аз хеш дидаам, ахбору хабар чамъ намекунам ва аз мукофоту подоше, ки бар асоси дасисаву дурӯғу бухтон эъто мегардад, безорам.

Ва боз гуфтаам, ки агар зиёд муштоку дилбохтаи ин кор аст, бигзор ҳамсари хешро пешкаш кунад.

Иван Федрович, ки чунин сурат гирифтани корро интизор набуд, бовар карда буд, ки суҳбаташ беасар монда ва натиҷаи матлуб нахоҳад дод. Аз ин рӯ, боқӣ хурданиҳоро дар халтааш андохта, хайрухуш карда, аз хона берун рафт.

Худованди бузургро сипосу сачда мебурдам, ки мани дилшикастаро аз ин деви бадтинат ба зудӣ раҳо намуд. Сабукии ғайриқобили дарк эҳсос менамудам. Худро ба хавлӣ задам. Абри баҳорӣ, ки дар осмон аз сари субҳ хайма зада буд, дами борон буд.

Атру бӯи хафифи баҳор ба машом мерасид. Аммо ҷӣ баҳоре, ки аз ҳар гулу сабзаи наврустааш бӯи хун, бӯи ғаму андӯҳи солҳо хуфтаву дар мағз-мағзи замин анбошташуда ба атроф пароканда мешуд. Намедонам барои ҷӣ, вале бо тамоми вучудам мехостам, ту дар канорам бошӣ, то саҳт дар канорат бигирам, тану чонамро фидоят кунам...»

Фаромурз чун ба ин ҷо расид, инони ихтиёрро аз даст дод. Гиряро сар дод...

Банда аз замоне ки дар домани ҳастӣ худро чун як мавҷуди сартопо хоҳиши зистану зиндагии лаззатбор доштан мешиносад, ҳаргиз аз иштибоҳу хатоҳо масун нест. Махсусан дар марҳалаҳои оғозини зиндагӣ. Одамі бихрадона амалу кирдоре содир мекунад, ба гумонаш дурусту поку муназзах аст. Ҳарчанд аз пешиниён шунида, ки чунин кирдору аъмоле оқибат дари пӯшаймониву надоматро мекӯбад. Вале афсӯс дар аксар маворид гӯшҳо ношунаво мегарданд, таҷрибаи талхи ҳастӣ пуштипо зада мешавад ва рӯзе мерасад, ки он гомҳои нопухтаву норасида, ки лаззати онӣ доштанд, дар чашмаи ранҷу хато ҷӯшида ранҷоба мешаванд, аз вучуди худ хабар медиҳанд. Вазъи дардрезу таҳаммулнопазире барои бандаи хокӣ оғоз мегардад. Зехн дар пардаҳои нозуки худ кардаҳои вайро зиндаву мучассам месозад. Ба шиддати дарду ранҷ афзуда мешавад. Гӯё дигар роҳи илочу раҳой нест. Вале боз инояту тараҳҳуми Худованди мутаол аст, ки ба сӯи мо сарозер мешавад. Бо ишорае аз нигоҳи раҳматбори ӯ ашк ба чунбиш меояд ва ранҷобаҳоро ба берун мекашад. Даст ба домони тавбаву надомат мезанад, талаби омӯрзиш мекунад.

Ба Фаромурз низ чунин ҳолате даст дода буд. Хомӯшу сарбазер ашк мерехт ва саҳафоти зиндагии худро варақгардон мекард. Рӯзу рӯзгоре, хуршеде дар бағал дошт, вале чи зуд раҳояш кард. Шояд дар китоби сарнавишт чунин нигошта шуда буд?

Фаромурз аз қиссаи Иван Федрович аз номаи Мария огоҳ шуда буд, вале аслан намехост дар атрофаш андеша кунад. Зеро ду соли тӯли хидмат миёни низомиён чунин сахнаҳои нангину ночавонмардоноро ба чашмони худ бисёр дида буд. Иван Федровичро низ хуб мешинохт.

Ёдаш ҳаст. Хуб ба хотир дорад. Моҳи июни соли 198... буд. Баъди пешин тибқи нақшаи қаблӣ бояд дар

яке аз гӯшаҳои хилвати шаҳр бо як ҳамкори афғон, ки иттилоърасони гурӯҳ буд, мулоқот мекард. Макони таъйиншуда ҷои хатарноку ноамне буд. Фаромурз либоси мулкӣ ба бар дошт, то хориҷӣ будани ӯро касе пайҳас накунад. Вале хангоме ки ба ваъдагоҳ расид, манзараеро дид, ки ӯро нисбат ба артишу афсари артиш дилсард кард. Ҳамин Иван Федорович-буд, ки бо ҳамкори таҳҷойии онҳо маводи хӯроқӣ ва попӯшҳои аз артиш дуздидаашро мефурӯхт. Ҳамкор бо дидани Фаромурз ранг бохт. Дасту пояш ба ларза омад. Дар гӯшаи хотираш ҳам набуд, ки Фаромурз як соат пештар аз замони ваъдагӣ мерасад.

Фаромурз бидуни тарсу ҳарос ба онҳо наздик шуд ва ба забони русӣ ба Иван мурочиат кард:

– Ҳиҷолат бикаш, сарбоз! Кӣ ба ту иҷозат дод, ки ҳаққи муштараки дигаронро бифурӯшӣ? Магар ин амал аз ҷониби афсар дар ҳаққи сарбозон хиёнат нест? Аз кадом мактаб тарбият гирифтаӣ? Оё медонӣ барои ин кирдорат тибқи қонуни замони ҷанг бо чи шевае ҷазо мегириӣ? Магар дилат ба сарбозоне, ки дар бадтарин вазъияти иқлимӣ ташнаву гурусна хидмат мекунанд, намесӯзад?

Иван ҳарчанд даступохӯрда шуда буд, вале ҳолати худро ба руҳ намекашид. Гумон мекард дар муқобили ӯ афғонмарде истодааст, ки шояд дар Шӯравӣ таҳсил карда бошад. Аз ин рӯ, ҳавобаландона ба сӯи Фаромурз садо баланд намуд:

– Ту худат кистӣ, ки ба ман дарси ахлоқ мехонӣ? Ман чӣ кор карданамро хуб медонам. Дар Шӯравӣ таҳсил кардам гуфта, мағрур машав. Ё мехоҳӣ русидониатро намоиш диҳӣ?

Ҳисси нафрату танаффури Фаромурз ба мусоҳиби бадкирдор бештар шуда, хост торсакие ба буногӯшаш бизанад, вале ибораи «ҳашм бародари Иблис аст» ба зехнаш расид. Иборае, ки аз хурдӣ дар зехнаш нишаста буд.

– Ту манро намедонӣ, вале ман туву коргархоятро хуб медонам. Ман афсари гурӯҳи иктишофиам. Қутби муқобили ту. Ман як сарбози содиқи Шӯравиам ва афсӯс мехӯрам, ки шабеҳи ту разилону дуздон обрӯву хайсияти артишро ба замин задаанд. Аз русидониам ҳам шикоят надорам. Бо фарҳангу адабиёт, таъриху тамаддуни мардуми рус ошно ҳастам. Шояд дониши русии ту заифтар аз русидонии ман бошад. Ҳамин тавр ҳам ҳаст. Агар аз осори бузургоне чун А.С.Пушкин, А.Толстой, А.М.Горкий, М.Шолохов ва дигарон хабардор будӣ, ба ин пастӣ даст намезадӣ.

Иван Федорович чун муш дар чанги гурба ҳаросон ба чор тараф нигоҳ мекард. Чун бозиро бохта дид, ба зориву тавалло даромад, вале Фаромурз дигар ба ӯ таваҷҷуҳе накард. Ба мошин нишаста, ба ронанда амри баргашт дод. Бале, чанги Афғонистон аз чунин сахнаҳо зиёд дошт...

Хуршед, ин мусофири пирсоли танҳогард дар масири ҳамешагии хеш ҳамоно гом бармедошт. Нимарӯз буд ва кӯраи оташфишони хуршед ба ҳадди аълои худ расида буд. Бар рӯю рухсори ҳар шайъ, ҳар мавҷуд оташпора мерехт. Хуршед бо камоли азхудгузаштагӣ аз сарвати ҷонбахшу ҷонфизои ҷовидонии хеш бар ҳама заминиён пораи оташ, нуру равшанӣ нисор мекард. Хуршед гӯё меҳмони ҳамагон буд. Даштҳову киштзорон, теппахову кӯҳсорон, чангалу бешазорон, боғҳову роғҳо, дарёчахову пуштаҳо, даричахову рӯдхонаҳо аз дастовези ин меҳмони некухисол ҳаққи хеш мегирифтанд. Хок низ бо дасту оғӯши боз нурборони хуршедро мебалъид. Танҳо одамӣ буд, ки тибқи ғаризаи табиӣ на тоқати гармӣ дошт ва на тоқати сардӣ...

– Фаршедҷон, оҳой Фаршедҷон аз чашма як кӯза оби хунук биёр, ки аз ташнагӣ сӯхтем. Падарлаънати рӯбоҳа

дошта нашуд.

Ин садои Шариф буд, ки Фаромурзро аз олами тахайюл берун овард. Аз ин ки муддати тӯлонӣ бо қомати хамида зери хайма ғарқи андешаву номахонӣ буд, камараш дард гирифта буд.

Аз ин хотир ин аз хайма берун баромад, то нафас рост кунад. Мардуми саҳрокор пиёдаву савора бо аспу хар барои нони чошт ва истироҳат бармегаштанд. Аз он сару садо ва ҷумбу ҷӯши сахаргоҳӣ осоре намонда буд. Чанд қадам дуртар аз хайма як тана тути хасии пирсоле буд, ки хар нисфирӯзӣ Фаромурз бо ҳамкоронаш зери сояи он хӯрок мехӯрданд. Шариф баъд аз шикори беварори худ зери тут нишаста буд ва бо миёнбандаш сару рӯ ва қафаси синаи арақшорашро пок мекард. Вай ҳамин, ки Фаромурзро дид, садо кард:

– Акаи Фаромурз, биё ин чо, як дами беғам занем.

Фаромурз лабҳанде зада гуфт:

– Дами беғамро ту бизан, ки аз рӯбоҳшикор хаставу шалпар омадаӣ.

– Эҳ, агар ҳайвони чигаррехта ба дастам меафтод, пора – пораш мекардам. Коре, ки ин авлоди бадчинси фиребгар дар ҳаққи ман карда, ба ҳафт пуштам бас аст.

Мо дар бисотамон ҳафт мурғу як хурӯс доштем, ки хар рӯз чанд тухмашонро мегирифтем. Ҳамин порсол охирҳои тирамоҳ, қарибиҳои субҳ сару садову куд-куди номурақтабу бимноки мурғон баланд шуд. Дар дилам рафт, ки ҷӣ иттифоке афтадааст. Вале ҳамон рӯз ҳаракӣ барои ҳезум рафта будам. Намози шом баргаштам, дигар дар пойҳоям ҷону фара намонда буд. Тамоми баданам дардманду зелолоб гашта буд. Қисса кӯтоҳ кӯфтагиву бефарағӣ бар ман ғолиб омад. Паҳлӯ гашта сарамро зери кӯрпа гирифта хобидам.

Саҳар аз гиряву нолаи занам бедор шудам. Ҳаросону осемасар ба ҳавлӣ баромада, сабаб пурсидам. Писарчаи хурдиам, ки навакак забон бароварда буд, рӯи суффа нимбараҳна нишаста буд. Ҳамин ки маро дид, ба гиря

афтод ва бо забони ширини кӯдаконаи худ гуфт:

– Мулғола лубоҳ булдай

Аввал хандаам гирифт, вале якбора дилам сиёҳ шуд. Ҳаво низ абрноку чудолуд буд. Бӯи барф меомад. Худро сарзаниш мекардам, ки чаро ҳамон шаб аз лонаи мурғон хабар нагирифтам. Ҷеғу фарёд, паропару қуд-қуди онҳо дар гӯшам садо медод. Мурғон одатан дар ду ҳолат ба чунин ҳаракате даст мезананд. Вақте ки хеле гуруснаанд ва онҳоро барои чаро аз лона раҳо месозанд ва ҳангоме ки хатари марғборе ба онҳо таҳдид мекунад. Акнун фаҳмидӣ, ки ин иблисбачаҳо ба ман чӣ карданд.

Фаромурз, ки қиссаи Шарифро дар оғоз чиддӣ нагирифта буд, дар анҷом аз ҳолу ҳавои рӯҳии вай мутаассир гашта буд. На сухане барои гуфтан дошт ва на матлабе барои дилбардорӣ.

Зерчашмӣ нигоҳи мӯшикофонае ба Шариф андохт. Марди солдида бо риши мошубиринчи давида ва пешонии ожангзада сархаму малул дар дунёи андешаҳои пурпечи худ дар муқобилаш нишаста буд. Марде, ки аз умраш ду-дуним даҳа беш нагузашта буд. Вале биёву бубин, зиндагии сангину тоқатнофарсои деҳ ба ӯ чи карда.

Мурғрабӯӣ одати ғаризии рӯбоҳон аст. Одате, ки дар хуну равони ин ҳайвони ваҳшӣ нишастааст. Мардум беҳуда дар атрофи рӯбоҳу мурғ ин қадар афсонаву қиссаҳои марғуб набофтаанд.

Аз сӯи дигар, ҳамсои кӯху дара, дашту даман ки шудӣ, бояд аз махлуқоти марзу буми он ҳам андеша кунӣ. Бояд бидонӣ, ки зиндагӣ ҳама ҷо талошу мубориза аст. Мубориза барои раҳӣ аз гуруснагӣ ва зинда мондан. Беҳуда нагуфтаанд, ки гурусна бо шери жаён мезанад.

Фаромурз намедонист, ки бо чи шевае домани суҳбатро аз сар бигирад. Дар ҳар сурат, даст ба китфи Шариф гузошта гуфт:

– Шарифҷон! Мурғонамро рӯбоҳ бурд гуфта хафа

шудӣ? Парво макун, Худо ҷояшро пур мекунад.

Шариф бо ҳамон ҳолати андӯҳбор лабханди ғамгине намуда гуфт:

– На, акаи Фаромурз, инро ман мефаҳмам. Аммо инро ба кӯдакон, ки рӯздармиён тухм мехӯрданд, чӣ тавр мефаҳмонӣ? Вазъи деҳа ба худат маълум аст. Фақру нодорӣ ба андозае хонаводаи моро тахти фишор қарор додааст, ки роҳамро гум кардаам.

Аз ин ҳам, ки бигзарем хонаи марди деҳотиро чиги хурӯсу маъосу баъоси гову гӯсфанд ободу гарм нигоҳ медорад.

Қиссаи Шариф Фаромурзро ба фикру тааммул водошт. Аммо чи метавон кард, ки манзараи тарсимнамудаи ӯ воқеияти ростини рӯзгори деҳотиён аст. Деҳот гиребонгири ҳазору як мушкил аст. Аммо чӣ гуна бо ин мардуми содаи деҳотӣ мегӯӣ, ки ҷаҳони имрӯз, ки мо ҷузъе аз он ҳастем, мушкилоти печидатаре дорад?

Одамҳо, кӯдакон рабуда мешаванд, инсонҳо дар рӯзи равшан кушта мешаванд. Эҳсоси инсонӣ камранг мегардад. Муҳаббату дӯстдорӣ, иртиботи миёни падарону фарзандон гум мешавад. Писар падару модарро эҳтиром намекунад. Падарон дар ҷустуҷӯи қор ба дигар кишварҳо мусофират мекунанд ва қисмате барои абадӣ зану фарзандони хешро фаромӯш мекунанд. Бале, рӯзгори кунунӣ дар ҳар гӯшаву каноре аз дунё чунин сахнаҳое дорад. Вале мушкили аз ҳама азимтар ин адами шинохти гунаҳкор аст. Агар дар ин ҷода саъю талоше ҳам шавад, ҳосил ҳеҷ аст. Дунё тағйири сурат мекунад. Барқосо дигаргун мешавад, табиати одамӣ таҳаввул мекунад. Дар ниҳоди бандаи хокӣ инсоният мемирад, фано мешавад.

Дар ин гирудор, бояд дида ба сӯи ҳамсоия ягонаву ростин дӯхт, ҳамсоияи Худо нишаст...

Боз хомӯшии марғборе миёни ин ду марди ғамзада фаро расид. Онҳо намедонистанд, дар дили якдигарашон

чӣ мегузарад. Хомӯш ба чониби якдигар чашм медӯхтанд. Ғамбодаҳо саршори ғаму андӯх буд, вале начобату иродати онҳо буд, ки ба ин лашкари зиштрӯи зиндагӣ тан дарнамедоданд. Пайванду решадорӣ дар ин хок онҳоро намегузошт, ки таслиму асири ноумедӣ бошанд. Медонистанд, ки ҳолу вазъи дунё яксон наместонад.

Сукути зеритутии онҳоро расидани хӯроки нисфирӯзӣ шикаст. Фаршед барои ҳама дар як лаълӣ дар косаҳои чинии сурхи гулдор шӯрбӯи гарм кашида буд. Дар ҳоле ки ҳама шуруъ ба хӯрдан карданд, Фаромурз фурсатро муносиб дид ва аз он ҷо бархоста зери хайма рафт, то идомаи номаи Марияро бихонад. Ҳарчанд чӣ гуна чараён гирифтани нигоштаҳои Мария барояш маълум набуд, вале ҳаяҷону изтироб мучаддадан бар вучудаи ҷира шуда буд.

Эҳсоси тарсноку бимзо дар пайкараш мавҷ мезад. Ҳаракати хун дар рағу пайвандаш суръат мегирифт. Ниҳоят вай ба худ чуръат дода бо панҷаҳои ларзон номаро ба даст гирифт. Мария навишта буд:

«Фаромурз, азизам! Дар тӯли ин солҳои дуриву чудоӣ аз ту, ягона ёру муттақои ман Худованди таоло буд. Худованде, ки ишқу муҳаббат нисбат ба ту дар дили ман ҷойгузин намуд. Ишқе, ки дар домони як шаби гарми тобистонӣ дар осмони қалбам мисли раъд шуъла баркашид ва барои тамоми умр хонаи маро равшану нуронӣ нигоҳ дошт. Баъди он дидори пайвандгар замони тӯлонии фироқ оғоз гардид, вале сипос Худои бузургро барои инояш, ки ҳамдаму ҳамрози ман буд. Ман соҳиби дарде шуда будам, ки ниҳоят ширину гуворо буд. Ҳар андоза, ки авҷ мегирифт ҳамон қадар лаззатбахштар мегардид.

Фаромурз! Шояд зиндагии ман рангу сурати дигаре мегирифт, агар ҳамон ҷумлаи ҳидоятгаре, ки он шаб бо забони модариат бар ман омӯхтӣ, то ман онро такрор ба такрор бар забон орам, то пайванди мо ҳалолу покиза

бошад, то фардо гирифтори сарзанишу маломати касе нагардем. Ман он шаб тибқи хоҳиши ту тану нафсамро ба ту бахшидам. Ҳарчанд ин ҷумлаи сарнавиштсозро хифз карда будам, вале аввалҳо ба умқи он намерасидам. Баъдҳо тааммулу андеша дар атрофаш чашму зехни маро бештар боз менамуд. Чӣ қадар маънӣ, чӣ қадар масъулият дар ҳарф-ҳарфи он нухуфта буд. Тану нафсро бахшидан, яъне аз дилу ҷон, самимӣ дӯст доштану муҳаббат варзидан. Гулӯи нафси саркашро буридан, покизаву озода ба сар бурдан. Дар роҳи баргузида содиқ мондан. Маро бовар мекунӣ ё на, вале ман ин ҷумларо ҳамчун савганднома пазируфтам ва як умр ба ишқи ту содиқ мондам. Зеро худро ба ту бахшида будам.

Ин ҷумлаи муъҷизаосо гӯё сояи ту буд, ки мудовим ҳамроҳу ҳамсафари ман буд. Зухури он дар пардаи зехни ман бароям умеду орзу, нерӯ мебахшид. Лаҳзоти зиндагиамро зебо месохт. Ман туро дӯст медоштам, вале бо пеши назар омадани ин ҷумла, ин дӯстдорӣ ба марзи девонагӣ мерасид. Ба шӯру туғён меомадам. Зеро ман як зани рус будам ва зани рус ҳангоме ки ворида водии ишқ шуду дӯст дошт, то умр ҳаст вафодор боқӣ мемонад.»

Фаромурз сар аз нома бардошт. Сатрҳои самимиву меҳррези нома дарди нухуфтаи ӯро тоза карда буд. Чашмони пурашкашро пӯшид ва ба гирдоби хаёл фуру рафт:

Эй ишқи ҷонфизо, ба кучо мебарӣ маро,

Муште сукут сӯи наво мебарӣ маро.

То бо туам, ба ҳеч касам эҳтиёҷ нест,

Ҷонам фидот, сӯи Худо мебарӣ маро...

Нимаи тобистон буд. Хидмати Фаромурз дар артиш ба охир мерасид. Аснодашро омода месохт. Оқибат санаи бозгашт ҳам таъйин шуд. Мехост ҳар чӣ зудтар тарки ин хокдони мусибатзада кунад. Саҳнаҳои дидааш тӯли ду соли хидмат ба андозае мутаассиру дилшикастааш карда буданд, ки гумон мекард, ҳаргиз ба худ намеояд. Ҳеч дилбастагӣ дар ин сарзамин надошт.

Танҳо дилаш, то мағзи ҷон ба мардumi ғарибу ғамзадаву сахтҷони ин хокдон месӯхт. Қалбаш фишӯрда мешуд. Масъалаи дигаре, ки сардаргумаш карда буд, маросими хайрбод бо ҳамхидматону ҳамкорони маҳаллӣ буд. Дар ин ҷо марсум буд, ки баҳонае пайдо кунанду гирди ҳам биншинанд, худро асири маю майгусорӣ намоянд, то азоби ранҷу дуриро аз ёру диёр чанд соате фаромӯш кунанд. Рӯзҳои нахустини хидмат ин амр барои Фаромурз пазируфтани буд. Вале баъдҳо ӯ дида буд, ки низомӣ мардум, то ҷӣ андоза ифрот мекунанд. Аз рӯзи мавлуд шуруъ шуда, то рӯзи моҳигирону раҳсозон, дигару дигарон чашн гирифта мешуд. Ҷомҳо ба ҳам мехӯрданд, нӯшбодҳои берабти мастана фазои хонаро пур мекард. Ин мазоҳири зиндагӣ Фаромурзро, ки қаблан зиндагии одии мулкӣ дошт, ба фикру андеша вомедошт. Ӯ бо рӯзгори низомӣ мардум тавассути китобу намоиши филмҳо ошно шуда буд. Ҷи филмҳои хубе доштем. Вале ин ҷо воқеият дигаргун буд. Ӯ ҳама дидаҳову шунидаҳо, андӯхтаҳояшро таҳлилу таҷзия менамуд ва натиҷа мегирифт, ки аксари афсарони эъзомӣ омодагии касбӣ надоранд, дар улуми низомӣ аз дониши кофӣ бенасибанд. Гузашта аз ин ағлаб дар артиш ҳаргиз муваффақ набуданд. Аз ин рӯ, воқеияти ҷанг гумроҳашон мекард, истиклоли фикру андеша, ҳадаф надоштанд. Дидани ин манзараҳо ӯро андӯхгин месохт. Ҷис мекард, ки дарде дар қалбаш реша медавонад, вале онро ба касе наметавон гуфт. Зеро бо вучуди ин ҳама костихо эшон нисбат ба худ назари хосе доштанд, ки аз бузургманишӣ маншаъ мегирифт. Фаромурз барои онҳо мисли қазовати Иван Фёдорович ба ҷуз як афсари осийё беш набуд. Аз ин рӯ, ҳаргиз заъфу нотавонии роҳбаронашро ба руҳашон намекашид. Вале маҷбур буд одати марсумро риоят кунад. Як шомӣ тобистонро барои зиёфати хайрбод ҷудо кард. Дар он зиёфати гусел Марияро даъват кард. Қарор буд Мария дар иқоматгоҳи онҳо шаб бимонад.

Нишаст гармтар мешуд. Дуди тамоку ба сакфи хона мепечид. Аз чаҳор тараф чашмони хумории афсарон ба Мария, ба ягона зани меҳмони маҳфил дӯхта шуда буд. Мария, ки худ ҳолу ҳавои хубе надошт, эҳсос мекард, ки хузури бештари ӯ ба чӣ меанҷомад. Бо ишорае Фаромурзро ба берун кашид. Ҳарду ворида утоқи Фаромурз шуданд.

Пас аз дидор дар чашни Ғалаба Фаромурз тасмими худро гирифта буд. Ният дошт қабл аз бозгашт бо Мария аҳди дӯстиву бародарӣ бандад. Ба ӯ бигӯяд, ки дар тӯли умри хеш инсонеро мисли Мария бо ин рашодату диловарӣ, покизагиву некқалбӣ, хушсиративу некухисолӣ надидааст. То зинда ҳаст, фаромӯшаш нахоҳад кард, номааш хоҳад навишт. Инак фурсатро муносиб ёфта буд ва меҳост изҳори матлаб кунад. Вале Мария ғофилгираш кард. Дастони нозукашро ба гардани Фаромурз халқа кард ва бӯсаборонаш кард. Сипас сарашро ба синаи Фаромурз гузошта, гирияро сар дод. Фаромурз даступохӯрда шуда буд. Чӣ кор карданашро сарфаро намерафт. Вале ёд дошт, ки чӣ гуна фазои меҳрбору нишотангезе эҷод шуда буд. Дилаш дар тангнои сина мисли қалби кӯчаки гунҷишки ба-домафтода, метапид вале орзу мекард он лаҳзаро поён набошад.

Мария ором гирифта буд ва дар ҳоле ки мӯйҳои чингилаи Фаромурзро молиш меод ба сухан омад:

– Фаромурз! Ёдат ҳаст, ту изҳори ишқ кардӣ ва ман рад кардам. Вале имрӯз ман розиам риштаи зиндагиамро ба дасти ту бидиҳам. Сарнавишт мову туро дар оғӯши осмон рӯ ба рӯ сохт ва ман аз ҳамон дидори нахустин дил бохтаам. Фикр мекардам, эҳсоси лаҳзавист, ки мисли бод мегузарад. Вале бо гузаштани ҳар рӯзе ин хис дар чисму чонам реша медавонад. Ман хуб фаҳмидам, ки ҳаргиз наметавонам ҳамсари доимии ту бошам, халале ба зиндагии хонаводагии ту ворид кунам. Вале бо тамоми вучуд меҳоҳам, ки ҳаққи хеш аз ман

бигирӣ. Ёдгоре дар домони поки ман бигзорӣ. Аз ту тавакқуи дигаре надорам.

Вазъияти тақдирсоз барои Фаромурз иттифоқ афтода буд. Дар канораш мавҷуде саршор аз исмату ифбат, бо қалби ишкрезу муҳаббатбор нишаста буд. Умеди васлу пайванд дошт. Худоё, он чиро, ки рӯзе ӯ аз дилу ҷон таманно дошт, дар амал медид, вале дасту пояш пеш намерафт. Ҳазорон андешаи сардаргум дар зехнаш сарак мекашид.

Зехнашро пардае аз ибҳому дудилагӣ фарогир шуда буд. Ба ҳеч вачҳ намохост хоре ба дасти ӯ ба пойи Мария бихалад.

Симои нурунии падар, андарзҳои субҳгоҳии вай дар чаҳордевори як хонаводаи деҳотӣ ба ёдаш омад. Хонаводае, ки фазои поку муназзаҳу дур аз ғайбату бадгӯиҳо дошт.

Падар дар ниҳоди фарзандон тухми ахлоқи ҳамида мекорид. Ба ростиву парҳезкорӣ ҳидоят мекард. Меғуфт: ба моли мардум ба чашми бад мангаред. Худро аз доми васвасаҳои шайтонӣ дур ниғаҳ доред.

Фаромурз бо ин ёдовариҳо мехост роҳро барои гоми дуруст ҳамвор кунад. Лаҳза ҳассостар мешуд. Мария сар то по хоҳиши васл мунтазир буд.

Ҳар бор, ки Мария бо чашмони пурниёз ба ӯ менигарист, ваҳшату бимаш зиёда мешуд. Метарсид, ки муртакиби амале гардад, ки бо он як умр вайро ба суннатшиканӣ муттаҳам созанд.

Нобаҳангом аз зуҳури чораи муносибе чеҳраи шигифтзадааш шуқуфон шуд. Хост Марияро ба никоҳи худ дарорад. Бо ҳамон тарзу усуле, ки аз хурдӣ зимни маросими ақди никоҳ дар маҳфилҳои арӯсӣ дида буд, маросими никоҳи хешро ба анҷом расонид. Косаи обе миёна гузошт, пардаи панҷараро канор зад ва моҳу ситорагонро ба шаҳодат кашид. Хутбаи никоҳро хонд ва он ҷумлаи калидии «тану нафсамро бахшидам»-ро бар забони Мария гузошт.

Он гоҳ ду шоҳаи пургули саршор аз меҳру дӯстдорӣ ба ҳам печиданд. Деворҳо ларзиданд, хок ба шӯр омад ва дар синаи пурдоғу дарди шаҳри ғамзада хонаводаи тозае зода шуд.

Замоне ки сокинони ин хонаводаи тозабунёд чашм аз хоби ноз боз канданд, чашми рӯз кафида буд ва аз шоҳидони ин пайванд моҳу ситорагон «на пай буду на Ҳайдар».

Фаромурз Марияро бо тамоми ҳастӣ канор кашида бӯсид ва сипас бо овози канда – канда хоҳиш кард:

– Мариячон! Агар Худо хоста бошаду духтаре ба дунё биёри, ўро Шаҳноза ном мениҳӣ.

Мария сухан намегуфт. Танҳо бо бӯсаҳои гарму ашқолуд ризояти хешро баён месохт...

Фаромурз ғарқ дар чиби тафаккуру андешаҳои пешин пинак мерафт. Хотироти ширини он шаби нишотангези гарми тобистонӣ оқибат ўро ба домани хоби амиқ кашид. Равшан набуд, чи муддате дар ҳавои дамкардаи даруни хайма сар рӯи номаи Мария хобид. Дар хоб низ ҳушу ёдаш маҷзуби зиндагиномаи Мария буд.

Ачабо, ғайриинтизор Мария бо духтараш Шаҳноза ворида хайма шуданд. Мария мисли ҳамон шаби гарми тобистонӣ пероҳани сафеди холдорашро ба тан карда буд. Чашмони сабзрангаш аз шодиву фараҳ медурахшиданд. Дар паҳлӯяш дӯшизаи хубрӯи коматбаланде, ки шабоҳати зиёде ба Мария дошт, истода буд. Болои лабаш холи сиёҳе ба андозаи гандум нишаста буд. Фаромурз низ чунин ҳоле болои лаб дошт. Мӯйҳои тиллоранги чингилааш ҳам шабеҳи Фаромурз буд. Зебӯи дар рухсораҳои гандумгунаш ба чӯш омада буд.

– Духтаратро наздат овардам, Фаромурз. Чаро хомӯшу беҳаракатӣ? Духтаре, ки орзуяш мекардӣ. Бархез! Фаромурз ба гунае ғофилгир шуда буд, ки аз чой намеҷунбид. Гӯё ўро ба замин чаҳормех карда буданд.

– Падарҷон бархез, ман ба зиёрати Шумо омадам, чаро намехезӣ, магар аз дидани мо шод нестӣ? Аз барои Худо, бархез! - илтиҷо мекард, духтаре, ки Марияро ҳамроҳӣ мекард...

Оқибат Фаромурз бедор шуд. Болои сараш писараш Фаршедро дид, ки дар даст номаро гирифта буд.

Ӯ бо шаст, дар ҳоле ки номаро аз дасти писараш мегирифт, хитоб кард:

– Номаи дигаронро беичозат хондан аз рӯи одоб нест, Фаршед лабханде заду гуфт:

– На, падарҷон, ман чунин коре накардаам. Чун офтоб ғуруб намуда, аз Шумо дарак нашуд, нигарон шудам. Вақти намози шом ҳам шуд.

– Қойи нигаронӣ нест, писар. Кӯфту хастагии чандрӯзаро аз тан бадар намудам. Иншоаллоҳ, сабук шудам. Ҳозир мехезам.

Фаршед дигар сухане нагуфта аз хайма берун рафт. Фаромурз эҳсос намуд, ки посухаш Фаршедро қонъ насохта буд. Мисли ин ки аз воқеият пай бурда буд. Вале зухури Мария ва Шаҳнозаро дар олами руъёяш фоли нек гирифт.

– Худо хоҳад, дидор наздик аст, – аз дил гузаронд Фаромурз. Саросема аз ҷой бархоста аз хайма берун част ва вузӯ гирифта, дар радифи намозгузори хамроҳаш рост шуд.

Дараву дашт обпару оббураҳо ғарқ дар меҳи сиёҳу тори шаб буданд. Лаҳзае баъд бонги дилнишини

«Аллоху акбар» бо бӯю атри умедофарини худ атрофро муаттар сохт.

Пас аз адои намоз ҳама барои сарфи хӯроки шом сари дастархон нишастанд. Шодиву сурури бесобикае чону рухи Фаромурзро саршор намуда буд. Нақшаҳои ачибу гарибе тарҳ мекард, ки ҳамагӣ ба Мария бастагӣ дошт. Расидани нома гӯшаи хуфтае аз зиндагии ӯро бедор намуда буд.

Ин ҳолати руҳии ӯ ҳамроҳони коркӯфтаву беҳангу фараашро низ бетаваҷҷуҳ намонд. Шариф, ки миёни онҳо хушёру чавонтар буд, дар ҳоле ки ба вай пиёлаи чойро дароз менамуд, кунҷқобона пурсид:

– Акаи Фаромурз, ҳамин меҳмони дишаба чи балое дошт, ки тамоми рӯз гӯшанишину масти хобат намуд. На субҳона хӯрдӣ, на нони чошт. Ҳатто намози асрро казо кардӣ.

Пурсиши Шариф ба андозае ғайриҷашмдошт буд, ки посухи сазовор ёфтанд барояш душвор буд. Болои сӯхта намақоб хузури Фаршед, ки дар гӯшае истода ба сӯи падар нигоҳи музтарибона дошт, вазъиятро печидатар месохт.

– Худоё, – фикр мекард Фаромурз, – ба ин бандаи Худо, ки мунтазири посух аст, чи бигӯяд ва чӣ гуна изҳор намояд, ки дар ин шабонарӯзи охир ӯ зиндагии хешро аз нав зиста, бурду боҳти сарнавишташро барандоз намудааст.

Шариф дид, ки ҳамоно Фаромурз хомӯшу сар ба сукут аст, гуфт:

– Акаи Фаромурз, хобат бурд магар? Чаро посух намедихӣ?

Дигар ҷои сукуту тааммул набуд. Вай хандае карду гуфт:

– Шарифҷон, Худо хоҳад фардо ман ба пурсишат посух медиҳам. Шуморо ба асли масъала ошно месозам. Вале ҳоло иҷоза бидиҳед дунболаи қорамро бигирам.

Аз сари дастархон бархосту қанор рафт.

Хушѐри гӯшбурида низ баробари ӯ аз кунче, ки хобида буд, бархоста, ӯро ҳамроҳӣ кард. Ачаб шаби моҳтобие буд. Моҳ миёни осмони гунгу хомӯш бо чехраи тобноку ширгун ба сӯи заминии ханда мекард. Аз лабонаш, аз чабину рухсараҳояш нуру равшани мерехт, зебой метаровид. Замин ба тамоми мавҷудоташ борони анвори ширгуни моҳро фурӯ мебурд. Синаи хок аз таҷаммуи анвор медамид, ба шӯр меомад, масти нур мешуд. Ситорагон низ дар атрофи моҳ чун сарбозони азхудгузашта давр мехӯрданд. Аз хирмани начобату саховати онҳо низ донаҳои нур пош мехӯрд. Фаромурз аз авони кӯдакӣ шабҳо тамошои моҳтобро дӯст медошт. Махусан шабҳои тобистон, ки дар болои суффа мехобанд, соатҳои дароз ба моҳ назар менамуд. ӯро доимо ин нукта дар ҳайрат меандошт, ки ин ҳама нуру рӯшноиро маҳтоб аз кучо мегирад.

Модараш мегӯфт замин хонаи Худост ва моҳтоб чароғи хонаи Худост. Фаромурз охи амиқе аз таҳи дил кашид. Ёди гуфтугузориҳои даврони кӯдакӣ бо модар, бо чароғи қонуни хонавода ӯро мутаассир намуда буд.

Фаромурз боз ба хайма даромаду чароғи нафтиро равшан намуд ва номаро ба даст гирифт. Дар идомаи нома Мариа навишта буд:

«Фаромурз! Пас аз бозгашти ту ба Шӯравӣ даврони сангине дар зиндагиам шурӯъ гардида буд. Дастам ба ҳеҷ коре пеш намерафт. Сари калобаамро гум карда будам. То поёни маъмуриятим замони каме монда буд. Орзу доштам зудтар хатм ёбад. Вале низом низом буд, бояд мурут мешуд. Хеле асабонӣ будам. Духтарони ҳамхонаам зимни муошират бо ман саъй менамуданд бо рафтору кирдори нохушоянде табъи бе он ҳам хираамро хиратар насозанд. Болои сӯхта намақоб, пас аз се рӯзи рафтани ту маро ба қисми низомии «Н» даъват намуданд. Дари утокеро, ки шуморааш дар даъватнома сабт шуда буд, боз кардам. Омад ба сарам, аз он чи метарсидам. Пушти миз ошнои дерина Иван Фёдорович

нишаста, машғули сигор кашидан буд. Хашмолуд салом додам. Бидуни он ки салом гӯяд, ишора кард, ки ба курсии тарафи чапи утоқ биншинам.

Иван Федрович мушаввашу парешонавзоъ бо дуди тамоку синаи худро то охири нафас пур мекарду баъд бо дахону бинӣ синаи худро холӣ мекард. Хомӯшии ӯ маро мекушт. Дар ҳоле ки косаи сабрам лабрес шуда буд, ба сараш дод задам.

– Чаро эҳзорам кардӣ? Аз ман чӣ мехоҳӣ? Ман тоқати фазои ин дудолудро надорам.

Ӯ нимхандаи захролуде намуда, оҳиста ба суҳан даромад:

– Ором бош, Мария Попковна. Суҳбат бо ту тӯлонӣ хоҳад шуд. Бехтараш муфассал нақл кун, ки чанд рӯз пеш, бо он афсари осийёи шаб чӣ мекардӣ?

– Ин ба ту марбут нест,-хашмолуд посух додам.

– На, хонум, баръакс хеле чизҳо ба ман марбут аст. Ман ба ту гуфта будам, ки ӯ бо намояндагони муҷоҳидин иртиботи пинҳонӣ дорад. Афсӯс,тибқи иттилои расида, дар баъзе аз амалиёти сирриӣ ӯ ту ҳам даст дорӣ. Бехтараш худат ба ман чузъиётро нақл мекардӣ...

Худоё, аз ин тухмати ногаҳонӣ хун ба сарам зад. Худованд ҳеҷ инсонро ба доми тухмату бухтони ҳамнавъи худ гирифта накунад. Дар як они воҳид дасту поятро ба занҷирҳои касифи ин мероси зишти одамӣ банд месозанд. Забонатро мебанданд, нуру зиё аз чашмонат мегиранд ва гӯшҳоятро ношунаво месозанд. Ҷойи афсӯсу дарег аст, ки ин кирдори пасту хиёнатзои одамӣ, аз ҳамон замоне ки инсон ҳамчун инсон худро дар пахнои ҳастӣ шинохт, вайро ҳамроҳу ҳампост.

Тухматободи солҳои сиюм ба хотирам омад, ки бар асари он ҳазорон нафар мардуми бегуноҳ сарбанест шуданд.

Қисса кӯтоҳ, на суоле ба зехнам мерасид ва на посухе барои гуфтан доштам. Шукри беҳад Худоро, ки дар

хамин лаҳзаи бухронӣ мақомоти болоӣ очилан Иван Фёдоровичро эҳзор намуданд. Ӯ саросема дафтарчаи ёддошташро бардошт ва ҳангоме ки аз утоқи кораш берун шуд, омирона гуфт:

– Ба ту то фардо муҳлат. Батафсил баёнот навишта ба ман месупорӣ!

Аз ҷой бархестам ва бо сари баланд гуфтам,

– Аз ман баёнот мегирӣ? Хобатро бар об гӯй, фақат дар он дунё баёнот хоҳӣ гирифт!

Фаромурз! То зиндаам, ҳаргиз худамро барои ин сухан намебахшам. Аз кучо медонистам, ки ин мулоқоти охиринаи мо бо Иван Фёдорович буд? Чун ҳамон рӯз, баъди нисфирӯзӣ ӯро бо ронандааш ашхоси номаълум ваҳшиёна куштанд. Ҳарчанд дар марги фоҷиабори ӯ заррае гунаҳкор набудам, худро ботинан гунаҳкор мешумурдам, ки чаро чунин гуфтам. Марги ӯ бар асари аъмоли зишти худи ӯ сурат гирифта буд. Ӯ киштаи хешро даравида буд. Аз рӯи шунидам он рӯз Иван Фёдорович бо ронандааш барои фурӯхтани маводи сӯхту хӯрокаи, ки яқинан аз қисми низомии худ дарёфт карда буданд, ба яке аз гӯшаҳои хилвати шаҳр мераванд ва ба дасти мучоҳидин меафтанд. Қарибҳои шом часадҳои онҳоро ёфтанд. Қотилон мошини хидмати онҳоро низ бо худ бурданд.

Ҳамин тавр бароям номаълум монд, ки ӯ ба таври котеъ аз ман чи таваққуе дошт. Вале яқин аъмоли зишту разилонааш хиёнат дар ҳаққи муштарак, нокифоятии касбӣ ва муҳимтар аз ҳама хирсу тамаъ, чашмгуруснагӣ оқибат ӯро ба вартаи ҳалокат кашида буд»...

Ҳарчанд аз замони вуқӯи он куштор солҳо пушти сар шуда буд, вале ин бахши нома дар радифи Мария як гӯшаи дили Фаромурзро низ хичил сохт. Чехраи тарсхӯрдаи Иван Фёдорович пеши назараш омад. Он замон низ Иван Фёдорович ашӣи дуздиашро пинҳонӣ ба

сокинони маҳаллӣ мефурӯхт. Сарзаниши Фаромурз гӯё он лаҳза Иван Фёдоровичро сахт нигарон карда буд. Вале вай аз кучо медонист, ки суханонаш асаре надоранд, зеро барои Иван Фёдорович ин амале набуд, ки бори нахуст содир шуда бошад. Балки одате буд, ки солҳо шаклгирифта ва дар хуну пӯсташ нишаста буд. То вуруд ба Афғонистон фазои артиш аз ин падидаҳои номақбул пур буд. Афғонистон, ки дигар барои чунин аъмоле имконоти бештаре фароҳам овард. Дар замони хидмат мушобеҳи сарнавишти фочиабори Иван Фёдорович, Фаромурз сахнаҳои ваҳшатноктаре дида буд. Ҳирсу тамаъ, чашмгуруснагиву нодидагӣ баъзе аз низомиёро ба ғорату ғасби амволу ашёи низомӣ ҳидоят мекард. Бисёр иттифоқ афтода, ки иддае аз ин тоифа мардум беному нишон мешуданд. Аз онҳо хурдтарин нишоне пайдо намешуд. Гӯё замин онҳоро ба коми худ фуру бурда бошад. Ин ки часади Иван Фёдоровичро бо ронандааш бозёфта буданд, нишон аз бахти ӯ буд.

Хосияту воқеияти ҳар чанге аз дунёбано ҳамин аст. Вазъият барои ҳама аз поин то ба боло равшану возеҳ буд, вале дар маҷмӯъ аз баррасиву таҳлилҳо, қазияҳо чашмпӯшӣ мешуд. Нанговартар аз ҳама ин буд, ки аз чунин тоифае қаҳрамон метарошиданд. Бо тавсифномаҳои дурӯғин онҳоро баъд аз марги шармандаворашон барои дарёфти нишону медалҳо пешниҳод менамуданд, дар ҳоле ки номи шумори зиёди сарбозону афсарони шучоъу бебок ба боди фаромӯшӣ супурда мешуданд.

Чӣ ҳам метавон кард? Воқеияти ҳар чанг ҳамин аст. Тарсу мардум дар ин майдон хеле зуд ранг мебозад. Ҳирсу тамаъро парда аз рух бармедорад. Танҳо часорату далерист, ки қомати баланду рӯи сурх дорад. Инсонро аз тире туфанги душман эмин ниғаҳ медорад...

Фаромурз номаро варақгардон кард. Фасли тозае аз нома шурӯъ мешуд. Маълум набуд, бо чи иллате ин бахши номаро аз қисматҳои болоӣ ҷудо намуда буд.

Ҳусни хатти Мария Фаромурзро ба худ чалб кард. Аслан нома аз оғоз бо хатти мирзой китобат шуда буд, вале пайдо буд, ки дар ин фасл захмату диққати бештаре сарф шудааст.

Ҳарфҳо бо шевае пайванд шуда буданд, ки гӯё чон доштанд, зиндаву пуртахаррук буданд. Нимнигоҳе кофӣ буд, ки онҳо ба садо дарбиёянд ва нақли саргузашт кунанд.

Фаромурз боз ба сатрҳои нома дида дӯхт. Мурғи сарнавишти зани мардсифат бо болҳои сафеди сафед ва кулаборе аз донаҳои ғаму шодӣ, андуху нишот, омодаи парвоз буд.

«Фаромурз! Ин қисмат аз нома мутааллиқ ба сабзишу камоли зебодарахтест, ки дар замини ишқу муҳаббати ману ту чавона заду шукуфт. Зебодарахте, ки маро аз ранҷобаи танҳои раҳо намуд. Ҷону равонаро ба зиндагӣ дилгарм кард. Шеваи зистану зебой омӯхт. Агар ӯ набуд, шояд зистан бароям дигар маънӣ намедошт. Ободӣ аз ҷаҳони ман рахт бармебаст... Ҳамон сол баъд аз се моҳи бозгашти ту маъмурияти ман ҳам ба поён расид ва ба Ватанам бозгаштам. Ҳини бозгашт дигар танҳо набудам. Мавҷуди кӯчаке дар доманам аз ҳастии худ хабар меод. Ҳангоме ба чунбишу ҳаракат меафтод, оҳиста даст ба болояш мегузоштам. Қалбам саршори шодиву фараҳ мегардид, оромиш пайдо менамудам. Ман як зани навзо будам. Аз ин рӯ, зиёд нигарону музтариб мешудам. Андешаҳои мухталиф ба мағзам мерасид. Аз Худо мехостам мушкили маро осон кунад, дасту поям ба некӣ сабук шавад.

Худованд дуои мани муштипарро шунид, нодида нагирифт. Дар як субҳдаи баҳорӣ садои тифлаки ман қалби Русияро ба ларзиш овард. Садо бар фазову кӯху дашт, ҷангалу бешазорон, болои рӯдхонахову чашмасорон соя афканд. Бо зуҳури ӯ баҳор барои ҳамеша дар хонаи ман муқимӣ шуд. Ба ӯ тибқи хоҳиши ту Шаҳноза ном ниҳодам. Хеле дилам мехост, ин

муждаро ба ту бирасонам, вале модарам монёъ мешуд. Худо биёмурзадаш! Дар ин фикр буд, ки ту марди аёлмандӣ. Гузашта аз ин фарсахҳо аз макони зисти мо дурӣ. Шояд ин хабар бароят мушкил эҷод мекунад. Ростӣ ман дар хилоли умрам ҳаргиз муқобили хости модарам гоме набардоштаам. Маҳзи хотири ин бароят нанавиштам ва ҳатто ба номаҳоят посух нагуфтам.

Мехостам фаромӯшам кунӣ. Замон мегузашт ва Шаҳноза бузург мешуд. Ҳар субҳ ба кӯдакистон мебурдамаш ва беғохӣ мегирифтамаш, то ин ки бароям мушкил пеш наояд. Як рӯз пешомаде шуд ва ман дертар ба кӯдакистон расидам. Шаҳнозаи ман ғамгин дар каноре нишаста буд. Чизе намегуфт, вале ҳамин ки аз дари кӯдакистон берун шудем, пурсид:

– Модарчон, чаро дигарон падар доранду ман не? Ин суол, ки рӯзе ҳатман аз забони ӯ бояд садо меод, маро гофилгир намуд. Чӣ гуфтаниро надонистам. Гуфтам:

– Чаро, ту ҳам падар дорӣ.

Ӯ бо ҳамон қиддияти кӯдакона пешамро гирифта садо зад:

– Пас, ӯ кучост? Чаро барои бурдани ман ба кӯдакистон намеояд? Чаро ба ман зоча намехарад?

Бар сари ман борони суолҳои бепосух фуру мерехт. Дигар илоҷе надоштам. Лаҳзаҳои ниҳоят ҳассос дар зиндагии хонаводагии мо сар расида буд. Бояд посух меодам. Шаҳнозаи ман бо чашмони кӯчаки ғуссадораш ва чехраи андӯхбораш ба ман нигоҳ мекард. Бо тамоми қувват ҳавосамро чамбу чур кардам ва гуфтам:

– Падари ту дар ҷанги Афғонистон беному нишон гум шудааст.

Ин дурӯғро чӣ гуна бофтам, намедонам, зеро дар ғӯшам ибораи «гум шудааст» мисли занг садо меод.

– Кай меояд? – боз пурсид Шаҳноза.

Гиря гулӯгирам кард. Дар зиндагии мо марҳалаи нав оғоз гардида буд. Мо бояд аз ин озмоиш мегузаштем.

– Меояд, рӯзе мерасад, ки меояд. – гуфтам ба ӯ.

Шаҳноза бо ҳамон содагии кӯдаконаи худ бовар кард. Вақте ба хона расидем, ман барои нахустин бор ба ӯ аксатро нишон додам. Ҳамон аксе, ки якҷо назди зирехпӯш бардошта будем.

Ин гуфтугузор, пурсишҳо чанд дафъа миёни ману Шаҳноза сурат гирифт, то ин ки ӯ одат кард. Охири бор вақте ба синфи яқум мерафт, рӯзи аввали дарс гамгину саргарон ба ман гуфт:

– Модарҷон! Агар падарам гум намешуд, ҳамроҳи ӯ ба мактаб мерафтем. Ин орзуи ӯ бар чигарам кора кард. Вале илоҷ набуд. Худро нашнида вонамуд кардам. Рӯзҳо мегузаштанд. Шаҳноза хуб дарс мехонд. Дар зимн дар расмкашӣ маҳорати фавқулода дошт. Аз ин рӯ, ӯро ба таври инфиродӣ ба маҳфили рассомӣ аъзо кардам. Медидам, ки чӣ гуна дар ин чода пешрафт мекунад.

Ёд дорам, синфи ёздаҳум мехонд. Як рӯз аз кор дертар ба хона омадам. Шаҳноза хӯрок пухта, дастархон ораста буд ва маро интизорӣ мекашид. Вақте сари дастархон менишастем, Шаҳноза мисли пешина сӯям нигоҳ карда гуфт:

– Модар, Шумо тамоми ин солҳо ваъда медодед, ки падарам меояд, вале наомад. Аммо ман худам падарамро овардам. Дар хонаи хобам истодааст. Ӯро мехоҳӣ бубинӣ?

Худоё, аз ин хабар қалбам фурӯ рехт. Тарсидам, ки Шаҳнозаи ман мубталои бемории рӯҳӣ шуда бошад. Ӯ чун маро ҳайратзада дид, баланд, аз тахти дил хандид ва якбора маро канор гирифта гирия кард. Аз ин ҳолат ман бештар бимнок шудам. Яқин кардам, ки аз ақл бегона шудааст. Аз китфонаш гирифтам, аз рухсораҳояш бӯсидам. Ба чашмонаш нигаристам. Ақлаш дар чояш буд. Ӯ гириялуд нидо кард:

– Натарс, модарҷон, беҳтараш бархез, ман падарамро ба ту нишон диҳам. Ӯ мунтазир аст. Дар ҳоле ки банди дилам меларзид, ҳаросон аз ҷо бархостам ва ворида утоқи Шаҳноза шудам. Болон рашти хобаш қоби бузурге

истода буд, ки бо матои сафед пӯшида буд. Ӯ охиста матоъро аз болои қоб бардошт.

Дар қоб акси бузурги ту дар либоси низомӣ бо борхалтае дар дӯш тасвир шуда буд. Аз баландии кӯхе фаромада истода будӣ. Акс ба гунае мохирона наққошӣ шуда буд, ки инсон тасаввур мекард, ки ҳоло ё замони дигар аз қоб берун мечаҳӣ. Ман ҳаргиз наққошиеро ба ин андоза зиндаву ҷаззоб надида будам. Дар поини қоб бо ҳарфҳои дурушт навишта шуда буд: «Бозгашти падар».

Шаҳноза маъюсу болшикаста бо навбат ба аксу ба ман чашм медӯхт. Хеле дилаш мехост, ки ман назарамро нисбат ба наққошии ӯ изҳор кунам. Дилам барояш месӯхт. Медонистам, ки эҳсоси бепадари сахт ранҷаш медод. Таачҷуб аст, ки ҳар қадар бузург мешуд ҳамон андоза меҳру дилбастагиаш ба ту зиёдтар мешуд.

– Офарин, духтарам! Беҳтар аз ин намешавад. Аммо чаро маҳз дар болои кӯҳ тасвираш кардаӣ? – пурсидам ман.

Шаҳноза муддате сукут намуд ва баъд ором ба суҳан даромад:

– Аз бозе, ки худро мешиносам, дидори падар бароям мисли як қуллаи кӯҳ дастнорас аст. Аз ин рӯ, кӯхро интиҳоб кардам. То ҳар вақте ёди падар кунам, ҳам кӯхро бубинам ва ҳам падарро. Аммо росташро бигӯям, моҳе пеш хоб дидам, ки падарҷонам болои кӯхе истодааст ва меҳоҳад ба сӯи мо биёяд. Вақте бедор шудам, ин андеша ба сарам зад, ки хобамро наққошӣ кунам.

Ту худ медонӣ, ман падарамро надидаам. Намедонам дар чӣ шароиту вазъияте беному нишон шудааст. Вале дилам гувоҳӣ медиҳад, ки ӯ бозмегардад, ман ӯро хоҳам дид. Худоё, кай ин рӯзи нек мерасида бошад?

Падарам аз роҳи дур хаставу коркӯфта хоҳад расид. Ҳамин ки ба дидори муборакаш расидам, ҳамаи либосҳояшро мешӯям, гарду хок аз рӯи пойафзолаш

мебардорам, рӯймолчаашро мешӯям. Баъд либосҳояшро дарзмол мекунам. Мӯйҳояшро шона мезанам. Ин вазифаи як духтарест, ки бояд хидмати падарро бикунад.

Гуфтори Шаҳноза ба андозае ғамгину мутаассирам намуда буд, ки мехостам зор – зор гирия кунам. Намедонистам бо чӣ шевае аз дурӯге, ки борои гумномии ту солҳо пеш бофта будам, халос шавам. Чанд бор ният кардам номаи муфассале бинависам ва аз мочаро огоҳат созам. Вале нерӯи ниҳоние водорам мекард, ки навиштанро ба вақти дигар мавқуф гузорам.

Фаромурз, дигар чӣ чойи пинҳон кардан, ки ин шохкори Шаҳноза маҷрои одии зиндагии маро дигар сохта буд. Ҳамон бегоҳ, ки аксатро ба ман нишон дод, дер хобидем. Дар тӯли шаб ман се бор аз ҷо баланд шудам. Сари по дохили утоқ шудам. Акси бузургатро ламс кардам, бӯидам ва хомӯш гиристам. Бим доштам, ки ӯ шоҳиди гирияҳои шабонаи ман гардад ва рӯҳаш парешон шавад. Аз сӯи дигар, медидам, ки Шаҳноза низ саҳт тағйир кардааст. Тамоми вақташро сари тоблӯҳои наққошӣ мегузаронд. Аксҳои туро хаёлан дар мавзёҳои гуногун, миёни сарбозон, дар корзор, болои васоили низомӣ ва дигар ҳолатҳо наққошӣ мекард. Дар ин

миён ӯ ба омӯзишгоҳи рассомӣ ворид шуд, ҳарчанд ба ин даргоҳ ниёзе набуд. Наққошӣ ба таври рӯзафзун Шаҳнозаи маро ба гирдоби бетаҳи худ мекашид. Хонаи мо ба як намоишгоҳи ҳунарӣ табдил шуда буд. Расонаҳо перомуни наққошиҳои ӯ гуфтору барномаҳо ташкил мекарданд. Тавассути телевизион наққошиҳояшро ба маърази намоиш мегузостанд.

Порсол ҳатто як шабакаи телевизионии хориҷӣ аз рӯи тасвирҳои ӯ як барномаи чилдақиқай таҳия намуда буд. Ин пешрафту камол шодию фараҳ мебахшид, аз

доштани чунин духтаре ифтихор мекардам. Вале аз чониби дигар изтиробу нигарониам бештар мегардид. Мавзӯи калидии осори ӯ чанги Афғонистон буд ва маҳз ҳамин нуқта таваҷҷуҳи расонаҳоро бештар ҷалб мекард. Худи Шаҳноза ба омӯзиши амиқи таъриху фарҳанги ин кишвар шурӯъ намуда буд. Утоқи кори ӯ аз китобҳое, ки ба ин мавзӯъ ихтисос доштанд, пур мешуд. Ин ҳама хуб буд, вале интишори мусоҳибааш дар як рӯзномаи маъруфи ватанӣ оромишу сукуно аз ман рабурд. Мусоҳиба таҳти унвони «Бозгашти падар», ки баргирифта аз номи наққошии ӯ буд, мунташир гардид ва посухи ӯ ба саволи муҳбир, ки иллати таваҷҷуҳи беандозаи ӯро ба мавзӯи чанги Афғонистон чӯё шуда буд, нигаронкунанда буд.

Шаҳноза изҳор дошта буд, ки дилбастагии ӯ ба мавзӯи мазкур ҳам ҷанбаи хусусӣ дорад ва ҳам ҷанбаи иҷтимоӣ.

Гап дар ин аст, ки чанги Афғонистон пас аз Чанги Бузурги Ватанӣ бузургтарин руҳдоди сиёсӣ-низомии ҷаҳон аст, ки раванди инкишофу тақомули ҷаҳонро дигаргун сохтааст. Насли нав ба мавзӯи мазкур боз хоҳад гашт. Вазъияти айниро таҷдиди назару арзёбӣ хоҳад кард. Мо бояд бидонем, ки бо чӣ далоиле чанги Афғонистон ба шикасти абарқудрате мисли Иттиҳоди Шӯравӣ сабабгор шудааст. Гузашта аз ин насли мо бояд ба ҷаҳонӣён собит намояд, ки пуштипо задани расму ойин ва суннатҳову анъаноти асрҳо шаклгирифтаи як миллат адами эҳтироми собиқаи таърихӣ – фарҳангии як қавм, баробар ба пазириши мағбулият аст, мағлубият дар набарде, ки ҳоло оғоз нашудааст. Ҳеҷ нерӯе бо зӯргӯӣ, бо тиру тӯфанги асри ҳозир қодир нест, тафаккуру рӯҳи миллии як миллатро бишканад. Баръакс, зӯргӯӣ оғози шикасти дардноку шармандавори тадриҷист, ки оқибат ба нестии комил мебарад.

Ҷанбаи хусусии таваҷҷуҳи вижаи ман ба мавзӯи Афғонистон падари ман аст, ки дар ин ҷанг гумном

шудааст. Ү як афсари шоистаи артиш будааст. Корнамоиҳое карда, ки гувоҳаш нишону медалҳои сари синааш аст, ки дар аксаш тарсим шудааст. Вале, афеӯс ман чехраи гарми ӯро надидам. Ин чанг маро аз навозишу лутфу меҳрубонии падарона маҳрум сохтааст. Оё медонӣ, чӣ андоза лаззату кайфият аст дар панҷаи падар, вақте ки барои навозишу ихори муҳаббат болои сари фарзанд гузошта мешавад. Мӯйҳоятро молиш медихад, китфонатро сила мекунад ва ё саратро ба синааш монда оҳиста фишор медихад. Аз ин рӯ, наққошиҳои ман баёнғари воқеияти он рӯзхост. Барои омӯзиши амиқи мавзӯӣ ният дорам ба Афғонистон биравам. Ҷойҳоеро, ки як замоне падар он ҷо зиндагӣ карда, аз наздик бубинам...

«Фаромурзи азизам! Оё тасаввур мекуни, баъди хондани ин мусоҳиба чӣ вазъе бар ман даст дода буд? Хоб аз чашмонам парида буд. Хаёли шуда будам. Вазъи равониам таваҷҷуҳи баъзе аз ҳамкоронро ба худ ҷалб намуда буд. Иллат мепурсиданд, вале мушкил он буд, ки розамро наметавонистам ба касе бигӯям. Ҳар рӯз аз хона, то коргоҳи пиёда мерафтам. Дар наздикии коргоҳ як гузаргоҳи зеризаминӣ мавҷуд буд, ки дар гӯшае аз он гадоён менишастанд.

Миёни онҳо як пиразане буд, ки хомӯш менишаст. Ҳаргиз мисли дигар гадоён садо баланд намекард, ҳар чизе, ки ба вай медоданд, мегирифт ва зерилабӣ дуову ихори ташаккур мекард. Аз миёни гадоён ман танҳо ба ӯ рӯздармиён маблағи ночизе медодам. Дар ҳамон рӯзҳои парешонию бухронии баъди мусоҳиба як рӯз ғарқи фикру андеша вориди гузаргоҳ шудам. Ҳеҷ таваҷҷуҳе ба касе надоштам. Ногоҳ касе аз пасам «духтарам» гуфта, садо кард. Баргаштам, ҳамон пиразан аст, ки тарафи ман меояд. Хаёл кардам аз ман пул мепурсад. Чун таъям гирифта буд, гуфтам:

– Имрӯз пули хурд надорам.

Ү лабханди нарме карду гуфт:

– На, духтарам. Имрӯз хайр кардан навбати ман аст. Ман ба Шумо пул медиҳам.

Сухани ӯ мутааҷҷибам сохт. Ин гадои раҳнишин чӣ фикре дар сар мепарваронид, маълумам набуд, вақте комилан наздик шуд гуфт:

– Духтарам, мехостам ба ту бигӯям, ки ҳафтае як маротиб ба калисо бирам, ибодат кун, дигар чизе аз ман напурс. Рӯзҳои хубе хоҳӣ дошт. Ман ба хотири ту аз ҷой хеста наздик омадам. Шояд аз ҳамон замоне ки то назди ту омадам, раҳгузаре садакаи шоистае бар ман раво медонист, вале ман аз он сарфи назар кардам, то ин муҳимро ба ту бигӯям. Ту дар як марҳалае аз зиндагӣ расидӣ, ки беш аз ҳар вақти дигаре ба инояти Худованд ниёзмандӣ.

Пиразани гадо инро гуфту худохофизӣ намуда, ба ҷониби макони доимиаш баргашт. Ман ҳайрону шигифтзада муддате ба ӯ нигаристам. Чӣ карданамро намедонистам, ба умқи ин бархӯрди ногаҳонии ин пиразани гадо намерасидам. Тааҷҷуб буд, ӯ аз кучо медонист, ки ман калисо намеравам?

Аз пушти $\bar{u}$ назар мекардам ва гумон мекардам, ки бори сангинеро аз д $\bar{u}$ шам ра $\bar{h}$ о намуда буданд.

Пиразан сари $\bar{c}$ ояш нишаст ва $\bar{c}$ ун маро дид, ки лолу хайрон дар $\bar{c}$ оям шах шудаам, табассум кард ва о $\bar{h}$ иста дасташро ба $\bar{s}$ $\bar{u}$ ям алвон $\bar{c}$ дод. Ниго $\bar{h}$ и $\bar{u}$ маро мунқалиб карда буд. Ниго $\bar{h}$ аш ниго $\bar{h}$ и од $\bar{i}$ набуд. Ба гумонам $\bar{u}$ як хуршеди к $\bar{u}$ чаке буд, ки аз ми $\bar{e}$ ни гадо $\bar{e}$ ни ро $\bar{h}$ нишин тул $\bar{u}$ ъ кард, то ба нури файзбахши хеш ро $\bar{h}$ ро барои мани саргардону сардаргум равшан кунад.

Ман шабе $\bar{h}$ и як инсони шикастадиле будам, ки гирдоби зиндаг $\bar{i}$ хар р $\bar{u}$ з ба қа $\bar{b}$ ри бетаги худ мекашидаш. Даст $\bar{i}$ $\bar{h}$ идояти $\bar{u}$ г $\bar{u}$ ё аз гиребони ман озод бардошт ва дар як канори амну бехатар гузоштам. Дигар аз тамоми банду қайд озод будам. Идомаи ро $\bar{h}$ ро

намедонам, чӣ гуна тай кардам. Хеле зуд худро дар пушти мизи кориам дидам. Вучудам молмоли орзуҳои ширин буд. Ғайриинтизор дар пардаи зехнам симои начиби модарам пайдо шуд. Баъди даргузашти ӯ солҳост, ки ин ҳолат барои ман тақрор мешавад. Дар сангинтарин ва нишотангезтарин лаҳзаҳои умрам ногаҳонӣ чехраи модарам пеши назар меояд. Мисли солҳои пешин зиндаву шодоб, саршор аз меҳрубонӣ. Медонам, ин як лаҳзаи хеле кӯтоҳ аст, чашм мепӯшам то ӯро хубтар бубинам. Ӯ дар муқобили ман бо ҳамон пирӯхани сурхаш нишастааст. Вале ҳеҷ мутаваҷҷеҳ намешавам, ки болои чӣ чизе нишастааст. Танҳо маълум аст, ки болотар аз мавқеияти ман аст. Сухан намегӯяд. Фақат бар ман нигоҳ мекунад ва муҳаббатомез табассум мекунад.

Хошии ӯро канор гирифтани, саҳт фишурдан, сар ба синааш ниҳодан диламро аз беҳу бун ба чунбиш меовард, вале худорӣ мекунам, зеро аз таҷриба медонам, ки ин амалӣ шудани нест. Бо хурдтарин ҳаракат симои модар нопадид мешавад. Аммо муътақидам, ки ҳар боре, ки ӯ зухур мекунад, гиреҳ аз мушкilotам боз мегардад, корҳоям бобарор мешавад. Ин дафъа ҳам чашмхоямро муҳкам бастам ва саропо мачзуби ҳузури модарам гаштам. Дар ҳамин асно дари утоқи қорам бо шаст боз шуд ва ҳамқорам Людмила ворид гашт.

– Кучо ҳастӣ? Гӯширо намебардорӣ?! То ҳол чанд бор аст, ки духтарат телефон мекунад. Қори муҳим дорад.

– Оҳ, Людмила. Чи коре буд, ки қардӣ? Маро аз дидори модарам ҷудо қардӣ.

Ҳамқорам мутаҳайир шуда буд. Аз гуфтаи ман чизе сар дар намеовард, чуръати пурсидан ҳам надошт. Дидам, ки ҳиҷолатзада ва табъаш хира мешавад, бо ханда гуфтам, ки шухӣ қардам. Асли матлабро баъд мегӯям.

Сими телефонро пайваст қарда, ба хона занг задам. Шоҳноза гӯширо бардоштан замон бо садои омехта бо

шодиву хайяҷон изҳор дошт:

– Модарҷон! Шодиёна дихед. Ранҷу заҳмати ман барҳадар нарафт. Созмони фарҳангии «Сарбоз» пешниҳод намуда, то намоиши асарҳои маро баргузор наояд. Ҳама махоричу масрафи лозим ба дӯши онҳост. Медонӣ, модарҷон, ин чи қадар аҳамият дорад?

Аз ин хабари Шаҳноза чонам, қалбам аз шодӣ лабрес шуда буд. Дар пирӯҳанам намегунҷидам. Ёро табрик кардам. Намоиш мебоист дар пойтахт доир мегардид.

Як ҳафта баъд Шаҳнозаро гусел кардам. Хеле дилам мехост худам низ шоҳиду иштирокдори ин намоиш бошам. Вале гирифториҳои идорӣ имкон намедод.

Фаромурз, азизам! Намедонам эҳсос мекунӣ, ки набудани Шаҳноза чи ҳолу вазъиятеро бароям фароҳам оварда буд. Ин нахустин мусофирати ӯ буд, ки моро аз ҳам чудо мекард. Дар тӯли ин солҳо ягона мояи шодию нишот ва муҳаррики зиндагии ман вучуди ӯ буд. Аз коргоҳ, ки бармегаштам, дари хона бо ханда ба рӯям боз мешуд. Борхалтаҳоро аз дастам мегирифт ва аз рухсараҳоям гарм мебӯсид. Эҳсос мекардам, ки чӣ қадар меҳру муҳаббату навозиш, нерӯи зиндагӣ дар лабони ӯ ҷойгузин аст.

Бо Худованд дуруд мефиристодам, ки чунин неъматеро барои мани ҳақир арзонӣ доштааст. Андеша мекунам ва ба умқи ин фарзия ман намерасам, ки Худое накарда агар вай намебуд, ман чӣ гуна дурию фироқи тӯро таҳаммул мекардам...

Қисса кӯтоҳ, мусофирати Шаҳноза аз ҷониби Худованд озмоише барои ман буд. Ҳар рӯз бароям саҳту гарон мегузашт. Рӯзҳо, ки машғули қору гирифториҳои коргоҳӣ дар ҳалқаи ҳамкорон будам, ва саҳтии фироқи ӯро камтар ҳис менамудам. Вале аз шабҳояш мапурс, ки мисли як дӯзахи сиёҳ буданд. Шомгоҳон, вақте ки аз кор бармегаштам, хона гӯё аз бекаси садо мезад. Саъй мекардам худро ба коре андармон созам. Ворида ошхона мешудам. Аз деғу коса ва зарфҳои мураттаб

барчидааш бӯю атраш бар машомам мерасид. Ҳарчанд равшан буд, ки Шаҳнозаи ман, ки ба хорич сафар нанамудааст ё хидмати аскарӣ нарафтааст, вале худромишу тасаллоҳои ботинӣ ёриам намекард.

Гузашта аз ин, дар ин рӯзҳои дурӣ аз Шаҳноза гули ёди ту шукуфотар мегашт. Ҳарчанд баъди чудоӣ аз ту рӯзе набуд, ки ман бо баҳонае аз ту ёд накунам ва ба гунае қалбам сӯзиш накунад, вале шукуфти ин гул дигар бароям ранҷовар шуда буд. Дигар ин гул ба танҳои ман нештар мезад. Аммо сипосу дуруди бепоён Худованди бузургро, ки маро ин бор ҳам танҳо нагузошт. Гиря, ин эҳсоси дармонгару таскинбахш, ки Худои меҳрубону бахшанда дар вучуди мо инсонҳо ҷойгузин намуда, ба ёрӣ омад ва аз анбӯҳи ғаму ранҷо ба ҳаҷру дардҳоям кост. Замоне ки оромишу сабукӣ эҳсос намудам, андешае дар осмони зехнам барқ зад, ки дигар гузаштаро ба боди фаромушӣ бисупорам. Вале андешаи солҳо дар зехнам шаклгирифтаву парварда дар гӯшам занг мезад, ки ту як зани покдомани рус ҳастӣ, ки ҳастии хешро бахшидаӣ ва ҷуз сабру таҳаммулу садоқат роҳи дигаре мавҷуд нест. Фаромушӣ дар ин роҳ нодида гирифтани суннату ойини марсуми аҷдодист, ки бахшиданӣ нест...»

Фаромурз дигар натавонист идомаи номаро бихонад. Аз ҳикояти Мария саҳт мутаассир гашта буд. Гузашта аз ин шаб ҳам ба ҷое расида буд ва каҳдаравҳои ҳамроҳаш барои хуфтан дохили хайма шуданд. Дигар ҷорасе ба ҷуз хомӯш сохтани ҷароғу дароз кашидан барояш намонда буд...

Хуршед, ин мусофири пирсоли танҳогарди осмони нилӣ мисли ҳар рӯзи пешин аз пушти деворҳои баланди кӯҳҳои Машриқ панҷа мекашид. Нахуст нохунҳояш намудор мегашт, сипас банди дасту оринҷо. Ҳарчанд роҳ борояш ошно буд ва хурдтарин ҳаму хезаи масирашро медонист, вале аз пушти деворҳои кӯҳ боло омадан то болои осмон барояш душвор буд. Зеро барои

худро коим кардану гом бардоштан ба деворҳои биношуда аз шухсангу хоку рег бояд нохун мезад, деворҳоро мехарошид. Нохунҳояш ба санг мезаду хунафшон мешуд ва ба ҳамин тартиб болои боми осмон мерасиду дар масири доимӣ қарор мегирифт ва рӯзи наву мусофирати тӯлонӣ оғоз мегардид.

Маъмулан Фаромурз ҳар рӯз пас аз намози бомдод қабл аз каҳдаравҳо тулӯи хуршедро назора мекард, аммо андешаву ҳаёлотии пурпечи шабонгоҳӣ ўро ба хоби сангине фуру кашида буд. Ҳамроҳон низ чун хоби амиқӣ ўро диданд, дилашон нашуд бедораш кунанд.

Танҳо боз садои ваҳшатзои Шариф буд, ки хоби ўро дар чашмонаш гусасту пора кард. Шариф дар ҳоле ки ба даҳонаи ғорчае, ки тахмин зада буд лонаи рӯбоҳи фирории дирӯза аст, паҳол монда оташ зада буд, дод мезад:

– Фаршед, Фаршед зудтар як халтаи васеъ биёр. Лонаи ин падарлаънати иблисбашараро пайдо кардам. Ҳозир бо шайтонбачаҳояш гиравш меорам. Паҳолдуди талх марги ўст. Вақти мурданаш фаро расидааст.

Паҳолдуди талх ба гунае зананда буд, ки дар мағзи инсон кора мекард. Фаршед бо ҳамроҳонаш бо чашмҳои обрав баробар сурфа мекарданд. Насими субҳгоҳӣ оқибат бӯи дудро ба дохили хайма овард. Фаромурз, ки ба садои Шариф эътибор надода буд, баъд аз танаффуси паҳолдуд дигар тоқат накарда ба берун баромад.

Рӯзи маҳшаре дар як пастхамӣ аз гӯшаи каҳдаравҷо барпо шуда буд. Шариф даҳони халтаро ба даҳони ғорча наздик карда буд ва мепоид, ки рӯбоҳу рӯбоҳбачаҳо таҳти таъсири талхдуди паҳол иҷборан берун биёянд ва ба доми ў бияфатанд. Дигар ҳамроҳон назоратгар буданд. Ба чашмҳои обрав сурфа мекарданду механдиданд. Ин саргармӣ ба гунае Фаромурзро хашмолуд намуда, буд, ки намедонист аламашро аз ки бигирад. Рӯ ба ҷониби дигар гардонид, то ғазабашро фуру нишонад, то сари хашму ғазаб коре накунад, ки

пӯшаймонию надоматро сабаб гардад.

Ғазабнишонӣ одате буд, ки Фаромурз аз кӯдакӣ бо атру бӯи он хӯ гирифта буд. Вай зодаву парвардаи як хонаводаи деҳотӣ буд. Хонаводаи деҳотиро магар мешавад бе мушкилу душворӣ, ҷангу низоъ тасаввур намуд? Аглаб миёни волидайн сари ин ё он масъала нофаҳмӣ рух меод. Гуфтори модар падарро хашмгин месохт, вале лаҳзае баъд падар бо ҳамон начобату бузургии хеш осори қаҳру ғазаб аз ойинаи рух мезудуд ва бо хандаву забони ширин фазои хонаро нармию мулоимат мебахшид. Модар низ оромиш пайдо менамуд ва сархаму хичолатзада гӯшачашмӣ забони узрхоҳӣ мекушуд. Баъдҳо китобҳои падар буд, ки қироати онҳо ин одатро дар ниҳоди ӯ парвариш доданд. Чӣ гуна бояд дар муқобили бадию зиштӣ бо хубию некӣ посух гуфт? Бо чӣ шевае ҳақорату дашнобро наҳнида гирифт ва бо хандаву забони хайр ин падидаи зиштро рафъ сохт? Ӯ хуб ёд дорад, китобҳои қадими падар, китобҳои фарсудаву рангзарди ойиназамир аз ин намунаҳо зиёд доштанд...

– Ана, тамом, падарлаънат, бо зоту замандаш, бо кӯдаку сангаш дар дом афтод. Акнун ин мурғдузди ҳарромхорро аз реша нест мекунам, – хушҳолона фарёд зад Шариф ва ба бастани даҳони халта шурӯъ кард.

Фаромурз баргашт ва оҳиста – оҳиста хомӯшу бесадо ба ҷамоати сайёдон наздик шуд. Маълум набуд ҳамроҳони Фаромурз дар вачоҳату ҷаззобияти ӯ чиро эҳсос карданд, ки ҳамагӣ аз хандаву сару садо монданд. Танҳо Шариф ҳайрону шигифтзада пурсид:

– Акаи Фаромурз аз ба дом афтодани ин зоти макқору фиребгари мурғрабо хушҳол нестӣ? Ё аз хоб сер нашудӣ?

Фаромурз бе ин ки ба суолҳои Шариф ҷавобе бигӯяд, халтаро аз дасти ӯ гирифта, даҳонашро боз кард. Махлуке бо пистонакҳои пуршир дар даруни халта ҳалқа зада буд ва аз тарси махлуке бузургтару нерӯмандтар аз ӯ меларзид. Талхдуди паҳол ба гунае

димоғу чашмҳои ӯро сӯзонида буд, ки аз параҳои димоғу рухсорааш об чорӣ буд. Садои бенизоми қалбаш шунида мешуд. Бачагонаш, ки шояд аз умрашон чанд рӯзе беш нагузашта буд, талош мекарданд бо ҳамон чашмони хоболуду обрав, даҳон ба сӯи пистонакҳои модар дароз кунанд. Он модина рӯбоҳ бо ҳамон ғаризаи табиӣ ба сӯи Фаромурз дандон тез мекард, омада буд аз насли худ химоят кунад, ҳарчанд гирифтору побанд буд. Дидани ин манзара вайро мутаассир сохт. Дилаш таҳ кашид. Оҳиста ба ҷониби Шариф бозгашту пурсид:

– Бо ин ҷонвараҳои забонбаства чи меҳоҳӣ бикунӣ?

– Онҳоро ҳо ана ба он лаби ҷаррӣ, мебарам. Аввал бо дос зада нимҷон мекунам ва баъд ба ҷаррӣ ҳаво медиҳам. Сазои дузд мардум ҳамин аст,- хушҳолона посух дод Шариф.

Фаромурз аз тарзи гуфтору вачоҳати Шариф натиҷа гирифт, ки ӯ қодир аст ба аъмоли аз ин ҳам ғачеътар даст занад. Хира-хира саҳнаҳое аз даврони ҷанги бародаркуш ба ёдаш зад, ки бо чи шевае аҳли як марзу бум, ҳамсояғони деворбадевор ба ҷони ҳам тохтанд, ҳонаи якдигар оташ заданд, бо чи ваҳшонияте фарзанди якдигар куштанд.

Вале Фаромурз ҳеҷ сарфаҳм намерафт, ки то ин андоза ваҳшоният, бераҳмӣ дар ниҳоди як ҷавони рустой аз кучо сарчашма мегирифта бошад. Хун дар рағу пайванди вай ба ҷуш омада буд. Вале бо ҳамон оромиши табиӣ ба сӯи Шариф баргашту гуфт:

– Шариф! Магар ту аз нутфаи одам нестӣ? Магар Худо адлу инсоф, раҳму шафқатро аз вучуди ту гирифтааст? Оё ба ту наомӯхтаанд, ки назди Худо ҳатто вайрон сохтани лонаи гунчишк ҳам аз гуноҳони кабираву нобахшиданӣ маҳсуб мешавад. Ҳама мавҷуду махлуқ дар синаи ин дунё ҳаққи зист доранд, ки Худованд ба онҳо бахшидааст ва маҳрум сохтани онҳо

аз ин ҳақ ҳам марбут ба иродаи Худост.

Ин ҳайвони даҳонбастаро, ки дур аз инсонҳо дар ин пастхамӣ паногоҳе барои худу наслаш бунёд кардааст, бо зӯри дуд аз чойи гармаш ба берун кашидӣ. Фаҳмида бош, ки дар паҳнои ҳастӣ ҳеҷ амале чи неку чи бад бе посуху бе асар намемонад. Огоҳ бош! Рӯзе фаро мерасад, ки туро аз хонаат бо оташ берун хоҳанд кард.

– Эҳ, акаи Фаромурз, як гапҳое мегӯӣ, ки? Дунё чаппа нашудааст-ку? Як ҳайвони музир будааст, одам нест-ку, - ранчидатабъ гуфт Шариф.

– Ту бачаи хубе ҳастӣ, – гуфт Фаромурз. Аз ман озурда нашав, вале ту иштибоҳ мекунӣ. Дар домани табиат ҳеҷ шаъю офаридае музире зиёдатӣ нест. Идомати ҳастӣ пайваста ба вучуди онҳост. Ҳар якеро нақшу рисолатест. Дар дунёи худ зиндагӣ мекунанд ва идомату давоми ҳастии дигаронро сабаб мегарданд. Аз дунёбано ҳама чиз ҳисобшуда аст. Чизе аз ин дафтар берун намондааст. Болои ин мову ту инсон ҳастем. Инсон бояд аз ҳайвон фарқ дошта бошад. Барои ҳамин инсонаш номидаанд. Офаридгор ба мо неъматӣ бузургеро бо номи хирад ато намудааст. То бо раҳнамоии он ҳамдӯшу ҳампо бо тамоми мавҷудоти дигар зиндагӣ кунем. Барои бақои ҳастии хеш аз ҳастии онҳо баҳра бигирем, на ин ки бикӯшем бидарему биканем...

Равшан набуд, ки Шариф ба умқи моҳияти гуфтаҳои Фаромурз расида буд, ё на, вале Фаромурз аз ин бештар сухан гуфтандро салоҳ надонист. Даҳони халтаро ба сӯи лона гардонд ва рӯбохро раҳо намуд. Рӯбоҳ филҳол худро ба даруни лона зад, вале лаҳзае нагузашта пас гашт. Фаризаи модариаш ба қор афтада буд. Мехост бачаҳояшро раҳо созад. Фаромурз рӯбоҳбачаҳои навздро ба даҳани лона тела меод ва рӯбоҳ аз гӯшашон газ мегирифт ва ба дарун кашола мекард. Шариф чун саъю талоши хешро барбодрафта дид, досашро гирифта ба қунҷе нишаст. Дигарон низ хомӯш

ба кори худ машгул шуданд. Танҳо Фаромурз охи сабуке кашид. Аз кори худ эҳсоси ризоят мекард. Гумроҳеро аз роҳи бад бозгардонида буд. Нимнигоҳе ба сӯи Шариф намуд. Малулу сархам ғарқи андеша буд. Ин сахна Фаромурзро низ озурда намуд. Беҳабарӣ, бемаърифатии насли тозанафас ӯро дилхун менамуд. Охир, ба ин сайёди рӯбоҳкуш чӣ гуна бифаҳмонад, ки имрӯз банӣ Одам ба чи мушкилоте рӯ ба рӯ аст? Замон нисбат ба табиату мавҷудоти он муносибати дигарро тақозо мекунад. Гурӯҳе аз ҳайвоноти ваҳшӣ рӯ ба нестӣ овардаанд ва гунаҳкори асоси дар нобудии онҳо шикори беамону ваҳшиёнаи инсон аст. Ӯ рӯбоҳро куштанист, беҳабар аз он ки дар ин деҳаи дурдаст низ барои ин амалаш ба додгоҳ кашида мешавад. Оҳ, агар ӯ медонист... Аз сӯи дигар аз кучо бидонад, ки аз сарчашмаи шинохту маърифати олам мактаб баҳра набурдааст. Мактабе, ки рӯз ба рӯз ба мушкилоташ афзун мешавад. Муаллимонаш таркаш мекунанд ва дар ҷустуҷӯи ризку рӯзӣ ҷалои ватан мекунанд.

Охирин зарраҳои маърифату дониш аз ин сарзамин рахт бармебандад ва дар осмони кишвар абри зулмату нодонӣ, ақибафтодагӣ соя меафканад...

Фаромурз ба Фаршед фармуд, то барои ношто зери тӯти хасӣ дастархон андозад ва худ оҳиста-оҳиста ба қаъри дара, ба сӯи чашма поин рафт. Дилаш мехост бо оби чашма дасту рӯй шӯяд. Ҳарчанд аз замони дамидани субҳ вақти зиёде нагузашта буд, ҳаво бо шиддат гарм мешуд. Заминҳои даравшуда бар асари гармои имсол саропо сӯхтаву суп сурх шуда буданд. Гармселе мевазид ва бӯи ғализу занандаи мастакиро ба машом меовард. Дар воқеъ танҳо буттаҳои ҷонсаҳти мастакӣ буданд, ки ҷо-ҷо сарсабз истода буданд. Фаромурз бо ин рустанӣ аз кӯдакӣ ошно буд. Медонист, ки маъмулан ҷорпоён ба илллати бадбӯӣ буданаш онро намехӯрданд. Қаҳдаравҳо низ ба ин бутта кордор намешуданд. Фаромурзро ба хотир омад, ки дар айёми кӯдакӣ зимистонҳо вақте бо

модараш барои қаҳ кардани гову гӯсфандон ба оғилхона мерафт, модар аз миёни қаҳдарзаҳо қабзаҳои мастақиҳоро ҷудо менамуд. Баъдҳо як марде аз шаҳр меомад ва онҳоро бо худ мебард. Меғуфтанд, табиб аст ва аз ин алафи худодод дорӯ месозад. Дар бораи хосияти шифобаҳши ин рустанӣ солҳои пеш дар маҷаллае мақолае ҳам хонда буд. Фаромурз дар он навишта шак надошт, вале як чиз ўро мутааҷҷиб месохт, ки чаро ин бутта маҳз миёни алафҳо мерӯяд. Вале нисбат ба онҳо хеле саҳтҷону тобовар аст. Дигар алафҳо бо гузашти замон аз шуои хуршед сӯхта зард мешаванд, вале мастақӣ сарсабз боқӣ мемонад. Магар рӯиши он миёни онҳо тасодуфист, ё пайванди табиие миёни ҳастии онҳо мавҷуд аст? Посухи дақиқу боварбаҳше ба зехнаш намерасид. Вале итминон дошт, ки дар ин дарёи ҳамешахурӯшони ҳастӣ ҳамеша ҳамдӯши якдигар дар талошу тақопӯянд ҳамдигарро, комил месозанд, нерӯю тавони зист медиҳанд.

Побанди ин афкори сардаргум худро назди чашма дид. Пешӣ чашма сари по нишаст. Дар синаи чашма нахуст инъикоси чеҳраи хешро дид. Марде бо мӯйҳои жӯлида ва риши давида ба ў менигарист. Ожангҳои зерӣ чашм ва тарҳи рухсораш гувоҳ буд, ки хеле хаставу коркӯфтааст.

Андӯҳи амиқе қалбаширо фишурд. Охир, ин хастагиву кӯфтагии имрӯзу дирӯз набуд. Солҳои зиёдедест, ки тобистони ў дар ҳамин дараву кӯҳу пушта меғузарад. Гову мол, қаҳу беда, гандуму ҷав, ҳезумворӣ, аҷзои зиндагии ўянд. Аслан деҳро бе вучуди онҳо намешавад тасаввур намуд.

Фаромурз замоне ки ба тағи тути ҳасӣ расид, дастархон омода буд. Гардсӯз-хӯроқи маъмулии саҳаргоҳӣ дар дег мечӯшид. Ў ҳамроҳонашро садо кард, то бо ҳам ноштро кунанд. Ҳамроҳон низ мисли ин ки гӯш ба қимор буданд, ба зӯдӣ даври ҳам омаданд. Ҳатто

Ҳушёр саги гӯшудумбуридаи Фаршед бо ҳамон ғаризаи зотӣ аз пӯшти хайма бархост ва ба қаҳдаравҳо наздик шуд. Дар фосилаи се метр дуртар аз мардум ба замин дароз кашид. Сарашро миёни пойҳои пешаш гузошт ва мунтазирона ба сӯи мардуми сари дастархон чашм дӯхт. Ҳушёр тӯли ҳаёти сағонаи худ одат карда буд, ки муддатҳо интизор мемонд, то соҳибони хона аз хӯрдан фориғ гарданд, дастархон гундоранд ва он гоҳ нонреза ва пасмондаҳои хӯрокро ба косаи ӯ резанд. Гоҳе интизорӣ беш аз ҳад мегузашт.

Гуруснагӣ чонашро ба сӯзиш меовард. Вале ҳаргиз аз худ аломати норозогӣ ё ранчиш нишон намедод. Бо додаву нододаҳо қаноат мекард. Ба атру бӯи хонаи Фаромурз хӯ гирифта буд. Аз бозе, ки чашм боз намуд,

худро ҳамшафати ҳезумхона, зери пориса дид. Дар ин хона ҳама ўро дўст медоштанд, вале Фаромурз беш аз дигарон ба вай меҳрубонӣ мекард. Сарашро сила мекард. Гӯшҳояшро молиш медод. Ҳушёр гуфта, садо мекард. Ҳушёр тамоми рӯзро зери пориса мегузаронд. Танҳо шабҳо дар ҳавлӣ давр мезад. Постгоҳҳои худро хуб медонист. Аз дарвоза шуруъ мекард. Аз назди оғилхона, ҳели молҳо мегузашт. Сипас марзи хатарнок, шиге, ки ҳавлии Фаромурзро аз ҳавлии ҳамсоя чудо мекард, оғоз мегардид. Зеро шиг суроҳҳои зиёде дошт ва эҳтимоли вуруди ҳар чонваре зиёд буд. Вале Ҳушёр ба ҳеч чонзоде имкони вуруд намедод. Гоҳо шабҳо Фаромурз аз хона рӯи ҳавлӣ мебаромад. Ҳушёр бо як хез задан худро назди ӯ мегирифт. Пеши пойҳояш меафтод. Дум меликонд ва кафшҳояшро мебӯид Гуворотарин лаҳзаҳои зиндагии Ҳушёр маҳз ҳамин шабҳои бархӯрдаш бо Фаромурз буданд, зеро Ҳушёр медонист, ки ин ҳама меҳрубонию хидматгузорию ӯ бепосух наменонад. Фаромурз ҳам як пора нон, гӯшт ё ширини ба вай медиҳад. Инак дар даври дастархони каҳдаравҳо тамоми хӯшу ёдаш ба сӯи Фаромурз буд. Медонист, ки ғамгусору муттақои ягонааш маҳз Фаромурз аст. Ҳама машғули субҳона хӯрдан буданд, вале ин дафъа гӯё ҳама гунгу кар буданд. Ҳеч кас ба вай тавачҷуҳе наменамуд, ҳатто Фаромурз ҳам. Фаромурз косаи чинӣ дар даст гӯё ношто мекард, вале дар асл тамоми зеҳнаш машғули номаи Мария буд, ки ўро мутаассиру хаёли намуда буд. Пайт мепоид, то ҳар чӣ зудтар аз ҳузури ҳамроҳон чудо шуда, худро ба зери хайма расонад ва давоми номаро бихонад.

Ҳушёр иштибоҳ накарда буд. Дар аснои сарфи субҳона ногаҳон чашми Фаромурз ба ӯ афтод. Саросема аз ҷой барҳосту пасмондаи хӯрокашро пеши саги чашминтизор чаппа кард. Косаи чиниро ба Фаршед дароз намуд ва шитобон худро ба хайма расонд. Саҳифаҳои охири номаро ба даст гирифт. Мария дар

идомаи нома нигошта буд:

«Фаромурзи азизам! Субҳ, ки бархостам, эҳсоси гуворое вучудамро фаро гирифта буд. Чехраи гадозани рахнишин пеши назарам чилвагар шуд, дигар чои ақибгард набуд. Тасмимамро гирифтам, дасту рӯямро шустам, худро мураттаб сохта, ба калисо рафтам. Ибодат кардам ва ба ёди падару модарам шамъ гузоштам. Нахустин бор ба мардуме, ки барои ибодат дар калисо хузур доштанд, тавачҷуҳ намудам. Ҳар яке побанду маҷзуби дунёи худ буд, дунёе, ки поку муназзаҳ аз ҳама зиштиву олудагиҳост...

Ниҳоди инсонии ба як шустагаре ниёзмандаст, то онро аз дурӯғу фиреб, кибру ғурур, дилбастагиҳои дунёи поку тамиз намояд. Ман калисоро чунин маконе дарёфта будам. Дар ин чо мардум қалбҳои хешро аз гарду ғубор ва кудуратҳои зиндагӣ, нифоқу душманӣ бухлу ҳасодат пок месозанд. Фазои ин макони муқаддас ғайриихтиёрӣ инсонро маҷбур месозад, ки масири тайнамудаи хешро барандоз намояд. Перомуни моҳияти ҳастии хеш андеша кунад. Ба рисолати инсонии худ пай барад. Ин чо ба умқи ин нукта мерасанд, ки дар домани ҳастӣ ҳама баробару ҳамсонанд. Қасе пурзӯртару пурқувватар аз қаси дигар нест. Ҳама дасти илтимосу дуо бардоштаанд ва чашми умеду ниёз ба сӯи Худо доранд...

Аз калисо, ки берун омадам, гумон мекардам, тамоми вучуди маро таконда буданд. Аз бори ғаму андӯх, гирифториҳои рӯзгор, ҳаёлотӣ бимноки сардаргум раҳо шуда будам. Худро сабуку бардам ҳис мекардам, дилам мехост, парвозӣ шавам, худро ба он гадозани рахнишин бирасонам, аз дасташ бибӯсам. Ў дигар воридаи зиндагии ман шуда буд. Як чузӣи зиндагии ман гашта буд. Масруфи ин андешаҳо занги телефони ҳамроҳам баланд шуд. Садои ошнои Шаҳнозаи ман буд:

– Модарҷон, салом! Ман баргаштам. Баъди як соат ба

шаҳр мерасам. Вале ман танҳо нестам. Мо ду нафарем. Меҳмон хоҳӣ дошт. Маро истиқбол мекунӣ ё не?

Худоё, ӯ аз кучо медонист, ки садои чонбахши ӯ чи инкилобе дар вучуди ҳичронкашидаи ман барпо намуд. Зехнам чарогонӣ шуда буд. Дар қафаси сина қалбам аз шодию фараҳ мечархиду мерақсид. Лабонам пир-пир мепариданд. Моил ба гиря будам, гиряи раҳобахшу раҳогари нишотангез. Аҷобатро бубинед, ки боз ин моҳрухсори зарринмӯи ман мепурсид, ки ӯву меҳмонашро истиқбол мекунам, ё не. Ин суоле буд, ки маро ғофилгир карда буд. Ман наметавонистам дар он лаҳза ҳама эҳсосотамро ба ӯ баён кунам. Бигӯям, ки ман ин бозгаштро ҳар рӯз интизор будам. Тӯли ин муддат ман масири тайшудаи зиндагиамро аз нав барандоз кардам. Зиндагиро аз нав зистам. Як меҳмон чи ки ҳазор меҳмонатро омодаам истиқбол гираму пазироӣ кунам...

Фаромурзи азизам! Худ ту медонӣ, ки ҳастии башарӣ молмоли саволу ҷавоб аст. Маҷмӯи ин пурсишхост, ки инсонро таҳарруку чунбиш мебахшад. Зехни ӯро барои дарёфти посух, чорасозиву рафъи мушкил водор месозад.

Аммо, ростӣ, он лаҳза суоли Шаҳноза маро ба тааммулу андеша водор сохта буд. Лаҳни бархӯрду пурсиши ӯ эҳтирому самимият дошт. Аз фарҳангу тарбияти ӯ хабар меод. Ман Шаҳнозаамро танҳо ба воя расонда будам ва шукри Худованд мегуфтам, ки каму костие дар хислату тарбияти ӯ дида намешуд.

Фаромурзи азизам! Медонӣ, фурсат хеле кам монда буд. Бояд худро ба истгоҳи марказии қатораҳо мерасондам. Савори таксӣ шудам. Роҳ ба роҳ чунин андешае дар зехнам мавҷ мезад, ки гӯё ту бо Шаҳноза боз мегардӣ? Медонистам, ки орзуи шуданӣ нест, вале аз Худо мехостам, ки чунин бошад...

Ҳамин ки дар истгоҳи марказӣ аз таксӣ фууромадам, қаторе, ки Шаҳнозаи ман савори он буд, сар расид. Сару садои мусофирону пешвозгирон якҷо бо хуштакзании

катораҳо фазои истгохро пур карда буд. Дар тасаввури ман дар ин гӯшаи шаҳр ҳама мардум музтарибу ошуфтаву нигарон, ҳама саросемаву шитобзада буданд. Гӯё бори сангини тамоми мушкилоти ҷаҳонӣ бар рӯи шонаи онҳо буд. Шиддати ин изтиробу ташвиш ҳатто дар зехну равони кӯдакону хурдсолон, ки падару модари худро дар мусофиратҳо ҳамроҳӣ менамуданд таъсир карда буд. Дастҳои кӯчаки худ ба дасти падару модар дода буданд, вале ҳаросон ба ҷаҳорсӯ нигоҳ мекарданд. Гурӯҳе бо дили нохоҳам бо ҷашмони гиряолуд дунболи волидайн мерафтанд. Гурӯҳи дигар гирякунон сари по нишаста зӯр мезаданд, то худро аз панҷаи падарон ҷудо созанд. Истгоҳ аз ин манзараҳо зиёд дошт, вале касеро ба ин эътинову тавачҷуҳе набуд. Шояд аз бунёд сиришту тору пуди маконҳои шабеҳи истгоҳ аз чунин хусусияту нишонаҳо шакл гирифтаву истехком пайдо намудааст. Ё шояд истгоҳ мазоҳири дигаре ҳам дошт, ки ҷашми ман ба онҳо нарасида буд...

Масруфи ин афкор ба қатораҳо наздик шудам. Мусофирон як-як бо бору буни хеш аз вагонҳо хориҷ мешуданд. Ниҳоят аз вагони бистум Шаҳнозаи ман берун омад. Ман ҳама чизро фаромӯш карда будам. Канораш гирифтам, ўро мебӯсидаму мебӯидам ва ҳарфе наметавонистам гуфт. Дил намехост раҳояш кунам. Бим доштам, ки ин лаҳзаи ширини дидор фурӯ резад ва боз фироқ оғоз гардад. Ҳолу ҳавои равонии ман Шаҳнозаро мутаассир сохта буд. Дар ҳоле, ки буғз гулӯяшро гирифта буд бо тамоми нерӯ саъй менамуд, ки маро орому таскин бахшад. Бо дастони нозукаш сару рӯямро сила менамуд. Аз рухсораҳоям мебӯсид ва мегуфт:

– Модарҷон, ором бош. Ман ки баргаштам, пеши туям. Дигар гиря барои чӣ? Ману ту агар гиря кунем, меҳмонамон чӣ фикр мекунам. Биё, бехтараш меҳмонро бароят шинос кунам.

Меҳмон гуфтани Шаҳноза маро ба худ овард. Аз

шиддати ҳаяҷон ман аз ӯ фаромӯш карда будам. Охир, Шаҳнозаи ман телефонӣ ба ман хабар дода буд, ки танҳо нест. Худро чамъу чур карда ба қафо нигаристам. Чавони болобаланди сабзинарӯ ва шонапахне дар муқобилам истода буд. Лабонаш моил ба табассум буданд.

Ҳарчанд аз аслу насабу киву кучоӣ буданаш ҳеч иттилое надоштам, вале дилам гувоҳӣ меод, ки чавони муаддабу бопадар аст. Аслан тарбияти хуб, хулку ҳӯи нек пинҳон намоишад. Тухми ин гул чун ба вучуди фарде корида шуд, чавона мезанаду атру бӯ мемиҳад.

– Исмои ин чавон Чамшед аст, модарҷон,-гуфт Шаҳноза. Аз ҳамшаҳриҳои падарам. Барои кор ба ватани мо омадааст. Ман бо ӯ дар намоишгоҳ шинос шудам.

Фаромурзи азизам! Ман инро дар тӯли умри хеш таҷриба кардаам ва муътақидам, ки дар зиндагӣ сахнахову ҳолатҳое ҳаст, ки васфу тарсимаш, розашро намешавад ба ҳар кас гуфт. Барои ин муттақову розшунаве лозим аст. Ин ниёзмандӣ дар қонуни ҳонаводагӣ бештар эҳсос мешавад. Ин қонуни муқаддас дар аснои сабзишу қамоли худ дучори мушкилоте мегардад, ки дар атрофи онҳо ба ҷуз шавҳар ба касе наметавон розу ниёз кард...

Ҳабари Шаҳноза дар бораи чавонмарди ҳамшаҳрии ту маро бо чунин вазъе гирифта карда буд. Тасаввурашро меқунӣ ё на. Хабарӣ ӯ ба гунае ногаҳонӣ ва ғайриинтизор буд, ки ғофилгир шуда будам. Ҳазор фикру ҳаёл аз дилам мегузашт. Ҳамшаҳрии ту будани чавон маро шод намуда буд. Эҳсос мекардам, ки шарорае аз умед дар дилам шуъла мекашад.

Вале аз қониби дигар бим доштам, ки Худо накарда он чавон шинос ё ҳешованди ту бошад ва дар бораи ту ба Шаҳнозаи ман чизе ҳикоят карда бошад. Ман аз ифшо шудани дурӯғи худ дар бораи беному нишон гаштани ту дар Афғонистон метарсидам. Ин иштибоҳи

бузурги ман дар зиндагӣ буд. Аз Худо мехостам, замоне фурсати муносиб фаро бирасад, то ин иштибохро ислоҳ кунам. Ҳаққи худ медонистам, ки воқеиятро барои Шаҳноза ошкор созам ва бори сангини ин гуноҳи ҷавониро аз дӯшам канор бигзорам.

Лолу ҳайратзада ба ҷавон менигаристам. Пеши рӯям симои ту бо ҳамон либоси низомӣ чилвагар мешуд. Ман туро дар либоси дигаре надида будам. Замоне ки мушкиле пеш меомад, шабҳо хаёлан бо ту суҳбат мекардам. Бо ҳамон либоси низомӣ меомадӣ. Канорам менишастӣ ва боз хоб буд, ки моро аз ҳам ҷудо мекард...

Мефаҳмидам, ки гуфтугӯ бо ин ҷавон тӯлонӣ хоҳад шуд. Раҳравон фикр доштам, ки суҳбатро аз кучо шуруъ кунам. Ҳарчанд равшан буд, ки манзури ин ҷавон Шаҳнозаи ман аст, вале як гӯшаи дилам мехост дақиқ бидонад, ки ин ҷавонмарди хубрӯю некӯхисолро чӣ ниёзе аз дили Осиё ба сарзамини мо кашондааст. Магар ошноии ӯ бо Шаҳноза амри тасодуф аст, ё гардиши чархи сарнавишт аст, ки онҳоро бо ҳам рӯ ба рӯ сохтааст?

Мачзуби суолҳои паёпайи бепосух ба манзил расиданамро пай набурдам. Боз ҳам садои Шаҳноза буд, ки аз олами хаёл берунам кашид.

– Модарчон, расидем.

Лаҳзае ба худ омадам. Ман солҳо буд ба садои ӯ хӯ гирифта будам. Овозаш ҳамеша рӯҳамро менавохт, ба дилам менишаст. Қалбамро пурпури умеду орзу мекард, шодию нишот, оромишу эминӣ мебахшид. Чаҳордевори хонаи мо аз ин садо пур буд. Сояи ин садо, ки бешак ҳадяи илоҳӣ буд, маро аз гармои сӯзони зиндагӣ эмин нигоҳ медошт. Бо оби зулоли он гарди ғаму кудуратҳои ногаҳонӣ аз рухсор мешустам.

Инак, андешае хушдорам меод, ки:

– Мариябону, хештандор бош ва ин воқеиятро бипазир. Рисолати ин садо дар ин хона ба поён расидааст. Бо ризояту хушқалбӣ ӯро бояд рухсат кунӣ,

то зиндагии хешро бисозад. Гӯшаи дигареро дар синаи ин замини худовандӣ обод кунад. Ин қонуну идомати ҳастист, ки онро бояд ба қону дил пазиро шавӣ.

Ба хона ворид шудем. Бо ҳузури Шаҳноза хона руху равони тоза пайдо намуда буд. Аз дару девораш гул мерехт.

Шаҳноза бо ҳамон бодаступоие, ки хоси ӯ буд, фаврӣ дастархон густард ва ману меҳмонро сари дастархон даъват намуд. То ин ки ман лаб ба сухан боз кунам, ҷавон пешдастӣ намуд ва инони суҳбатро ба дасти худ гирифт:

– Модар, ҳаққи Шумост, ки бояд шахсияту мақсади омадани меҳмони хешро бидонед. Гумон мекунам аз ин, ки Шуморо модар хитоб мекунам, намеранҷед. Таври дигар ҳам наметавонам бархӯрд кунам, зеро саргузаште, ки перомуни шумо аз Шаҳноза шунидаам, ниҳоят ибратомӯз аст...

Ман дар тахмини худ хато накарда будам. Маро модар хитоб намуданаш гувоҳ бар он буд, ки аз хонаводаи асил аст. Меҳостам ба вай бигӯям, ки шунидани ин калима ҳаргиз моёи ранҷиш наметавонад бошад. Ман аз он рӯху равони тоза мегирам, лаззат мебарам. Модар будан ифтихори бузургест, ки на ҳама ба умқи маънии он мерасанд, вале боз ба сухан омад ва афкори дар зеҳн шаклу сурат додаи маро банд кард...

– Ростӣ, намедонам, дар бораи худам чӣ бигӯям. Дар тӯли зиндагӣ кори шоистае накардаам, ки қобили васфу гуфтан бошад. Китоби рӯзгори ман саҳифаи дурахшоне ҳам надорад. Як марди деҳотиам. Дар яке аз дурдастарин деҳоти Осиё зода шудаам. Дар деҳа мактаб хондаву дар шаҳр бахши забону адабиёти русро дар донишкада ба поён расондаам. Баъди хатми донишкада дар деҳа ду сол муаллимӣ кардам, аммо ...

Ҷамшед, ки бо чеҳраи хандону табъи хуш ба ҳикоят оғоз карда буд, ногаҳон лаб фуру баст. Охи амике кашид. Ҳолу ҳавои ғамангезе бар ӯ чира шуда буд. Баъд

аз лаҳзае нафас рост карду давом намуд:

– Бо қалбе саршор аз умеду орзу муаллимиро пеша намудам. Вале воқеияти зиндагӣ ҳама нақшаҳоро бар бод дод. Бо маоше, ки бар ивази захмати муаллимӣ мегирифтам, пеш бурдани зиндагӣ имконнопазир буд. Гумон мекунам, ки миёни кишварҳои собиқ Шӯравӣ – бародарони пешин, аз ҳама сарзамини балокашидаву ранчдида-сарзамини ман маҳсуб мешавад. Кишваре бо иқтисоди нозилу ақибфтода, корхонаву коргоҳҳои аз қор монда, вазъи бади иқтисодӣ. Фақру нодорӣ дар ин солҳо мардумро маҷбур месозад, ки ба хотири дарёфти кути лоямут ба кишварҳои дигар мусофират намоянд. Шумо худ шохид ҳастед, ки чи қадар аз ҳамватанони ман дар шаҳрҳои мухталифи Русия дар чустучӯи ризку рӯзӣ овараву саргардонанд. Ман низ бо ҳамин манзур чанд моҳ пеш озими Русия шудам. Мехостам сармояе чамъ карда, хонадор шавам. Падарам намехост муаллимиро раҳо созам. Муйсафед бар ин андеша буд, ки ҳама агар ба Русия бираванд, кӣ фикри марзу буми моро мекунад? Ба фарзандони мардум кӣ хату савод меомӯзад? Дарду ранчи рӯҳии ӯро ҳис мекардам. Мушкилоти рӯзафзуни дехот, хору залил гаштани мактабу маориф, камбуди муаллимон дар мактабҳо азобаш меод, аммо чораи дигар набуд. Бо модар ният доштанд, ки маро хонадор кунанд, дар ҳоле ки дар каф як пули пучак ҳам надоштанд, намехостам аз касе қарз бигиранд ва як умр муҳтоҷу сарафаканда бошанд.

Қисса кӯтоҳ ба сад гуна бурҳону далел ризояташонро барои мусофират гирифтам. Вале аз кучо медонистам, ки муаллимӣ даст аз домани ман намебардорад. Ҳамин ки ба ин ҷо расидам, чанде аз ҳамшаҳриҳоям маҷбурам карданд, ки барои онҳо дарсҳои омӯзиши русӣ ташкил кунам. Аксари онҳо мушкили забонӣ доштанд. Тӯли иқомати хеш бо чашмони худ дидам, ки ин мушкил, то чӣ ҳадду андозае барои пешрафту камол мониа эҷод мекунад...

Дар ин сарзамин дар аксари чойҳо инсонвор ба ту харф намезананд, зеро забони онҳоро намедонӣ, ҳуқуқатро поймол мекунанд, чун қодир нестӣ бо забони онҳо аз хеш ҳимоят кунӣ. Таҳқират мекунанд, зеро дар муқобили эшон гунгу забонбастай. Чӣ ҳам мешавад кард, ки кишвари шумо аз ин мазохир зиёд дорад. Касе нест, ки ба ин корфармоёни торикдил бигӯяд, ки шумо ҳам аз мо бартарӣ надоред. Ба чуз аз хирвори таҳқиру дашном, ки бо забони модарии хеш сари дигарон фуру мерезед, аз забону фарҳанги дигарон хабар надоред...

Чамшед боз сар ба сукут шуд. Пардае аз ғаму андӯх бар чеҳрааш соя афканда буд. Ман хуб дарк мекардам, ки дидани ин саҳнаҳои нохушоянд барояш ниҳоят дарднок аст.

Ӯ дуруст қазоват мекард. Дар сарзамини мо муддати тӯлонист, ки шеваи бархӯрду муносибат бо муҳочирони меҳнатӣ тағйир ёфта буд. Худи ман низ борҳо шоҳиди манзараҳое будам, ки Чамшед бо сӯзу гудоз дар борашон харф мезад. Ба ёди солҳои пешин афтадам. Замоне ки Шӯравӣ ватани ягона буд. Миёни мардум самимияту дӯстдорӣ, одамият буд. Ба ҳар кучо, ки мерафтӣ, гӯё дар хонаи худ будӣ. Дар ниҳоди инсонҳо эҳсоси умумии ватандорӣ шакл гирифтаву камол ёфта буд. Афсӯс, ин эҳсоси начиб низ бо мурури замон фуру рехту аз байн рафт. Рӯҳу равони мардум дигар шуд. Шояд иллаташ таҳаввули низоми кишварҳо буд, ки чомеаро ба табақаҳо тақсим намуд. Ин табақабандӣ муносибати миёни инсонҳоро низ комилан дигаргун сохта буд...

Мавзӯи дардноку пурсишзое дар фазои суҳбати мо соя афканда буд. Чамшед ҳамоно хомӯш буд. Сукути ӯ маро бар ин андешае вомедошт, ки гӯё аз ман шарҳу баёни воқеияти рӯзгори кунуниро мехоста бошад. Дилам мехост ба ҳар шевае, ки бошад, ӯро таскин бахшам. Гарди ғаму норухатӣ аз рӯҳу равонаш бардорам. Вале оғози калом мушкил буд. Зехнам ворида дунёи торику

мубҳамае гардида буд. Ҳаргиз ба таври чиддӣ дар атрофи ин мавзӯӣ андеша накарда будам. Медонистам, ки бисёре аз арзишҳои хуби пешинаро аз даст додаем. Муносиботи сармоядорӣ дар ҷомеаи мо соя афкандааст. Муносиботе, ки оҳиста – оҳиста аз ниҳоди мардум раҳму шавқат, меҳру дӯстдориро, пайвандҳои хонаводагиро чун дузд мерабояд. Миёни мардум бетафовутию лоқайдӣ эҷод мекунад. Шиори хуби «ҳама барои як кас, як кас барои ҳама»-ро вожгун месозад. Дигар ҳар кас барои худ зиндагӣ мекунад. Ин афкор дар зехнам руҳ мекашид, вале бим доштам, ба меҳмон иброздорам. Тасаввур мекардам, ки ӯ писари хондаву бохабарест ва зикри ин хулосаҳои сода барояш муносиб нест.

– Хайр, боке нест, дунё ба як қарору суқун намемонад. Рӯзе хуршеду гармои дигар фаро хоҳад расид – гуфт,- Ҷамшед ва хомӯшии суҳбатро шикаст.

Ман ки мунтазири гурез аз ин мавзӯи суҳбат будам, фурсатро муносиб донистам ва гуфтам:

– Ман ҳам бар ҳамин боварам. Гузашти замон ҳама чизро сари ҷояш мегузорад. Масалан дар ҳеҷ гӯшаи ҳаёли мо набуд, ки рӯзе намоиши ҳунари Шаҳнозаи ман дар қалби кишвар баргузор мегардад.

Аз шунидани ин сухан вазъи Ҷамшед дигаргун шуд. Чехрааш шукуфта боз ба сухан омад:

– Модар! Ин намоиш бемуҳобот дар зиндагии шахсии ман саҳифаи тозаеро боз намуд. Маҳз ба баракати он ману Шаҳноза якдигарро пайдо намудем.

Ростӣ, огози роҳбӣ ба ин намоиш аҷоиб буд. Як рӯз шомгоҳӣ чанд нафар аз ҳамватанон, ки дар канори шаҳр дар як хонаи танг иҷорашин будем, гирди ҳам ҷамъ омада будем. Дар ин манзил ягона мояи шодию хушнудии мо телевизиони қадимии соҳибхона буд, ки онро дар ихтиёрамон гузошта буд.

Аслан, мардикор мардумро ба ҳеҷ чизи дунёӣ сару коре нест. Шомгоҳ бо тани коркӯфтаву афғору хаста аз кор, ки бармегардад, дар фикри он аст, ки ҳар чи зудтар

як тикка нон бихӯрад ва худро ба домани хоб занад, то шалпарию мондагиаш дарравад. Хушу ёди ӯ ҳамеша побанду асири ду ришта аст. Мисли ин ки тору пӯди дунёи мардикорӣ, чаҳони гурбат аз бунёд чунин сохтаву сиришта шуда. Дар чойғаҳи хоб аст, вале дар андешаи ин ки фардо кораш чӣ гуна сурат мегирад. Корфармо бо ӯ чӣ бархӯрде хоҳад дошт. Накунад, ки ба чоӣ ӯ каси дигарро ба кор бигирад?!

Аз сӯи дигар дар як гӯшаи дилаш ёди зану фарзанд, падару модари мунтазири фарсангҳо дур ғамбодаашро ба чунбиш меорад. Ман аз ин манзараҳо тӯли иқомат дар сарзамини шумо бисёр дидаам. Оҳ, чӣ қадар саҳту дардангез аст дидани сахнаҳои зиндагии мардуми гурбатнишин. Таъми ин шарбатро касе мефаҳмад, ки чуръае аз чомаш нӯшида бошад...

– Бубахшед, модар! Ман аз телевизиони қадимии сохибхона ёд кардаму мавзӯи суҳбатро фаромӯш кардам. Қисса кӯтоҳ, он пагоҳ телевизионро, ки даргирондам, шуъбаи оғахирасонии он перомуни таърихи баргузории намоиши наққошиҳои рассоми чавон Шаҳнозаи Фаромурз хабар меод. Домани шаҳрҳои бузург барои баргузории чунин корҳо боз аст. Агар шаҳр чунин мазохире надошт, шаҳр набуд. Вучуди як ҳунарманд доим пур аз ниёзмандҳои отифист. Ҳамин ниёзмандҳо ҳастанд, ки зехни ӯро таҳарруку пӯёӣ мебахшанд ва ба он қудрати офаринишу зояндагӣ ато мекунанд. Гирдоби ин ниёз ҳунармандро ба таври рӯзафзун дар печу хамаи хеш фуру мебарад, то ин ки асари ҳунари зоида мешавад. Ҳунарманд мардум аз пеш медонад, ки офаридаи ӯ дигар танҳо мутааллиқ ба вай нест. Моли муштарақ аст. Шабеҳи вай бояд дигарон низ зоидаи зехну ҳунарашро бибинанду лаззат бибаранд.

Маъмулан аз қадимулайём барои намоиши дастранҷҳои ҳунармандон, осори ҳунарию адабӣ, шаҳрҳоро интиҳоб намудаанд.

Огаҳӣ пиромуни намоиш ҷойи таачҷубу шигифтӣ надошт. Танҳо номи наққош Шаҳноза таваҷҷӯҳи манро ба худ ҷалб намуда буд. Ҳарчанд ҳеҷ рассомеро ба ин ном дар ватанам суроғ надоштам, вале гумон мекардам, ки ҳамватани ман аст. Гӯши ман ба ин номи дилчаспу кашанда аз хурдӣ одат карда буд. Бас қиссаҳову дostonҳои марғуб хонда будам, ки саҳафоти онҳоро шукӯху фарри ин ном музайян месохт.

Қисса кӯтоҳ, рӯзи аввали намоиш бо ҳамроҳонам беҳтарин либосҳоямро ба бар кардем ва ба намоиш рафтем. Вуруд ба намоиш озод буд. Мурочиин зиёд буданд. Назди дар ду милиса истода буданд. Тамошобинон беамониат вориди толор мешуданд. Вале ҷои таачҷуб аст, ҳамин ки мо ба даромадгоҳ наздик омадем, моро манъ карданд ва шиноснома талаб карданд, аз шуғлу ҷои кор пурсиданд. Аз лаҳни сухан гуфтани тарзи бархӯрдашон хувайдо буд, ки аз ҳузури мо хуш нестанд. Оқибат яке аз онҳо бо садои омирона таъкид кард:

– Ин ҷо ҷойи шумо нест. Равед, машғули кори худ шавед!

Аз ин намоиш умеди зиёд доштам. Қалбам саршори зебой, орзуву умед буд. Ҳамхонаҳоямро бо худ гирифта будам. Ба онҳо гуфта будам, ки соҳиби намоиш шояд ҳамшахрии мост. Аслан дар ғурбат дидор бо як ҳамватан ё нишоне аз зодубум рухдоди бузург аст. Фазои ғурбату мусофират чунин сиришта шуда, ки инсонҳоро бештар ба ҳам наздик мекунад. Ду ҳамватанро, ки шояд дар ватани аслии ҳаргиз якдигарро надидаву наменинохтаанд, ба ҳам дӯсту бародар месозад. Бо чунин эҳсосу шӯру шааф ба намоишгоҳ омада будем, аҷобатро бибинед, ки милисаҳо вуруди моро монё шуданд. Ман худро ношунида вонамуд кардаму гуфтам:

– Нафаҳмидам.

– Чиро нафаҳмидӣ? Равед аз ин ҷо, ин ҷойи Шумо

нест- хашмолуд гуфт яке аз онҳо.

Аз сару садо ва чехраи дӯзахии онҳо ҳамроҳонам безобита шуданд. Тӯли ин солҳо дар ин сарзамин чунин шеваи муомилаву бархӯрд онҳоро бимзадаву тарсхурда карда буд. Аз ин рӯ, изтироболуду мушавваш аз остинам мекашиданд ва зорию тавалло мекарданд, ки ба хона баргардем. Медонистанд, ки баҳсу мунозира бо онҳо суде надорад, баръакс метавонад боиси оқибатҳои нохушоянде бошад. Дар ҳоле ки аз шӯри ғазаб хун дар рагу пайвандам мечӯшид, дурӯғе ба зехнам расид, ки коргар афтод. Гуфтам:

– Дигарон бемамониат ворида намоишгоҳ мешаванд. Шумо моро намегузored?! Дар ҳоле ки худи Шаҳноза моро даъват кардааст. Бовар накунад, аз худи ӯ бипурсед.

Бо итминону бовар дурӯғ гуфтам, вале аз кучо медонистам, ки он барои ман мушкили азимтареро эҷод мекунад. Милиса дар ҳоле ки аз ғазаб мечӯшид, дод мезад:

– Кучост даъватномаҳои шумо? Нишон диҳед!

Ман ки чунин сурат гирифтани вазъиятро интизор набудам, ба ҷуз таслим чорае надоштам.

Дар ҳамин лаҳза иттифоқе афтод, ки ҳеҷ интизорашро надоштам. Як духтари зарринмӯе, ки дар наздикии мо бо чанд нафар истода буд ва мисли ин ки мочарои моро бо милисаҳо мушоҳида мекард, табассумкунон ба сӯи мо омад ва ба милиса гуфт:

– Рафиқ милиса! Ӯ рост мегӯяд. Ман онҳоро даъват кардаам. Бигузored, дароянд.

Милиса ҳайратзада ба мову он духтар нигоҳ мекард. Шояд мехост бидонад, ки миёни мо чӣ пайванду қаробатест. Оқибат бо дили нохоҳам ба мо иҷозат дод.

Худоё! Ман беш аз милиса шигифтзадаву даступохӯрда гашта будам. Ҳеҷ боварам намеомад, ки дар рӯ ба рӯи ман Шаҳноза истодааст. Ҳамон Шаҳнозае,

ки тасаввур мекардам, ҳамшаҳрии мост. Ёрои сухан гуфтан надоштам. Хусну чамоли ӯ маро чалб намуда буд. Чавондухтаре бо қадди баланду чеҳраи гандумгун, мӯйҳои тиллорангу чингила, чашмҳои зебои обӣ ба мо нигоҳ мекарду механдид. Ҳаргиз ӯро надида будам, вале гумон мекардам, ки солҳо бо ӯ қарину ошноям. Чеҳраи гарму хандаи маҳинаш қозибасе дошт, ки ҳушу ёди маро ба худ ҷазб намуда буд. Наметавонистам аз ӯ чашм биканам. То ин ки ворида толор шавам, чанд бор ба қафо баргаштам ва нигоҳаш кардам. Вай низ ба мо нигоҳ мекарду табассумкунон ба ҳамроҳонаш чизе мегуфт.

Лаҳзае пас намоиш бо муаррифии кӯтоҳи корномаи Шаҳноза ва ҳадафи баргузоркунандагони он оғоз гардид. Ба наққошиҳо наздик мешудам, вале пеши назарам чеҳраи шукуфони Шаҳноза зоҳир мешуд.

Модар! Аз Шумо чӣ пинҳон, ки дар нахустин дидор дил дода будам. Равшан буд, ки ӯ ҳамватани ман нест, зеро дар оғози намоиш ӯро наққошзани чавону чирадасти рус муаррифӣ карда буданд. Вале дигар ин муҳим набуд. Танҳо мояи таачҷуб буд, ки дар дили Русия кадом соҳибзавқе ба як русдухтар муносиби хусну чамолаш номи тоҷикӣ ниҳодааст. Номе, ки хувияту таърих дорад, аз мусиқӣ, зебоӣ, меҳру дӯстдорӣ, ҷаззобият саршор аст.

Саргарми ин андешаҳо аз пеши як тоблӯи наққошӣ ба назди дигараш мерафтам. Ҳар кадом некӯтару афзалтар аз дигаре буд.

Мутаваҷҷеҳ шудам, ки аксари наққошиҳо ба мавзӯи ҷанг баҳшида шудаанд. Таъкиди масъули намоиш зимни маросими ифтитоҳӣ ба хотирам зад, ки гуфта буд:

– Он рӯз дур нест, ки чашми зебонигари Шаҳнозаи мо ба сарзаминҳои дигаре бирасад. Аз миёни ин ҳама падидаҳову сияҳкориҳои ҷаҳони дар ҳоли тағйиру таҳаввул нақшҳои поку заррини чашмнадидаву дастнаҳӯрда пайдо кунад. Аммо имрӯз ҷаҳону ҳунари

ӯро дар ҳамон банду басте, ки ҳаст бояд бипазирем. Ӯ мутаассир аз чанг аст, аз чанге, ки дар домани таърихи на чандон дури мо бо иштибоҳи падарон даргирифт ва бо қимати қони ҳазорон нафар фарзанд поён ёфт. Ин чанг мӯчиб гардид, то арзишҳое мисли мардонагию азхудгузаштагӣ, ишқу муҳаббати инсонӣ, садоқату вафодорӣ ба Ватан, меҳандӯстӣ мавриди озмоиш қарор гиранд. Фарзандон ба ин арзишҳо содиқ монданд.

Наққошиҳои Шаҳнозаӣ мо баёнгари мавзӯоти ёдшудаанд. Чӣ бехтар, ки бо чашми худ бибинеду қазоват кунед...

Наққошиҳоро дарҳри мавзӯю мундариҷа унвоне буд. Миёни онҳо яке бо номи «Ишқи гумшуда» беш аз ҳама тавачҷуҳамро ҷалб намуд. Дар акс зане тасвир шуда буд, ки дар табақаи севум аз панҷараи хонаи худ ба сӯи машрик, хестангоҳи хуршед менигарист. Аҷаб он буд, ки панҷара ба тахтапушт боз буд. Зан бо чашмҳои баста фарқи ҳаёл рӯ ба сӯи офтоббаро намуда буд. Духтарчаи тақрибан даҳсолааш миёни ӯро оғӯш намудаву сар ба шонаҳояш ниҳода буд. Аз пушти кӯҳ ба ҷои хуршед нимпайкари марде дар ҳоли тулӯъ намудан буд. Чехраи мард ё чизе дар губори гарду чанг буд.

Ман ҳар қадар, ки фикр мекардам ба умқи фалсафаву ҳикмати он намерасидам. Дилам мехост аз тамошобинони дигар, ки аз барам мегузаштанд суол кунам, вале шарм мекардам. Побанди бигӯ-магӯи ботинӣ ногоҳ ҳис кардам, ки дар баробарам Шаҳноза истодааст. Мисли чанд лаҳза пеш маҳин-маҳин табассум мекард. Гумон мекардам Худованди мутаол хуршедеро дар бағали ман ҷойгузин кардааст. Дасту поям меларзид. Қалбам тугёнӣ шуда буд. Лабону паракҳои димоғам бозӣ мекард. Дар чашмҳоям шодӣ меҷӯшиду аз мижғонам ханда мерехт. Сухбатро аз «Ишқи гумшуда» бо пурсиш оғоз кардам:

– Ин қисса дароз аст. Порае аз сарнавишти ману модарам аст-гуфт, – Шаҳноза бо ҳамон табассуми зебову

дилангезаш. Вале аввал Шумо бигӯед, ки ҳастеду кучоӣ ҳастед?...

Ҳамин тавр бо баракати «Ишқи гумшуда» мову Шаҳноза якдигарро ёфтем. Бо саргузашту ҷаҳони ҳам ошно гаштем. Муҳим аз ҳама дар пояи он наққошии дӯстдоштанӣ ман ишқи хешро ёфтам. Бозии сарнавиштро бибинед. Омада будам сармоёе биандӯзаму зиндагӣ барпо кунам. Аз кучо медонистам, ки сармоёи якумрии ман дар канори Шумост. Ману Шаҳноза тасмими худро гирифтаем. Инак мунтазири ризояту дуои хайри Шумо ҳастем...

Фаромурзи азизам! Шунидани ин қиссаи марғуб аз як ҷониб бароям хушоянду нишотангез буд. Вале аз сӯи дигар фазои бимноке вучудамро асир гирифта буд.

Аз пеш медонистам, ки қонуни зиндагист. Рӯзе мерасад, ки Шаҳноза вориди зиндагии мустақил мегардад. Хонаву дар барпо мекунад, аз ин ҷойи гурез нест. Ман ин лаҳзаҳоро солҳои мутамодӣ интизор будам. Аммо, акнун, ки орзӯямро бароварда медидам, ғаму андӯҳ бар сарам соя афканда буд. Набудани ту диламро тазйику фишор меод.

Боз ба ёди дурӯге афтадам, ки солҳо пеш аз зехни як зани танҳои фироқзада таровида буд. Бо ин амали хеш кӯдаки маъсумеро фиребидам ва як умр ба дидори падар умедвораи сохтам. Донае, ки худ кишта будам ва вақти дараваш сар расида буд...

Шаҳноза мекӯшид моро танҳо гузорад. Худро дар ошхона машғул меод. Эҳсос мекардам, ки ин гардиши тозаи рӯзгор ӯро низ саҳт нигарон кардааст. Шояд ӯ дигар аз бозгашти падар умед канда буд. Тасаввур мекардам, ки адами ҳузури падар дар маҳфили арӯсӣ барояш то ҷӣ ҳаде дардноку ранҷовар аст. Ман бояд бо ҳар қимате дурӯғамро рост мекардам, воқеиятро барояш ошкор месохтам...

Оҳиста-оҳиста аз Ҷамшед аз зодгоҳу зодбумаш пурсон мешудам. Аз шаҳрҳое, ки номашон дар хотирам

буд, ёд мекардам. Окибат ба худ чуръат додам ва аз дехе, ки ту ончо зиндагӣ мекунӣ, ном бурдам.

Аз Худо илтиҷо менамудам, ки мабодо ҷавоби рад шунавам. Миёни суоли ману посухи Ҷамшед чанд сония беш набуд, вале дар гумонам соатҳо тӯл мекашид. Дар ин миён аз шиддати изтиробу нигаронӣ гӯё мемурамдам аз нав зинда шудам.

Фаромурзи азизам! Сипоси бепоён Худованди бузургро, ки ин дафъа ҳам манро ноумед насохт. Ҷамшед деҳаатро медонист ва ҳақиқатро пинҳонӣ аз Шаҳноза ба ӯ ҳикоят кардам. Ӯ туро намешинохт. Вале бовар доштам, ки туро меёбам.

Ба Ҷамшед гуфтам, ки ба издивоҷи ӯ бо Шаҳноза мувофиқам. Вале ӯ бояд ба ватан баргардад, туро пайдо кунад, номаи манро бирасонад, то бидонӣ, ки ҳамон мавҷуде, ки қабл аз зухураш ба ӯ Шаҳноза ном ниҳода будӣ, ба воя расидаву солҳост бо чашмҳои чор роҳи бозгашти туро мунтазир аст. Ва боз бояд бидонӣ, ки мӯҷиби нигоҳҳои интизори вай ман ҳастам, зане, ки аз замони пеш дар хилоли пурсишҳои тарахҳумангези кӯдаки маъсуму ташнаи дидори падар, таҳаммул накарда посухи муносибе наёфт ва падарро сарбози беномунишоншуда дар корзор хонд...

Фаромурзи азизам! Акнун замоне фаро расида, ки бузургворона гуноҳи манро бибахшӣ ва Шаҳноза-ягона меваи дарахти умри моро аз ранҷу дарди интизории ба тӯлкашида раҳо бахшӣ. Махсусан дар ин лаҳзаҳои сарнавиштсоз, ки Шаҳноза гоми нахуст дар майдони зебову инсонсози ишқ мегузорад. Дар ин шоҳроҳ сарнавишт ӯро бо ҷавони некӯхисоле аз сарзамини шумо рӯ ба рӯ кардааст. Орзу дорам, ки бо Ҷамшед як дафъа ба пеши мо биёӣ, духтаратро бибинӣ ва ҳамзамон ба ӯ дар роҳи зиндагӣ бахти сафеду иқболи баланд орзу кунӣ...

Инак достони зиндагиамро ба Ҷамшед месупорам. Дилам гувоҳӣ медиҳад, ки навиштаҳои ман ба дастат

мерасад. Ҳамин ки онро дарёфт намудӣ, зиёд таъхир наkun. Бархезу биё. Шахнозаи мо дар махфили арӯсиаш набояд дилшикаставу бемуттако бошад, эҳсоси бепадарӣ кунад. Аз кӣ бояд бинолем, ки гуноҳи муштараки мост. Мо ўро аз бунёд аз лаззати падар доштан маҳрум кардем. Замони шустани гуноҳон фаро расидааст. Ба умеди дидор, Марияи ту».

Фаромурз номаро саҳифа ба саҳифа мурағтаб сохт ва дохили лифофа гузошт. Достони зиндагии Мария ва масири таку танҳо тайкардааш сахт мутаассираш сохта буд. Дилаш гирифта буд. Дарун- дарун месӯхт ва худро сарзаниш менамуд, ки чаро ба чуз ду номае, ки соли аввал ба Мария навиштаву посух нагирифта буд, дигар боре ҳам барояш сатраке нафиристонд. Ҳарчанд нишону макони зисташ маълум буд, вале ҳаргиз нияти рағтан ҳам накард. Магар Мария ин ҳама сангдилию номехрубонири сазовор буд? Он духтари покдоманро чӣ душвор ба даст оварду чӣ осон раҳояш намуд. Куҷо шуд он ишқи сарбаланд, ки замоне дар муқобили Мария забона кашиду савганди сидку дӯстдорӣ ёд кард. Чӣ оғози неку пурталотуме дошт ва чӣ маҷрои пурхаму печу мубҳаме... Вале дигар об аз сар гузашта буд. Худкардаро даво не, волайлои пинҳонӣ...

Фаромурз тамоми ин солҳои дурӣ орзу менамуд, ки рӯзе бирасад, шароит фароҳам шавад ва ў ба аёдати Мария бирасад. Аз ҳамон ибтидо дарк мекард, ки онҳо ҳаргиз зиндагии муштараки доимӣ нахоҳанд дошт. Вале аз ҷону дил мехост бибинадаш ва чанд рӯзеро бо вай бигузаронад. Инро дар гардани худ қарз медонист. Аслан чархи зиндагӣ ба коми вай нагашт. Низоми кишвардорӣ фуру рехт. Ҳар киро сару савдое шуд. Болои ин даргириҳои дохили кишвар тамоми доштаҳоро ба хок яксон намуд. Орзуҳоро ба бод дод.

Вале пас аз дарёфти нома қарори қатъӣ гирифт. Дигар таъхир нахоҳад намуд. Ҳатман меравад. Охир, ўро

духтараш интизор аст, духтаре, ки замоне зухурашро орзӯ карда буд, вале хабар надошт, ки Худованди мутаол дерест орзуи ӯро бароварда сохтааст. Бовар дошт, ки Мария мисли пешин ӯро мепазирад. Вале андешаи дидор бо Шаҳноза ӯро мушаввашу нигарон намуда буд. Як гӯшаи дилаш хичил буд, зеро давроне ки Шаҳноза бар вучуди ӯ ниёз дошт, пушти сар шудааст. Махсусан даврони мактабхонӣ, ки як духтарбача беш аз ҳар замони дигаре ба дасти ҳимояту машварати падар ниёз дорад. Маҷлисӣ падару модарон, ширкат дар чашнҳои ҳамагонӣ. Бале мактаб аз ин мазохир зиёд дорад, вале чӣ илоҷ, ки ҳамаи ин дар гузашта аст ва ба чуз афсӯсу дарег, ҳеч чизе чорагар наметавонад бошад...

Фаромурз аз хайма берун рафт. Мушкили дигаре барояш пеш омада буд. Ин қиссаи дилангези зиндагии хешро чӣ гуна ба ҳамсараш бигӯяд, то суъитафоҳум нашавад. Вай тасаввур мекард, ки як зани деҳотӣ бо шунидани ин мочаро чиҳо хоҳад кард. Махсусан дар ин шабу рӯз, ки зиндагии сангине гиребонгири онҳост. Ҳеч яке аз онҳо ин воқеиятро наметавонад, ки домани ҳастӣ аз ин сахнаҳо зиёд доштааст...

Сарнавишт ин гардонандаи азалии рӯзгору ҳаёти одамии мувофиқи навиштаҷоти китоби хеш амал мекунад. То охири нафас тамоми аъмоли инсонҳо дар ин китоб сабт шуда. Инсон ҳатто хурдтарин гоме берун аз масири китобатшудаи ин китоби ҷовидонӣ наметавонад бардорад. Агар рӯзе дар пахнои ин дунё Фаромурзу Мария бо ҳам рӯ ба рӯ омадаву пайванде доштаанд, ин саҳифае аз сарнавишти онҳо будааст.

Он ҳам чилваҳои сарнавишт буд, ки миёни ин пайванд барои дарозмуддат девори фироку дурӣ, ёдҳои ранҷолуд бино кард. Ҳосили он пайвандро аз рӯзҳои нахуст дар қиболи сахтию мушкилоти рӯзгоруаш бо сабру таҳаммул ошно кард, ба ӯ меваи умед чашонид. Худо кунад, ки ин воқеияти ногузирро бифаҳмад, – аз дил гузаронд

Фаромурз...

Нимарӯз буд ва гармо мағзи сарро меҷӯшонид. Каҳдаравҳо ҳама ба ҷои ҳаррӯзаӣ худ таги тути ҳасӣ чамъ шуда буданд. Ҳар рӯз ҳол чунин буд. То қарибиҳои офтобпаропар коре намешуд кард. Бояд дар зери сояи тут, ки гӯё аз гармо месӯхту ҷеғ мекашид, соатҳо мунтазир мемонданд, то тафси рӯз бишканад.

Миёни онҳо Фаромурз Фаршедро надид. Ба зеҳнаш расид, ки шояд ба оби чашма рафтааст, зеро ягона таскинбахши каҳдаравҳо дар ин рӯзҳо ҳамин оби сари чашма буд. Аз оби зулоли чашма ҳам менӯшиданд ва ҳам ба сару рӯй ва сандуқи синаи хеш мепошиданд ва бад-ин восита шасти гармиро коҳиш меоданд.

Чашми Фаромурз ба гӯшҳои буридаи Ҳушёр афтод, ки аз дара берун мешуд. Аз пушти ӯ Фаршед бо кӯзаи пуроб зоҳир шуд. Вай хомӯшу ғарқи хаёл мунтазир монд, то Фаршед обро ба мардуми гармозада бирасонад. Меҳост мардум ҳама аз об серӣ нӯш кунанд, ташнагӣ бишкананд, бар чабину рухсораҳои арақолуди хеш об зананду салқин шаванд. Он гоҳ мақсадашро ба онҳо бигӯяд. Баробари ба зери тут расидани Фаршед мисли ҳар рӯз сару садои ҷамоат баланд шуд. Ҳарчанд шумори онҳо бисёр набуд, вале ҳар яке меҳост навбати аввал бошад. Миёни онҳо боз ҳам пуртакопӯ аз ҳама Шариф буд, ки фарёд мекашид:

– Об аз хурд аст, кӯзаро ба ман диҳед, хурдонро эҳтиром кунед!

Фаромурз ботаҳаммул ин манзараро тамошо кард, то ин ки ҳама аз обнӯшию обпошӣ фориғ шуданд. Сипас ором ором ба сухан даромад.

– Бачаҳо! Имрӯз ҳама ба деҳа бармегардем. Шумо бегоҳӣ ҳама меҳмони ман ҳастед. Каҳдаравӣ, ки қариб тамош шудааст. Фаршед! Ту пештар бирав ба модарат бигӯ, имшаб меҳмон дорем. Омодагӣ бигирад. Аз деҳи ҳамсоя акаи Меҳробро хабар кун, бегоҳ хона биёяд.

Бобоятро ҳам фаромӯш накун. Ӯро бо даст гирифта биёр. Ба ӯ бигӯй, падарам сафар дорад, озими Русия аст.

Фаромурз ба ёди пирмарди хусураш афтод, ки мохҳои охир хеле пиру фартут шуда буд. Ӯро хеле дӯст медошт, зеро дар лаҳзоти душвортарини зиндагӣ борҳо ӯро даст гирифтаву аз гирдоби мочароҳои рӯзгор берун кашидааст. Ба писараш амри хабар кардану овардани мӯйсафедро дод ва акнун Худо мегуфт, ки бемори бистарӣ набошад. Вучуди ӯ дар меҳмонии имшаба барои Фаромурз ниҳоят муҳим буд.

Гумон мекард дар сурати эътирозу норизоияти эҳтимолии ҳамсараш пирмард ёрӣ хоҳад намуд...

Ҳамроҳон аз ин тасмири ногаҳонии Фаромурз тааҷҷуб менамуданд. Охир, дар дили тобистон, айна долу зарби кор ин мардакро чӣ пешомаде маҷбур намуда, ки Русия биравад?

Ин пурсише буд, ки зеҳни ҳамроҳонро ба худ во дошта буд, вале касеро ёрои пурсишу кунҷковӣ набуд. Ҳама ҳайрон-ҳайрон ба ҳам менигаристанду сар мечунбониданд. Хомӯшии печида бо риштаҳои гарморо садои илтиҷоомези Шариф шикаст:

– Акаи Фаромурз! Садкаи бачаҳот, маро бо худ бибар. Ман дар умрам аз чаҳордевори ин деҳа берун нарафтаам. Як умр аз пушти гову мол, коҳу қаҳдарза давидаам. Як дунёро бибинам. Чор танга кор кунам. Шояд зиндагиам ранги дигар бигирад. Аз барои Худо, не нагӯй, маро бо худ бигир.

Фаромурз мефаҳмид, ки Шариф шӯҳӣ намекунад. Зиндагии яқрангу яқнавоҳти деҳ, бекорӣ ҳама ҷавонро дилгиру рӯҳшикастаю ноумед сохта аст. Вале намедонист, бо чӣ шевае ба ӯ бифаҳмонад, ки ҳадафи ӯ аз ин мусофират мардикорӣ нест, балки поён бахшидан ба даврони чашмчориву мунтазирии пайвандонаш аст?! Замоне ки ба ин даврон оғоз мебахшид ҳаргиз фикр накарда буд, ки чӣ ранҷу сӯз, чӣ фироқу дурии ҷонгудоze онро ҳамроҳ аст... Эҳ, агар Шариф медонист, ки ӯро чӣ

дидоре дар пеш аст. Дидор бо духтараш Шаҳноза, ки даврони кӯдакиаш бо ҳасрати дурии падар сипарӣ шудааст...

Шариф чун дид, Фаромурз хомӯш аст ва ба саволи ӯ посух намегӯяд, дубора ба суҳан омад:

– Акаи Фаромурз! Чаро хомӯшӣ? Ё таклифи ман нафоридат?

Ман ғамат намедихам. Роҳкиро дорам. Дасти камро набинӣ, маро бо худ бибар.

Фаромурз оҳе кашид ва ноилоҷ гуфт:

– Не, Шариф. Наметавонам. Ман он ҷо чанд рӯз беш наменонам. Хеле зуд бармегардам. Ҳамин ки баргаштам, тӯйро оғоз мекунем, маҳфили арӯсии духтараки азизу дурдонаи маро.

Вучуди Фаромурзро шӯре аз эҳсоси шодию хурсандӣ, омехта ба ғаму андӯҳ фаро гирифта буд. Хаёлан лаҳзаҳои дидорро тасаввур менамуд. Аз худ беҳуд шуда буд. Ӯ худ намедонист, ки ин ҳолати ӯ то чӣ андоза ҳамроҳонашро ҳайрону даступохӯрда намуда буд. Касе намедонист, ки ин ҷавонмарди қавипайкарро, ки ниҳодаш молмоли рашодату далерӣ буд ва ҳамеша чехраи чиддӣ дошт, чӣ сӯзу, чӣ дарде ба гиря водор сохта?

Шариф аз дидани ин манзара саҳт тарс хӯрда буд ва ба гунае хурро гунаҳгор мешумурд, ки чаро аз ӯ суолҳои бечо намуд. Оҳиста аз остини Хусрав, ҳамсоия девордармиёни Фаромурз кашид, то таваччуҳи ӯро ба худ ҷалб созад. Хусрав марде буд миёнсолу камсуҳан. Одат дошт, то аз ӯ чизе напурсанд, ҳарф намезад. Ин одати барҳоста аз даврони кӯдакӣ боис шуда буд, ки миёни ҳамдеҳагон ба ӯ лақаби Гунгак биниҳанд. Вале ин дафъа ҳолу ҳавову ваҷоҳати Фаромурз ӯро низ беқарору безобита намуда буд. Аз ин сабаб, рӯй ба сӯи Шариф намуда гуфт:

– Чӣ мехоҳӣ?

– Ака, чӣ гап шуд? Наход аз гапҳои ман хафа шуда

бошад?

Хусрави Гунгак дигар ба Шариф чизе нагуфт. Аз чой бархост ва назди Фаромурз рафт ва даст ба китфи ӯ ниҳод. Вай рӯй ба чониби дигар гардонида буд то ҳамроҳон ашк рехтанашро набинанд.

Фаромурз фурӯ нишастани дастеро рӯи шонаи хеш хис намуд. Ҳарчанд намедонист, ки моли кист, вале яқин дошт, панчаест, ки аз рӯи дилсӯзию тарахҳум ба хотири таскину дилбардорӣ бардошта шудааст. Аз расиши ин даст чашмаи дарду ранчи ӯ ба чӯш омад. Дар ҳоле ки шонаҳояш аз шӯри гирия меларзид, дар зимн аз ин вазъияти равонии худ ҳайрат мекард. Ба зехнаш мерасид, ки сахнае ки бо ӯ мегузарад, дар рӯзгори ҳамаи қавму миллатҳо метавонад шабеҳи худро дошта бошад. Вале аҷиб аст, ки дар чунин вазъияте дасте, ки аз рӯи шавқату тарахҳум дароз шуда, ба чои таскину оромиш сабабгори шиддату боло гирифтани ғаму андӯҳ ва ашкҳои нухуфта мегардад.

Хусрави Гунгак Фаромурзро ба тарафи худ кашида, нигарону озурдахотир пурсид:

– Туро ба Худо, чӣ шуда, чаро бачойӣ гирия мекунӣ? Сарбаста ҳарф мезанӣ. Як дам аз сафари Русия дам мезанӣ, як дам аз тӯй. Болои ин ашк мерезӣ. Ростабро бигӯй, чӣ ҳодиса шудааст? Дилам метаркад.

Фаромурз фаҳмида буд, ки ба ҳолу ҳавои худ ҳамроҳонашро низ нигарону ноҳинҷор сохта буд, вале чӣ илоҷ, ки эҳсосоти худро наметавонист чамъу чур созад... Ба Хусрав рӯй намуда гуфт:

– Аз барои Худо, аз ман чизе напурсед! Ин қисса дароз аст. Ҳамаашро бегоҳӣ ҳикоят мекунам. Ҳоло ман рафтам. Паноҳатон ба Худо. Бегоҳӣ шуморо мунтазираам.

Ӯ оҳиста-оҳиста аз дара сарнишеб пойин омад. Мехост ғуссаҳои анбошта дар дилро раҳорах рӯи сангҳову хоктӯдаҳо бирезад ва то манзил расидан тану

рӯхи худро аз ғалаёнҳои равонӣ раҳо созад, то зимни хикояте, ки дар ҳузури ҳамсар ва меҳмонон дар пеш дорад, аз худ заъфу нотавонӣ нишон надиҳад. Оқибат дара поён ёфт, ба санғоб расид. Санғобе, ки ба ҷуз санғу шӯху реғи тафсон дигар сарвате надошт.

Ба ёдаш омад, ки замоне аз ин санғоб аз оғози баҳор то охири тобистон дарёчаҳои хурде мегузашт. Гоҳе сел ҳам меомад ва бо худ селобаҳои зиёде меовард. Чӣ хуш рӯзгоре буд, замоне ки онҳо баъд аз фуру нишастани сел бо бачаҳо селобачинӣ меоманд. Барои зимистон аз селовардаҳо хезум чамъ мекарданд.

Симои бихиштии модари худобиёмурзаш пеши чашмонаш хувайдо шуд. Ёд дорад, хуб дар хотираш нишаста, ки чӣ гуна модар низ гоҳ-гоҳе ўро ҳамроҳӣ менамуд. Рӯймоли докаи сафедашро гирди гарданаш мепечонид, дасту остин бармезад ва селоба мечид. Решаҳои сурху сафеди дарахту буттаҳо мисли мор печида бо ҳам, бо лою гил пахнаи санғобро пур мекарданд. Рангҳои мухталифи решаҳо, оби бедасту по, ўро мутааҷҷиб месохт. Тааҷҷуб мекард, ки дар дили хоки сиёҳ чаро решаҳо мисли шир сафеданд. Обро, ки на табар дораду на дасту по, чӣ қудратест, ки решаҳоро аз танаи дарахтону буттаҳо меканад? Аз ин қабил суолҳо дар мағзи ў зиёд зухур мекарданд ва модар муфассири хамадон буд. Ҳеч пурсишero бепосух намонд. Бо забони шевои хеш ширин – ширин қисса меғуфт.

Фаромурз афсӯс меҳӯрд, ки дигар солхост, ки модар канораш нест. Оби ин дарёчаи мавсимӣ ҳам чанд солест комилан хушк шудааст.

Дар пардаи зарифи ин ёдвораҳо ғарқи тамошои даврони кӯдакӣ буд, ки ногоҳ эҳсос намуд, ба қабристонии деҳ расидааст. Дар канори санғоб дар сарғаҳи деҳ мазори пиру қадимии мардуми деҳот ҷойгир буд. Воридаи қабристон шуд. Меҳост, сари манзили модар дуо кунад ва дар мусофирате, ки пеши рӯ дошт аз рӯхи покаш дуо бигирад...

Қарибҳои намози шом буд ва ҳамаи меҳмонон, ба чуз амаки Меҳроб, ки бояд аз деҳи ҳамсоя сар мерасид, дар меҳмонхонаи барҳавои Фаромурз чамъ шуда буданд. Фаромурз хеле нигарону беқарор шуда буд, чуртак мерафт. Чанд бор аз дарвоза берун рафт ва ба чодаҳои поёну болои деҳ нигоҳ кард. Вале аз ӯ дарак набуд. Ҳузури Меҳроб барояш ниҳоят зарур буд, зеро тибқи андешае, ки дар сар парваронида буд, бояд қиссаро аз ӯ оғоз мекард. Замон мегузашт, хӯрокро бояд мекашиданд. Дигар чойи сабру интизорӣ набуд. Ӯ ноумед ба ҳамсараш дастур дод, то дастпухташро бикашад. Дар ҳамин асно садои Меҳроб баланд шуд. Фаромурз давон – давон бо истиқболи ӯ шитофт. Меҳроб бо ҳамсару писараш ба меҳмонӣ омада буданд. Аз шодӣ дар пероҳанаш намегунҷид. Меҳробро канор кашиду ҳамроҳ бо Ҷамшед ба меҳмонхона раҳнамоӣ намуд.

Меҳмонон пас аз сарфи шом намози хуфташро бо ҳам гузорданд. Шаб ҳам ба ҷое расида буд. Бояд гуфтаниҳо гуфта мешуд. Дили Фаромурз дар сина мисли кабӯтарак бозӣ мекард. Ба худ чуръат дод ва аз Фаршед хошиш кард то модараш ва ҳамсари Меҳробро назди меҳмонон даъват кунад. Хеле музтариб буд, ки худое накарда зани Меҳроб қабл аз ӯ дар бораи Шаҳноза чизе гуфта бошад.

Занҳо мутааҷҷиб аз ин даъвати нобахангом ворида меҳмонхона шуда ба гӯшае нишастанд. Вуруди занҳо сукути марғбореро дар фазои хона ҷойгузин сохт. Ҳама гӯш ба қимор буданд, ки чӣ мешавад. Зехни касе ба асли мақсад намерасид. Фазои хона, мунтазирӣ барои Фаромурз хафақунанда шуда буд. Эҳсос мекард, ки аз ин бештар наметавонад хомӯш бошад. Дар ҳоле ки вучудахро саропо арақ зер карда буд, ба ҳамсараш рӯ оварда, гуфт:

– Очаи Фаршед, медонӣ акаи Меҳроб бо чи нияте хонаи мо омадааст?

Фаромурз хуб медонист, ки ҳамсараш аз мавзӯи
комилан беҳабар аст ва дар баробари суоли ӯ посухе ҳам
нахоҳад гуфт. Аз ин рӯ, мунтазири ҷавоби ӯ нашуда
изофа намуд:

– Меҳроб бо ҳамсараш омаданд, ки духтари мо
Шаҳнозаро барои писарашон Чамшед хостгорӣ кунанд.

Ҳамсари Фаромурз Матлубабону, ки то ин лаҳза дар
хузури мардон шармгину сархам нишаста буд, бо
шунидани номи Шаҳноза таконе хурд, ба сӯи шавҳараш
чашм дӯхт ва ҳайратзада хост чизе бипурсад, вале
нигоҳи Фаромурз ӯро аз раъяш баргардонд. Ҳолати
мубҳаму пурсишзое пайкарашро фаро гирифта буд. Гӯё
болои лаҳчаҳои оташ побараҳна нишонда будандаш.
Қалбаш оташ гирифта буд, вале он нигоҳи ошно, нигоҳе,
ки солҳои мутақодӣ ба атру бӯи он хӯ гирифта буд,
имконаш наметод. Матлуба тамоми умр зери сояи ин
нигоҳ оромишу сукун эҳсос мекард. Ин нигоҳи одӣ
набуд. Нигоҳе буд, ки меҳрубонию муҳаббат дошт.
Мисли як инсон хувияту шахсият дошт. Матлуба садои
ин нигоҳро мешунид, нафаси гармашро аз дурҳо ҳис
мекард. Ин нигоҳ мисли як хуршед ин қадар нуру
рушноӣ дошт, ки Матлуба ҳеҷ вақте натавониста буд
бар чашми ӯ мустақим дида дӯзад. Дастии ин нигоҳи
чаззоб имшаб низ ба зудӣ ҳаяҷону ғалаёни мубҳами
равониро аз тани нозуку хастаи ӯ дур афканд ва ба
ҳештандонӣ ишорат кард.

– Ин қисса дароз аст Матлуба, гуфт Фаромурз ва ба
ҳикоят оғоз намуд...

Ҳамаи меҳмонон саропо гӯшу хуш буданд. Бо эҳтиёт
нафас мекашиданд, то ровӣ риштаи сухан гум накунад,
то калимае аз занҷираи достони ӯ берун наафтад. Дар
хилоли ҳикояти ҷонсӯзи Фаромурз танҳо занон буданд,
ки ашқҳои ғайриихтиёрии хешро аз гунаҳои сӯхтаву
офтобдидаи хеш бо лаби доқаҳои сафед пок мекарданд.

Қиссаи ғамолуду ғуссадорӣ Фаромурз ба поён расид.
Посе аз шаб гузашта буд. Ҳарчанд қисса хатм шуда буд,

вале меҳмонон мисли пешин мижа назада бо даҳони бозу гӯшҳои сих ба ровӣ чашм дӯхта буданд. Достони гамангези ду инсони хокӣ онҳоро маҷзуби худ гардонида буд. Дар тасавури онҳо ин дostonро анҷоме набуд.

Гумон мекарданд сукути нобахангоми ровӣ ба мақсади нафас рост кардану аз нав шуруъ кардан аст.

Вале дар ин лаҳзоти сангину ҳассос ровӣ ба ҷуз ҳамсари сар ба сукуту гирёни хеш ба каси дигаре таваҷҷуҳ надошт. Андешаи ин ки мабодо ҳамсараш дар қиболи достони зиндагии ӯ воқуниши баде нишон диҳад, ё худое накарда Шахнозаи ӯро напазирад, дилхурааш намуда буд.

Вай оҳе кашиду боз ба ҳамсараш мурочиат кард:

– Ҳамин тавр, Матлубабону. Ман охири гӯшаи пинҳони сарнавишти хешро бароят бармало намудам. Дигар ҳама чиз вобастаи туву қарори туст.

Ин сухани охири Фаромурз шабеҳи равғане буд, ки болои оташи дар ҳоли фуру нишастан мерезанду он забона мекашад. Аз шунидани ҳарфи охири шавҳар Матлубабону зор-зор ба гиря афтод.

Бобои Ҳазин, падари Матлубабону, ки хастаҳолона дар кунҷи девор қачпахлӯ ҳобидаву достони домодашро шунида буд, бо садои гирифта ба сухан даромад:

– Ором бош, духтарам. Худатро ба даст гир. Ҳеч кори баде нашудааст. Ин тақдир аст. Аз тақдир гурехта намешавад. Ту бояд шодӣ кунӣ, ки духтардор шудӣ. Духтар надоштӣ, акнун Шахноза духтари туст...

Гуфтаи падар мисли ин ки коргар афтод. Вай оҳиста – оҳиста оромиш пайдо намуд ва сипас лаб ба сухан боз кард:

– Падар! Дар тӯли зиндагии муштарак ман ҳеч гоҳ сухани шавҳарамро ду накардаам, аз хатти кашидааш берун нарафтаам. Ҳамеша кӯшидаам, хидматгузори ӯ бошам. Конуни хонаводагиро покизаву тамиз нигоҳдорам. Худоро шукр мегӯям, ки ҳаргиз аз шавҳарам низ номехрубоние надидаам. Ман тамоми хоҳишу тасмими

Фаромурзро ба чону дил мепазирам. Ӯ шахсутуни хонадони ман аст. Шахноза, ки дар борааш бо меҳру дӯстдорӣ ҳикоят намуд, дигар танҳо моли ӯ нест. Вай фарзанди ростину поку ҳалоли мост. Ман ӯро бештар аз чон дӯст хоҳам дошт. Аз ин соат дигар Фаромурзро ором намегузорам. Бигузор фардо сӯи Шахноза сафар кунад. Ӯро бо модараш назди мо биёрад. Маҳфили арӯсиашро ҳатман дар домони деҳаи худамон барпо мекунем. Инсонҳо дар паҳнои ҳастӣ беш аз ҳар чизи дигаре ба меҳру муҳаббату, дӯстдорӣ ниёз доранд. Махсусан фарзандон, ки ниёзманди дасти навозишгару меҳррези падару модаранд. Акнун ба ману очаи Ҷамшед иҷозат. Мо бояд тӯшай сафарро омода кунем.

Фаромурз, ки аз паёмади дoston саҳт нигарон буд ва ба некӣ анҷом ёфтани дostonро ҳеҷ интизор набуд, дигар аз шодӣ парвозӣ шуда буд. Бо шаст аз ҷой бархоста, ҳамсарашро канор гирифт ва аз пешониаш бӯсид. Ҷамсараш базӯр худро аз чанги шавҳар раҳо намуда, хичолатзада худро ба берун зад. Модари Ҷамшед низ аз дунболи ӯ аз меҳмонхона хорич шуд...

Бобои Ҳазин даст ба фотиҳа бардошт ва меҳмонон низ ба ҷуз Меҳроб пароканда шуданд. То дамидани субҳ ва оғози мусофират соатҳои ба шумор монда буд...

Хуршед, ин мусофири пирсоли танҳогарди осмони нилӣ мисли пешин аз иқоматгоҳи шабонаи хеш берун меомад. Дурахшиши теғаҳои буррони он пардаҳои тору зулмонии шабро аз домани хок пора намуда, ба дур меафканд.

Роҳро барои мусофирати тозаи хеш ҳамвор месохт. Рӯзи нав дар паҳнои ҳастӣ оғоз мегардид. Вале имрӯз хуршеди пирсол танҳо набуд. Ҷамрадифи ӯ марде аз деҳи дурдасти кӯҳистонӣ бархоста буд, то ҷониби хуршедҳои дурафтадаву мунтазири хеш ҳаракат кунад.

Парандагони саҳархез, ки бо ламси ангуштони нарму гарми хуршед даричаҳои чашм боз карда буданд, инак

бо музиқии дилангези садоҳое, ки аз умқи синаи онҳо бармехест, ба марди мусофир сафари бахайр таманно менамуданд. Қалби ин мард саршор аз орзуҳои хуршедист. Роҳи тӯлони ӯро дар пеш аст, вале яқин дорад, ки бахористони дидор наздик аст.

САДОЕ АЗ ХИЛВАТ

Тарҷумони садову сукут

Касе, к-ӯ фош дид асрори ҷонро,
Набинад ҷуз ба чашми худ ҷаҳонро.
Навое офарин дар синаи хеш,
Баҳоре метавон кардан ҳазонро.

Муҳаммад Иқбол

Инсон шудан хулосаи тамоми сайру сулук ва барномаву тариқатҳои рӯҳонист, ки бузургони олам барои шинохти ҳамин асолат талош кардаанд ва дар ҳамин қаламрави ошнову ношинос то абад пӯёву поё мондаанд. Каломи хуҷастаи «Эй Инсон» борҳо дар кутуби муқаддас ва Қуръони Карим муқаррар шудааст ва Инсон аст, ки бори амонат дар дӯш ва гавҳари муҳаббат дар дил мавриди хитоби қудсӣ қарор гирифтааст. Файласуфи бузург Давид Юм дар оғозномаи рисолааш «Достони табиати одам» менависад, ки «Агар ин асари ман барои зеҳни хонандагонам осонпазир нест, фикр мекунам, ки аз боиси ибҳомгароӣ ва бозгӯйӣ бардоштҳои руъёист. Аммо ин ангеҷаҳову андешаҳо қобҷоеанд, ки акси ҳар хонандаро оғӯш мекунанд ва соҳибони аксҷоро ба

сафарҳои ботинӣ ба самти асл мехонанд».

«Садое аз хилват» низ моро ба доруссаломии дили Инсон даъват мекунад, ба хилватсароии номакшуфе, ки розҳову овозҳову эъҷозҳо зиндагонии ҷовидон доранд. Мавзӯи биниши адиби равшиносу ҷаҳоншинос Умар Сафар ҳамин нуқтаи кучактарину бузургтарин аст: Ҷаҳону Инсон.

Инсон дар баробари ҷаҳон ҷуғрофиёи тангтар дорад ё ҷаҳон дар баробари рӯҳи Инсон, ки вусъати нуҳ фалакро месипараду боз ҳам худро дар панҷараҳои масдуд асир мебинад. Нависандаи ниҳонбинину жарфпаймо дар радифи тавонотарин адибони инсонгаро фардери, ки ҳанӯз қисмате аз ҷомеаи мардҳо нави фаръии одамӣ меҳисобанд, қаҳрамони худ пазируфтааст: Занро! Ва боз чӣ гуна занро? Чун дар талотумгоҳи эҳсосу афкори Моҳрӯ мавҷ мезанем, мепиндорем, ки ин бонуи муаззам олими файласуф аст ё орифи тариқатшинос, суҳанвари тавоност ё муҳандису меъмори ватансозу ҷаҳоноро. Яъне, нафарест, ки маърифати густардаи андӯхтаву афрӯхтаро дар мадрасаҳои олий ҳосил кардааст. Аммо, на! Мухотаби нависандаи мо як рӯбандаи одист, ки дар хошияи гирудорҳои иҷтимоӣ ва дар андаруни ҷӯшишҳои ботинии худ ҳаёти камфурӯге ба сар мебарад ва бо қудрати азими инсоние, ки дорад, аз зулматистони андуху озор ба сапедадами саодат нақб меканад. Моҳрӯ зиндагиашро ба кори озодагиву назофат бахшидааст. Аммо асли ин тааххуд рӯбучини як коргоҳ нест, рӯбучину поксозии як ҷаҳону инсонҳои ўст ва козургарии сиришти хеш аст, ки Моҳрӯро пайваста

машғул медорад. Шояд мо гоҳе ба фаррошону рӯфтагарони кӯчаву кӯ бо чашми камбини безътибор менигарем ва аслан фикр намекунем, ки ҳамин нафарони одӣ шояд бузургтарин, комилтарин, наҷибтарин намунаи инсон бошанд, ки дар назаргоҳи мо рӯнамо шудаанд. Тақсири мост, ки инсонҳоро дар мақому мартабаҳои иҷтимоӣ мавриди шинохту қазовату иззат қарор медиҳем. Аммо нависандаи мо бо муҳаббати нотасвир, бо иродату посдории беҳудуд, бо меҳру хулусу шафқати бемунтаҳо ба қаҳрамонаш муносибат мекунад, зеро медонад, ки ин бонуи зоҳиран муҳаққар бо фарҳангу маърифати фитрӣ, бо рӯшании пиндору иқтидори бузурги равониву шаҳомати ботинияш мазҳари азамат ва камоли инсонист. Аз ин рӯ, ин зани тавоно бо сарнавишти тираи худ мадуро намекунад ва бо талошу пӯёӣ ба ояндаи муфарреҳ раҳ мекушояд. Роҳи рафтан ба самти саодатро нависанда бисе сабуронаву ботадриҷ бозгӯ кардааст: Моҳрӯ аз оромишгоҳи тифлӣ ба арсаи тӯфонҷӯши ҷавонӣ, аз шикаст ба шикасте шадидтар, аз асорати манҳус ба озодии бенишот ва баъди худгудозиву худсозиҳои паёпай ба қаламрави хуршедии бахту нусрат мерасад. «Садое аз хилват» садое аз аъмоқи дили инсони танҳост, ки бо ин ҳама зарбаҳои қазо афтода нест, зеро пуштвонаи яқтотарину болотаринро ёфтааст, ки бо инояти ӯ худро аз вартаи шақоват ба фарози саломат берун мекашад. Ин садои башоратбахш аз дили ӯ меояд, аз дили пурсукуту пурнавои ӯ, аз дили орому тӯфонзои ӯ, аз дили кӯчаку бопахно, аз дили фардосозу ояндаафрӯзе, ки парваришгоҳи зеботарин ишқу таманноҳост.

«Садое аз хилват» фарҳангномаи чандин мафоҳимест, ки мо бо онҳо аз назари суварӣ бархурд мекардем ва бо дарки ниҳонпаймо ба ҷавҳарашон дар намекушудем: дарвоза, маҳтоб, чароғ, гаҳвора, лӯхтак, сарбанд, чағдег, барг, дарахт, чорӯб, меҳрубонӣ, шаб, барф, гирдбод, садо, сукут ва ғайра. Ҳатто, вожаҳои гӯсфанд, гӯсола, гов, қассоб аз зарфияти луғавии худ хориҷ шудаду рамзкушои ниҳонтарин асрори ҳастӣ гардидаанд. Асар таҷаммуи ҳамин санбулҳои зебост, ки тинати инсонро оинадорӣ мекунанд ва ҳар лаҳза чун омӯзгори нонамо моро дастури ҳаёту муждаи наҷот мебахшанд. Ҷурм дар инсонҳост, ки ин дастурро намепазиранду он муждаро намешунаванд. Симои пирамарди ранчуре, ки баргҳои бодрезро дар зери нурмижғони мунири хуршед чун номаҳои мармуз хат ба хат меҳонад ва баъд дар кафаш мефишораду бар хок мезанад, ҷӣ басте асрор дорад. Мисли ин мо ҳам ҳар шабу рӯзи Худоро, ки барг –барг аз дафтари тақвим мерезанд, ноҳондаву нимҳонда ба коми адам меафканем. Балки мо он баргҳои ҳикматро боре ҳам ба даст намегирем ва бо чашми таҳқиқ хутути Муншии азалро намехонем. Пас, он марди рамзошно огоҳтару бинотару саломаттар аз мост, ки фурсату ҳиммату рағбати баргҳониву ниҳондонӣ дорад ва садои пой вақтро мешунавад.

Инсоншиносии фалсафии устод Умар Сафар бисёр бешабеҳаву мавзун аст. Ў мисли оина аз шабакаи биниши қаҳрамони худ хомӯштарину гӯётарин вожаҳоро тарҷумонӣ мекунад. Масалан, чорӯб, ки як ашёи одии рӯзгор аст ва ҳаргиз мавриди тавачҷуҳи мо қарор наёфтааст, дар ин асар санбули бошаҳоматест, ки

тозакории чаҳонро дар дӯш дорад.

Ҳамчу Мавлоно, ки мегӯяд:

Дод ҷорӯбе ба дастам он нигор,

Гуфт: аз дарёи ҷон гарде барор.

Дарё, ки бегардтарин офаридаи Ҳазрати Кирдгор аст ва хосса, дарёи ҷон, ки таваллудгоҳи сафои азалист, магар ба покӯбии ҷорӯбе ниёз дорад? Оре, дорад. Ҷорӯбе, ки нигори кибриёӣ аз ғайб медиҳад, ҳар лаҳза дарёро муназзаҳ мекунад, дарёро, ки раҳ ба раҳ хасу хошоку анбориши дигар мепазирад ва дарёи ҷонро, ки бидуни ҷорӯб дар андаруни цирку ғубору зангор тирагун мешавад. Устод Умар Сафар, ки номбардору вомбардори ростини Рӯдакию Фирдавсию Мавлонову Ҳофиз аст, бо чашми дарунгарову ифшогар ба рози вучуд меандешад ва «Садое аз хилват» -и ӯ мифтоҳест, ки бо чархиши якбораву якчандборааш мову шумо ба сарзамини асолати Инсон сафар мекунем. Пас, ин қиссаро мукарраран мебояд нукта ба нукта, хат ба хат, ҳарф ба ҳарф, дил ба дил, ҷон ба ҷон хонд, то хизонаи саршореро рӯ ба рӯи худ боз бубинем.

Профессор Умар Сафар, ки ба унвони муҳаққиқи забон ва адаби тоҷик дар ҳалқаҳои илмии форсизабонон дерест иштиҳор ёфтааст, дар офариниши осори бадеӣ низ бисёр чирадаст аст. Забони нобу шодоби насри ӯ, ки бисёр пурсармояву бенамунаву зебост, бо андешаҳои ҳақимона иттиҳоди бешикаст ёфтааст ва тасвирҳои дар тамошокадаи ҷони мо чун поктарин латифаҳои рӯҳонӣ таҷаллӣ мезананд.

Ман устод Умар Сафарро бо иншои ин асари пурфурӯғ, ки дигарбора мартабаи арҷманди инсонро дар

пешгаҳи андешаҳо мегузорад, муборакбод мегӯям ва
орзу меварзам, ки хомаи нурандуди ӯ зеботарин
таровишҳои андешаҳои башариро баъд аз ин низ ба мо
армуғон мебахшад.

ФАРЗОНА, ШОИРИ ХАЛҚИИ ТОҶИКИСТОН

Сукут дар ин хокдон гӯё хайма задааст. Сояи он бар
хама мавҷудот пӯшише шуда, ки пеши роҳи ҳар ҳарфу

садоро баставу масдуд сохтааст. Нерӯву ҷазабаи ин сукут ба андозааст, ки дар руху равони хокиён нуфуз кардаву сангин нишастааст. Чашмҳо саршори сукут аст. Нури дидаҳо бо риштаи сукут омезиш ёфтааст. Ҳеч касеро ҷуръату ёрои нигоҳ кардан ба сурати дигаре нест. Бо гузашти ҳар рӯз ин сукути ношно девосо бузург мешавад, пурранг мегардад ва фазои тарсолуду бимнок эҷод месозад. Ин хокиён ҳастанд, ки хомӯшона бо лабони дӯхтаву чашмҳои баста ин фазои ваҳшатзоро мепазиранд. Бо эҳтиёт аз ҳавои он нафас мекашанд. Чи ранҷовар аст, замоне, ки нафас беруну синаҳо соф мекунанд. Ҳавои танаффуси онҳо мисли оташест, ки то умқи синаҳо фуру меравад ва дуди ҷонсӯзу ғализаш оҳиста- оҳиста аз димоғашон бухорваш берун меояд.

Сукут бархоста аз батни замон аст ва шояд дар зоту моҳияти худ падидаи баде набошад. Вале ҳангоме ки лачомгусехта мешавад ва гулӯи ҳар чунбишу таҳарруки зиндагиофаринро хафа месозад, ба нерӯе бунёдсӯзу зишттинат бадал мешавад. Тасаллути ӯ бар иродаву хиради одамӣ боиси марги инсонияти хокиён мешавад.

Садоҳо дар қалбҳо хоку хокрӯба мегарданд. Меҳру дӯстдорӣ аз миёни хокиён рахт мебандад. Марз байни инсону ҷаҳорпоён кӯр мешавад, фаросату басират аз зехну ҳуши мардум зудуда мешавад...

***

Замони зиёде аз иқомати ман дар ҷаҳордевори ин сукутзадагон нагузаштааст. Ман низ зиндонии фазои ғамгину сукутбори ин бахтбаргаштагонам. Вале аз рӯзи нахуст ҳеч ҳозир набудаам, то таслими омирони ин макони нақбатзада бошам. Хешро барои як мусофирати дурудароз ё як гурези иҷборӣ аз муҳити дилгиру хафақунандаи ин марзу бум ва ҳолу ҳавои мардумаш омода месозам. Танҳо зуҳури андешаи раҳӣ дар домони зехнам маро масту беҳуд мегардонад. Дидагонам аз шодӣ молмоли вучуди хуршед мегарданд. Танам ба чунбиш дармеояд. Касе ношно дар як гӯшае аз сафҳаи

сафеди зеҳнам ин ҷумлаи пурсиширо навишта аст:

-Аз ин сарзаминҳо фирор мекунӣ? Сафарат хуш бод! Аз дидани ин сахна шигифтзада мешавам. Ин марди ғариба кӣ буд, ки на зухурашро дидам ва на ғайбаташро. Ҳарчанд шахсияти он ноошно маълумам нест, вале ба гумонам, ки мешиносамаш. Ҳавосамро чамъ мекунам, то ба ёд биёрам, ки соҳиби ин суоли навзухур кӣ метавонад бошад? Агар садояшро мешунидам, шояд тезтар мешинохтамаш. Ин пурсиш бо гузашти ҳар лаҳза хушу равонамро побанд месозад, ба тааммулу андеша бармеангезад. Ў аз кучо доништа, ки ман сари чудо шудан аз ин ҷамоатро дорам? Замон бо кундӣ мегузарад ва мағзамро ошuftатар менамояд. Сардаргумӣ, посух наёфтан ба пурсишҳои паёпай асабиам месозад. Меҳоҳам ба ин нукта пай барам, ки дар кадомин рӯзгору чи соате бо ин мардуми парешонҳолу андуҳдил пайванд хурдам. Вале беҳуда бод дар каф мегирам. Ҳеч нахе барои пайванди масири ёд пайдо намешавад...

***

Ғаризаи зотист, ки инсонҳо ҳангоми таҷдиди ҷузъиёти руҳдодҳое, ки аз сари онҳо гузаштааст бо шеваҳои гуногун даст мебаранд. Ангушти ибҳом ё мушти гиреххурда зери манаҳ мегузоранд, пилкхоро бо ҳам мебаранд, то як тамаркузи зеҳнӣ ҳосил намоянд. Он гоҳ гом ба гом, пора-пора сахнаи сипаришударо дар пардаи зеҳн бозмеофаринанд. Ҳолати равонии аҷибест. Онҳое, ки ин вазъро таҷриба кардаанд, ғорҳои амиқу пурпечи онро хуб шинохтаанд. Медонанд, ки ин ҳолат ба гунае як марзи оғоз аст, ки низому пайванди ҳоси тамоми аъзову аъзоро меҳоҳад. Мисли намоз гузордану роз гуфтан бо Худост. Роҳе, ки замоне тай шудааст ва бо гардиши рӯзгор бояд аз нав сипарӣ шавад. Вале ин сафар аз мусофирати пешин аз замин то осмон фарқ мекунад.

Мусофир дар ин навбат бояд ҳар кирду амали хешро барандозу арзёбӣ намояд. Гуноҳу савобашро

бишносад. Агар ин амр муназзаму муваффақ анҷом пазирад, мусофирро ба домани ризояту қаноат ё пушаймониву надомат мекашонад...

Худовандо! Ман низ гирифтори чунин вазъе ҳастам. Меҳоҳам зери сояи пурсиши он марди ноошно, ки дар пардаи зеҳнам сабт шуда, нуқтаи муттақо пайдо кунам ва сипас чараёни пайвандамро бо ин иҷтимоӣ гарки сукуту забонгирифта, бозсоъӣ намоям. Ақаллан битавонам хувияту макони будубоши он марди гарибаро таъйин созам. Бад-ин манзур чашмҳоямро мебандам ва абрувонамро кашидаву гирифта нигоҳ медорам...

Худоё! Бидуни ихтиёр вориди дунёи торику тор мегардам. Торикие, ки олуда бо равшанист. Гӯйӣ дар ибтидои шоҳроҳи бузургу тӯлонӣ болои санге нишастаам. Ин санги бесадо, ки шояд нишастангоҳу макони нафасгардонии садҳо мусофири роҳпаймо буда бошад, саропо сарду берӯҳ аст. Сардияш бераҳмона ба чону танам сӯзан мезанад. Замон мегузарад ва бо гузашти он халишҳои сӯзанӣ амиқтар мегардад. Эҳсос мекунам, ки ба як мавҷуди сангӣ мубаддал мешавам. Нахуст нохунҳо ва ангуштони пойҳоям беҳиссу сангин мешаванд. Сипас бучулаку соқи поям карахту мунҷамид шуданд. Саъй кардам, пойи ростамро боло бардорам, натавонистам. То зону санг шуда будам. Чашмонам ба шоҳрағҳои соқҳоям афтод.

Хун дар даруни онҳо аз ҳаракат бозмондаву лахт баста буд. Хун, ҳофизу идоматбахши ҳастӣ, хуни зиндагиофарин, дар баробари нерӯи сардпарокани санг ранг бохта буд. Шоҳрағҳоро гӯё бо ҳокаи сиёҳи мунаҷамидшуда пур карда буданд. Дар ҳоле ки сояи ғаму андӯҳ болои сарам парда меафканд, саъй кардам бо молиш додани пойҳо вазъи табиӣ онҳоро бозгардонам. Вале дарёго, ки ин кор ҳам муяссарам нашуд. Ангуштонам ба ҷисми сарду яхзада бархӯрданд. Шиддати сардӣ ба андозае буд, ки пӯст дар баданам пой

мечаспид.

Ангуштонамро бо ранчу азоби фаровон аз баданаи сангину яхполои поям раҳо намудам. Нармишу мулоимати табиини онҳоро гӯё санг фурӯ бурда буд. Дар нӯги ангуштоне, ки ба хотири молиш ба поям расида буданд, нуқтаҳои сиёҳи беруҳу бечон пайдо шуда буданд. Ҳангоме ки бо пушаймонӣ ва ҳасрате дардолуд ба онҳо нигоҳ мекардам, эҳсос намудам, ки то миён санг шудаам.

Косаи сабрам лабрез мешуд ва равзанае барои фирору раҳой мечст. Ин фарёди дардрез мисли ҳавопаймое, ки дар фазои фурдгоҳ бо мақсади авҷ гирифтани мегардад, дар фазои синаам мегардиду боло мерафт, то ин ки бар тораки гулӯям расид. Фазои гулӯ тангӣ намуд, мисли ин ки болҳояш ба қуҳдомани гулӯ расид. Аз ин барҳӯрди нобахангом болҳояш шикасту оташ гирифт ва дар умқи синаам фурӯ рехт. Гӯё намехост сукути беруниёро бишканад. Вале аз оташпораҳои фурӯрехта такони ҷонбахш дар вучуди ман падида омад. Эҳсос намудам, ки гармие аз камарам бархост ва сарнишеб шуд, то вучудамро аз табиати сангин пок созад. Ба зонувонам ҷон даромад. Ҷӯяҳои хунгузар ба ҷунбишу ҳаракат афтод. Сабукии васфнопазиру хурсандибахш бар вучудам ҷира мешуд. Бо эҳтиёт, худнобовар аз болои санг бархостам. Дидагонам ҳамоно баставу пӯшида ба ҳам буданд, вале аз пушти пилқо меидам, ки ҷойи нишастам об шудаву фурӯ рафтааст. Бо ҳамон ҳолат дар оғӯши он ҷодаи ториқдил нигоҳе ба тӯли он намудам. Дар ниҳояти ҷода миёни торикии олула бо равшании заифу камнур суроби мардеро дидам, ки ҷониби ман даст такон меод ва ба сӯйи хеш мехонд, вале садояш намерасид. Ин марди ношинохт кӣ буд, маълумам нашуд.

Ва боз он ҷумлаи пурсишӣ дар пардаи зеҳнам мисли оташак сар кашид:

- Аз ин сарзамин фирор мекуни? Сафарат хуш бод!

Мегӯянд пурсишҳое, ки посухашон дерёб аст, ҳамеша барангезандаи шигифтзадагию пурсишҳои дигари дунмболдоранд. Зухури тозаи он пурсиш мағзамро ба ковишу гумон водошт.

Чаро маҳз дидори дури марди ноошнои интиҳои чода ва дастафшонию ишораташ он сахнаи пешинро зинда кард? Ё миёни ин ду қутб пайванду иртиботест рамзолуд, ки барои ман равшан нест? Қалбам ором - ором гувоҳӣ меод, ки соҳиби ин фазои мармузу он пурсиш ҳамон марди истода дар охири чода аст.

Хостам бо тамоми нерӯ ӯро садо кунам, бипурсам, ки кисту кучойист. Чаро манро ба ҷониби хеш меҳонад? Мо ки бо ҳам ноошном? Ҳаргиз сари суфрае нанишаставу дидоре ҳам бо якдигар надоштаем. Ин чодаи меҳолуду ториксиришт, ки ӯ қарор дорад, дар дили кадом сарзамине поён меёбад? Маънии фосилаи мавҷуд миёни мо чӣ бошад? Чӣ пешомаде водораш намуда, ки ба ман рӯ биёрад? Чаро худи ӯ ба тарафи ман ҳаракат намекунад?...

Ба Худо, натавонистам ҳатто лабонамро такон бидиҳам. Гӯё забонамро дар даҳони боз баста буданд. Бидуни ихтиёр ба мардуми атроф назар андохтам. Гӯйӣ дар аъмоқи як шабе зулмонӣ ба ҳам печидаву лӯлида дар хоби амиқ фуру рафта буданд. Сукуте ғамангез болои сарашон парса мезад. Агар ҳамухези ороми синаҳояшон, ки бар асари гардиши ҳавои танаффус рух меод, набуд, гумон мекардӣ дар чаҳордевори як мазор қарор дорӣ. Чашмам боз ба самти он марди ғариба, он нашинохта, ки вучудаш аз дур аз зери пардаҳои меҳолуду торикравшани чодаи бепоён кашандагиву чаззобияти хос дошт, афтод. Ман бори нахустин буд, ки аз ҳузури конуне саршор аз меҳру дӯстдорӣ, ишқу алоқа дар вучуди одамӣ вокиф шудам.

Офаридгор аз ҳамон лаҳзаи офариниши ин авотифи зебову наҷиби инсониро дар ниҳоди башар ҷойгир намудааст. Вале бадбахту бадрӯзӣ касе, ки аз дарки ин

дорой гофил бимонад ва пайхас накунад, ки чи хазоине дар вучуди наҳифи ӯ нухуфта аст. Ин дорой бояд дар хилоли умри инсонӣ зарра-зарра, пора- пора бо дигарон қисмат шавад, то ҳастӣ идомату истеҳком дошта бошад. Ин авотиф вучуди маҳсус доранд ва замоне ба ҷунбишу тақоӣ мебароянд, ки дар рӯ ба рӯи хеш аҳли розу ниёзро бубинанд. Нисор шудану ҷон фишондан моҳияту хосияти ин авотиф аст. Ҳар як тақону навасони онҳо ниҳоди одамиро мунқалиб месозад. Рӯҳу равонро инфилолу таҳаррук мебахшад, шодию масаррат мебахшад ва ба ҷониби мухотаб раҳнамун мегардонад.

Замоне ки аз ҳузури он конуни қудсӣ огоҳ шудам, сарпои баданамро саршору мамлу аз гармии навозишгару латиф дарёфтам. Як нерӯе аз ботин ангезаам меод, талқинам менамуд, то ба сӯи марди парданишин, ки чехрааш нурполо буд, раҳсипор шавам. Ин шӯру шаафи дарунӣ барои гом бардоштан ба сӯи ӯ омодаам месохт. Зерчашмӣ ба иҷтимое, ки миёнашон буду бош доштам, назар кардам. Сукут эшонро муътоду сарбазер, мутеъу сарафканда намуда буд. Ҳама печидаву гарқ дар олами сукут буданд. Миёни онҳо хешро танҳо дидам ва дар ниҳояти амр ба ин қарор омадам, ки бояд аз ҷамъи онҳо раҳт барканам ва роҳ ба ҷониби ношинохте бигирам, ки дар интиҳои чода танҳотар аз ман интизори дидор аст.

Боз бо қалби молмоли сӯзу ҳасрат ба тарафи мардуми сиришта бо хоку оби сукут баргаштам, то хомӯшвор бо онон худоҳофизӣ кунам. Зиндагии муштарак бо онон сангину таҳаммулнопазир буд, вале лаҳзаи хайрбод ҳис кардам, ки чудой аз эшон саҳттару ранҷотар аст. Нидое музтарибонаву омирона ба гӯши зехнам фуру меҳонд, ки савганд ёд кунам, ки рӯзе бозҳоам гашт ва эшонро аз занҷиру банди зиндони ин кохи сукут раҳо хоҳам сохт....

***

Савганд ба номи поку муназзахат, эй Офаридгоре,

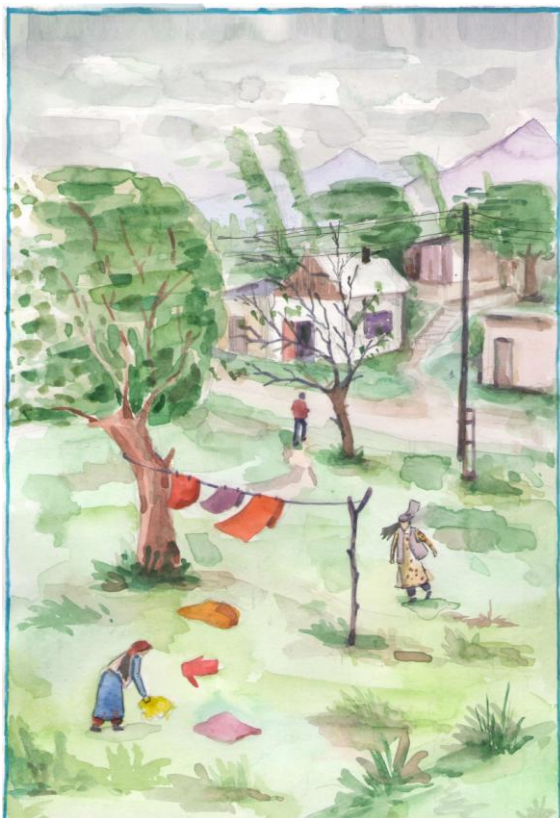
ки замоне аз торикистону зулумоти нобудию адам ба сарзамини будану ҳастан овардиям. Дидагони маро ба шигифтиҳои офаринишат ошно кардӣ. Лаззати зистанро дар домани ин хонаи бузургу мунаққашат ба ман чашонидӣ. Маро бо дунёи рангину аъҷобангези парандагону хазандагон, даду дом, кӯҳу саҳро, бешазорону ҷангалҳои сарсабз ҳамнишину ҳамдӯш гардонидӣ. Чашмонамро бо оби нилии дарёҳо шустӣ ва ба рӯшноию зулолат одат додӣ. Рӯзе ба сӯи ин мардум, ки сукут масмуму маҳчурашон намудааст, боз хоҳам гашт.

***

Гирдбодде, ки қабл аз нисфирӯз дар фазои шаҳр бархоста буд, пас аз муддате фурӯ ништастан дубора мисли лаҳҷаи зери хокистар шуъла кашид ва ба ҷони дору дарахт, кӯчаву паскӯчаҳо тохт, ба дару панҷараҳо печид. Болои боми хонаҳои маскунӣ, даруни холигоҳҳо давид. Садои бимноку даҳшатангезаш лаҳза ба лаҳза ваҳмангезтар мешуд. Ин деви ноаён аз гиребони ҳасу хокрӯбаҳо, ҳазонрезаҳои зери дарахтони ҳошияи ҷодаҳо, коғазпораҳои партофтаи сокинони хонаҳои маскунӣ гирифта буд ва анбӯҳи онҳоро дар миёни ҷодаҳо, биноҳо мечархониду ба ҳаво партоб мекард. Шиддати ин боди тарсафкан ба андозае буд, ки чашмҳоро ба роҳатӣ намешуд боз намуд. Ин гирдбоди ғайриинтизор мардуми шаҳрнишинро комилан ғофилгир намуда буд. Мардуми раҳгузари дур аз манзили қошона бо қомати хамида дар муқобили бод саъй менамуданд, то сарпаноҳе барои хеш пайдо кунанд. Гирдбод хокбодеро бо худ бархезонда буд ва дар фазои шаҳр мегустаронид. Атрофу акноф ба ҳадде ғуборолуду хокандуд гашта буд, ки дидани пеши поро номумкин сохта буд.

Гирдбод пешопеши раҳгузарони тарсхурда рӯйи ҷодаҳо, болои бому бонги хонаҳо, саҳни ҳавлиҳо, даруни лӯлаҳои дудкаш девонавор мечархиду мераксид ва гӯё вучуди ноаёнашро дар ниҳоди гарду хок, ҳасу

хошоки аз рухсори баргу шохи дарахтон барчидаву анбоштаи хеш нишон медод.

Чархиши хузураш махсусан дар холигоҳи боми хонаҳо даҳшатафкан буд. Гирдбод мехост нерӯву тавонмандиашро ҳама ҷо мучассам созад, вале боми биноҳои маскунӣ барои ин амр созгор набуд. Дар он маҳдуда худро хафаву гулӯгир эҳсос менамуд. Дар пайи ин фарёде изтироболудаву хавфангез мекашид. Ин фарёд шабеҳи садои рӯдхонае буд, ки тӯфонӣ шуда ва пайкараашро мехост аз бистараш берун бияндозад. Дарахтони солхӯрдаи канори ҷода бо тамоми нерӯ дар муқобили ин балои аҳриманӣ муқовимату пофишорӣ

нишон медоданд, пасу пеш алвонч мехӯрданд, вале фишори бунёдкани бод аз андоза беш буд. Ин буд, ки чо-чо шоҳаҳоро мешикаст ва дар ҷойе дарахтони куҳансоли сояфканро аз бун вожгун месохт. Ҳузури ин меҳмони ноҳонда махсусан аз барои парандагони дарахтнишин, паёмади нохушоянде дошт. Дар нахустин лаҳзаҳои зуҳур сарпанҷаи харобкори гирдбод ҷаҳордевори лонаҳои барсохта аз хору хасу ҷӯбаҳои онҳоро тити пора кард. Аҷзoi лонаҳои мавсимӣ, ки аз ҳар гӯшае бо нӯги минқорҳо ба ҳам расидаву меъмори шуда буданд, бо нахустин дами селосoi гирдбод вожгун ва ба ҳар сӯйе пареш хӯрданд. Кӣ мегуфт, ки миёни анбӯҳи шоҳу барги дарахтони ҳамҷавори хонаву дари мо бо орзуи будан ин ҷонварони хушгили Худо конуне барои зистан бунёд сохта буданд?! Гирдбод фуру менишинад ва паррандагоне, ки пайи обу дона аз макони хеш берун парида буданд, бозмегарданд ва аз зистгоҳи хеш ҳеҷ нишоне пайдо наменамоянд. Гӯйӣ ҳеҷ вақте дар ин сарзамин, дар синаи шохсорон набудаву лонае ҳам надоштаанд.

Ғаризаи зотист, ки ин махлуқоти покро ба сӯйи иқоматгоҳашон мекашонанд. Иқоматгоҳе, ки дигар хурдтарин нишоне аз он боқӣ намондааст. Вале бӯю атре дар он маҳдуда парвозист. Бӯю атре, ки замони бунёди лонаву буду бош дар фазову марзи он, аз домани меҳру сидқ ба ҳар хасу хори он конуни умед аз умқи ҷон нишондаанд ва инак ҷозибаву кашандагии он роиҷаи ошно онҳоро ба ҷониби хеш мекашонанд...

Гирдоб аз қисмати шимоли шаҳр аз кӯҳпояҳои офтобхурдаву сурхфои Сапедрег бархоставу барқвор ба самти ғарб ҳаракат мекард. Ягона нерӯе, ки қодир буд ба салтанати бибандубори он поён бахшад, бориши борон буд. Ҳаво гирифтаву абрҳо обистани борон буданд...

***

Шаҳр аз доманкуҳи Сапедрег ибтидо мегирифт ва дар

қисмати чануб бо маҳаллаи Гилкорон поён меёфт, маконе, ки куҳантарин қисмати шаҳр маҳсуб мешуд ва муддати тӯлонӣ буд, ки аз ёди шаҳрдорӣ дур афтодаву ободӣ аз доманаш рахт барбаста буд. Ҳеч касеро парвои ободон сохтаву сарсабз намудани он набуд. Аксари хонаҳои маскунӣ худсохт ва қадимӣ буданд. Танҳо чанд иморат бо тарҳи меъморихоӣ муосир дар интиҳои маҳалла қад афрохта, вале аз замони бунёди онҳо низ солҳо гузашта буд. Ва инак, Гилкорон низ дар ҷанги гирдбод мисли гунҷиши дардомуфтода метапид. Нахустин қурбонии гирдбод себҳои буридаву порайи мардуми маҳалла буд, ки рӯйи ҳавлӣ ва баъзеҳо болои боми хеш паҳн намуда буданд, то бихушконанд. Гилкорӣён аксар зироаткорию боғдорӣ мекарданд ва тамоми сол шаҳриёро бо мевачоти хушқу тар таъмин месохтанд. Бечора мардум себро бо саҳтӣ ҷамъоварӣ намуда, аз гарду хок пок мекарданд ва соатҳо гирди ҳам нишаста бо корд реза менамуданд, сипас дар офтобрӯяҳо паҳн месохтанд. Рӯзҳо дастранҷи хешро аз мурғони хонагӣ ва паррандагон муҳофизат мекарданд. Хушконидаи амале буд, ки тӯли зиёд дошт, ҳафтаҳо мегузашт, то об аз рағҳои меваи бурида бухор гардад ва он ба марзи хушкӣ бирасад. Рӯздармӣён меваҳоро рӯйгардон, қояшонро иваз мекарданд, то нури хуршед ба тамоми аҷзои бурида баробар бирасад ва рутубат сабабгори пӯсишу вайрон шудани онҳо нагардад.

Мевапоракунӣ ва маҳсусан реза кардани себ азобу ранҷ дошт. Ҳарчанд кори маъмулӣ буд, вале зиндагии маҳаллаи канорнишини шаҳро ба вучуди он тасаввур намудан муҳол буд. Маъмулан баъд аз се-чаҳор рӯзи анҷоми кори порасозӣ бар асари тобиши хуршед ва обпар шудани мевапораҳо бӯйи хуше аз домани онҳо бармехест ва дар атроф мепароканид. Ин аз он шаҳодат меод, ки нурҳои хуршед дар синаи себрезаҳо қойгузин шуда ва қойро барои рутубату тарӣ танг месозанд. Анвори хуршед оби шираандудро аз хона бадар

мекунад, вале на дастхолӣ, ки бо бӯю атри себ. Ва ин атру бӯ, ки мисли гирияҳои бесадову хомӯш аст, дар фазо парвозӣ мешавад, ба машому димоғҳо сар мезанад, дар боғҳо медавад, бар рӯи порисаҳо мерасад, миёни хазонрӯбаҳо мечарҳад ва гоҳе ба сарзамини дарахти себе по мениҳад, ки замоне дар шоҳаҳои он дар сурати себе пуробу шодоб, сабзу хол-холӣ овезон буд. Бо чашмҳои боз ба хуршед менигарист. Аз нури он ҳаросе надошт. Худое накарда гармии хуршед ба тангаш меоварду хушкдаҳанаш мекард, парвое надошт, зеро бо хок пайванд дошт. Аз умқи он шира мекашид, ташнагӣ мешикаст, зери сояи гесвони сабзи дарахт бо вазишу навозиши мусиқии ҷонфизои бодҳои гоҳ-гоҳӣ ба хоб мерафт ва пас аз муддате бо ҷӯшиши шираи чабида аз ширдони хок чашм боз мекард ва бо эҳсоси ин ки ҷойгоҳи баланде дорад, оромиш пайдо менамуд. *Гофил аз ин ки рӯзе ногузир пешорӯст. Замони пойин омадан ба замин, ба қонуне, ки будан дар чаҳордевориаш қори саҳле нест. Ин қонун ранҷ дорад, хурду пора шудан, об гаштан, бухорваши ба сӯи адам рафтан, ранг бохтан дорад. Себе буд сабзрангу хол-холӣ, аз шох барҷидандаш, бо об обтаниаши доданд, қорд ба дилаш ниҳоданд, пора-порааш қарданд. Дарунаширо сафеди сафед диданд. Дуруст дар миёни синааш даруни қисачаҳое чанд донае сурхфом ёфтанд, мисли қатраҳои хун. Дар офтобаши гузоштанд, то хуршед обаширо бимакад, рангаши бибозад, зардрангу сурхфوماши кунад.*

Ва боз гирдбод буд, ки бо ин сарнавишти қисматшуда рӯ ба рӯ гашта буд ва бо тамоми нерӯ мехост дастархонҳои молмоли себрезаҳоро тити пареш намояд, дару дарвозаҳои мардум аз шиддати зарбаҳои сангини гирдбод баставу боз мешуданд. Шишаи панҷараҳо ба садо дар меомад, либосҳои штаву овехта болои торбандҳо ба ҳаво мерехт, бечора соҳибхоназанҳо бо душворӣ дар пайи ҷамъоварӣ ва ҳифзи ҳосили заҳмати хеш буданд. Мурғон дар лонаи хеш ба садо

даромада буданд. Аккосу ғавғои сагонро, ки то расидани гирдбод шуруъ шуда буд, поёне набуд.

***

Моҳрӯ руфтгори бемористони Гилкорон, ки дар пушти бемористон дар як хона иҷоранишин буд, бо шаст аз чойи кор берун давид. Қалбаш аз ҳаяҷону изтироб меларзид. Мехост ҳар чӣ зудтар худро ба хона расонад. Дар кӯча ҳеч ҷонзоде набуд, вале дастовези гирдбод роҳхоро банду ҳаракатро душвор сохта буд. Гирдбод гӯйӣ аз хашму ғазаб ё аз фарти шодӣ мисли гургон нучу мекашид, мисли мардуми девонаавзоъ хасу хошоқро ба сараш бод менамуд.

- Оҳой, Моҳрӯ-ӯ-ӯ ...

Ин садои сартабиби бемористон Чаҳонгир буд. Моҳрӯ ин овозро хуб мешинохт. Нахустин пурсише, ки ба зехнаш тобид, ин буд, ки аз ӯ чи мехоста бошад? Шояд кучо рафтанаширо мепурсад? Субҳ ҳангоме, ки утоқи корашро покизақорӣ мекард, дида будаш. Гарму самимона бо ӯ аҳволпурсӣ намуда буд. Агар коре дошт,

хамон чо ба ӯ дар миён мегузошт. Ё шояд аз ин ки бидуни ичозат, аз маҳалли кор хориҷ мешавад, ӯро газаболуд сохтааст? Вале дар лаҳну оҳанги садояш асаре аз хашму газаб нест. Мохрӯ дар фазои бемористон дар хилоли замони ҳамкорӣ садохоро омӯхтаву дар гӯши чон андухта буд. Ба ёди падари худобиёмурзаш афтод ва масири гулпӯшу атрандуди ёди падардорӣ ба домони кӯдакиҳо кашондаш. Дар як мижа ба ҳам задан қалбаш гуссадору андуҳбор шуд. Эҳсосе ғамбор дар вучудааш сар мекашид ва сахнаҳои нотакрори дурафтодаи зиндагиашро дар лавҳи хотираш мучассам мехост. Чехраи ширину нафаси гарми падарро мешунид, ки гӯйӣ асрҳо пеш дасти навозиш ба мӯйҳои чингилаи Мохрӯ мегузошт ва аз инсон муҳити одамӣ сухан мегуфт. Мегуфт, неъматҳои Худованди бузург барои бандагонаш пуршумор аст. *Ин ки Худо ба забони инсонҳо калима ниҳод, нерӯи андешидану гуфтан бахшид, ҳадяи беназирест. Инсонҳо бо ин неъматҳои осмонӣ ниёзҳои хешро бароварда месозанд, бо ҳам розу ниёз, дарди дил мекунанд, вучуди хешро дар домони ҳастӣ ба тамошо мегуздоранд. Вале ба андешаи падар садои одамӣ садои одӣ нест, балки ишносномаи ҳазорранги зиндагии ӯст. Дар ойинаи садои як инсон метавон дунёи ботинашро ба тамошо гузошт, рафтору кирдорашро шинохт, нияту хулусашро бӯйид, марзи хубихову зиштиҳояшро таъйин намуд. Ин садо мисли як корхонаи бузургест, ки меҳрубонию дӯстдорӣ меофаринад, оромишу таскин фароҳам менамояд, миёни мардум пайванду иртибот халқ месозад. Ба гунае софу равшан аст, ки кашандагиро ҷаззобият эҷод мекунад.*

Ба баракати ҳамин садост, ки модарон тифлакони хешро ба ҳоби нӯшин во медоранд, ба гӯши онҳо гули қиссаву афсона мерезанд, дар замири эшон дарахти зебойӣ мекоранд. Агар ин садо набуд, ниҳоди одамӣ аз зӯри гуссаву дард мунфаҷир мешуд. Ин ҳадяи илоҳист, ки инсонҳо бо дасти он дарду ранҷи якдигарро дона-дона мечинанд, ғамҳоро мезудоянд ва равзанаҳои бастаро

барои шодию нишот, умедҳои сабз боз мекунанд. Худованд дар ҳанҷараи бандагон садоу дар забонашон калимаро чорӣ намуд, то пуле барои иртиботи отифӣ бо ӯ дошта бошанд...

-Оҳой Мохрӯ!

Ва боз ҳам овози Ҷаҳонгир буд, ки бори дувум ӯро садо мезад. Дигар барои андеша кардан фурсат набуд. Бояд ҷониби садо баргашт. Мохрӯ мисли сарбозоне, ки нав ба хидмат оғоз намудаву дар қиболи фармонҳои афсарон саросема пайи иҷрои дастури низомӣ мешаванд, ба сӯи Ҷаҳонгир қафо баргашт ва бо дидани сартабиб сари ҷо шах шуд. Рӯймоли сараш назди панҷара дар дасти Ҷаҳонгир буд.

Дар моли ҳалоли ӯ будани рӯймоли заргаронии дасти сартабиб ҷойи шакку тардиде набуд. Вале як гӯшаи дил бовар намекард. Охир, сари субҳ пеш аз хона берун шудан ӯ бо рӯймол на танҳо сар, ки ҳатто давр то даври гарданаширо ҳам пӯшонида буд. Рӯймоли зарди заргаронӣ, ки давр то давраш хӯшаҳои ресмони сафед дошт, ҳадяи модараш буд. Мохрӯ ин рӯймолро хеле дӯст медошт, вале медонист, ки мисли бадани моҳӣ лағжонак аст. Аммо ба дасти Ҷаҳонгир афтодани он ҳайратангез буд.

Мохрӯ дар ҳоле ки аз тамошои ин манзара моту гич шуда буд, даст ба сараш бурд. Ангуштони шахшулаш миёни гесувони анбӯҳаш фуру рафт. Охирин сояҳои заъифу ларзони шакку тардид аз сараш дур шуд. Ҷамзамон ҳолате шиканҷазову тоқатшикан дар вучулаш сабз шуд. Зане бо сари бараҳна, бо мӯйҳои парешхӯрда, миёни гирдбод. Ӯ ёд надошт, ки кай ва дар ҷи маконе бо сари луч пеши назари мардум қад рост намуда буд. Эҳсоси гарму обгуна саропояширо фаро гирифт. Шарму хичолати хуфтаи занона дар қалбаш бедор шуда буд ва ҳар гуна ҷунбишу воқуниширо дар вучуди ӯ фуру менишонд. Гирдбод хирмани гесувонаширо канор кашидаву девонавор онҳоро бод медод, вале Мохрӯ гӯё

хузури онро эҳсос намекард.

Ба сӯйи Ҷаҳонгир ва рӯймоли заргаронии хӯшадор хира шуда буд ва аз зӯри шарм чи кор карданаширо намедонист. Яқин мефаҳмид, ки барахнасарӣ гуноҳ ҳам бошад, вале ӯ қасдан муртакиби чунин ҷурме нашудааст. Аз сӯйи дигар дар синну соли хеш чунин вазъиятеро интизор надошт. Шарму ҳаёи поғирифта дар фазои синааш ба гиря водораш мекард, вале бо зикри «бисмиллоҳ» ба худ дилдорӣ мекард ва аз Худованди бузург ҳалли мушкил таманно дошт.

Моҳрӯ ба хотири гирифтани рӯймолаш ба сӯйи Ҷаҳонгир гом бардошт. Гирдбод бо хама шӯру шаафе, ки дошт, натавониста буд шонаҳои ӯро ҳам кунад, вале дар қиболи ҳаёи занона таслим шуда буд. Сарбазер қадам бармечид ва бо остини чапи пирохан фарқи сарашро то ҷое, ки имкон дошт, пинҳон менамуд...

Ҳастии инсонӣ дар паҳнаи хеш чеҳраҳои ҳазорранг дорад. Дар ин майдон ҳеҷ мавҷуду ҳеҷ чизе ба сари худ, берун аз шоҳроҳи муштараки идомат буду бош намекунад. Ҳар як ҷиллаву рангбозиҳо бо ҳам пайванду бастагии печдарпече доранд. Падидор шудани ҳолоте, ки гайриинтизоранд, ҳаргиз тасодуфиву лаҳзайӣ нестанд, балки ба ҷараёни бузурги зиндагӣ бо ҳазор ришта пайванд меҳӯранд. Зеҳни одамро ба ҷунбишу такон дармеоваранд. Сарриштаи ҳушу андешаширо ба ҷониби сарчашмаву хостангоҳи оғозини хеш раҳнамун месозанд, масири ёду хотираширо пок медоранд, то инсонҳо моҳияти вучудӣ, зарурати ногузир будани онҳоро идрок намоянд. Ба умқи ин воқеият бирасанд, ки дар ин киштзори ҳамагонӣ ба ҳосили киштаи хеш рӯ ба рӯ ҳастанд ва ногузир бояд хоставу нохоста бурда ё бохтаи вучуди онҳоро бипазиранд. Расму суннатҳои марсум миёни мардум чунин сарнавиште доранд. Решаҳои амиқи аксари ойину анъанаҳо ба марзҳои хонаводагӣ мерасанд. Аслан расму ойинҳое, ки дар айёми кӯдакиву наврасӣ дар зеҳну ҳуши фарзандон рехта мешавад, мисли мум нақшпазир аст.

Хеле зуд дар мағзи кудак менишинад ва дигар бо сухулату осонӣ аз он нақшу сурат чизеро наметавон бизудуду пок сохт...

Мохрӯ замоне ки сари бараҳнаашро бо остинаш панаҳ карда буд, хуб медонист, ки ин амалаш мисли «бод дар каф гирифтани аст», вале бо ин саъю талош худро ба гунае таскин мебахшид, чамъу чур менамуд, аз ин ки дар ислоҳи гуноҳ, риояти расму ойин иқдом намудааст. Зехнаш барқвор ба домани кӯдакиҳо бурдаш. Давроне, ки ба ӯ фарҳанги рӯймоландозию рӯсарибандӣ меомӯзонданд...

Хотирае ширину дардзо дар гӯшае аз хофизааш мисли забонаи шамъ дар торикӣ оҳиста-оҳиста равшан шуд. Баҳор пушти дар буд. Табиат пас аз барфрезихои тӯлонӣ аз чангу асорати сармо раҳо шуда буд. Хуршед ба сари хама чиз гармӣ мерехт, бар дидаҳо тухми нур мегузошт. Шодию нишоти сабзгуна аз дили замин ҷавона мезад. Дар он айём Моҳрӯ, ки даҳ сол беш надошт, дар як рӯзи хуршедрез аз хона бадар рафт, то бо ҳамсолонаш бозӣ кунад. Бозихое, ки ҳатто номашон дилро лабрезии хурсандӣ менамуд. Чиликдангал, чогаҳшавакон, парак-парак. Хуб ёдаш ҳаст. Он рӯз чогаҳшавакон доштанд. Шарти бозӣ ин буд, ки аз бозигарон яке чашмҳояшро мебаст ва дигарон худро дар пушти девору дарахтон, пушти дарвоза, каҳдон ва дигар маконҳои саридастӣ панаҳ мекарданд. Бозигари чашмбаства баъд аз замоне чашмҳоро боз менамуд ва ба ёфтани панаҳшудагон шуруъ менамуд.

Чӯянда пас аз дидани макони панаҳшудагон ба зикри ному ишораи паноҳгоҳ ба эшон хабар меод. Пинҳоншудагон чун яқин ҳосил мекарданд, ки чӯянда аз чойгоҳи онҳо воқиф аст, аз паноҳгоҳи хеш берун меомаданд. Агар чӯянда наздики чойи онҳо буд, бошитоб худро ба ӯ мерасониданд ва гираш мекарданд. Агар то пойгаҳ ба ӯ мерасиданд, баранда мешуданд. Дар акси ҳол бозиро мебохтанд.

Кисса кӯтоҳ дар он рӯзи баҳорӣ Моҳрӯ зимни куръапартӣ чӯянда шуд. Чашмҳояшро бо панҷаҳояш пӯшонид ва ҳама пароканда шуданд. Замоне ки дидагонашро боз намуд, на пай буду на Ҳайдар. Ба атроф хира шуд. Бо нерӯи ғариза ва таҷриба бояд муайян менамуд, ки паноҳгоҳи бозигарон дар чи самту маконест. Бозигар назди хонашон қарор дошт. Аз ин рӯ тахмин зад, ки бозигарон ҳатман дар дохили хона паноҳ чустаанд. Охиста-охиста беҳ-беҳи девори хона ба дарвоза наздик шуд ва аз равзанаи хурдак ба ҳавлӣ чашм духт. Зери чапкандӣ пушти дарзаҳои хезумпая сари се бозигаро дид ва садояшон заду ба пойгоҳ баргашт. Паноҳгоҳи бозингари чорум, ҳамсинфаш Хушдил маълум набуд. Дилаш гувоҳӣ медод, ки ӯ низ дар ҳавлии онҳо ҷойгоҳ пайдо намудааст. Бори дувум ба дарвоза наздик шуд. Дарвозаи нимроғро боз намуд ва воридаи ҳавлӣ гашт. Ҳамзамон бо даромадан ба дарвоза аз тарафи чап қаҳдон ҷойгир буд. Моҳрӯ яқин ҳосил намуда буд, ки Хушдил ончост, вале шартӣ бозӣ ин буд, ки ҳузури ӯро бояд бо чашм бубинад. Аз сӯйи дигар фосила то пойгоҳ кӯтоҳ буд ва имкон дошт, Хушдил ба ӯ фурсати фирор надихад. Вале чорае ба ҷуз гушодани дари қаҳдон набуд. Музтарибу ҳаяҷонзада сар-сари по ба дари қаҳдон наздик шуд ва гӯшашро ба дари ҷӯбини фарсуда часпонид. Нахустин садое, ки шунид зарбони тунди қалбаш буд, ки аз шиддати ҳаяҷону нигаронӣ лаҳза ба лаҳза суръат мегирифт.

Аз ҳазору як сурохи дар бӯйи коҳи намкашидаву бӯғирифта ба машомаш расид. Ҳавосашро ҷамътар карду гӯшашро бар рӯйи дар ҷафс намуд. Қалбаш ором мегирифт ва зарбонаш ҳам коҳиш ёфта буд. Баногоҳ садои нафас-нафас задани Хушдилро шунид. Дигар ҷойи таъхир набуд. Дарро бошаст боз кард ва ба мучарраде, ки Хушдилро садо зад, ӯ аз қаҳдон берун ҷаҳид ва худро ба Моҳрӯ расонда даст ба гесувони резбофти пушти шонаҳояш гузошт. Дар ҳамин асно падар ворида

дарвоза ва шоҳиди ин сахнаи кӯдакона шуд. Хушдил ба ӯ арзи салом намуд. Падар низ бо лабханде маҳин посухи салом кард ва ворида хона гашт. Он рӯзи софу равшан миёни частухезу садоҳои бегубор аз барги сабзу шукуфони чехраҳои пурнишоту шодирез мисли шабнам фуру чакид. Гуё ҳеҷ иттифоқе наҷафта буд. Вале замоне баъд асари он бозӣ Моҳрӯро ба бозигоҳе дигаре кашонид, ки шарту ҳадафи он мударати тӯлонӣ қобили дарк набуд...

Бо гузашти гуруб пас аз намози шом Моҳрӯ мондаву лакот сарфи шом намуду ба хоб рафт. Бистари хобаш назди панҷараи кӯчак ҷойгир буд ва панҷара тамошоҳои аҷибе буд. Аз пушти он мешуд, осмону аҷроми онро тамошо намуд. Хастигии барҷида аз домани рӯз, лаззати аҷибе дар пайкараш эҷод менамуд. Ба осмон нигарист. Ба чашмаш суроби ҳавопаймои дар ҳоли фуруд расид. Ҷазои хомӯшу ороми осмонро парвози ҳавопаймо ҳалалдор месохт. Ӯ борҳо ин ҳолатро дида буд. Медонист, ки ҳар рӯз дар ҳамин замон ҳавопаймо дар оғӯши торикӣ зери ахтарони осмон бо ҷароғҳои фурузон падид меояд, сукути ин марзро мешиканад ва ба сӯи фурудгоҳ меравад. Ҷароғҳои рангааш милт-милт мекунанд. Ӯ инро медонист, аммо ҳаргиз нишастани онро надида буд. Вале имрӯз чашмҳояш нерӯи назораи онро надоштанд. Хоб ғалаба мекард. Пилқояш пӯшидаву боз мешуданд. Ин ҳолати руҳнавозу роҳатзо, ки бар асари хастигии рӯзона пайдо шуда буд, оқибат дар олами хоб ғарқаш кард.

Бистари Моҳрӯро аз ҷойгаҳи падару модар гаҳвораи хоҳараш-Анӯша ҷудо менамуд. Мавқеияти гаҳвора мисли як девори марзгуна шинохта мешуд, марзе, ки дар имтидоди замон шабону рӯзон даргири нооромӣ, гиряву сару садоҳои ногузири тифлона мегашт. Дидбони ҳамешахушёру бедордили ин марзу буми дӯстдоштанӣ модар буд, ки бо ҷунбондани пулуки гаҳвора ва хондани таронаҳои ширини кӯдакона садоҳоро фуру менишонд.

Бо лаҳни ширину дилангез гиряҳои гоҳ-гоҳиро хомӯшу ба ханда мойил месохт. Вожагони афсунгараш дар чашми тифлак хоб мерехт.

Дар ин миён гаҳвора пурбаҳотарин доройии хонавода, солдида ва хеле қадимӣ буд. Ба гуфти модар хатто падар даврони тифлиашро дар он гузаронида буд. Гарди пирӣ аз дер замоне бар тору пуди он нишаставу рангу нақшу нигори пешинро аз саропояш пок намуда буд.

Танҳо гулҳои буридаи давру бараш гувоҳӣ меод, ки наққоше хунарманду бодаступо ҳаққокияш намудааст. Пояҳои гаҳвора ба андозае фартуту фарсуда буданд, ки хангоми такон додан аз рағу пайвандашон овозе ҳазину дардолуд берун меҳест ва дар фазои хона мепоҷид. Дар дастаи он тори сари кӯдак ҳафт дона муҳраи сафеду сиёҳи чашмӣ овезон буд ва ҳамзамон бо чунбиши гаҳвора шаддаи муҳраҳо низ ба ҳаракат дармеомад. Муҳраҳо бо ҳам дакка меҳӯрданд ва аз зарби расиши ногузир фарёд мезаданд, мисли он ки ин фарёди дугонаи нимасиёху нимасафед он мавҷуди ноогоҳи даруни гаҳвораро тадричан ба сарзамини дигаре, ки рангҳои аслиаш сафедиву сиёҳист ошно месохт...

Моҳрӯи хаставу кӯфтаи масти хоб аз дарди рӯҳозори рон аз хоб бедор шуд. Модар гаҳвора мечунбонид. Моҳрӯ пай бурд, ки тегаи тези гаҳвора аст, ки рони пояшро зер намуда ва бар асари он пӯсташ лухс кандааст. Ӯ хуб медонист, ки гаҳвора дар аснои чунбидан як ҷо қарор надорад ва қисмати поиниаш ҳамеша ба тарафи муҳолиф ҳаракат мекунад.

Рони лухсканда саҳт ранҷаш меод, вале мекӯшид бо лаб газидан шиддати дарду азобашро фуру нишонад, зеро бим дошт бо оҳу ҳаракати нобаҷоие падару модарро безобита созад. Хоб комилан аз сараш парида буд. Ҷойи захм мисли доғ сӯзиш мекард, вале тоқат меовард, аз ҷой такон намехурд. Аз панҷара ба осмон нигарист, то худро машғул бидорад ва вучуди дарду ранҷро ҳис накунад.

Оғози моҳ буд ва моҳтоб нав шудаву беш аз нисфи осмони шабзадари паймуда буд. Маълум буд, ки посҳо аз шаб гузаштааст. Воқеан тамошои моҳтобро дар домани шабҳои зулмонӣ дӯст медошт. Гоҳе орзу мекард меҳмони хонаи моҳтоб бошад, сари зонуяш биншинад, сар ба синааш бигузорад ва бо ӯ дар чодаҳои осмонӣ сайру гашт намояд.

Ва аммо... Он шаб дилаш меҳост бо назораи моҳ аз ранҷу шиканҷааш бикоҳад. Саргарми ин андешаҳо буд, ки овози маҳини модараш баланд шуд:

- Мардак, чӣ дардат шидай? Ай гапу гуп мундай? Дамат мисли осмуни абрӣ ғуруп гирифтай. На «ҳа», на «не» мегӯӣ. Лоҳаз ку нестӣ?

Пурсиши паёпайи модар ҳуши Мохрӯро ба худ кашид. Дигар комилан дардашро фаромӯш намудаву аз буни гаҳвора ба бистари падару модар дуздакӣ менигарист. Интизори посухи падар буд. Вале аз санг садо буду аз ӯ не. Падар дастҳоро пушти гарданааш ҳалқа намуда рӯи болишт ба тахтапушт дароз кашида буд ва дар ҳоле, ки ба девори муқобил нигоҳ менамуд, дар гирдоби андешаҳои номаълум ғарқ буд, гуё, ки гуфтаҳои модарро наشناда буд.

Ин наشناдаангорӣ, беҳиссу бетавачҷу будан дар баробари ҳолати норавшану мармузе, ки кушоишу пардадарӣ мекоҳад, модарро мушаввашу муҳити хонаводаро музтариб месохт. Мохрӯ ҳарчанд духтарбачае беш набуд, вале қалби кӯдаконааш инро эҳсос мекард.

Аз сӯйи дигар дунёи ботини падарро печидатару ноошнотар медид. Гумон мекард падар барои рафъи мушкиле, ки гиребонгири ӯст дар олами хаёл сарриштаи ҳаллу раҳойӣ мечӯяд. Зеҳнаш машғули роҳбист. Вале ин иқдом ба осонӣ муяссараш намешавад.

- Эӣ мардак, ба ту мегум? Чи ҳодиса шидай? Гап зан охир, девонаам кардӣ! Охир, ту пеш вақт ин хел набудӣ Ё дар коргоҳат ягон гап шидай. Чашмҳоятро боз кун,

медонам, хоб нестї. Гап зан охир!

Мохрӯ медид, ки зорию таваллои модар боз ҳам ба падар коргар наафтод, ҳатто хурдтарин асари хеш нагузошт. Ӯ ҳамона бо панҷаҳои гирехзадаи пушти гардан ва чашмҳои пӯшида ба болиш така зада буд ва касе, ки ӯро медид, гумон мебурд ба хоби амиқу сангин фурӯ рафтааст.

Мохрӯ рӯи чойгаҳаш бо оринҷҳои дасташ така зад ва охиста худро ба ақиб кашид, то аз гаҳвора болотар қарор гирад ва имкон ёбад гуфтугӯи падару модарро ба хубӣ бубинад. Хонаи хоби онҳо бо нури заифи чароғи нафти сояравшан буд. Бӯи хокандуди чароғ фазои хонаро пур намуда буд. Мохрӯ ин бӯро ниҳоят дӯст медошт. Ин бӯи дар ниҳодаш як навъ эҳсоси шодию хурсандӣ эҷод менамуд. Борҳо дар фазои нафтолуди хона махсусан дар шабҳои сарди зимистонӣ ҳамдӯш бо нури камранги чароғи болои тоқча афсонаҳои ширину тамомношудани падарро шунида буд.

Имшаб дар радифи чароғ моҳтоби нимашабӣ низ аз чашмҳои кӯчаки панҷара вориди хона шуда буд ва дар гӯшае аз манзили онҳо мисли як меҳмони ноҳонда нишаста буд. Ин меҳмони беқарор ба андозае пуртахаррук буд, ки бо чунбиши гаҳвора чойи нишаст иваз мекард, нопадоду пайдо мешуд. Мисли обшор сар баланд мекарду фурӯ мерехт.

Дар ин миён ба гумони Мохрӯ вазъияти хона шадидтару сардаргум мегашт. Модар нигарону андухнок мунтазири посухи падар, бозкушойи кургиреҳи хонавода буд. Вале падар ...

Зехни ӯ мисли сайди дардомафтодае буд, ки гирифтор, даступобаста дар гӯшае фаромӯшаш намудаанд. Ӯ бо иттиқо бо нерӯи хеш талош меварзид барои раҳойӣ иқдومه кунад, бандҳоро бигсалад, вале муяссараш намешуд. Хун гӯё дар рағаҳои зехнаш сарду хушк шудааст. Вучуди ин ҳол натиҷаи чархиши бардавоми ҳастии инсонист, ки метавонад дар зиндагии ҳар касе

шоҳид дошта бошад. Дар чунин вазъияте дар ниҳоди бархе аз одамон ҳисси дилшикастагию ноумедӣ, пучу беарзиш будани ҳаёт дар домани замин тавлид мешавад. Дастҳо берӯх мегарданд, пой пеш намеравад, зеҳн аз кор меафтад. Бандаи гирифтори ин вазъ худро таку танҳо, ғарибу бахтбаргашта мебинад... Дар ҳоле ки ба иллати курзеҳнию кӯрдилӣ, сангинии гӯши ҷон аз дидани дармонгару оромбахши дарду ранчаш, гушояндаи мушкilotи ҳазорхонааш очиз аст...

Замон ба кундӣ мегузашт, равшании моҳ, ки дар девори хона мисли мавҷ хамухез дошт, хастадил тарки манзил намуд. Чароғ ҳам шуруъ кард ба сар додани дуди сиёҳи ғализ. Равғандонаш гӯё, ки холӣ мешуд ва пилтааш аз камбуди равған ба сӯхтан тан дардода буд. Шишаи шаффофи чароғро дудаи сиёҳ парда мекашид...

Нобаҳангом падар бар асари дуди хафақунандаи чароғ аз умқи сина сурфа кард. Ба гунае, ки тамоми вучудаш ларзид, дастҳои гиреҳзадааш аз ҳам ҷудо гаштанд, чашмҳои нимпӯшаш боз шуданд. Миёнашро рост намуда, муддате рӯйи бистараш зонувонашро оғӯш гирифта нишаст. Модар бо чеҳраи гирифтаву чашмони хоболуд барҳост, то чароғро бо равған пур кунад. Ӯ замоне ки дар оғӯши торикӣ аз дар берун мешуд, Анӯша боз ба гиря даромад. Падар ба чаҳор тараф назар андохт ва дастаи гаҳвораро такон дод, вале бар хилофи интизор тифлак ором намешуд, балки фиғонаш саҳттар мегашт. Гӯё эҳсос менамуд, ки гаҳворааш бо сару панҷаи бегонае ба ҷунбиш афтада аст. Зеро модар бо як шеваи ҳос, ба оҳистагию дилгармӣ, меҳромез гаҳвораро меҷунбонид. Ҷунбише, ки бо дасти модар падид меомад, то банд-банди тану ҷонаш навозишгарӣ менамуд, хастагиро аз дасту пойи бастааш рафъ мекард, вале таконҳои берабти ин ноошно гувоҳӣ медод, ки бо норизоятӣ, иҷборӣ ин амалро анҷом медихад. Такони ӯ ранҷовар буд, зеро шиддати он гаҳвораро қариб аз як паҳлӯ ба паҳлӯи дигар меҳобонид ва бо ин чархиш гардани кӯдак низ

хеле тез аз як сӯ ба сӯи дигар тоб мехурд ва ба дард медаромад. Дили Моҳрӯ ба ҳоли хоҳарчааш месӯхт, як гӯшаи дилаш мегуфт, дастаи гаҳвораро худ бигирад ва хоҳару падарро аз ин азоб раҳо намояд, вале чуръат намекард, бим дошт, ки бедор буданашро пай баранд. Дар ҳамин асно модар бо чароғи фурузон ва шишаи шире, ки барои хоҳараш пухта буд, ба хона ворид шуд. Торикӣ бо дидани нури равшани чароғ ҷон бохт. Дар як лаҳза ҷӯшиду бухорваш рахт барбаст. Натавонист ба чашми чароғ мустақим назар дӯзад. Гӯё аслан дар ин хона набуд, мисли ин ки «омад мағасе падида нопаёдо шуд».

Ҷойи торикиро бӯи шир пахш намуд. Анӯша низ оҳиста-оҳиста таскин ёфт. Ба димоғаш бӯи модар, атри гизои дасти модар расид. Ӯ ин ройиҳаро хуб мешуниду ламс менамуд. Падар низ бо вуруди модар даст аз гаҳвора бардошт, гӯё ин ки боре камаршиканро аз шонаҳояш ҳолӣ намуда буданд. Дар ҳамин лаҳза чашмаш кунҷи девори бари хона, онҷо ки китоби Қуръони карим печида дар рӯймоле овозон буд, бархурд.

Моҳрӯ саропо чашму ҳуш ва ягона нозири ин сахна мезд, ки чи гуна ҳолу ҳавои равонии падар бо дидани Китоби осмонӣ дигаргун мешавад. Гунаҳояш дар як они воҳид аз фарти шааф хунгуна дурахшиданд, чашмҳои кабудӣ фурурафтааш ба бозӣ даромаданд. Падар дар ҳоле, ки аз шӯру ҳаяҷони барҳоста аз ботин ба панҷаҳо сару суробашро молиш меод, саросемавор аз ҷо парид, худро ба кунҷи девор расонид ва китоби печида ба рӯймолро аз сари меҳ гирифт. Ӯ китобро мебӯида мебӯсид, ба дидагонаш мемолид ва ҷӯшиши лабонаш гувоҳӣ меод, ки дар дил чизе меҳонад. Ин сахнаи нодир дар он шаби баҳорӣ дар дили хонаи онҳо дар интиҳои як шаби хастадил гардон шуд ва барои муддате давом кард. Ва баъд... Падар мисли ин ки сабуку роҳат шуд, роҳи масдуду дарбастааш гӯё боз шуда буд. Бе он, ки он китоби қадимиро, ки ёдгори чанд насл буд, бикушояд,

ба ҳамон рӯймоли фарсудааш ба мех овезон кард ва бо хушҳолӣ канори модар нишаст. Дигар барои шарҳи афсурдагӣ ва нороҳатиҳои анбошта аз хирмани рӯз омода буд. Ӯ меҳромез дасташро ба шонаҳои наҳифи модар гузошта, нигоҳе сӯи Мохрӯ андохт. Чун итминон пайдо кард, ки хоб аст, гуфт:-

-Паригул! Ту медонӣ, ки духтарат қадрас шудааст. Дигар ӯ набояд бараҳнасар миёни мардум зоҳир шавад. Ба рӯймол бастан водораш кун. Бигузур одат кунад.

Эй Худо, тавба кардам. Чӣ мегӯӣ? Чӣ гап шидай? Охӣ, духтари ман ҳоли кӯдакаӣ. Кӯдака ба ин мачбур кардан Худора ҳам хуш намеёя.

-Гапро кам кун. Чизе ман гуфтам, ҳамон мешавад. Чизе, ки имрӯз дидам ...

Ин дастур барои Паригул ногаҳонӣ буд. Медонист, ки дар чаҳордевори хонаводаи онҳо рӯзе суҳбат кардан сари ин мавзӯ иттифоқ меафтад. Вале вукӯи онро ба ин зудӣ интизор надошт. Суханони охири шавҳараш ба дилаш оташ андохт. Дигар ёрои муқобиларо атрофи гуфтаи ӯ надошт. Танҳо бесаброна мунтазир буд, то шавҳар ба сухан биёяд ва суҳбаташро ба поён расонад.

Чумлаи охири нотамоми шавҳар ба андозае дар ниҳодаш тарсу бим афканда буд, ки чуръат надошт, чӣ диданашро бипурсад. Танҳо бо чашмҳои молмоли хоҳишу интизори посух ба вай нигоҳ мекард.

Падар шояд ҳозир набуд сахнаи дидашро нарезондаву начаконда ба ҳамсараш баён дорад, вале беқарорию бeroҳати ӯ водораш сохт, ки манзараи дирӯзро ҳикоят кунад:

-Дирӯз ҳангоми бозӣ дидам, ки чи гуна бачаи Ораш даст ба гесувонаш мебурд.

-Эй Худо, тавба кардам. Дидагит ҳаминай. Талхама кафундӣ...

Мохрӯ медид, ки модар нахуст гиребонаш ба даст гирифта бо лабханд тавба намуд ва баъд кунд-кунд, хомӯшона ба гиря уфтод. Пушти гаҳвора шонаҳояш аз

зӯри гирияи хомӯшвор, ки майдону фазои боз барои садову фиғон мехост, меларзид...

Дар муҳити хонаводагӣ зуҳури саҳнаҳое инчунин ногузир аст. Саҳнаҳое, ки фарзандон дар гардишу чархиши онҳо ба ҷуз тамошоғари гунгу забонбаста нақше надоранд, ҳарчанд сабабгору рукни аслии он саҳнаҳо зиндагию сарнавишти онҳост.

Гоҳе ба кунҳу решаи аслии мочаро пай намебаранд ва гоҳо расму одатҳои дерин, ки дар зехни мардум нақши баставу дар хуну нӯсти онҳо ҷорист, имкони ҳар гуна эътирозу изҳори назарро аз онҳо салб мекунад. Ин расму русум бояд дар ҳамон шаклу сурате, ки ҳастанд, пазируфта шаванд, бидуни қайду шарт риоят гарданд. Дар ин марзу бум хилоф гом бардоштан, пушти по задани фарҳангу адаби гузаштагон, дур шудан аз масири аслии ҳастӣ маҳсуб мешавад.

Миёни сатҳу мазҳари имрӯзи зиндагӣ бархе аз ин одатҳову боварҳо хеле содаву маъмулӣ, хандадор ба назар мерасанд, вале мункири он шудан ва ҳатто аз содагию қидмати онҳо лаб гушодан гуноҳи кабир ва ҳатто хиёнат талаққӣ мешавад, зеро дарахти зехну шуури мо мардум дар имтидоди қарнҳо аз сарчашмаи он об мехурад, гизо мегирад, сабзу мевадор мешавад...

Моҳрӯ дар он шаби пурмоҷаро аз асли воқеа ҳеҷ чизе нафаҳмида буд. Ҳатто нафаҳмид, ки чи иттифоке модарашро ғамгину ба гирия кардан барангехт. Бо ҳамон ҳоли мубҳаму норавшан машғули назораи гирияҳои андуҳбори модар хобаш бурд. Замоне, ки чашм боз намуд, падараш дар кунчи хона машғули намоз гузордан буд. Модараш бошад канори сандуқи бузургашон, ки дар паҳлӯи чевон қарор дошт, сарипо нишаставу пинак мерафт. Сари зонуяш рӯймоли сурхи гулдор гузошта буд...

Саргарми ёдвораҳо Моҳрӯ ба назди Ҷаҳонгир расид ва ором-ором даст дароз намуда, рӯймолашро аз ӯ гирифт. Ҳатто чуръат накард, қиссаи ба дасти ӯ афтодани рӯмолро бипурсад. Вале ҳангоме ки бо сари хам аз ӯ изҳори сипос намуд, Ҷаҳонгир гуфт:

-Пушти мизи кориам афтода дидамаш. Шинохтамаш.

-Моҳрӯ ба ӯ нимнигоҳе намуда, дубора ба ӯ ташаккур гуфт ва ба қафо баргашт. Вале бо эҳсоси ғарибу ноошно, ки дар ниҳодаш чира мешуд, аз нав ба ҷониби сартабиб чашм дӯхту музтарибу илтиҷоомез гуфт:

-Ман бояд хона биравам, зуд бозхоҳам гашт...

-Мефаҳмам-мефаҳмам,- сухани ӯро бурида, гуфт Ҷаҳонгир.

Моҳрӯ рӯймоли сафеди заргаронии хӯшадорашро аз нав ба сар андохт, давр то даври гардану ғабғаби симинашро печонид ва аз дарвозаи бемористон берун шуда, худро ба оғӯши гирдбод зад...

***

Чаҳонгир то дер замоне пушти панчара истодаву ба дарвоза нигоҳ мекард ва бар Моҳрӯву зиндагии ӯ меандешид... Сарнавишти ин зани рустойии ичоранишин барояш ҳайратангез буд. Моҳрӯ аз моли кухнаву нави чаҳон ҳеч чизе надошт. Солҳо пеш шавҳараш бо иллоти он ки фарзанд намеёфт, талоқашро дода буд. Пас аз ҷудой хонаи бародараш зиндагӣ мекард, то ин ки писари бародараш барои идомаи таҳсил ба шаҳр омад ва Моҳрӯ низ тасмим гирифт бо ӯ ба шаҳр биёяд ва бо ин баҳона дар шаҳр шуғле пайдо кунад. Ҳамзамон бо воридаи шаҳр шудан дар Гилкорон хонаеро ичора гирифт ва бо писари бародар ичоранишин шуд. Дар бемористон кор пайдо кард ва инак соли дувум буд, ки шаҳрӣ шуда буд. Худи Чаҳонгир ӯро ба кор қабул намуда буд. Хуб ёдаш ҳаст, вақте ки аз хонаводаву фарзандон пурсидаш чи ҳолате ба ӯ даст дод. Пурсиши Чаҳонгир ғамбодаи солҳо анбоштаву хуфтаи Моҳрӯро ба ҷунбишу талотум овард. Чеҳраи гулгуну хандонаш дар як лаҳза ранг бохт ва дар утоқи кор фазое андӯҳбору ғамангез эҷод шуд. Моҳрӯ зор-зор гирия мекард ва Чаҳонгир, ки аз ин вазъ гофилгир шуда буд, намедонист чи гуна ин зани тозаворидро оромӣ таскин бахшад, сухане коргар барои гуфтан намеёфт.

Аз сӯйи дигар аз зехнаш гузашт, ки дар чунин мавридҳо таскинбахше беҳтар аз гирия чизе нест. *Гирия як неъматӣ худовандист, ки дар вучуди инсонҳо маскан ёфта. Агар гирия набуд, инсонҳо чи гуна қодир буданд, аз ғаму ранҷи хеш бикоҳанд, нохушиҳоро аз тан бирезанд, уқдаҳои дилҳои ғамин бозгушоянд...*

Чаҳонгир ҳарчанд ба асли воқеа ошно набуд, вале дидани ин ҳолат дилтангаш намудаву таҳти таъсири вазъи ногувори ин зани ношно қарор гирифта буд. Аз ин рӯ оҳиста аз ҷой бархест ва назди панчара рафт то меҳмон бо ашқҳои боронӣ ғами дил бишӯяд.

Вай ҳарчанд ба берун менигарист, вале эҳсос менамуд,

ки гами ин зан то чӣ андозае бузургу амиқ аст. Лахни гирияи ӯ забони ҳолу вазъияти тарахҳумангези вай буд. Аз қазо дар берун ҳам борон меборид, борони шаффофу ширгуна. Қатраҳои борон ба шишаи панҷара мезад. Аз рӯйи шиша гарду хок бармедошт ва чӯяҳои хоколуди боронӣ дар синаи шиша сарозер мешуданд. Абрҳои осмон он рӯз сиёҳи сиёҳ буданд, ба андозае, ки сиёҳии онҳо бар фазои рӯйи замин соя афканда буд. Чаҳонгир чунин ҳавоеро дӯст намедошт. Рӯҳи торикӣ ӯро ғамину афсурдахотир месохт. Гӯё дарҳои шодию хушвактиро дар ниҳодаш қуфл мезад.

Он рӯз нороҳатии ӯ ду баробар шуда буд.

Муддате гузашт, то ин ки Моҳрӯ ором гирифт. Ашкҳояшро бо лаби остинаш пок намуд ва оҳиста ба сухан омад.

-Додар, маро бибахш, кори хуб нашуд. Вале натавонистам пеши ин эҳсосоти дарунсӯзро бигирам...

Моҳрӯ инро гуфт ва сар ба сукут рафт. Ба фарши фарсудаи тахтагин, вале тоза рангмолишудаи уток менигарист ва зистроҳи паймудаашро аз нав барандоз менамуд.

Чаҳонгир низ побанди андешаҳои печдарпеч аз назди панҷара пушти миз омад. Фаризаи инсонӣ аз як сӯ ва табиб будан аз сӯи дигар дар вучудаш шӯре бапо намуда буд... *Ҳастиро зистан дар ин сарзамин, ки дунёиш хондаанд, кори сахле нест. Будан барои тамоми махлуқоту мавҷудот қонуни ягона дорад. Масъулияти риояти ин қонун аз огози зуҳур дар ниҳоди аҷрому аҷсом ниҳода шудааст.*

Олами наботот, паррандагону хазандагон, даду дом бе он ки нерӯи шинохти аҳкоми ин қонунро дошта бошанд, талаботи онро иҷро месозанд, зеро вучуду идомати зисти онҳо вобастаи ҳамин қонун аст.

Вале бархурди инсон, ки хулосаи ҳастист, бо иқтисову амалкарди ин қонуни ногузир дигаргуна аст. Инсон мардум бо доштани зеҳну забон ва шинохте, ки аз чаҳони

ҳастӣ дорад, ҳозир нест бипазирад, ки риояти низоми ин қонун барои ҳама яксон аст. Ў мехоҳад зиндагии шоиставу болотар аз дигарон, саршори нишоту рафоҳ дошта бошад. Рӯҳу равонаширо аглаб дилбастагиҳои инчаҳонӣ машгул медорад, асиру побанди домҳои назарфиреб мегардонад. Гофил аз он, ки ҳаёти одамӣ наметавонад танҳо иборат аз шодиву фараҳ бошад. Дар канори ҳар лаҳзае аз нишоту хурсандӣ фавҷе аз гаму андӯҳ дар камин нишастааст. Гаму шодӣ пояҳои аслию ногузири ҳастии оламанд. Аз дунёбино набарде ҷовидон миёни ин ду кутб даргирифтааст. Барои ин набард майдони хосеро намешавад чудо намуд. Паҳнаи он ҳама ҷост. Дар шохсори сабзу анбӯҳи гесувони як дарахт, дар синаи пурфарёди мургон, дар хезишу бозии мавҷҳои рӯдхонаҳо, дар гиряву хандаи гоҳ-гоҳии як тифлак, дар қомати хамидаву асои дастӣ пирмардон, дар зуҳури як шиқ, ки миёни ду навҷавони дилниҳода, зери як дарахт ё дар чаҳордевори мадраса, дуздакӣ пинҳон аз чашии дигарон по мегирад, бузург мешавад, ҷилваҳои он набарди азалиро метавон диду шунид. Гарду хоки ин пайкор умрҳост ба осмонҳо расидааст. Дар ҳасрати сӯзону ҳамешагии хуршед, ки қарнҳост бо қалбе саршори орзуи дидор, дунболи моҳтоб мегардад, бо умеди дарёфти нишоне аз маъшуқ вучуди хешро зарра-зарра нисор мекунад ва замоне ки ба подомани орзу мерасад, торикӣ фурӯ мебараш, дидагонашро мебандад, хостаҳояшро ба бод медиҳад, вале дар вожгунии дарахти умеди хуршед очизу нотавон мемонад ва боз ин пирмарди дилсӯхта бо азму нерӯе зиндатар роҳ аз сар мегирад...

Рӯзгори одамӣ низ арсагоҳи набарди ин ду нерӯи мутазод аст ва замоне ки яке вусъату боландагӣ пайдо мекунад ва ба марзи зафару пирӯзӣ мерасад, инсон ба як ҳамдилу ҳамроз ниёзманд мегардад, то дил холию доштаҳои хешро қисмат кунад, ҳастии худро бизияд. Чораи дигаре ҳам нест, зеро ин муктазои қонуну низоми абадияту ҷовидонагии зист аст...

Чаҳонгир чун меҳмонашро комилан оромёфта дид, зерчашмӣ нигоҳе ба сару сураташ андохт. Чашмҳои сиёҳранги фурӯрафтааш аз шиддати гирия сурхфом гардида буданд. Паракҳои димоғи нозуку кашидааш низ бар асари ҳаяҷону изтироботи ботинӣ меларзид. Дар пешонии баландаш бо иллоти сурати гирифта чӯяҳои пурчин эҷод шуда буд.

Дар чехрааш аз шодобию хандоние, ки дар ибтидои ошноӣ дошт, нишоне намонда буд. Чаҳонгир аз рӯзгори пешини ин зани корафтада ҳеҷ иттилое надошт, вале тахмин мезад, ки шояд дар остонаи чаҳорумин даҳаи умраш буда бошад.

Аз таҷрибаи андӯхтаи муҳити бемористон ҳувайдо буд, ки мусоҳиб барои ҳикоят намудани саргузашту мушкилоте, ки гиребонгири он аст, омода мегардад.

Хосияти коргоҳе мисли бемористон аст, ки зимни пазиришу гуфтугӯ бо беморону корафтадагон хоставу нохоста сухан аз хонаводаву пайвандҳои хонаводагиашон пеш меояд. Чустучӯи ҳолу аҳволи фарзандон, вазъи хонавода табиб мардумро ба сарчашмаи дарду нороҳатҳои бемор наздик месозад. Арзиши ин шеваи бархӯрдро ҳеҷ касе наметавонад мункир шавад.

Чаҳонгир ин шеваи маъмулиро дар хилоли рӯзгори табибиаш борҳо таҷриба карда буд. Арзиши пайванди оромиши хонаводаро бо руҳу равони бемор хуб озмуда буд. Вале бархурдаш бо Моҳрӯ, ки ҳадафаш корёбӣ буд, аз сахнаҳои пешини идорӣ фарқ дошт. Моҳрӯ бемор набуд, вале пурсиши маъмулии табиб ба ҳассостарин торҳои дарди бузургу дар мағз-мағзи ҷон нухуфтаи ӯ нохун зад.

Чаҳонгир аз ин, ки нобачо аз фарзандону хонаводаи ин зани гармрӯи рустой чӯё шуд, пушаймон буд. Агар пурсиши ӯ сабаб намешуд, дунёи даруни пурсӯзаш, ба сӯзиш намедаромад ва шояд ба ёди рӯзҳои пешин, бахту толеи сиёҳаш намеафтад. Акнун об аз сар гузашта буд.

Болои ин дидани гиряҳои чонхарошу ҳолу ҳавои меҳмон чунин вазъиятеро эҷод намуда буд, ки на метавонист узн биеварад, ё сухане барои оромишу тасалло бигӯяд.

Шабеҳи як марди лолу забонгирифтаи саропо хоҳиши сухан гуфтан, ба зани ношинохт нигоҳ мекард. Замон мегузашт ва хомӯшию сукути мусаллат бар фазои утоқи кори Чаҳонгир таҳаммулнопазир мегашт. Пушти дар гурӯҳе аз табибони бемористон мунтазири озод шудани сартабиб буданд. Бархе дари утоқро боз менамуданд ва чун аз дидани он сахна чизе сар дар намеоварданд, бо ҳисси норизоят пушти кори хеш мешитобиданд. Танҳо хангоме ки низоми идорӣ комилан ба ҳам мерехт, меҳмони ғаминдил бо лаҳне орому тамкинбор ба бозгӯии сарнавишти нохушоянди хеш оғоз намуд...

Дар ин паҳндашти бесару бун ҳар хонаеро дару равзанаест ва ҳар даре хоставу нохоста замоне бозшуданист, то мусофири хастапою умедворе ба даруни он сар бизанад. Ҳеҷ касе тавони инро надорад, ки аз пеш шахсияти раҳравону замони дақиқи расидани эшонро ба дарвозаҳои мунтазир бидонаду бишносад.

Аз сӯйи дигар раҳравони обилапой худ низ ҳаргиз пиромуни ин нукта наандешидаанд, ки дар ин ҷодаи пурхатар бо кӣ рӯ ба рӯ хоҳанд шуд. Дар кадомин марзубуме бо дару дили боз, мардони худо бо чашиҳои чор эшонро интизорӣ мекашанд. Вале ҳамагӣ аз оғоз имони комил доранд, ки дар домани ин меҳнатсаро, дар дашту даман, дар ҷангалистону бешазорон, дар куҳу дара, дар биебону регистон онҳо бо инсон дучор хоҳанд шуд. Инсоне, ки дӯстдоштатарин мавҷуди Худо ва ҳақдори каломӣ ӯст. Инсон будан ҳадаи бузурги илоҳист, ки барои бандагон арзонӣ шудааст. Ва нахустин шартӣ инсон будан меҳрубонист.

-Рӯзе ки аз канори деҳи дурафтода аз миёни мардум роҳии шаҳри шумо мешудам, имон доштам, ки эҳсоси гурбат нохоҳам кард, зеро поёни роҳам иҷтимоӣ инсонҳост, мардуме, ки нодида мешиносамашон,

дӯсташон медорам.

Вале аз чониби дигар сарнавишти инсон дар оғӯши ин сарой озмоишу имтиҳони мустамир аст. Мардум дар иттифоку ҳамбастагӣ бо ҳам қодиранд аз ин озмунҳо сарбаланд, дастболо шаванд...

Меҳмон чун ба ин чо расид, аз нав барои муддате лаб фурӯ баст. Ба девори муҳолифаш, ки бо заркоғазҳои гулдор пӯшида буд, хира шуд... Накшҳои ҳазоргиреху печ дар печи девори коғазпӯш дар ҳаракати зехнаш таваққуфи кӯтоҳе эҷод намуд ва ба назар чунин мерасад, ки барои идомаи суҳбат сарриштаи дигареро дар дасташ ниҳод. Дидору мусоҳибат бо Ҷаҳонгир, ки бо тақозои низому масъулияти идорӣ ӯро ба хузур пазируфта буд, дар зиндагии фардиаш руҳдоди нодир буд. Ҷаргиз аз пайи шуғлу корёбӣ чойе нарафта буд. Аслан ба ҷуз мактаби миёна маълумоти дигаре надошт. Вале бархӯрди Ҷаҳонгир ба гунае буд, ки тамоми расмиятҳои кориро ба ҳам рехта буд. Моҳрӯ фаромӯш намуда буд, ки дар хузури як марди ноошно қарор дорад. Хаёл мекард рӯ ба рӯи касе нишастааст, ки муддатҳост бо вай пайванду дӯстӣ дорад. Аз ин рӯ зимни мусоҳибат хангоме, ки сухан аз хонаводаву фарзандон дар миён омад, дарду аламаш тоза шуд. Дилаш мегуфт сахнаҳои зистаи рӯзгорашро таъриф кунад. Шотине аз бори ғамаш коста гардад. Гумон мекард мусоҳибаш касест, ки ӯро мефаҳмад. Ба ӯ мешавад атрофи ҳама чиз суҳбат кард. Моҳрӯ нахустин бор натиҷа гирифт, ки хузури баъзе аз мардум то чи ҳадде монеазову деворсоз аст. Гоҳе одам бо доштани сад сина сухани гуфтани бо дидани сару сурати эшон гунгу лол мегардад... Сари калоба гум мекунад. Хоҳиши дарди дил қардан дар ниҳоди ӯ фурӯ менишинад. Аммо Ҷаҳонгир бо он тоифа қобили қиёс набуд. Суҳбати вай мисли як дастархони боз буд, кӣ ҳар ки метавонист чизи хоставу дилкашашро аз он бардорад.

Маъмулан бештари мардуме, ки мақому мартабаи

хоси идорӣ доранд, дар бархӯрду муоширот бо дигарон саъй мекунанд бо ҳар гуна шева ба ин гӯшаи зиндагии хеш ишора кунанд, ба мусоҳиби хеш бифаҳмонанд, ки онҳо болотару бартар аз эшонанд. Ин андеша дар мағзи онҳо мисли як воқеияти мутлақ нақш баста, ки дигарон мутеъу фармонбари иродаи онҳоянд. Ба онҳо бояд эҳтиром бигузоранд.

Андешаи бартар будан, имтиёз доштан гоҳо дар тасавури онҳо чунон бузургу густарда мешавад, ки хокӣ буданро аз ёд мебаранд, малакутӣ мешаванд. Дигар аз он баландиҳо ақли тираву чашми камсӯйи эшон ҳама мавҷудотро хурду реза, наҳифу нотавон мебинад...

Моҳрӯ қабл аз он, ки аз нав дунболи саргузашташро бигирад, боз ба мусоҳибаш, ки қарор буд ба кор бигирадаш, назар андохт. Чашмҳояш ғарқи андешаи амиқ гашта буданд.

Достони оғозношудаи рӯзгори меҳмон ўро комилан

побанди фазои хеш намуда буд. Дар лабонаш табассуми хафифе мечархид. Медонист, ки ҳикояти меҳмон афсона нест, вале мисли як афсона кашандагию ҷаззобияти хоше дошт, ки дар ниҳоди ӯ ҳисси кунҷқобӣ бедор менамуд. Меҳост поёни ин ҳикоятро ҳар чӣ тезтар бубинад. Вале шигифт ин буд, ки меҳмон аз ҳамон оғоз фазои суҳбатро дар ихтиёри худ гирифта буд ва Ҷаҳонгир чуръат намекард чизе бипурсад. Бим дошт пурсиши ӯ дар занҷираи достони вай гусастагие эҷод намояд, аз ин рӯ хомӯширо авло донист ва саропо гӯшу хуш интизори замона буд, ки меҳмон аз нав ба сухан дарояд...

- Маро бубахш додар. Дар ин сари субҳ моёи ранчу озурдагии Шумо гаштам. Шояд намехостӣ домани рӯзат чунин сахнаҳо дошта бошад. Инсонҳо ҳар рӯз, ҳамин ки аз хоб бармехезанд аз Худованди мутаол орзу мекунад, ки рӯзи саршор аз шодию сурур, некию хубӣ дошта бошанд. Кору амалашон пурфайзу борвар бошад, бо одамони хубрӯ ва хушқадам дидор кунанд. Бомдоди имрӯз сари ҷойнамоз дуо мекардам, ки Худованд дар ин шаҳри ноошно танҳоям нагузорад, мушкиламо осон кунад, корамро рӯ ба роҳ созад. Бубин, ман чи хушбахтам, ки имрӯз бо шумо рӯ ба рӯ шудам. Ҷустуҷӯи ҷойи кор баҳонае буд дар анбони рӯзгор, вале ин фурсати муносиби сарнавишти ман буд, ки бо хости Худо маро бо пойи суҳбати як инсонӣ хушқалбу покниҳод, аҳли дард, шарафёб намуд. Сарнавишт бо ман бозихое анҷом додаву ман ҳамеша саранҷом бозанда будам. Ҳосили ин номехрубониҳои рӯзгор маҷмӯи ғаму дардест, ки дар синаи ман анбошта шудааст. Рӯз ба рӯз бори ин ғам сангинтару таҳаммулнопазир мегардад. Ман бояд парда аз руҳи он бардорам, ба касе қиссаи вучудастро бихонам. Имрӯз, ки Шуморо дидам, дил меғуфт, ки бо Шумо уқдааш боз кунам. Дар тасаввурам касе, ки даркам мекунад, Шумо ҳастед.

- Зиндагии фардии ман чизи шоиставу шунидание надорад. Соли охири мактабхониам буд. Як рӯзи

бахорӣ, субҳ ки роҳии мактаб шудам, модарам монем шуда хабар дод, ки ба хонаи мо меҳмон меояд ва ман бояд дар хона бошам.

Ин амри ғайриинтизорӣ модар то ҳаде мутаҳайрам сохт, зеро маъмулан хонаи мо меҳмони зиёд меомад. Вале боре иттифоқ наафта буд, ки ба хоҷаи меҳмонӣ маро аз мактаб рафта боздоранд. Ба модар назар духтам. Бад-ин васила умед доштам модар аз нигоҳи тааҷҷубомезам рамуз бигирад ва асли мақсадро шарҳ диҳад. Вале ӯ нигоҳашро ба тезӣ аз ман гурезонд ва шитобзада ворида ошхона шуд.

Ин рафтори модар нигарониамро дучандон кард. Вале, чорае ҷуз итоату мунтазирӣ надоштам. Дар хонаводаҳое мисли хонаводаи мо марсум набуд, ки перомуни ҷузъиёти амру дастури бузургсолон кунҷковӣ шавад. Сухане, ки аз забони падару модар ҷорӣ мешуд, бояд ба ҳеҷ қайду шарт иҷро мешуд.

Дар ҳамин асно касе дарвозаро кӯбид. Дар хонаи мо маъмул набуд, ки баъд аз кафидани чашми рӯз дарвозаро баста нигоҳдоранд. Торик-торики рӯз нахустин коре, ки модар анҷом меод, боз кардани дарвозаи хона буд. Тираки ҷӯбинро аз ҳалқаи оҳанин берун мекашид, занҷирро канор мезад ва дарвозаро ба тахтапушт боз мекард. Баъд бо умеду орзуҳои нек ба дуҷониби роҳе, ки аз паси хона мегузашт чашм медӯхт. Дар тасавури модарам Худованд маҳз дар оғози субҳ барои бандагонаш ризку рӯзӣ, баракату нусрат мефиристад. Аз ин рӯ одам бояд аз субҳ ризки хешро пешро назанад. Бо дарвозаи бозу дили кушода рӯзи сафедпӯю сафедарези Худоро истиқбол кунад...

Вале, имрӯз хилофи расми дерин дарвозаи ҷӯбини қадимии онҳо баста буд. Моҳрӯ чун медонист, ки дастони модараш гиранд, ба сӯи дар рафта бозаш намуд.

Пушти дар падараш бо қассоби деҳа Раҳнавард бо як ғӯсфанди фарбеҳ, ки бо ресмони борику кӯтоҳе, ки

сиришта аз нахҳои сиёҳу сафед буд, истода буданд. Маълум буд, ки аз молбозор омадаанд ва ин чонвари безабонро ба хотири меҳмонҳо қурбонӣ хоҳанд кард. Раҳнавард нӯги ресмонро ба панҷаи дасти чапаш маҳкам печонида буд ва ба пеш мекашид. Вале ғӯсфанд бори танашро ба пойҳои қафо андохта бо тамоми қувват худро пас мекашид. Ҳозир набуд ворида хона шавад. Борикии ресмон ба мақаш саҳт фишор меёвард ва аз зӯри дард маоси чонкоҳе мебаровард. Пайи ресмон дар ангуштони Раҳнавард низ хатти сияҳфом эҷод намуда буд. Тавсансари чорпо ӯро ғазаболуд менамуд. Аз ин рӯ ба дасти дигараш аз дунбаи он ҷанг зада ба даруни дарвоза телааш меод. Моҳрӯ қассобро дӯст надошт. Борҳо миёни ҳоташон шоҳиди қассобии ӯ шуда буд. Чи бераҳмона корд ба маки чонварон мегузошт ва сар аз танашон ҷудо менамуд. Пас аз он ки чонвари забҳшуда аз ҷунбишу ҳаракат меафтод, тани онро ба шохи буридаи дарахти ҷаҳормағз меовехт ва пӯст аз он дармеовард. Ба назар ҷунин мерасид, ки вай аз ин кораш лаззат мебурд...

Маоси ҷонсӯзи ғӯсфанд он лаҳза Моҳрӯро ба худ овард. Раҳнавард бо як шопайи ғафси бедӣ ба пойҳои акиби ғӯсфанд зарба мезад ва зуракӣ ба кушторгоҳи доимӣ мебурдаш... Дидани ин саҳна ӯро комилан мутаассир намуд. Барои муддате мавзӯи омад-омади меҳмон аз ёдаш фаромӯш гардид. Зиндагии он ғӯсфанди ғофил аз қасду нияти одамӣ саҳт афтада руҳу ғамгинаш намуда буд.

Дар он лаҳза меҳост бидонад, ки он ҷаҳорпойи бечора сарбазер ҳангоме, ки ба истиқболи марғ меравад, чи эҳсосе дорад? Дар он лаҳзаи ногузир бо зеҳни ноогоҳу ҷашмҳои берӯҳ нисбати ин инсонҳои сангиндили бераҳму шафқат чи андешае дорад...

Моҳрӯ ҳангоме ки кӯдак буд, бо шавку шӯр бо дугонаҳояш зери дарахти ҷормағз атрофи қассоб ҷарҳ мезаданд, то саҳнаи куштани ҳайвони асири панҷаи

маргро тамошо кунанд. Вале, баъдҳо дидани ин манзара барояш нафратангез гардид. Охири бор дида буд, ки чаҳорпойи даступобастаи омодаи марг чӣ гуна гардан баланд кардаву бо чашмони тарахҳумчӯ сӯи қассоб нигоҳ мекунад. Ҷонвар бо ҷон бозӣ мекунад, вале қассоби бераҳм лабаҳои корди хунталабашро бо тегаи санги сиёҳ сойш меदिҳад...

Қисса кӯтоҳ, то қарибиҳои чошт машғули ҳазор фикру хаёл мунтазир мондам, то ин ки меҳмонҳо расиданд ва чи меҳмоне. Ҳама худӣ буданд. Холаам бо шавҳараш ва мӯйсафеди Дилшод, ки дӯсти хонаводаи мо буд ва тамоми чашну маърақаҳои хонаводагӣ бо маслиҳату роҳнамоии вай сураат мегирифт...

-Рафтуомад миёни хонаводаи мову холаам як кори маъмулӣ буд. Ҳаргиз барои омадани онҳо омодагӣ намегирифтем. Бо расидани холаам, хушқу таре, ки доштем, болои дастархон мегузоштем... Вале, ташрифи онрӯзии онҳо ғайриодӣ буд. Гузашта аз ин ҳамроҳии бобои Дилшод аз меҳмонон гувоҳи он буд, ки хонавода дар остонаи чашне қарор дорад, ки бояд тартибу низомаш бо маслиҳати бобои Дилшод тарҳрезӣ гардад...

Қисса кӯтоҳ, бе он ки аз ҷузъиёти ин меҳмондорӣ бошуқух чизе фаҳмида бошам, маросими он ба поён расид. Танҳо бегоҳӣ пас аз гусели меҳмонон «омад ба сарам, аз он чи метарсидам».

Аҳли хонавода сари дастархон гирд омада буданд. Ҳеҷ кас намехост сукути ҳоким бар фазои хонаро бишканад. Танҳо баъд аз гузашти замоне чанд падар ба гуфтор даромад:

- Моҳрӯ, духтари ҷон! Имрӯз холаат хонаи мо барои хостгории ту омаданд. Мо ҳам бо модарат розӣ шудем. Фотиҳаи бобои Дилшодро ҳам дар ин кори хайр гирифтем. Худо хоҳад, мактабат, ки тамом шуд, тӯй мекунем.

- Ин хабари падар ба дараҷае ногаҳонӣ буд, ки даступохӯрдаам намуд. Гармие ноошно вучудамро фаро

гирифта буд ва чизе гулӯямро сахт фишор меоварад. Аз шарму хичолат наметавонистам сар баланд кунам. Медонистам, ки ин қарори ниҳойист.

Аз ғазаб меларзидам, лабонамро мегазидам, гирия дар гулӯям мечӯшид, вале чорае чуз ризояти мутеона надоштам, зеро дар домани дарёи хурӯшоне қарор доштам, ки муқобили маҷрои он шиноварӣ муҳол буд.

Писархолаам се-чаҳор сол бузургтар аз ман буд. Хуб мешинохтамаш. Ҳангоми меҳмониҳо мисли хоҳару бародар бо ҳам бозӣ мекардем. Якҷо бузург шуда будем. Акнун ин калонтарҳо буданд, ки бе пурсишу ризояти мо гӯӣ хоҳару бародарро бо ҳам хонадор мекарданд. Ба ин восита ба гумонашон пайвандҳои хешовандиро истехком мебахшиданд, тақозои расму ойинро иҷро менамуданд. Он шаб ман вазъи худро шабеҳи он гӯсфанди забонбаста дидам, ки иҷборан, сар ба зеру кашон-кашон ба қатлгоҳи ноғузир мебудандаш...

Оқибат тирамоҳи ҳамон сол дар дили як рӯзи гирифтаи боронӣ пирохани арӯсӣ ба танам пӯшониданд ва ба сарзамине фиристоданд, ки хабаре аз сирру асрораш, розҳои нуҳуфтааш надоштам. Мазоҳири ин сарзамин, ки қарор буд, зиндагии ман дар обу хоки он бичарҳад, ҳам ошнову ҳам бегона буд. Саъй мекардам ба низому тартибаш хӯ бигирам, чашмамро ба дидани сахнаҳое, ки дар хонаи мо назир надошт, одат диҳам. Гӯшамро ба шунидану дарки садоҳои аҷибу ғарибе, ки бо вожагону ибороти ноошное бурун меомаду дар фазои хонаводаи нави ман мепечид, омода созам, вале муяссарам намешуд. Дилам ба ҳеҷ чизе чӯш намезад. *Дилбастагӣ, дилгармию пойбандӣ, ки бояд аз кунҳу синаи ҳар хонаводае бархезад ва бошандагонаширо бо атру бӯ, риштаҳои ҳазоррангаи асиру ҷазби худ созад, дар хоку ҳавои ин сарзамин, ки маскунаш гапшта будам, шоҳу барге надошт. Дар ин чаҳордевор ҳама чиз сохтаву маснӯӣ буд. Нигоҳҳо, хандаҳо, салому паёмҳо, рафтору кирдорҳо онҷо*

аз зоти худ набуданд. Аслан инсонияти як инсон дар ҷилваи як нигоҳи гарм, резиши як хандаи софу равшан, як паёми саршори меҳр рӯ мезанад, аз вучуди худ дарак медиҳад. Вале ин ҷо замони бархурд бо ҳам нигоҳҳо сард буданд, бо дидани якдигар лабон маҷбуран барои ханда боз мешуданд. Аммо чунин ба назар мерасид, ки дар чорҷӯби лабон нақши мурдаву беруҳе аз хандаро гузоштаанд.

Вучуди ман бо эҳсосу авотифе, ки барои зиндагии як инсон ногузир аст, нур буд. Ҳар чӣ доштам, дидаву чидои чашму зеҳнам аз мазраи хонаводаам буд. Ин эҳсосот майдону фазои бозу шоистае мехост, то мисли обшор сарозер шавад, ба дилҳо бирасад, дар умқи торикӣ нур бирезад, хушиқоро мартуб созад, зиштиқоро барчинад ва муҳим аз ҳама зебойӣ офаринад.

Дарег, ки дару равзанаҳо барои зисту таҷаллии ин нерӯи ҳастисозу бунёдгар баставу пӯшида буд...

Будубош дар маҳдудай ин хонавода оҳиста-оҳиста маро ба олами мармузи гунгию овозгирифтагӣ мекашонид. Тақозои нахустини муҳити нави иқомат хомӯш будану лаббастагӣ дар қиболи ҳама чиз буд. Қарор буд бо тамоми амру фармони ин хонадон бандавор гӯш бидиҳам ва гуфтаи эшонро хомӯшу бесадо бо дидагони дӯхта ба замин иҷро кунам. «Бикун» дар фазову марзҳои забонии ин муҳит ҳокими мутлак, зиндатарин лафзе буд, ки ҳар рӯз аз гулӯи аъзои ин хонадон бо лаҳне омирона берун меҷаст ва омоҷаҳи аслиаш гӯшу ҳуши ман буд. Бо шунидани чунин калимаҳое, ки муқтазои табиаташон амру дастур буд, бояд ногузир занҷираи пайдарҳами амалҳое ба зухур мерасад, ки вобастаи якдигар буданд. Иҷрову камоли як амал вучуду ҳузури дигареро тақозо менамуд.

«Говҳоро бидӯш!» Ин дастури субҳгоҳӣ, ки бо абрувони кашидаву чеҳраи гирифтаи барфрез адо мешуд, танҳо аз дӯшидан иборат набуд.

Ман як духтари деҳотӣ будам ва говдӯшӣ коре набуд, ки бароям ноошно бошад. Говҳо дӯшида мешуданд.

Шири гарму хафхези чӯшидаро ба деги сиёхи чаҳоргӯша, ки дар дегдонҷаи зери чапкандӣ ҷойгир буд, мерехтам. Аз гӯшаҳои ҳота барои таҳгирон чӯбу чаҳс мечидам. Ҳезуму тапақ вофир буд, вале ҷамъовариҳои пешаловӣ кори ҳатмӣ буд. Ба зери дег оташи кунд мегузоштам ва онро ба ҳадди чӯшиш мерасонидам. То ширгарм шудани ҳарорати шир мунтазир мемондам. Сипас онро ба ҷағдеги сафолӣ қадимӣ рехта, ҷурғот меҳобондам. Расидани ҷурғот замони зиёдеро фаро мегирифт. Оқибат кори аз ҳама душвор, дӯғкашӣ оғоз мешуд. Чаҳчӯбро ба даруни ҷағдег фуру мезадам ва бо тамоми нерӯ ба чапу рост мечархонидам. Бар асари ин ҷархиши муштамир зарраҳои заррини маска аз ҷурғот ҷудо мешуданд ва мисли ҳубоб болои дуғоб бозӣ мекарданд. Ин ибтидои кор буд, вале манро ниҳоят ҳаставу бефара менамуд. Дӯғкаширо дар хонаи мо маъмулан модарам анҷом меод. Он рӯзҳо ман эҳсос намекардам, ки модарам чи саҳтӣ ранҷро аз сар мегузаронад. Вақте ки тасмаи ҷағчӯбро бетаваққуф пасу пеш мекашӣ, дастҳо сусту бемадор мегарданд. Ба назар ҷунин мерасад, ки дастҳоят шикаставу аз тан ҷудо шудаанд.

Ҳар боре, ки ба ин ҳол меафтадам, беихтиёр ҷеҳраи модарам пеши ҷашмонам зоҳир мегардиданд. Дар ганҷурхона, ки дар васаташ сутуни чаҳоркунҷаи чӯбин дошт, пеши ҷағдег нишаставу ресмони ҷағчӯбро мечархондам.

Ҳубобҳои сафеди хафӣ гардони рӯи ҷурғот бар асари гардиши тезу тунди ҷағчӯб ба девораҳои ҷағдег мезананд, болову пойин, ба атроф мепаранд, рӯи абрувони сиёхи пайвандӣ, руҳсораҳои сурхфои модар менишинанд ва замоне, ки пайкари пуфакҳои ҳубобӣ метаркад ва бо ҳам омезиш меёбанд, ҷӯяҳои сафеди дуғоб дар гунаҳояш сарозер мегарданд.

Гоҳе ҳини дӯғкашӣ мо воридаи ганҷурхона мешудем. Модар медонист, ки ҷашми ниёзи мо мунтазири ҷист. Бо

чехраи бозу хандаи ширин, бо кафлези чӯбин зарраҳои шиновари маскаи заргунаро канор мезад, ба чинӣ хафкашак мегирифт ва ба мо медод.

Аз тановули хафкашаки гарм эҳсосе ширин дар вучуди мо ҷавона мезад. Вале дарег, ки аз он рӯзҳо чи беҳиссу кӯрдил будем, ки ларзиши китфони нозуку наҳифи модарро, ки бар асари ранчу азоби чағчӯбчархонӣ рух медод, намедидем. Акнун, ки худ дар пушти чағдег будам, ёди он рӯзҳо қалбамро ба сӯзиш меовард...

Ба ҷуз ин тамоми корҳои хурду резаи хона ба дӯши ман буд ва аз кор кардан тарсу биме надоштам. Вале наметавонистам дарк созам, чаро дар ин хона, ки дигар ман узву фарзандаш будам, бо ман ба мисли як инсоне, ки саропо гуноҳ аст, бархурд мекунам.

Аҳли хона гӯё завқи шоирӣ ҳам доштанд. Дар оғоз қофиябозиҳои ғарибе бо номам шурӯъ карданд. Яке Моҳҷӯ, дигаре Моҳбӯ, севумӣ Бадрӯ садоям мекард. Бо гузашти замон бахше аз номавро канор гузоштанд. Аз Моҳрӯ «рӯ» рафту «Моҳ» монд. Вале ин ҳам муваққатӣ буд, зеро баъдҳо «Эй» гуфта садоям мезаданд. Шояд ҷойи ман каси дигаре буд, меранҷид ва мойи ранчаширо ба гунае намоиш медод, вале дар хуни ман гӯё эҳсосе бо номи ранчиш вучуд надошт. Танҳо тафовути беш аз ҳадди ду хонаводаи хешованд ба андеша водорам месохт.

Калимаи «Эй», ки бар маснади номи ман нишаста буд, чунон дар пардаи зеҳнам чилвагарӣ менамуд, ки ба шунидани он ҷониби соҳиби садо бармегаштам ва мунтазири фармон мешудам. «Эй» ҳеҷ вақте имкони иваз кардани номи манро надошт. Вале бар ҳушу равони ман ҳоким гардида буд. Ва боз замоне ки мисли як девонаавзоъ, ҳаросон ба суроғам мерасид ва по ба марзи оғахиву ҳушам мегузошт, номам бо чехраи гирифта гамину хузнангез ба сӯям менигарист. Дилам гувоҳӣ медод, ки гуфтание дорад, вале дидани вазъи мутеъонаву

худсупурдагии ман аз лаб гушодан бозаш медорад.

Одамӣ аз дунёбино, аз лаҳзае, ки дар домони ҳастӣ хешро шинохт, дар маърифати моҳияти вучудааш хира шуд. Замоне ки лаззати зебоию арзиши зиндагӣ тақонаш дод, хоҳише бузургу нопайдоканор дар зеҳнаш қад баланд намуд. Хоҳиши идомату ҷовидонагӣ. Вале чигунагии шеваи амалисозии ин орзуи наҷиб барояш оламе мармузу сарбаста буд. Пойкӯбиҳо дар ҷодаи пурпечи тааммулу андеша дасташро ба домони ном расонид. Гоми нахустинро дар марзҳои ҷовидонагӣ бардошт. Ба насли хеш ном ниҳод. Ном доштан. Калимае, ки аз пайванду ҳамдӯшии чанд ҳарфаке зода мешавад, вале бо вусъату зарфияти ҷаҳоне. Номи инсон мисоли зарфест, ки гунҷойиши ҳама чизро дорад. Дар нақишҳои рангину чаширрабӯи ин зарф мо ба орзуву омор, хостаҳои падарон рӯ ба рӯ мешавем, ба ҷаҳони фарҳангу андешаашон ошно мегардам, дар кучаҳои қадими таърихшаҳру замони зиндагии онҳо қадам бармедорем.

Ин зарф як навъ амонатдори доштаҳои инсон аст. Одамӣ ҳар чӣ аз хубию некӣ, аз гӯшаи меҳру шиқ, дустдорӣ, сидқу вафо дорад, ба ин зарф мерезад. Ин зарфро сарпӯшу қуфлу калиде нест. Дару дарвозаи ин ганҷина бар рӯи ҳама боз аст, ба шарте, ки бархурд ба он инсонвор бошад...

Гоҳе дар дили шабони зулмонӣ ин гумон таскинам мебахшид, ки агар дар ин сарзамин бо ман чунин муносибат намешуд, шояд ҳаргиз ба қадри ин дурри ноёфтани, ном доштан намерасидам. Маҳз он ҷо пай бурдам, ки одамизодагон чаро дар талошанд, домони номи хешро бо зебӣ, некӣ, хайру саховат, фазилату наҷобат, гулдӯзӣ кунанд, ба ин зарф шиқу меҳр бирезанд, то дар иваз дил бигиранд.

Бо мурури замон номам, ки ниҳодаву ҳадяи падару модарам буд, водорам кард, то аснои зуҳури «Эй»,-садои хушқу берӯх бар рӯи соҳибонаш бихандам. Зеро, ҳар номро рисолату паёмест ва рисолати номи ман миёни

мардум нур афкандан, дар чашмҳо лонаи равшаниву зиё гузоштан аст...

Шигифтангез ин аст, ки ҳангоме ки бандаи хокӣ аз як макони буду бош ба ҷойи дигаре нақли макон мекунад ва иқомат мегузинад, бо тақозои ғаризаи зотӣ ё таъсири шароити зист зехнан саҳнаҳои зиставу дидаҳову шунидаашро дар зодбум ба ёд меорад. Ин бозгашти зехнӣ, ки ҳамроҳ бо ёдвораҳои ширину талх аст, ба одамӣ имкон медиҳад роҳи тайшудаи зиндагониаширо барандоз намояд, то битавонад барои идомати ҳастӣ садҳои мавҷудро бишносаду тасмим бигирад...

- «Хонаи шӯ арра дорад, арраи шашпарра дорад». Ҳамин матал, ки замоне миёни суҳбатҳои гарму тафсирҳои ғайбатгунаи занҳои ҳамсоя ба гӯшам расида буд, нохост шабеҳи меҳмони ноҳанда, бо дасти холи ворида хонаи зехнам мешуд ва маҷбурам менамуд, ки ба ӯ тавачҷуҳ кунам, дар перомунаш бияндешам, аз офарандааш ҷӯё шавам. Бидонам, ки чаро онро дар чунин банду басте халқ кардаанд.

Ҳеч моил набудам атрофи ин матал андеша кунам. Саъй менамудам фикрашро аз сар дур созам, вале ҳар ҳарфу калимааш мисли кана ба торҳои мағзам часпида буд. Як замон ба худ меомадам ва медидам, ки хаёли гусехталаҷом дар сарзаминҳои дурдасте миёни анбӯҳи мавҷуди ношинохт сайр дорад. Вале ин ҷӯяндагии ноҳудоғоҳ рӯзе ду параи он арраи шашпараро бароям ошно сохт. Яқин ҳосил кардам, танҳойӣ ва хомӯшӣ он пораҳои дугонаанд, ки зехну ҳуши маро бо дандонаҳои кунду қадимии худ мехарошанду пӯст медаранд...

Сахт аст миёни ҷамъе зиндагӣ кардану эҳсоси танҳой доштан, ҳамрозу ҳамдаме барои шунидани уқдаҳои дил надоштан. Ман асиру гирифтори чунин вазъияте будам. Дар хонаводаи бегона, ки набудам, хонаи холаам буд, вале байни аъзои ин хонавода ҳеҷ касе вучуди маро эҳсос намекард. Гӯё маро танҳо барои хидматгузории аҳли ин хонавода оварда буданд.

Шавҳарам, ки мебоист наздиктарин каси ман бошад, одатан шабҳо дер ба хона мерасид ва ҷӣ расидане. Аглаб масту махмур, беҳуд аз худ вориди хона мешуд ва бесару садо ба ҷойгаҳ дароз мекашид.

Субҳгоҳон ҳам, ки аз хоб мехест, бо ҳамон лаҳни омирони марсум садо мезад:

-Эй, оби сард биёр!

Обро дароз менамурам ва коре, ки ичрояш дар тавонам буд, дуздакӣ ба ӯ назар дӯхтан буд. Ҷавоне, ки тоза зиндагияш по мегирад, бо чашмҳои сурхи варамида, рӯҳи хаста, даруни пуроташ, дар муқобилам нишастааст.

Дар ниҳодаш ҷӣ мегузарад, чаро бо гузашти ҳар рӯз дар гирдоби шароб фурутар меравад, маълумам нест. Ҳаққи пурсидану решаковиро аз ман гирифтаанд. Хомӯшу бесадо, бо чашмҳои танҳову пурниёз нигоҳ кардан насиби ман аст...

Вале асорату побандии ман дар панҷаи танҳойиву ҷеҳраи бимафкани хомӯшӣ зиёд тӯл накашид. Дар он ҷаҳордевор мусоҳибоне пайдо намудам, ки шишаи танҳои маро шикастанд, хомӯшиамро садоҳез намуданд.

Як субҳи наврӯзӣ, хангоме сатл дар даст говдӯшӣ мерафтам, дарахтони гелоси хотаро сарсабзу ғарқи гулҳои сафед дидам. Пеш омадам ва аз шавқу шӯри нишотзое, ки дар қалбам ба ҷӯш омада буд, дасти меҳр ба руҳсори гулҳои сафедпироҳани дарахт гузоштам. Садо, ки аз миёни шохсори сарсабзу ғарқи гули дарахт бархост, боварнакарданӣ буд:

-Субҳ ба хайр, Мохрӯ!

Чанд лаҳза моту бухтзада ба шохагули хандони муқобилам хира шудам. Дар ҳоле, ки ғичоба гулӯямро гирифта буд, пурсидам:

-Муддатҳо ин ҷо ноамро нашнида будам. Кам монда, ки фаромӯшаш кунам. Ҷӣ гуна номи ман дар забони Шумо ҷорӣ шуд?

Аз дили сабзи дарахти гелос хандае сафедгуна ба лабонаш давиду посух гуфт:

- Мо дарахтон намудоре аз зоти Шумо инсонҳо ҳастем. Аз як табором, хокзодем. Синаи ин хок, ки решаи буни моро дар умқи хеш ниҳон карда, гарми зиндагист, дар гулӯи ин садҳо садо дар ҷӯшу хурӯш аст. Бояд садо бизанӣ, то посух бишнавӣ. Хомӯшӣ дар ин хок гуноҳ аст...

Посухи ин шохагули сафедрӯ зиндагии маро саропо дигаргун кард. Болидарӯҳ ба оғил рафтам. Ду гови дӯшо мунтазири ман буданд.

Таги пояшонро тоза кардам, рӯбидам ва ҳамзамон аз фарти шодӣ аз дидор бо он дарахти сабзрӯ ба онҳо нақл кардам. Ба назарам чунин менамуд, ки ин ҷонварони забонбаста маро мефаҳмиданд, даркам мекарданд.

Модагови сурхусафедранги дами дари оғил, ки сершир буд, ҳатто замоне ки пушташро мола мекардам, оҳиста сарашро ба сӯям чархонид ва меҳромез пушти дастамро лесид. *Дар он лаҳза нахустин бор пай бурдам, ки меҳрубон будан чи осон аст, эҳсосе, ки ҳама даркаш мекунанд, меҳмоне, ки дар манзилу макони зисти ҳама мавҷудот бо чеҳраи гарму чашими бози дил меназирандаш...*

Занҷираи саргузашти хонаводагӣ чун ба ин нуқта расид, Моҳрӯро ба сукути амиқи дарунсӯз водор сохт. Ҷаҳонгир медид, ки чигуна аз чашмҳои маҳзуну ғамгирифтааш ҷӯяҳои ашк берун меоянд. Ӯ ҳолу ҳавоеро, ки мусоҳибаш гирифтори он буд, хуб дарк менамуд. Медид, ки дар пахнаи вучуди ӯ ҷӣ тӯфоне бархоста...

Ҳастии одамӣ аз чунин саҳнаҳои бухронӣ зиёд дорад. Инсонии гирифтору асири чунин авзое, дар ҷонаш ногаҳон эҳсос мекунад, ки то чи андоза ниёзманди инсон аст. Муҳтоҷи ҳамдамест, ки ҳозир бошад, қиссаи дардолуди сарнавишташро бишнавад, бори сангини ғаму ранҷашро қисмат кунад. Аз сӯйи дигар ҳангоме ки ин ниёз пайдо

мегардад, гардиши сарнавишт онро орому ношинохта намегузорад. Дар имтидоди ин гардиши ҳамешагӣ ногузир инсоне барои шунидану бишнохтани он зуҳур мекунад. Ин иқтизои табиати одамӣ ва шарти ҳатмии идомати ҳастист. Ҳеҷ касе қодир нест, масири ин гардиши ҷовидониро тағйир диҳад ё замонаширо ба таъхир андозад. Дар ин доира ҳама чиз аз қабл ҳисобшуда аст. Ин дидори ногузир рӯзе, бе он, ки ҷонибҳо хабаре аз вуқӯи он дошта бошанд, дар макону сарзамини муайяне баргузор мегардад.

Инсоне, ки дар ин мусоҳибаи ногузир қарор аст тарафи розшунав бошад, аз оғоз ба гунае мафтуну маҷзуби мусоҳиби ғайриинтизор мегардад, ки масъулияту машғулиятҳои идорию аз ёд мебарад, мавзӯю фазои суҳбат комилан мунқалибу побандаш месозад. Ҳаргиз аз тӯлонӣ гаштани дидор изхори надомату пушаймонӣ намекунад. Баръакс, дар лаҳзоти поёнии дидор андешае аз гӯшаи қаноату ризоят аз ин, ки дар костани дарду ранҷи як касе ёрӣ расонда, дар мағзаш равшан мегардад...

Ҷаҳонгир низ дар ботин шоду масрур буд, ки бо шунидани достони пурпечу андӯхгине рӯзгори Моҳрӯ метавонад, аз боре, ки дар ғамбодаи ӯ анбошта шуда, чуръае кам кунад, ба ӯ умеду дилгармӣ бахшад. Медонист, ки ин дидор дар коргоҳи ӯ иттифоқ афтада ва дар он замон тибқи маъмул бояд корҳои дигареро ба анҷом расонад, беморонаширо муоина намояд, ба тобеин дастурҳои корӣ диҳад. Вале аз ба ҳам рехтани тартибу низоми мавҷуди коргоҳ нигарону парешон набуд. Дар он соат вазъу ҳолати равонии Моҳрӯро беҳтар аз як бемор намедид. Дар тасаввураш ӯ беш аз дигарон ба доруву даво, илоҷи дард, ниёзманд буд. Андешае ғарибу нерӯофарин мисли гирдоб фурӯ мекашидаш. Гумон мекард омадани Моҳрӯ ба бемористон тасодуф нест. Корёбӣ дар анбони рӯзгор баҳонаест, ки мӯҷиби ин дидор шудааст. То бад-ин васила парда аз рӯи ғамҳои пинҳоннишин баргирад ва ба умқи ин воқеият бирасад,

ки зиндагӣ поён наёфта, бо тааммулу андеша бояд ба хастӣ нигарист, ханӯз домани ин баҳор саршори гулҳои диданист...

Чаҳонгир зери лаб Худоро шокир буд, ки бо хосту хидояти ӯ ин дидори дардрез падида омад... *Одамӣ ҳамеша дар талош аст, то барои рафъу илоҷи дардҳои хеш доруву дармоне ба даст биёрад, гофил аз он ки Худованд ин нӯшдоруро дар ниҳоди инсонҳо ҷо намудааст, то дар лаҳзоти лозим онро нисори якдигар созанд.*

-Бар ман бибахшой, додар, дарди сар шудам,- гуфт Моҳрӯ. Шояд муносиб набуд ин қиссаи дарозро ҳикоят кунам. Аслан розу асрори хонаро аз марзҳои хонаводагӣ берун ниҳодан хубӣ надорад. Аммо чи илоҷ, ки ин зиндагии ман аст. Зиндагӣ, ки мисли захми носур сар боз намуда ва бояд барои таскину оромиш аз олудагӣҳо тоза шавад...

-Хоҳар! *Ҳар чӣ дар дил гуфтанӣ дорӣ, беибо, бепарво, бигӯ-гуфт Чаҳонгир. Аз нӯхуфти деворҳои дарду ранҷи сангиннишаста бар тану ҷон берун омадан, ба ҷодаи хуришед гом ниҳодан аст, як навъ равонтаконист. Агар мақсудат раҳойиву ворастигӣ аз андӯхвораҳои чигарсӯз аст, хомӯширо раҳо кун, хомӯшӣ худ нолаву шеваи зисти шикастарӯху шикастаҷон аст.* Бигӯ, аз ҳама чиз бигӯ! Ман саропо гӯшу хушам, Худованд замони зиёдеро дар ихтиёри мо гузоштааст...

Чаҳонгир инро гуфт ва ҳамзамон андешаи дигаре дасти зеҳнашро гирифт. Саҳнае, ки ғайриинтизор тамошогари он гашта буд, воқеан мубҳаму пурсишбарангез буд. Сахт аст ҳолате, ки бо қалбе ранҷуру рӯхе чабркашида рӯ ба рӯ мегардӣ, шоҳиди дардистоне мешавӣ, ки тухмаш ба дасти инсон дар синаи як инсон пошида шуда. Мушкил ин аст, ки дар таъйини мучримӣ асли нотавону бечорайӣ. Гузашта аз ин онҳое, ки дар рушду нумуи ин тухма сахим буданд, ҳаргиз фикр накарданд, ки ин амали эшон чи пайомаде хоҳад дошт.

-Худо гузаштагонатро биёмурзад, додари хуби ман,- ба сухан даромад, Моҳрӯ.-Илоҳӣ хонаат ободу пур-пури ханда бошад. Хокро бигирӣ, дар дастат зар бандад. Ба Худо, дидорат бори гаронеро, ки мисли як куҳсанг дар дӯши чонам нишаста буд, канор зад. Солҳо буд чунин фазову майдонеро барои раҳоиву озодии розҳои асиру ниёзҳои дар мурдоби ноумедиҳо фурӯнишаста надида будам. Вале сухбати имрӯзӣ бо Шумо дасту пойи маро боз кард. Борҳо кӯшида будам, ба касе аз ин ғамномаи гӯшагузида дар мағзи чон порае бихонам. Шигифт ин буд, ки ҳар дафъа нерӯе ношинохт ҳар садоеро дар гулӯям мешикаст, гунгу лол мешудам, забонам дар даҳони боз баста мешуд, хушку мунҷамид мегашт. Ҳатто тавони инро надоштам, то ба чехраи мусоҳибам мустақим бингарам. Дидагонам беихтиёр ба сӯйи замин кашида мешуданд. Ҳолу ҳавоям шабеҳи касе мегашт, ки афсунаш кардаву зехну оғаҳӣ аз ӯ гирифтаанд...

Аммо хилофи он сахнаҳои пешин имрӯз дил худ талқинам мекунад, ки ҳама даричаву равзанаҳояшонро боз кунам, доштаҳояшро рӯйи суфра бигзорам. Он пилтаи дудагирифтаи чароғи меҳру иштиёқашро ба мардум тозаву равшан созам, ба ин мурғи озурдаҷони паршикаста имкони нави парвоз диҳам...

Моҳрӯ аз нав сокит шуд. Ҷаҳонгир низ намехост сукути саррасидаро бишканад. Гумон дошт, ки мусоҳибаш қасд дорад бо фароҳам овардани оромиш ва як тамаркузи зехнӣ охириин пораи саргузашти ғамангези хешро ҳикоят кунад. Вай дар тахминаш иштибоҳ накарда буд. Ҳангоме, ки ба Моҳрӯ як пиёла чойи гарм дароз намуд, ӯ бо лаҳне тараҳхумангез ба бозгӯ намудани сахнаҳои дигари рӯзгори пурмочарояш оғоз кард...

-Бо ҳамон минвол берангу якнавохт рӯзгорам дар он хонадон сипарӣ мешуд. Ман ҳамон «Эй»-и гӯшбафармон будам. Марзи равуоям дар чаҳордевори ҳавлии шавҳар хатм мешуд. Гузашти рӯзҳо бо гирифториҳое, ки

доштам, эҳсос намешуд, вале аз шабони зулмониаш напурс. Кулбаеро дар қисмати шарқии ҳавлӣ барои ман чудо намуда буданд. Ҳар шаб танҳо барои хоб кардан ворида он хона мешудам. Нахустин рӯзе, ки по ба хонаи шавҳар гузоштам, тамоми ҷиҳози арӯсияро дар ин хона чида буданд. Оҳиста-оҳиста ҳама тақсим шуд ва ба ҷуз ҷевону ойинаи якрӯ ва чанд кӯрпаву болишт чизе намонд. Аввалҳо ба чизе аз ин хона тавачҷуҳ надоштам. Вале, баъдҳо шабҳое, ки таку танҳо будам, эҳсос мекардам, ки дару девори ин хона шабеҳи ман ранҷи танҳойӣ мекашанд. Мехоҳанд бо ман гуфтугӯ кунад. Зухури ин ҳисси ғариб дар оғоз бимзо буд, вучудамро мисли зилзила такон меод. Дилам гуп-гуп ба бозигарӣ мебаромад. Аз тарс чашмҳоямро мебастам ва сарамро зери кӯрпа пинҳон мекардам. Ба гиря меафтадам. Гиряи хомӯшу пардагӣ. *Ман он рӯзҳо нахустин бор дарк кардам, ки гиряи пинҳону дуздакӣ, ба хотири он ки дигарон онро набинанду сарзанишат накунад, то чӣ ҳад ҷонгусли раҷовар аст. Зери курпа миёни ашкҳои гарми равон дар параҳои руҳсор, ногоҳ бӯйи дастони модар, ки худ қурпаҳоямро дӯхта буд, ба машинам мерасид ва дар ниҳояти ашкрезӣ оромӣ таскине меёфтам.* Вале дарди танҳойи хона ба гумонам бо гузашти замон бузургтар мешуд. Ҳеҷ наметавонистам вучудастро аз зехнам пок кунам. Ҳамин ки ворида хона мешудам, деворҳои гилинаш ба назарам аз ҷаҳор тараф ба ман чашм медӯхтанд. Мехостанд чизе бигӯянд, вале чӣ, намедонистам. Бо мурури вақт ба онҳо одат кардам. Дигар ҳеҷ тарсу ваҳме аз нигоҳҳои пурниёзи онҳо надоштам. Ман дигар ба кунҷи танҳойи онҳо пай бурда будам...

Оҳ аз ин инсон, ки чи носипос аст. Носипосӣ замоне шуруъ мегардад, ки инсон ба ҷуз ҳастии хеш вучуди дигаронро эҳсос намекунад. Зехни тираву тораши фурсати дидани сарриштаи зиндагиашро аз ӯ салб мекунад.

Бандаи хокӣ аз он лаҳазоте, ки хешро шинохт, дар синаи ин конуни пурхатар ба хотири ҳифзи ҷону тани хеш аз гармову сармо, аз барфу борон, рағду барқ, ҳамлаи вуҳуш, дар андешаи сохтмони хонаву иқоматгоҳ афтод. Даст ба обу гил, хишту санг, дарахту чӯб бурд. Ба хосту муроди дили хеш сарпаноҳу зистангоҳе бино кард, гофил аз он ки миёни ин аҷзо пайванди азалист. Ҳамаро сарчаишмаву хостангоҳи ягона аст. Обу гилро бо ҳам хелиду омезиши доду хишт рехт. Девори ҳисоргуна барандохт. Санғоро тарошид, дарахтҳоро буриду пора намуд ва дар бинои хона истифода кард. Аммо ҳаргиз бо дидаи ситоишу тақрим ба сарчаишмаи аслӣ, ба Замин ин зоёи ҷовидон нанигарист. Кӯрзеҳнӣ имкониаш надод дарк кунад, ки масолеҳи сохтмони ҳисораиш зодаву парвардаи ҳамин хоканд...

Оқибат дар дили як шаби тобистонӣ, дар зери сояравшани мохи шукуфттарухсор деворҳо, деворҳои гилини оҳакхурда, деворҳои муштоқи садову суҳбати одамӣ, хомӯшии дамкардаву хафақунандаи муҳити хонаро шикастанд, ба шӯр омаданд ва даст ба домани шикояту гилоя заданд...

Ба ҷуз ранги сафед болои деворҳо чизе набуд. Танҳо дар деворе, ки дар рӯ ба рӯи бистари хобам қарор дошт, сӯзании ҳазорнақшро, ки ҳадяи дастони хунаррези модарам буд, овехта будам. Ағлаб шабҳо, ҳангоме ки фориг аз гирифториҳои рӯзгор рӯи бистар дароз мекашидам, манзараҳои рангини он дидагонаро фуру мекашид. Ин ҷаззобияту кашандагӣ гоҳе ба ҳадде мерасид, ки пилкҳоямро ба ҳам мебаст ва ба хоби амиқ фуру мерафтам.

Он шаб низ ғарку шефтаи тамошо будам, ки ногаҳон аз пушти девори сӯзанипӯш садое шабеҳи овози пирмарди солдидаву ранҷур баланд шуд:

-Замони зиёдест, ки бо мойӣ. Дар сояи ҳузури мо ба сар мебарӣ, вале ачиб аст, ки бо мову бо худ бегонаӣ. Ҳеч дар ёдам нест, ки боре сӯи мо, ҳамдаму ҳамҷавори

шабонгоҳиат назар андӯзӣ. Орому бесадо, сарафканда воридаи ҷамъи мо мегардӣ, шабатро рӯз мекуни ва бо ҳамон минвол, бе он ки нуқ бикашӣ, аз ҳалқаи мо чудо мешавӣ.

Солҳо мунтазиру гӯш ба кимор мондем, шотине рӯзе фаро бирасад ва ба зиндагӣ, ки дар ниҳоди хокандуди мо ҷорист, пай барӣ ва ба он ҳаққи зист қоил шавӣ, ба дунёи пуррангу саропо такопӯӣ даруни мо бингарӣ... Дареғ, ки дар анбони сарнавишт барои мо ҷуз интизорию назорагарӣ насибе дигаре набуд... Ту худро таслими яъсу ноумедӣ, дилшикастагӣ намудай. Фармони зехну андешаатро ба дасти ин чокарони аҳриманӣ супурдай ва гумон дорӣ тамоми ҳастият дар подомани онҳо хулоса мегардад.

Гаронбаҳотарин дорои шумо инсонҳо андеша аст, ки бояд сарриштааи дар ихтиёри худатон бошад. Вучуди ҳамин гавҳар аст, ки инсонро инсон месозад, ўро аз дигар мавҷудот бартару болотар мегузорад, гӯшаҳои торики ҳастияшро равшанӣ мебахшад, шеваи зистану зиндагӣ офаридашро меомӯзад. Агар ин андеша набуд, инсон як махлуқи бедаступо мешуд, дар синаи дунё ҳеҷ такомулу пешрафт сурат намегирифт. Андешаи инсон муҳаррикест, ки рағу пайванди заминро замонаро ба ҷунбиши меоварад. Нерӯи сӯхтаи беинтиҳову тамошношуданист, зеро сарчашмаи он дар осмонҳост. Ин гавҳари ноёфтани бар дӯши нозуку булуруни хеш бори шиқро мекашад ва одамӣ ҳарчи месозаду бино мекунад, заррае аз он бор дар пайкари сохтаву офаридааш мегузорад, то тору пуди идомати вучуд гусаста нагардад. Ҳатто вучуди муҳаққари мо, ки дар гирди ту қомат афрохтаву гӯш ба фармон истодаем, зодаи андешаи инсон аст. Ҳамин сурату пайванду аҷзои мо агар амиқ бингарӣ, аз нақшу асари инсон мазохури зиёде дорад.

Бо ин ҷӯшишу шӯре, ки дар лояҳои қалби гиландуди мост, дигар наметавонем беҳиссу каноранишини назорагар бошем. Туро танҳо намегузорем, духтари чон.

Даст ба синаи мо бигзору бибин, ки чи тӯфоне дар талотум аст... Пардаи дилмурдагиву афсурдагӣ аз рух бардор, то гули умед пеши чашмат бишкуфаду лабханд занад. Сарриштаи ҳушу зехнатро ба даст бигир... бигир.... бигир....

Субҳ, ки бедор шудам, гӯё одами дигар будам. Гуфтаҳои деворро ҳарф ба ҳарфу сатр ба сатр дар пардаи зехнам бозхонӣ мекардам. Вучудам саршор аз шодиву нишот, меҳру мурувват гашта буд. Хурду бузург, ҳама ашё бароям азизу дустдоштанӣ буд. Ҳар рӯз ҳавлиро бо хорчорӯб, ки дастаи дарозе дошт, рӯбучин мекардам. Вале он рӯз бори якум ба қадду басти чорӯб хира шудам. Бар асари пасу пеш кашидану сойиш хурдан шоҳаҳояш фарсудаву шикаста буданд. Дилам ба ҳолаш сӯхт. Аз камари баста ба симаш гирифтам ва гунаҳкорона пешонияшро ба синаи замини ҳавлӣ наздик бурдам ва ором-ором ба рӯфтани шӯруъ кардам. Бим доштам, ки нӯги шоҳаҳояш мабодо бишканидану озор ёбанд ё бо тегаҳо синаи бараҳнаи ҳавлиро бихарошанду хуншор созанд.

Ҳангоми бархурду молиш хурдани сарпанҷаи чорӯб, ки шоҳаҳои дарозу кӯтоҳ дошт, медидам, ки чи гуна аз пушти онҳо хатҳои борику зарифи мувозӣ, мисли замин, ки баъд аз побелу мола намудан ҷӯякаи мекашанд, пайдо мешавад.

Хатҳое, ки ҳамдӯшу ҳамрадифи якдигаранд, вале ҳаргиз ба хонаи якдигар сар намезананд, бо ҳам дидор намекунанд, ҳадафи онҳо дар як масир рости мустақим роҳ рафтани аст. Вале ин нақшҳои мувозии зебо баркашидаҳои лабони хунҷакони чорӯб чи бераҳмона зерӣ қадами як инсон помол мегарданд, ё бо вазиши шамолаке дайдуву сарсарӣ ин чеҳраи хиякашида бо гарду хок нӯшидаву нақши замин мегардад. Гӯё дар ин сарзаминҳо поксозу рӯфтгоре бо номи чорӯб набудаду меҳмон ҳам нашудааст.

Дидани ин саҳнаҳои ногузир аз нав вазъи равонии маро дигаргун месохт. Дар як они воҳид аз он шӯру шаафи нерӯзо чизе боқӣ наместонд. Дилмондаву озурдахотир мегаштам. Сукуте куҳсон бар дӯшам менишаст ва тамоми вучудамро дар ихтиёр мегирифт. Ҳазорон фикру хаёли ранҷовар дар сарам ҷойгузин менамуд, ба марзҳое мекашондам, ки ҳатто тасаввураш такондиҳанда буд.

Вале бо хости Худои бузург дар сангинтарин лаҳзаҳо, дар ҳоле ки аз ҳама чиз дасту дил мешустаму худро мағлубу ноумед мидедам, нерӯе имдодгару руҳнавоз аз ботинам бармехост, сари ҷо менишондам, маҷбурам месохт гиребони сукутро пора кунам, зиндагиро садо бизанам ва радди пояшро гум накунам...

-Аз ту чӣ пинҳон кунам, додар?- пас аз таваққуфи кӯтоҳ, гуфт Мохрӯ. *-Дар он сарзамин хуб ё бад зиндагии ман сипарӣ мешуд ва бо гузашти ҳар сола ба китоби сарнавиштам сафҳаи дигаре изофа мегардид.*

Ҳеч касе аз доштани чунин китобе дар домани ҳастӣ бенасиб нест. Вале, қонуни ногузир ин аст, ки ҳар инсоне худ нависандаи китоби хеш аст. Одамӣ ҳар рӯз огоҳу нохудоғоҳ дар саҳфаи ин китоби азали аз орзуву омор, рафтору кирдор, аз бархурду муоширати хеш ҷумлае чанд менависад, лаҳзаҳои зисташиро тарсим мекунад ва дар поёни ҳар саҳфае эҳсос мекунад, ки домани ин дашт то чи ҳадде шигифту беинтиҳост...

Тамошои ин паҳндашти фиребо рӯзе ҳар нависандаеро ба ин натиҷа мерасонад, ки бояд ба зебонӣҳои ин дашт афзуд, нишоне гузошт, то раҳравони пасоянд бидонанд, ки зиндагӣ худро сохтану оростан аст. Аз пушти ин ҷаҳон ҷаҳони дигарест. Дар ин ойнаи фарохнайкара ҳама нақшу аксе доранд. Бояд бо тааммулу таҳаммул зангор аз руҳи он бардорӣ, сурату ҷамоли гузаштагон бубинӣ, то рӯзе дигарон аз туву ҷаҳони ту ҷӯё шаванд...

Чӣ бигӯям, ки ҳар гоҳ ин мавзӯё дар зеҳнам зухур мекард, хоҳише бузург, фарзанд доштан дар дилам ба

чунбиш меомад. Оҳ, агар бидонӣ то чи андоза ин масдари нохушоянди надоштан рӯҳу чонамро мехарошиду қалбамро реш-реш менамуд...

Дар хонаводае, ки ман ба сар мебурдам, ҳеҷ касе ба ин гӯшаи зиндагии ман тавачҷуҳ надошт. Барои шавҳари ҳамешамастам гӯё вучуд надоштам. Аммо то ба имрӯз ҳеҷ сар дарнамеорам, ки чаро хусуру хушдоманам ҳаргиз дар ин бора дандон сафед намекарданд. Худи ман, ки аслан ҳаққи сар баланд кардану гуфтан надоштам. Ин дард пинҳон-пинҳон бузург мешуд, то ин ки зимистони он соли раҳойӣ аз он сарзамини ғариб фаро расид.

Зимистони сахте буд. Барфи зиёде борида, ҳама чо яхбандон буд. Корҳои хонаро сарришта кардан рӯзҳо осон, вале шабҳо азоби алим доштам. Дар шабони торик, ки барқ ҳам надоштем, маҷбур будам чанд маротиб бо аловдаста ба оғил равам ва аз говҳо, ки дами зо буданд, хабар бигирам.

Чиллаи хурдак буд ва дар аъмоқи як шаби ниҳоят сарди барфрез, ки нафас дар димоғи кас ях мезад, барои хабаргирии говҳо ба оғил рафтам.

Худоё! Гов гӯсола зойида буд. Аммо чи зойдане. Аслан ҳайвонот баъди зойимон тибқи ғаризаи зотӣ насли худро мелесанд, пардаи болои тани онро медаранд. Гӯсолаи худро барои бархостану макидан омода мекунанд. Вале, модагови бадбахт бо сабаби печиши ресмоне, ки ба шоххояш баста буданд, натавониста буд, ки амалро анҷом диҳад. Ростӣ дар ҳоле, ки даступохурда шуда будам, тарсону ҳаросон аловдастаро канор гузошта, гӯсоларо бардоштам ва пеши модагов бурдам. Шохҳои бастаашро аз ресмон раҳо намудам. Вале эҳсос кардам, ки сармои қаҳратун кори худро кардааст. Гӯсоларо сармо бурдаву ях задааст. *Саҳнаи аҷибро шохид шудам, ки то зиндаам фаромӯш намекунам. Дидам, ҳайвон, ки ҳайвон аст, ҳарисона бо чи шиқу меҳре чашму гӯшу тани гӯсолаи навзоро мелесаду мебӯяд. Назораи ин ҳолат боз ҳамон*

*хоҳиши наҷиби фарзанд доштанро дар вучудам зинда кард.
Аз дилам гузашт, ки агар ман фарзанд медоштам, дар
огӯш сахт мефишурдамаш, мебӯсидамаш, мебӯйидамаш...*

Замон мегузашт, модагов бо тамоми нерӯ саъй менамуд ба гӯсолаи сармозадаи карахту кабудаш асари зиндагиро эҳё кунад. Бо паёпай лес задан, мехост чашмҳояшро боз кунад. Ман аловдастаеро, ки дар даст доштам наздикаш мебурдам то ба ӯ равшанию гармӣ бахшам. Сармои шадид оҳиста-оҳиста пойҳоямро карахту беҳис менамуд. Дастҳоям ба сӯзиш медаромаданд, вале дар қиёс бо вазъе, ки ин ҳайвони забонбаста дошта, чизе набуд. Дар тӯли зиндагии хеш нахустин бор шохиди сахнаи дардангезе мешудам. Бо чашмони худ дидам, ки чи гуна аз ду қиғаи чашмони модагов ашк фуру чакид. Мисли ин буд, ки модагов паёмади ногузирро эҳсос намуда буд. Вакте оташи аловдаста хомӯш шудан гирифт, ман гӯсоларо бағал карда ба хона бурдам, назди бухорӣ гузоштам. Умед доштам, бухорӣ ба бадани яхзадаи гӯсола гармӣ медавонад ва ҳарорати маъмулии зиндагиашро барқарор месозад. Ҳамзамон баданашро бо латта пок намуда, пойҳояшро молиш меодам. Вале кор аз кор гузашта буд. Гӯсола мурда буд.

Дар имтидоди ин солҳо ҳамеша дар фазои тарсолуду даҳшатангез зиндагӣ мекардам. Аммо бар асари сармозадагӣ мурдани гӯсола дар ҳаёти хонаводагии ман рухдоди фавқулодае буд, ки дар зехну равонам ваҳму харос меафканд. Андешаи мубҳами ин ки фардо чӣ хоҳад шуд, қалбамро такон меод. Дастонам меларзид. Равшан буд, ки тибқи маъмул дар ин рухдод маро гунаҳкори асли мешумурданд. Вале тасавури аксуламали хусуру хушдоман нафасро дар сина банд менамуд. Гӯши ман ба шунидани носазову алфози қабех одат карда буд. Ҳатто аз таҷрибаи андӯхта дар тули солҳо медонистам, ки мочаро бо чи калимоту ибороти зишту нохушоянд оғоз мегардад.

Ҳоло ки аз он рӯзгор замони зиёде гузаштааст, ба ёд овардани саҳнаҳои зистаам андӯҳгинам месозад, вале аз сӯи дигар хандаам мегирад. Хандае берӯҳ, беҳис, печида ба афсусу дарег, дар лабонам менишинад.

Таачҷуб аст, вақте бидуни хурдтарин гуноҳу хато борони ҳақорату сифоте, ки ҳеч пайванде бо ту надоранд бар сарат фуру меборад.

Галу, хунукрӯ, хаппаки таги тапак, ғундал, моростуник, качалагардан, намуна аз сифоте буданд, ки бар пешонии ман мечаспониданд.

Ин ки онҳо аз ба забон бурдани ин алфози таҳқиромез чи лаззате мебурданд, барои ман он рӯзҳо мисли як сарзамини ногушуда буд. Шунидани ин калимаҳо, ки чанд сония беш тӯл намекашид, ҳаққи рӯзонаи ман буд. Бо расидани ин насиба қору бори хона шурӯъ мешуд. Андармони гирифториҳои хона мегаштам, вале дар мағзам калимаи шунیداам бо ман бозӣ мекард. Саъй менамудам фаромӯшаш кунам, имконам намедод. Аз ин дару он дар чехраашро нишон медод. Овози ноҳуши соҳибаш дар гӯшам занг мезад, ҷонсаракам менамуд, вале оқибат пушти деворҳои зеҳнам гум мешуд. *Дар ин ғирудор тадриҷан дарк мекардам, ки дар панҷаи пардагии қор чи нерӯи шигифту бепоён нухуфта аст. Қор қардан, машғул будан аст, ки одамиро муназзам месозад, оромишу хотирҷамъӣ фароҳам меоварад, ба домани аъмоли нек ҳидоят мекунад, афкори баду руҳозоро зойилу пароканда месозад. Дар вуҷуди инсон ҳазору як ниёзу хоҳиши неку бад нухуфтаву ғиребондари якдигаранд. Мунтазири ғурсати муносибанд, то чехра боз кунанд, вориди майдон гарданд. Бекорӣ барои олудагӣю зийтиҳои даруни инсон замони мувофиқ аст. Танҳо қор қардан аст, ки ин лашқари сиёҳтинати ғурсатҷӯро мағлубу аз майдон берун менамояд. Инсонро аз шарри он поку зиндагиашро ороставу тироста мегардонад. Агар ин қор набуд, одамӣ даст ба таҳрибқорӣ, теша бар решаву бунӣ ҳамнавъони хеш мезад. Мавҷудоти ҳамдӯшу ҳамҷавораширо бечора*

мекард, хушкӯ тарро месӯзонид....

Шомгоҳон, замоне, ки ахтарони зарполойи Худо дидаҳо фуру баставу ба хоб мерафтанд ва деҳа дар домани торикиву зулмат рух пинҳон менамуд, фориг аз машгулаҳои рӯзона рӯйи бистар меафтадам.

Лаҳзае пас он калимаҳои гумшудаву пинҳоннишаста дар горҳои зеҳн аз нав зуҳур мекарданд. Маҷбурам месохтанд, то канори онҳо бинишинам, аз решаи табор, хувияту моҳияташон чӯё шавам. Ибтидо ин амали дилгиркунандаву тоқатфарсое буд, вале андак-андак такрори чунин вазъе дар ниҳоди ман ишкӯ алоқаи хосеро дар шинохти ҷаҳони калимаҳо эҷод намуд. Пештар ҳаргиз ба решаи маънии вожагони забон дақиқ нашуда будам. *Зеҳнам ба идроки ин нукта нарасида буд, ки вожагон ҳам мисли инсонҳо шиносномаву таърихи зуҳур, фазои хоси буду бош доранд. Тору пуди вучуди онҳо бо мазохури зиндагии инсон бо ҳазор ришта пайванд меҳӯрад.*

Одамизод дар хилоли рӯзгор ҳамвора талош намудааст то барои баёну тавсифи эҳсоси авотифи худ, тарсими ҷилваҳои ҳазорранги зиндагӣ нахуст ҳарфҳои канори ҳам ҷойгузин созад, калимаҳои хуштарош биефарад. Сипас бо садои хеш дар қолбади онҳо ҷон дамад, то битавонад аз онҳо қор бигирад.

Тамошои ин занҷираи эҷоду офариниши вожагон аъҷобангез аст, зеро ҳамдӯшию таҷаммуи ҳарфҳо қори соддае нест. Зеҳни қовишгару мушоҳидакор, ҳосили дидаҳову шунидаҳо, таҷрубаву андӯхтаҳо, рӯзе инсонро ба марзи эҷоду офариниши мерасонанд, калима дар мағзаи шакл мегирад. Замони зиёде сипарӣ мегардад, то як калима зода шавад. Бори маъноие, ки як калима ба дӯш дорад, воқеан шигифтангез аст. Ҳамин вожаи «галу», ки бо зикраш маро садо мезаданд, ҳосили пайванди ҷаҳор ҳарф аст, вале ҳангоме дар шинохти ҷаҳони он тааммул мекуни, муште аз хислату хусусиёти печ дар печи дунёи инсон пеши назарат чеҳра боз мекунад. Зеҳни зояндаи

инсон барои намоиши нодиртарин гӯшаҳои зиндагиаш, рафтору кирдораш, калима офарида, то ҳеч яке аз аъзову аъзо, эҳсосу ниёз пинҳону сарбаста намонад.

Одаи қабл аз он, ки барои шарҳу баёни барсохтаҳои хеш фарҳангномаҳо эҷод кунанд, онҳоро дар фарҳанги андешааш тафсир мекунад. Ҳамин «галу», ки гуфтам аз дидгоҳи эҷодгаронаш касест, ки ақлу хирадаш расо ва рафтору кирдораш маъмулӣ нест, мафтуну маҷзуби дунёи содаи худ аст, боандешаву беандеша, бачову бечо ҳарф мезанад, ҳаду марзе намешиносад, вале поксирешту софдил аст...

Шакке нест, ки вожагони носазогуна низ дар зиндагии мо инсонҳо ҳаққи зист доранд. Масири зиндагии пуртазоди башариро бе вучуди онҳо пай намудан кори осоне нест. Ин вожагон ағлаб нақши як нерӯи боздорандаи аъмоли даҳшатзову хатардорро мебозанд. Дар гирудори зиндагӣ аснои мочароҳои ногузир гоҳе қаҳру қазаби бандаи хокӣ ба ҳаде ба шӯр меояд, ки фуру нишонданааш муҳол мегардад. Бояд зарфи саршори ин ҳисси ҳайвонӣ вожун гардад, рехта шавад. Дар чунин вазъе тарафҳои даргир барои ҳалли мушкил аз ин вожагони талхи таскинбахш кор мегиранд. Агар ҳузури ин вожагон набуд, шояд одаи ба абзори васоили дигаре даст мебуд ва муртакиби чи қиноятҳои мудҳише мегардид.

Аз сӯи дигар ҳамин инсонҳо ҳастанд, ки чи номунсифона бо дасти ин калимаҳо меҳоханд дигаронро таҳқир кунанд, ба масҳара бикашонд ва мартабаву ҷойгоҳи баланди хешро ба намоиш бигузоранд...

-Додари қон, чӣ бигӯям, дар домани солҳои хонадорӣ аз он ҳарфу калимаҳо он қадар шунидаву анбон кардаам, ки ба ҳафт пуштам кифоят мекунад. Ҳарчанд бахши зиёди онҳо барои хонаи гӯшу хушам меҳмони ноҳанда буданд, вале ношно омаданду ошно рафтанд.

Шунидани ҳар яке маро ба тааммулу тааммуқ дар шинохти амиқи онҳо бармеангехт.

Дарёфти рози сохтмону шеваи офаришини он носазогӯяҳо ҳисси кунҷқобии маро бештар менамуд. Дилам мехост ба асрори ин созандагӣ пай барам. Пеши худ ҳар кадомро шарҳу маънӣ мекардам. Дунёи дарунашонро мегушудам. Вале ҳеҷ наметавонистам ба сарриштаи ин амр пай барам. Касе, ки аз иттиҳоди ҳарфҳо вожаи дил сохт ва онро ҳамчун расонандаи маънии пайванду идораи тамоми аъзо, қонуни меҳру моҳ шинохт, чӣ гуна дилаш шуд, қанори ин гулвожа калимаи сияхро бигзораду сияҳдилро бино намояд. Зехни ман ёрои пазируфтани ин воқеияти ногузирро надошт. Дар гумони ман дили инсон сарчаишаи тамоми назофату покию зулолиҳост.

Аз хокаи ба ҷуз меҳру дӯстдорӣ дарахти дигаре намерӯяд. Осмони он сафедарезу шоху барги ин покдарахт нурхез аст...

Ҳаргиз иттифоқ наафтада буд, ки аз шунидани нозасогӯяҳо боре ҳам қаҳролуду хашмгин бишавам. Пештар, ки гуфтам, буйидани атри ин гӯшаи зехни одаи маро бештар ҷазб мекард. Ба дидани шигифтиҳои нуҳуфта дар ботини инсон роғибтар мегаштам. Ачиб аст, ки ҳар гоҳ ба марзе даст меёфтам ва масирро паймудаву гӯё хешро дар подомани мақсуд эҳсос менамудам, қаламрави дигаре аз пушти он сар баланд мекард, қаламраве, ки дар гиребонаш садҳо дунёи номакшуфу розолуд, саршори манзараҳои диданию донистанӣ пинҳон буд. Рағбати тамошои ин қаламрав дар ниҳоди ман тухми эътимоду боварро мепарваронид, дар шинохту сипарданаи хидоятам мекард. Ҳарчанд дар беканорагии ин ҷодаи пурнишебу фароз тардиде набуд, танҳо андешаи гом ниҳодан дар синаи он маро шоду масрур мекард...

Вале, оқибат бори яке аз он вожагони таҳқиромез ба дӯшам сангинӣ намуд, қоматамро ҳам кард. Дар имтидоди солҳо хешро барои зарбаҳои ногаҳонии рӯзгор омода мекардам. Аз гарду хоки мочарову

сахнаҳои зистаи зиндагӣ сипар месохтам, вале дарего, ки тағофул кардам. Зарба ба андозае камаршикану гайриинтизорӣ буд, ки фурсати фикр карданро аз ман рабуда буд... Натавонистам хурдтарин муқовимате нишон диҳам...

Ҳамон шаби қаҳратуни зимистонӣ болои сари гӯсолаи мурда музтарибу саргарон интизори дамидани субҳу бархостани хушдоманам будам. Чашмҳоям гарми хоб буданд, саъй менамудам бедор бимонам, то пеш аз он ки аз воқеа хабардор шаванд, аз забони худам чузъиёти мочароро бишнаванд. Аслан шабҳои зимистон хеле дарозу тӯлонианд, вале он шаб гӯё поёне надошт. Болои сӯхта намақоб, қабл аз кафидани чашми рӯз ганабам бурда буд. Нобаҳангом аз фарёди ваҳшатноки хушдоманам бо тарсу харос бедор шудам. Аз ғазаб тамоми вучудаш дир-дир меларзид. Доман-доман ҳақорату носазоро бар сари ман мерехт. Ман тамошогари сахнаи ошно будам, танҳо бо лаҳну ҳавои тундтару шадидтар, вале дар миёни гуфтораш тире захролуду руҳшикан аз туфанги забонаш барҷаст:

-Безурёти бепадар! Чи кор буд, ки бо гӯсола кардӣ. Қадами шумат дар гӯр. Хез, ҳозир хез аз хонаи ман гум шав!

Бо ҳамон сару садо рафт сари болини писари гандамасташ. Ин тараф он тараф тулгондаш, ба сахтӣ бедораш намуда фармон дод, то маро талоқ диҳад. Ё ҳам бо чашмҳои варамидаи нимпӯш, бе он ки ба мочаро пай бурда бошад, бо садои хиррию гирифта гуфт:

-Талоқаш кардам!

Бо зикри ин ду калима гӯё охирин бор вазифаи хонадориашро иҷро намуд ва боз худро ба раҳти хобаш ҳаво дод.

Гуфтам-ку, зимистон буд, замоне, ки сагро аз хона берун намекунанд. Вале маро бадтар аз як саг дар дили як субҳи барфолуд аз хонаам бадар карданд.

Бидуни ҳеҷ дудилагӣ, бо либосҳои тунук, аз хона

берун шудам.

Аз миёни чодаи барфпӯш, бо дили сарду ашкҳои яхзада роҳии хона шудам. Ҳеч чонзоде аз роҳ убур накарда буд. Раҳгушо ман будам. Паймудани роҳи норӯбида таги калӯш душвору азиятовар буд. Дар бахшҳое аз роҳ бод барфро анбоштаву душворгузар намуда буд. Пойҳоям ба барф фурӯ мерафт, яхи болои чода зери қадамҳоям ғарч-ғарч ба садо дармеомад, сарди мисли сӯзан ба пойҳоям фурӯ мехалид. Вале ман бе ҳеч дилбастагӣ ба сарзамине, ки пушти сарам қарор дошт, ба пеш гом бармедоштам.

Аз чор тараф ак-аки сагон баланд буд. *Ин посбонони ҳамеша бедору ҳушёрӣ деҳистон ғарқ дар дунёи сагонаи хеш маро бо садои хеш ғусел мекарданд. Гумон мекардам дар ак-аке, ки аз гулӯи онҳо берун мечаст, як навъ ҳамдардиву дилсӯзӣ, раҳму шафқат нисбат ба ман, ба зани баргаштабахти талоқғирифта дар сари субҳ, нуҳуфта буд. Атру бӯи ин эҳсосоти сагона дар фазо мепароканиду ях мезад. Ҳеч касе дар ҳисори он деҳистон, ки сардистон ҳам буд, ба ҷуз мани ғариб даркашон намекард. Он вафопешагони остоннишин аз кучо медонистанд, ки аз вучуди ин мардуми бедард дерест начобату меҳрубонӣ раҳт бастааст. Синаи тухии эшон сардтар аз зимистон аст...*

Аз ин мочаро ҳеч баҳонае ёдам намонда буд, ба ҷуз ҳамон вожаи безурёт, ки жолаосо дар пардаи гӯшам мерехту мерехт. Оқибат бо ранҷу азоби зиёд ба хона расидам, пушти ҳамон дарвозаи қадимии ошно истодам. Саропо яхзада будам. Баробари ин ки дарвозаро боз мекардам, модарам бозаш намуд. Бағалам намуду ба гиря уфтода гуфт:

- Дилам гувоҳӣ меод, ки меёӣ. Қарибиҳои рӯз хов дидам. Бачам, дига ҳичи нагӯ. Фақат агар бутунӣ, маву отата бубахш...

То зиндаам, ҳаргиз оғӯшу гиряҳои зор-зори он рӯзи модарамро фаромӯш намекунам.

Тӯли умрам ҳаргиз ўро чунин забуну дилшикаста, пушаймону ғамгирифта надида будам. Бечора гумон мекард, ки ўро дар гирифтории хонаводагиям гунаҳкору мучрим мехонам. Мисли як кӯдак нигоҳе маъсум сӯям медӯхт ва маъзарату бахшиш талаб менамуд, коре, ки ҳеч қобили пазириш набуд. Дар зехнам намегунҷид. Кӣ гуфта, ки модар аз фарзанди хеш узрхоҳӣ кунад?!

Дар хонаводае, ки ман бузург шуда будам, дар пешони низоми ахлоқияш эҳтироми падару модар бо зароб ҳаққокӣ шуда буд, вале эҳсос менамудам, ки худро дар ин издивоҷи бадфарҷом гунаҳкор медонад, ҳарчанд ӯ гуноҳе надошт. Ин саҳифае аз сарнавишти ман буд, ки бояд бозхонӣ мешуд. Эҳсоси гуноҳу иштибоҳ ҳамеша саҳту фишоровар аст, хосса замоне ки дар ислоҳу ҷуброн ба ҷуз надомату пушаймонӣ чорае надорӣ...

Он мочарои зимистонӣ ба марҳалае аз зиндагии душвору пургиреҳи ман поён бахшид. Марҳалае, ки ҳар рӯзаш озмойишу санҷиш буд. Паҳндаште барои давандагию роҳёбӣ, сабзишу камол буд. *Пас аз пушти сар ниҳодани замони зиёд ба ин натиҷа мерасам, ки дар домани хонадорӣ мо ҳама чиз фароҳам буд, ба ҷуз ишқи сӯзандаву созонда, ишқе, ки сар-сарӣ нест, ҳамнишини забону даҳон, лабу дандон нест, балки дар хонаи дил мақому макон дорад...*

***

Дар панҷаи хокрези гирдбод, миёни фавҷи пуртахарруки ҳасу хошок, Моҳрӯ, рӯфтгори бемористон таку танҳо раҳсипори манзилаш буд. Роҳе, ки ҳар рӯз аз бағали он меомаду бозмегашт ва боре ҳам иттифок наҷфтода буд, мутаваҷҷеҳи дурии масофати он гардад. Аслан фосилаи бемористону манзили ӯ зиёд набуд. Бинои дуошёнаи қадимӣ, бо завқу саликаи бинокорони пешин сохташуда, ҳамҷавори бемористон ва шояд ҳамсиннусоли он буд. Вале деворе, ки гирдогирди бемористон кашида буданд, тамоми биноҳо ва хонаҳои маскунии атрофашро аз он ҷудо мекард. Ба ҷуз як

дарвозаи даромаду баромад дигар ҳеч гузаргоҳе надошт. Моҳрӯ барои расидан ба кулбаи хеш нахуст то шоҳроҳи ягонаи миёни шаҳр роҳ мепаймуд, аз тангкӯчаҳо давродавр то манзил мерасид.

Вале имрӯз асиру побанди бозихои гирдбоди девхӯ эҳсоси пушаймонӣ намуд. Пушаймон аз он ки пушти бемористон иқомат гузид. Агар кулбааш ҷойи дигаре буд, шояд дар чунин авзои ғайриодӣ пештар ба манзил мерасид.

Аз умқи ҷонаш аз Худо меҳост мисли парандагон ҷуғро ба дошта бошад, то парвозӣ хешро ба пеши Насринаш бирасонад.

Хеле тунд қадам бармедошт, аммо ба гумонаш вақт ба оҳистагӣ мегузашт ва дар иҷрои амре ниҳоят муҳимму тақдирсоз таъхир мекард, вале худи амр мубҳаму зери соя буд, чехра боз намекард. Дар миёни афкори муталотиму парешонаш сарриштаи он амри изтиробсозро ҷустуҷӯ менамуд, вале дарёфти пайи пойи он муяссараш намешуд. Бориши ногаҳонии борон ҷараёни андешаҳои хурду бузургаширо қатъ намуд, ба худ овардаш. Резиши борон қалби музтарибаширо ба андозае оромиш бахшид. Хаёл мекард ҳамин борон кодир аст, чунин гирдбодеро маҳву вожгун кунад, гардани ғуруру виқорашро бишканад, гарду хокашро аз чехраи мавҷудоти муҳит бишӯяд ва оқибат нақши касифашро аз рӯи замин пок созад.

Моҳрӯро на ҷатр буд, на либоси муносибе, ки бо он бишавад зери борони пойизии гирдбодафкан гардиш кард. Борон бо гузашти ҳар дақиқае шиддат пайдо менамуд, суръат мегирифт, гирдбод самташро тағйир медод, вале ўро парвое набуд. Ёд надошт, ки боре ҳам зери ҷатр аз борону барф худро паноҳ карда бошад.

Ва ҳамин мусиқии ғамини пойизборон буд, ки ба оҳистагӣ пойи зехнашро гирифт ва ба домани баҳору боронҳои баҳорӣ кашонид...

Оҳ, агар дарк кунед, ки борони баҳору зери борон

рафтано то чӣ ҳад дӯст медошт. Баҳор ҳамеша барояш сарзаминест саршори хотираву ёдҳои ширину дарегзо. Ёдаш ҳаст, духтарбачае беш набуд ва замоне ки аз синаи осмони Худо ширборон мерехт, ӯ худро зери борон мегирифт ва гӯё бо борон обтанӣ менамуд. Борон оҳиста-оҳиста аз пирӯҳанаш мегузашт ва онро ба баданаш мечаспонид. Аз ин расиши намин эҳсоси ҳаловатбахшу гуворо дар вучудаш сар мекашид.

Ӯ гӯё дар хонаи зулолдевору симини борон меҳмон буд. Дар он лаҳзаҳо орзу мекард меҳмонӣ поён надошта бошад. Зеро медонист, ки ба зудӣ модараш аз хона берун меояд ва маҷбураш месозад, ки аз зери борон бадар ояд. Бечора модар. Бим дошт, ки бо либосҳои боронхурда, бар асари рутубат бемор мешавад, аз ин рӯ таги долони хона ба сутуни қандакоришуда така намуда бо тамоми вучуд исрор мекард:

- Мохрӯҷон, духтарам, ай тай борун хуна биё, касал мешай. Эй Худо, тоба кадам. И духтара чӣ шидай? Ҳич зарарша ай фойдаш намефаҳма.

Аз барой Худо шип-шита шидай. Басай дига, хунукит мезана, биё хуна-хуна.....

Акнун, ки аз канори шоҳроҳ дар пиёдарав, таги хокбориши пойиз мегузашт, мучаддадан он айёми зарфишонро бо ҳасрати пайкарсӯз таманно менамуд. Хоҳише начибу нишотангез, вале имконнопазир.

Қонуни ногузири ҳастист. Ҳеч оби рафтаре бозгаште ба ҷӯйе нест. Умри одамӣ ҳам тобеи ҳамин қонун аст. Зиндагии сипаришударо наметавон пас гардонид, вале лаззати ёдвораҳо гоҳе лаҷомгусехта мегардад, қалби инсонро молмоли эҳсосоти мутазод месозад.

Мохрӯ мағлубу тансупурда ба ин раванди ногузири сарнавишти инсонӣ, лаҳзае пилкҳояшро саҳт ба ҳам баст, то ақаллан битавонад он саҳнаи зебои дар марзҳои дури дур афтодаро дар пардаи зеҳнаш бо тамоми чӯзӣёташ зинда бисозад, бори дигар хешро болои он саҳна, зери борони гарми баҳор бубинад. Дар ҳоле ки

зеҳнаш тоза ба бозсозии он рӯзҳо оғоз намуда буд, садои даҳшатноки афтодану ба замин хӯрдани чизе як қад паррондаш. Аз тарс ба баданаш мурғак давид. Чашм, ки боз намуд, дарахти пири чинорро хобида дар миёни шоҳроҳ дид. Гирдбод дарахти солхӯрдаи қадимии канори пиёдаравро аз бех вожгун сохта буд. Зарба ба замин чунон сангин буд, ки шоҳу навдаҳои дарахти бечораро пора-пора намуда буд. Гӯё бо табар шикаставу резааш намуда буданд. Ҳазору як решаву резарешаҳои дарахт печида ба хоку гили сиёҳ дар ҳаво муаллақ буданд.

Нигоҳе ба атроф андохт. Ҳеч касе ба назар намерасид. Гуё ки солҳо буд мардум шаҳро тарк карда буданд.

Оҳе кашид ва ба қомати заминхӯрдаи чинори пир хира шуд. Некниҳоде, ки дар паҳнаи солиёни дур ин чанори решагардони пайкаршикастаро дар хошияи ин шоҳроҳи бузург корида буд, наметавонист бидонад, ки даҳсолаҳо баъд дастниҳолаш бар асари гирдбоде бунёдсӯз вожгун мегардад ва ёди ӯ низ дар хотираи касе намеронад...

Навниҳоле буд, канори пиёдарав дар замин реша густаронид, шираву гизо аз синаи модарзамин ҷабиду ба сӯи нур, осмон қад баланд кард. Солҳо тамошогари хуршеду моҳ, ахтарону аҷроми осмонӣ буд. Гесувони сабзаши саройи бодҳои мусофир ва шохистонаши лонаву манзилгаҳи мургони ҳазорнавъи Худо буд. Пас аз гуруб, ҳангоме ки сиёҳпардаи шаб равзанаҳои нуру зиёро мебаст, ҳама меҳмонони хурду бузургаи аз ҷумлаи мургон ба лонаҳо бозмегаштанд, гирди ҳам меҳумбиданд ва базме фалакӣ миёни шохсор барпо мешуд. Аз синаи ҳар мурге мусиқие дилангезу гӯшнавоз берун меомад ва ҳумбиши мусиқии зебову размолуд оғоз мегардид. Ин пирдарахти заминхурда солҳо аз баландиҳо нозири зиндагии хокиён буд. Аз лабони пуршикану морпечи баргҳояш бар сари мардуми роҳгузар сояшабнам фуру мечакид.

Медид, чӣ гуна мардум дар рӯйи замин аз сари субҳ аз

хонаву дари хеш берун меоянд. Тақозои зистан эшонро ба чунбишу таҳаррук бармеангезад, ба хиёбонҳо мерезанд, сари коргоху корхонаҳо ҳозир мегарданд, дастгоҳхоро ба кор меандозанд, то аз ниёзҳои рӯзафзуни ҳастии пурхамупечи хеш, муште кам кунанд. Дар ин гирудор саргарми гирифтҳои рӯзгор, бар ин боваранд, рӯзе ҳама мушкилоташон рафъ мегардад ва ба сарманзили мақсуд мерасанд. Ғофил аз он, ки ин бовар рӯзе ҳамгоми хеш зиндагии ононро ба поён мебарад...

Моҳрӯ ғамину сарбазер аз канори дарахти шикастабахт гузашт. Суръати тӯфандагии гирдбод коҳиш ёфтаву таслими хокбориш мегардид. Дубора чашмҳояшро пӯшид, то ҳаёлан даврони навҷавониҳояшро бо он фазои борони баҳорӣ бозгардонад. Ба он лаҳзаҳои бихишти аз манори даврони имрӯзи зисташ бингарад. Гӯё ин бор ба қасдаш даст ёфт...

Саҳни ҳавлишон истодаву бар сараш борон мерехт, борони сафеду булургуна. Аз пешонию абрувонаш, ду рухсорааш, аз тор-тори мӯйҳои дугоникаш риштаборон метаровид. Замоне ҷӯяҳои боронӣ фурӯрезу пушти лабааш мерасиданд, бо нӯги забонаш садд эҷод менамуд то онҳоро аз резии ба рӯйи замин нигаҳ дорад. Сипас он ҷамъи қатраҳоро дар хамаи забон мегирифт ва мазмаза мекард, фурӯ мебурд ва гӯё вучудааш боронӣ мешуд ва боз ҳам зуҳури модар буд, ки бошаст дари хонаро боз менамуд, худро канори он ягона сутуни наққошишудаи долон мегирифт, ба нақишҳои буридаи он така мезаду бо садои ҳаяҷонзада исрор мекард: -Бачам, басай, биё хуна...хуна...на.

Дар ҳоле ки зориҳои музтариби модар дар домани дилаш тарона мерехт, ӯ ба нимҷархише ба сӯйи вай мегашт ва медид, чӣ қадар бо модар мисли ду қатраборон шабеҳи ҳаманд.

Хандабороне дар лабонаш меҷӯшид ва хоҳише бузургтар дар ниҳодаш зода мешуд. Мехост парвозӣ

шавад, ба осмонҳо бирасад, ба коргоҳи боронзо сар бизанад, имон биёраду борон шавад, духтарборон шавад, гулборон шавад ва баъд ба пойин ба сӯйи замин бирезад, бар сари дору дарахт, дашту даман, бар бешаву ҷангал, кӯҳу дара бибораду биборад, гарду хок аз руҳи гулҳо, гаму андуҳ аз чеҳраи инсонҳо бишӯяд, ба шишаи панҷараи хонаҳои мардум панҷа занад, кудурату зангор аз ойинаи чашии онҳо бизудояд, то инсонҳо битавонанд ба дунёи перомуни хеш, ба мавҷудоти ҳақиру азназарафтадае, ки ҳамрадифи онҳо дил мезананд ва лаззати зистан дар ниҳодашон шӯр бармедорад, нигоҳи поқу зулолин, нигоҳе меҳрогину инсонвор дошта бошанд. Чи рисолати наҷибест борандагӣ... Аз авҷи осмон, азхудгузашта, бо вучуде саршори назофату равшанӣ, бе сару садо бе тиру туфанг, фуруд омадан, лашкари олудагиҳову касифиҳоро барчидан, бо нисори ҷони хеш ба назокату покизагӣ дар домани замин давом бахшидан. Магар сарнавишти ибратангези борон ҳамин нест?...

Бӯйи занандаи хоки боронхӯрда бармеҳост ва фазоро бо вучуди ноаёни хеш пур мекард. Бӯе сиришта аз сахнаҳои зиндагии мавҷудоти атроф. Аз ин сиришт метавонистӣ атри лонаи як гунчишк, арақрезони рухсори мӯрчағони гарми ҳаёт, анбуҳи баргҳои хазонхурдаи зери дарахтон, нафаси зиндагии аҷроми канори хокро эҳсос кунӣ.

Ройҳои ин омеза ба машоми Моҳрӯ расид. Ин атри ошно лаҳзае ба худ овардаш. Дар тангкӯчаи охирини самти хонааш қарор дошт. Дар дил Худоро сипосгузор буд, ки ба инсон неъматӣ бузург, ҳофизаву дар ҳифз доштанро арзонӣ доштааст. Ҳастии башар рангу маъние надошт, агар ёднигоре дар зеҳн набудаш.

Ин ҳамон ёднигор, ҳадаи илоҳист, ки аз ҳамон оғоз, аз нахустин рӯзҳои гом бардоштан дар марзи шинохти хеш, бе он ки мо огоҳ бошем ё набошем, ба қор меафтад, мисли як аксбардор, ба сони як таърихнавис ҳар ҷунбишу талош, дидору гуфтугӯ, ҳар амалу кирди моро дар сахнаҳои

рангоранги рӯзгор менигорад, сатр ба сатр, саҳифа ба саҳифа, чилд-чилд мураттабу муназзам месозад ва дар хазинаи хеш анбон мекунад, то ҳеч гӯшае аз раванди будани мо зери гарди фаромӯшии намонад. Нерӯву зарфияти ин ёднигор ба андозаест, ки ҳеч дастгоҳе қодир нест бо ӯ паҳлӯ бизанад. Ба баракати вучуди ин гавҳар одамӣ дар мавқеиятҳои ногузир пораҳое аз зистаҳову кардаҳояширо рӯ ба рӯ бо худ менишинад, бо онҳо дар гуфтугӯ мешавад. Хубу бади аъмолаширо дар сурати онҳо барандоз мекунад, бо таҷдиди ҷузъиёти замони зуҳури гуруҳе, хотири хешро шод месозад. Бо қалами ин ёднигор саҳифаҳои навиштаро таҳрир мекунад, зиёдаҳоро аз матни комили корномаи ҳастии хеш пок месозад, ба хотири идомати баъдӣ тасмим мегирад.

Чӣ қудрате дар сиришти ин додаи Худо ниҳон аст? Дар як мижа ба ҳам задан инсон метавонад бо пару боли зарифи он фалакҳоро паймудаву пушти сар бигзорад, бо рафтагону пайвандони худ иртибот барқарор созад, бо мардуми дили хеш анҷуман барпо кунад, ба домани сарзамине бозгардад, ки замоне дур, хеле дур дар саҳнаи он бозигари асли буд...

Оқибат Мохрӯ худро дар назди хонааш дид. Нигоҳе ба табакаи дувум, ба он панчараи ошно, ки дар тоқчаи пешаш як дастагул, даруни гулдон дошт, нигарист. Субҳ, ки аз хона берун мешуд, дари панчараро нимбоз гузошта буд. Аммо панчара баставу аз гулдон нишоне набуд. Дилаш таҳ кашид. Гирдбод комилан фуру нишаста буд, вале борон тундтару тундтар мегашт. Ӯ дар ҳоле ки саропо мартуб шуда буд, ба хона даромад. Гулдони шишайӣ дар рӯи қоли шикаставу дастагули сурхи дарунаш паррӯ мехобид. Равшан буд, ки гирдбод корашро кардааст. Дидани ин манзара нигарониашро бештар намуд. Эҳсоси нохушоянду дилшикан дар синааш неш зад. Болои болини тифлаки ранчураш-Насрин писари бародараш Ромиз нишаста буд. Мохрӯ метарсид, ки аз Ромиз чизе аз аҳволи тифлак бипурсад.

Сахт бим дошт, ки дар посух чизе бишнавад, ки зарфи бо хазор умеду орзу хелидаву сохтаи ўро бишканаду рез-рез созад.

Шишаи пури шири тифлак болои сараш меистод. Мохрӯ бо ҳамон эҳсоси тарсолуд пурсид:

-Чизе хӯрд?

Ромиз зеричашмӣ ба шишаи шир ишорат карду чизе нагуфт. Маълум буд, ки тифлак қатрае ҳам аз шир ба даҳон нагирифтааст.

-Амма! Ман ба дарс биравам ё наравам? Дер мешавад?

Мохрӯ парешону саргарон гӯё ин садои Ромизро нашнида буд. Бо дастҳои ларзон тифлакро бардошту аз пешонияш гарм бӯсид. Дидани ин сахна Ромизро мутаасир намуд. Хост хомӯшу бесадо аз хона берун шавад. То оғози дарси аввал ним соат вақт монда буд. Вале ин андешаро аз гӯшаи адаб надид. Аз ин рӯ дубора хитоб кард:

-Амма, ба дарс дер мешавад, иҷозат ҳаст, ки биравам?

Мохрӯ дар ҳоле, ки буғз гулӯгираш менамуд, гуфт:

-Бале, писарам, бирав, таъхир нақун, бирав, паноҳат ба Худо...

Ромиз ба гӯшаҳое аз рӯзгори пешини аммааш ошноӣ дошт, аммо воқеияти аслии зиндагиашро дар домани шаҳр дар як моҳи охир наредонист. Аз ин рӯ Мохрӯ талош меварзид, вай ба дардҳои тӯфандаи ниҳонияш пай набарад. Фикр мекард, донишҷӯи шикастҳои хонаводагӣ ва зарбаҳое, ки сарнавишт барояш ба бор оварда буд, барои Ромиз таъсири нохушоянди равонӣ хоҳад дошт. Андешаи ин ки Ромиз як донишҷӯе беш нест ва ба ҷуз донишандӯзӣ муҳимтар коре набояд дошта бошад, маҷбураш менамуд эҳсосоту авотиғи равонсӯзашро пинҳон кунад. Ҳатто замоне ки дарёи дарунаш тӯфонӣ мегашт ва дар чим задани маҷрои он илоче наредид, боз ҳам мекӯшид, саризамон нигоҳашро ба ҷониби дигар бидуздонад. Кореро баҳона кунад, то

Ромиз мутаваҷҷеҳи ҳолу ҳавои рӯҳии вай нагардад...

Акнун, ки тифлак дар канораш буд, бо нигоҳи ҳасратолуд ба чеҳраи беҳиссу рангбохтааш менигарист ва бесаброна интизор дошт, то Ромиз ҳар чӣ зудтар ба донишгоҳ биравад.

Ромиз бо чеҳраи гирифта, сархаму малул қабл аз он ки аз хона берун равад, хост бо аммааш худоҳофизӣ кунад, вале вай рӯяшро ба ҷониби гулдони шикаста гардонда буд. Чун дид аммааш фарқ дар дунёи худ аст, оҳиста аз дар хориҷ шуд. Моҳрӯ ҳамин ки садои пояшро зимни аз зинапоя пойин омадан шунид, косаи сабраш лабрез гардид. Бо ҳамон оҳистагию оромиш тифлакро дар бистараш гузошт ва гирияи побанду асир дар гулӯро раҳо сохт, гирияи талху зор. Гирияе, ки дар ниҳояти ноумедию дилшикастагӣ, бечорагию нотавонии мо инсонҳо, нобахангом ба имдод мерасад...

Ниҳоди одамӣ шабеҳи ҳар шайъу ҳар мавҷуди атрофаш ниёзманди як нерӯи поксозу шӯянда аст. Замоне муҳити перомуни мо зери бори хоку чанг, олудагию касифиҳо побанду нафасгир мешавад, борон борони имдодгар мисли як фариштаи булурпайкар аз авҷи осмонҳо фуруд меояд ва бо дастони нозуку зарифаш табиатро сару тан мешӯяд, оббозӣ медоронад. Пас аз ин шустушӯғарию гардитантаконӣ як гул, як дарахт, як гиёҳи руста канори бешазорон, эҳсоси раҳойӣ мекунад, хуни зиндагӣ бар рагу пайвандаш медавад, ҷони тоза мегирад, бо чашиҳои саршори сипосу вучуди гарми зиндагӣ ба боло дида медузад, то нишоне аз он Ягона ҳофизу пуштибони хеш пайдо кунад...

Тани бандаи хокӣ дар гашти рӯзгорон бо гарди ранҷу дардҳои ҳазорпечи ҳастӣ олуда мегардад. Замоне, ки ин полудагиҳо аз ҳадду канори лозим гузар месозад ва гом бар синаи руҳу равон мегузорад, инсон хешро дар илочи мушкили хеш бечораву нотавон эҳсос мекунад, ниёзманди як дастгиру раҳогар, як нерӯи начотбахш мегардад. *Ғофил аз он ки Худованди бузург аз ҳамон оғоз,*

барои чунин рӯзҳои мабодо дар вучуди наҳифи ӯ дарёи хурӯшонеро барои шустану канор задани ин полудагиҳо ҷойгузин сохтааст. Амвоҷи ин дарёи шӯстагар шабеҳи фавҷи сарбозонест, ки дар камин нишаставу гӯшбафармонанд. Сарбози ин фавҷи азхудгузааштаро бозгаиште нест. Дар он лаҳзаи нисор, ин сарбози ҷонбакаф барои ҳамеша аз камини хеш, ба хотири раҳойӣ ва шустагари руҳи ранҷуру дардолуди мо берун меҷаҳад ва ба фидои ҷон замири гирифтори моро раҳо месозад. Ин фавҷи хомӯшу нухуфта дар камини вучуди одамиро, гиря ном аст. Мусофире, ки мисли як барқи равшан аз осмони чашми мо рахиону рақсон мегузарад. Танҳо пас аз гузари ин мусофир дар лабонамон ханда медамад, эҳсоси оромии мекунем...

Моҳрӯро гиря меҳмон гашта буд. Даруни хонааш ба ҷуз тифлаку гиряи саррасида мисли зилзила, ҳеҷ касе набуд. Тамоми шароит барои гиряи онрӯзӣ фароҳам буд. Ҳавои абрию боронии баъди гирдбод хонаи содаву маъмулии иҷора, гулдони шикаставу дастагули сурхи паррӯафтадаи назди панчара...

Ҷ боз ба бистари тифлакаш Насрин чашм дӯхт. Аз пушти пардаи тираи чашмҳои ғарқи ашқаш, чеҳраашро мисли пешин беҳаракат, рангпарида дид. Чашмҳои нимпӯш, лабони кабуд... Рӯзи сиюми зиндагии ӯ дар домани замин буд. Маҳз ҳамин гузашти замон беш аз ҳар қизи дигаре барои Моҳрӯ тарсовару ваҳмафкан буд. Тарсу ваҳмаш бо гузашти ҳар рӯзе решадорӣ бузургтар мешуд...

-Парвардгоро! Ин бандаи камлутфу пурхатоятро бубахш. Маро аз сарчашмаи меҳру шафқату бахшоишат бенасиб масоз. Бар ман нерӯе деҳ, то лаҳзае аз ёдат гофил набошам. Ба ҷуз ту эй Фариди ман, касе надорам. Танҳо дар сояи ёди вучуди бениҳояти туст, ки оромиши хотир пайдо мекунам, дарунам чароғонӣ мешавад ва яъсу ноумедиرو мағлубу пайкаршикаста мебинам...

Бомдоди он рӯз садои пуч-пучи занҳои рӯфтгор

Мохрӯро, ки дар сандалии айвони бемористон аз хастагӣ пинак рафта буд, бедор сохт. Тибқи низоми мавҷуд мохе ду бор дар зойишгоҳи бемористон навбатдорӣ менамуд. Он шаб навбаташ буд. Аслан ин баҳши бемористонро хеле дӯст медошт. Рӯфтгор буд ва масъулияте чуз рӯбидану тозагорӣ, поксозии фаршу дару панҷараи утоқҳои беморон надошт. Вале ҳар гоҳ ба зойишгоҳ меомад, ба доятабибон ҳасудӣ мекард.

Танҳо андешаи доя будан қалбаширо саршори шодию сурур менамуд. Чӣ баҳти бузургест, шоҳид шудан, шоҳиди зода шудани як навзод, нахустин танини садои гӯшнавозаширо дар синани ин дунё шунидан, вучуди зарифу наҷибашро парпеч намудану, дар багал фишурдан ба чехраи модари хушрӯзиаш нигаристану орамидан...

Ғарқи ин афкори ширин дастаи чорӯбро ба дасташ меду он дунёи зебову гулпӯш аз назараш ғайб мезад. Субҳгоҳон, вақте ки навзодонро барои макондан назди модарашон меоварданд, бо баҳонае воридаи утоқи онҳо мешуд ва зерчашмӣ ба чашмони кучаку равшани онҳо менигарист.

Гумон мекард, дунё дар доираи софу зулоли чаими як навзод хулоса мешавад. Дар жарфои дидагони як тифл идомати ҳастӣ, бо мазохӯри ҳазорнаваъаш нуҳуфта аст. Тамошои даруни ин чаимон ба инсон имону эътиқод, шӯру шавқи ҳаёт мебахшад, дили инсонро ба зебойӣ, шафқату меҳрубонӣ пур месозад, матни зиндагиро дилчаспу маънидор менамояд...

Мохрӯ аз ин ки дар сандали ғанабаш бурда, хичолатзада буд. Вале гӯшакиҳову пуч-пучи занҳои ҳамкораш чунон ғарибу ҳайратангез буд, ки ҳисси кунҷковиашро бедортар менамуд. Оқибат ба худ чуръат дода аз ҷо бархоста, назди онҳо рафт.

Гесӯ ва Дилнавоз вазъи ошуфтаву табъи гирифтае доштанд. Ҳеч вақте эшонро дар чунин ҳолу ҳавое надида буд.

-Чӣ шуда, чаро парешону алаҳонед?-бо таачҷуб

пурсид, Моҳрӯ. Гесӯ, чавонзани баландқомати хушсимо, ки ханда ҳаргиз аз даҳонаш дур намешуд, бо таъби гирифта дасте афшонду посух гуфт:

-Эҳ, дугона, хубтар ин ки ту напурсию ман чизе нагӯям.

Чунин посух Моҳрӯро бештар роғибтари дониستاني мочаро намуд. Беқарору музтариб ба Гесӯ нигоҳ мекард. Гесӯ баъд аз лаҳзае ночор бугзи дилашро боз намуд.

-Рухдоде, ки дар чаҳордевори ин бемористон ба вукӯъ пайваст, дар миёни мо назиру монанд надорад. Кошки чашмам кӯру гӯшам кар мебуд, то намедидаму намешунидам. Ҳатто шунидани чунин хабаре, ба фикрам, гуноҳ аст. Ҳеч зехнам намегирад, ки чӣ гуна як зан, як модар аз фарзанди худ мегузарад.

-Чӣ гуфтӣ? Кӣ аз фарзандаш гузаштааст?-ботааччубу хаяҷонзада, пурсид Моҳрӯ.

-Ҳамон зане, ки шомӣ дирӯз кӯдак зоида буд, бо шавҳараш аз фарзандашон рӯ гардонданд. Ба гуфтаи табибон дили тифлак мубталои накси модарзод аст ва гумон аст, ки аз як моҳ бештар зинда бимонад,-посух дод Гесӯ...

Ин хабар ба андозае такондиханда буд, ки дар пайкари Моҳрӯ раъша эҷод кард. Вазъи руҳиашро ба ҳам рехт. Чӣ гуфтани чӣ карданаширо намедонист. Аслан намедонист он зане, ки ба гуфтаи Гесӯ шомӣ дирӯз ба зойишгоҳ оварда буданд, кист. Аз сӯйи дигар ҳеч мойил ҳам набуд, чизе бештар аз шахсияту кучойӣ будани он зану шавҳараш чӯё шавад.

Танҳо падидаи омадани чунин воқеае то мағзи ҷон мутассираш сохта буд. Хоби ширине, ки чанд лаҳза пеш бо меҳрубонӣ пилкҳои хастаашро фуру бафта буд, бо шунидани ин хабар таркаш кард. Сарнавишти тифлаки навзод ва бархурди ғайриинтизори модараш бо тааммул водораш сохт, вале андешааш масиру хатти муайяну равшане надошт.

Равшан буд, ки иттифоқе дар чаҳордевори

бемористони Гилкорон рух додааст. Шояд чунин ходисае дар гӯшаҳои дигари олам назирӯ шоҳид дорад. Аз ин гузашта мумкин аст дар бархе аз сарзаминҳо чунин иттифоқе як падидаи маъмулӣ бошад ва эҷоди тааҷҷубу ҳайратзадагӣ накунад. Аммо шакке нест, ин рухдодест, ки дар миёни ҷомеаи инсонӣ, дар марзу буми хонаводаи як инсон ба зухур расидааст.

Худованд аз миёни ҳама офаридаҳои танҳо ба инсон хираду огоҳӣ дод, сурати ӯро ҳамчун санаде гӯё бар дигар офаридагонаш арза дошт, дар ниҳоди муҳаққари ӯ ҷаҳонро ҷойгузин сохт.

Дар анбони ин ҷаҳони бузург имконоти бепоёне нуҳуфтааст, ки идроку эҳсосу тамошои он дигар вобастаи худи инсон аст.

Маърифати манзараҳои он, дидани зебоиҳову ҳуснаш, пай бурдан ба моҳияти вучудаиш, тадриҷан инсонро ҳодию роҳбар, инсонро инсон мекунад. Мисли як ҷароғи худсӯз ториқиҳои хонаи рӯзгориашро равшан месозад, чаҳми хобидани зеҳну ҳушаашро боз мекунад, то моҳияти вучудиаш хешро нодида нагирад. Ба зоҳиру ботини хеш бингарад.

Сарриштаи он рисолатеро, ки танҳо бар ӯ воғузур шудааст, дарёбад ва он рисолати андаке нест. Дар қонуни ҳастӣ миёни тамоми мавҷудот мазҳару ҷонишини Худо будан, худогӯна зистану андеша қардан ва дар масири мустақими он бе ҳеҷ гуна инҳирофу бадандешагӣ бо номи Ӯ некӯ гом бардоштан, ҳаққу манзилати махлуқоти перомунро шинохтан. Муҳим аз ҳама дар ин саҳнаи пуртақопӯ гафлат нақардан дар дарку шинохти замони будан, замоне, ки ҳама оғозҳоро бетаваққуф, ноаён пинҳон-пинҳон ба поён мебарад...

Вале амон аз ин ҷаҳони пинҳону бастадари розолуд. Мусофират дар шинохту дарки пасту баланди паҳндашти ин дунёи бугранҷу печида чи сахту дарегзост...

-Моҳрӯ! Пасту пуни ҷӣ фикре ҳастӣ?-садо зад, Дилнавоз. Навбатдори нав омадааст. Ё вазифаатро

супориданӣ нестӣ?

Сухани охири Дилнавоз ҳавоси инонгусехтаи ўро сарчамъ сохт. Такяи ў рўйи калимаи «вазифа» хандадор буд. Медонист, ки бо каш додани ин калима ҳамкораш чӣ манзуре дорад. Дилнавоз низ мисли Моҳрӯ рӯфтгор буд, вале ба ин пешаи бедарсу мадраса рўйи хуш надошт.

Аз ин ки қойе нахондаву дипломе ҳам надошт, сахт пушаймон буд. Аввалҳо Моҳрӯ гуфтахоҷашро чиддӣ намегирифт, як шӯхии саридастӣ мепиндошт. Вале баъдҳо эҳсос намуд, ки рӯфтгориро барои хеш коре таҳқиромез мешуморад.

Чанд дафъа замоне ки шӯхиҳои ў аз як суҳбати коргоҳӣ по фаротар мениҳод ва дари мочароҳои бесуд мекӯбид, Моҳрӯ ният мекард ба ў бифаҳмонад, ки ҳеҷ касе маҷбураш накарда, ки рӯфтгорӣ ихтиёр кунад. Дуруст аст, ки рӯфтгорӣ пешаи ҳосе нест. Вале як рӯкни аслии зиндагии мо занон аст. Ҳамон коре, ки ҳар рӯз дар хона иҷро мекунем.

Вале ҳаргиз чуръат накард ин матлабро дар миён бигзораду мояи кудурату ранҷишаш гардад. Худ ҳозир буд ҳама гуна ранҷу озорро таҳаммул кунад, вале касе аз ў малолу ранҷур набошад...

Дар гумони ў ҳамин ранҷиши аст, ки зояндаи бадӣю зиштиҳо, бадхоҷию нафрат миёни мардум мегардад.

Камтар касоне ҳастанд, ки ранҷишҳои гайриҷашмдоштуру ногузири рӯзгорро нодида мегиранд. Тири ин ранҷҳо ба пайкари онҳо исобат намекунад. Зеро эшон дунёву таҷаммулотии онро ба ҷашии дигар мебинанд. Одамонро барои эмин мондан аз ҳамлаҳои ногаҳонии ин дарду ранҷҳо сипаре қавию нерӯманд лозим аст. Сипаре, ки ҳар тору пудаи бо дасти худи инсон, бо обу гили ақлу хирадаи сиришта гардад...

Моҳрӯ аз ин ки рӯфтгор буд, ҳаргиз эҳсоси оро касри шаън наменамуд. Рӯфтгорӣ, ки аз гӯшаи назофату тозакорист, барояш ҳар рӯз дар чаҳордевори хона оғоз

мешуд. Латта, сатлу обу чорӯб абзори кори ӯ буданд. Замоне, ки сари кор ҳозир мегардиду ин абзори гӯшаафтодаро ба кор мегирифт, гӯё онҳо ҳамдӯшу ҳамсадоияш мешуданд, чорӯб дасташ гул мекард.

Ҷ рӯфтгориро шабеҳи ҷустуҷӯгарӣ мепиндоит. Дар синаи як роҳрав, як фарш, дар чехраи як миз миёни чангу хоку олудагиҳо, покиву софиро ҷӯстан, аз шишаҳои дару панҷара, аз рӯйи ойнаҳо чангу губору зангор барчидану зудудан ва аз пушти шиша рухсори нурони хуршедро бӯсидан, ин аст саҳифае аз сарнавишти як рӯфтгор.

Поёни ҳар гуна гирифторию побандӣ ризояту кайфиятеро ҳамроҳ дорад, ки қадраи ро озмудагон медонанд.

Зери боми ин чархи нилуфарӣ ҳар гӯшае домгаҳест, ки одамӣ бояд огоҳу ноогоҳ дари он бикӯбад, аз остонаи он гом ба дарун бигузорад, худро гирифтор созад, лаззати қайду банд, побастагиро бичашид ва он гаҳ бо зӯри хираду бозуи хеш банду занҷирҳоро бигсалад, домгаҳро харобу воҷгун созад ва раҳо гардад. Ӯ миёни тамоми мавҷудоти олам қавитарин махлуқ аст ва дар раванди мустамарри ҳастӣ аз ҳамон оғоз чунин саҳнаҳоеро таҷриба карда, дарк сохта, ки маҷзубу дилбастаи донаҳои назарфиребу иштиёқбарангези ин домгаҳ шудан, амрест ногузиру маъмулӣ. Ин иқтисоии зиндагӣ кардану зиндагиро сохтан аст...

Он гунҷишки хокистариранги ҳамҷавори мо вақте ки рӯйи шоҳае ё сари бому порисае ё пушти чаҳорное нишиман гирифтаву гӯё ҳастагии роҳ аз пару боли зарифу губоргирифта метаконад, дар асл домафтаву асир аст. Асири қарору сукун, оромишу фаромӯшӣ.

Танҳо дар бол гушодану пар кашидан аст, ки вучудаширо ба синаи фазоҳои бозу беинтиҳо мебарад, озодаш мекунад. Чик-чике, ки аз умқи синаи пурнишотаи бармехезад, нишони ризояту қаноати ӯст...

Зиндагии инсониро бо ин саҳна шабоҳатест. Танҳо гардонандаи саҳнаи ҳастии ин мавҷуди шигифт гаризаи

зотист. Вучуди ҳамин ғариза аст, ки эҳсоси талоши будану зистанро дар тору пудаш ба чунбиш меорад, пару боли ҳақирашро ба нерӯе домшикану талабур мубаддал месозад. *Вале аз дунёбино инону ихтиёроти инсон дастӣ андешаву тахаюлотӣ ӯст. Андеша аст, ки дар қаламрави ҳар макону замоне, бо хосту майли хеш нобаҳангом сар мерасад ва инсонро асиру ҳамраҳи фавҷи равони хеш мегардонад. Тан ба андеша додану ҳампойӣ он печутоби марзҳои ношинохташро сипаридан асирист. Як навъ асорати сайёр, ноиста, ки дар қиблаи истодагӣ муқобилат бод дар каф гирифтани аст, зеро дар ин бозии рӯзгор зехну ҳофизаи инсон асиру побанд аст.*

Дар имтидоди ин асорат, ки шабеҳи конуне омӯзандаву ҳидоятгар аст, инсон дар тӯли замоне хобгуна, масири тайшудаи рӯзгориашро бознигарӣ мекунад, даст ба домани мушкilotи пургиреҳаш мебарад, гиреҳгушӣ менамояд, барои расидан ба он сарзамини хостанӣ роҳу шеваи муносиб меҷӯяд ва аксар дар гашти барқосӣ ин асорат аст, ки андешаи хастапо раҳояш месозад. Бо вазиши боди гармрези раҳойӣ ба худ меояд. Пардаҳои торикӣ фаромӯшӣ дар фазои зехнаш зойилу пароканда мегарданд ва манзараҳои, ки зимни фаромӯшӣ ноҳудоҷо тамошогари онҳо буд, пеши назараш зоҳир мешаванд, ҳаловату ризояте дар ниҳодаш медамад...

Мохрӯ ҳангоме аз панҷаи ҳаёлотӣ сардаргумаш озод гашт, ки замони таҳвили навбатдорӣ расидаву навбатдори нав мунтазираш буд. Маъмулан баъди навбатдорӣ дар зойишгоҳ якрост ба хона мерафт. Медонист, ки писари бародараш Ромиз мунтазири ӯст. Шояд гурусна бошад? Дирӯз пеш аз ба кор омадан барояш хурок пухта буд, вале нигаронаш буд.

Ромиз дар бастаи дуҷум дарс мехонд ва тӯли зиндагии муштарак дар хонаи иҷора ба ӯ чунон одат карда буд, як шаби навбатдорӣ дар гумонаш байни онҳо солҳо фосила мегузошт...

Вале он рӯз сари хона баргаштан надошт. Асбобу абзори рӯфтгорино таҳвил дода буд. Аммо ҳушу ёдаш ба он тифлаки маъсум банд буд. Садҳо пурсиши бепосух дар замини зеҳнаш ҷавона мезад, пеши худ бо орзуву ният дунёе мехост занонаву модарона. Дунёе молмоли садогу гираву навозишу меҳрубонӣ.

Дунёе, ки бозигарони саҳнаҳои он як зан, як модар, як тифлу як гаҳвора аст. Дар тӯли ин солҳо Моҳрӯ ҳеҷ соате аз доштани ёфтани ҷунин дунёе ғофил набуд. Ҳозир буд дар ин роҳ тамоми саҳтихову ранҷхоро ба ҷон бипазирад, вале аз расидан ба гарди домани ин дунё бенасиб намонад. Гоҳе хаёли расидан ба он рӯзи мубораки дидор, ба андозае ғаминаш месохт, ки ҷароғи умедашро ба об мекашонид, вале ёди андарзи модар «бачам, дунё ба умедай» нерӯе рӯҳпарвару боландае дар мағзаш тавлид менамуд ва дунболи кори хеш аз сар мегирифт.

Поёни навбатдории он рӯз фикр мекард лаҳзаи дастрасӣ ба ормони хостаниаш фаро расидааст. Танҳо гоме бояд дониставу фаҳмида бардошт...

Моҳрӯ ба худ ҷуръат дод ва ба сӯйи утоқе, ки тифлаки навзод хобида буд, роҳи шуд. Хеле тарсу бим дошт. Саҳт нигарон буд, ки накунад, дасте бо хурдтарин ҷунбиш он эҳсоси заррини бедорашта дар қалби андӯҳгинашро дубора ба хобидану орамидан во дорад.

Роҳрави торикравшан, ки хатти фосиле миёни утокҳои чапу ростии зойишгоҳ буд, бо иллати солдидагӣ вазъи ночуре дошт. Фарши тахтаиаш ба андозае кӯҳнаву фарсуда гашта буд, ки ҳангоми гом бардоштан садоҳои аҷибе дармеовард.

Гузашта аз ин хеле тангу тӯлонӣ буд. Тангии он ба ҳадде буд, ки арзаш гунҷойиши ду нафарро надошт. Агар дари утокҳо пӯшида буданд, роҳравро равшанӣ намерасид ва қомилан торик мегашт. Се ҷароғи барқии овезон дар сақфаш бо нури заифи хеш танҳо сояравшане эҷод менамуданд. Аз ин рӯ аглаб дархоро боз

мегузоштанд, то нуру рӯшноӣ аз дару панҷара ба фазои роҳрав нуфуз наояд.

Мохрӯ бо қалбе ноорому музтариб дар синаи роҳрав бо сари ангуштонаш бо эҳтиёт роҳ мерафт, то фарши зери пояш ба оху шеван дарнаояд. Роҳрав хилвату ором буд. Танҳо занҳои кунҷков аз дари утоқҳо сару калла берун мезаданд ва зуд чехраашон пас мекашиданд. Ҳушу ёди ҳама гӯӣ ҷониби утоқи охири роҳрав ба навзоде банд буд, ки модараш пас аз зодан раҳояш намуда буд.

Мохрӯ мустақим қадам бармедошт, ба даври бараш ҳеҷ таваҷҷуҳе надошт, вале гумон менамуд пойи бараҳна дар сӯзанзоре ҳаракат дорад. Дар имтидоди солҳо ба ин натиҷа расида буд, ки барои инсон мушките бузургтар аз низоъу ҷидоли андешаҳо нест. Инсон гоҳе бо вазъе гирифта мешавад, ки оғозу анҷоми равшан нест. Бадтар аз он сарнавишти ҳадафест, ки дар зехнаш мепарваронад. Гирдоби ин вазъи печида, бо ҳар хезише ҳадафи аслиро ба коми хеш фурӯ мекашаду аз назар дур меафканад. Ин руҳдод ҷараёни осудаву якнавохти ҳаёли инсониро дигаргун месозад, дар пардаи зехн фазоест торику пурсишбарангез эҷод мегардад. Дар як мижа бо ҳам задан анбӯҳе аз андешаҳои мутазод, ки бархоста аз жарғои воқеияти зиндагианд, аз ҷаҳор гӯша ворида майдон мегарданд. Андешаҳои, ки ҳар яке дар ҳақиқати кулл будани ҳастии худ сина мезананд ва ба ҳеҷ рӯй ҳузури дигарро қабул надоранд. Оташи ин даргирӣ ҷунон гарму доғ аст, ки фурсати доварию натиҷагирӣ барои тамошогарро боқӣ намегузорад. Чи саҳту ранҷовар аст фурӯ надоштани ин оташи саркаш. Ҷилваҳои раҳшони он чашмо хираву зехно ҳаста месозад, инсон даступохӯрда мешавад, сарриштаи қору амал гум мекунад. Гоҳе мафтуну маҷзуби гиребонгирию пирохандарии андешаҳои исёнгари ҳақиқатҷӯ инсон дар ҷи макону замон будани хешро аз ёд мебарад. Замон меҳаҳад, то ҳавоси парешон ба ҳам биёянд ва инсон инони зехну ҳушро дар ихтиёр бигирад...

Моҳрӯ дар ҳоле ки япал-япал дар роҳрав ба сӯйи утоқи охирин роҳ мепаймуд, чунин ҳоле дошт. Ҳар лаҳза ҳаёли гурезпо раҳояш менамуд, дар марзҳои ноошно парса мезад. Ҳамин ки аз ӯ дур мегардид, ҳаёлхонааш торику дудӣ, губоролуд мегашт. Эҳсоси дидану шунидан, ҳис намудан аз ниҳодаш рахт бармебаст, аммо баробари ин бозмегашт мақсадаш ба ёд мерасиду тақонаш меод. Хоҳиши бепоёни дидори тифлак дар ниҳодаш доман мегустард, вале паёмади ин дидор барояш номаълум буд. Аз сӯйи дигар андешаи модари тифлак оромаш намегузошт. Шигифт ин буд, ки модари навздро ҳаргиз надидаву намешинохташ, вале эҳсосе ноошнотар нисбат ба ӯ дар синааш сар кашида буд. Меҳост бидонад, замони сарпечӣ аз парасторию тарбияти навзодаш чи эҳсосе дошт? Чӣ нерӯе мағзаширо барангехт, забонаширо ба гуфтор овард, то тасмири раҳо сохтану дар зойишгоҳ гузоштанаширо баён дорад...

Ё ҳангоме ки матни қарорашро рӯйи қоғаз менавишт дастонаш намеларзиданд, пушаймон набуд?... Моҳрӯ ҳозир набуд он зани ношинохтро барои кирдоре номодарона накӯҳиш кунад, ё дар ҳаққаш носазо гӯяд. Яқин дошт, ки қазовату доварии чунин падидае вазифаи ӯ нест. Мағзаширо фишор меоварад, то мавзӯро ба домани фаромӯшӣ супорад, вале саъю талошаш суде намебахшид. *Зеҳни хаставу андешакӯфтааш ин воқеияти бараҳнаи ҳастии инсониро наметавонист бипазирад, ки чӣ гуна мавҷуде аз табори инсон, ширхӯрда аз ширгоҳи инсон, бузургшуда дар муҳити инсон, бо ҳарфу калимаи гуфтори инсонӣ насли парварида дар доманро раҳо месозад, аз ҳаққи модарии хеш сарфи назар мекунад...*

Нобаҳангом сарангушти ёд поре аз китоби хотироташиро пас гардонид. Пешӣ назараш он шаби сарди зимистонӣ гови пешонисафед, ки гӯсола зойида буд, мучассам шуд.

Он чаҳорпӯйи забонбаста чӣ ҳарисона гӯсолаи нимҷонаширо мелесиду мебӯйид. Барои зиндагию

идомати насли худ талош менамуд.

Дар нуҳуфти шаби барфрез зимни тамошои мазҳари зиндагии он ду чаҳорпояи хонагӣ аввалин бор ба зеҳнаш расида буд, ки вучуди ҳеч мавҷуду махлуқе ҳолӣ аз ҳисси меҳру дӯстдорӣ нест, вале бешак сарчашмаи ҳама меҳрубонию муҳаббатҳо фарзанд аст. Ҳузури поки ӯст, ки инсонро саршори лутфу наҷобат месозад, ба оянда, ба зистану будан дилгармаи менамояд, инсонро инсон мекунад...

Норасида ба утоқи навзод Мохрӯ садои тунд-тунд қадам задани касеро аз пушташ ҳис намуд. Садои пой бо гичироти фарши тахтаи роҳрав омезиш пайдо менамуд ва ба назар чунин мерасид, ки ғавҷе аз сарбозон дар ҳоли роҳпаймоиянд. Ором пас гашт. Чаҳонгирро дид, ки бо ду нафар марди ноошно пушти ҳам ба сӯи ӯ меоянд. Равшан буд, сарнавишти навзод аст, ки сартабибро ба зойишгоҳ кашондааст.

Дидани Чаҳонгир орзуи тинҳони дилаширо ба ҷунбиши овард. Аз таҳи дил мехост тифлакро писархонд кунад. Фазои холии зиндагиашро бо ҳузури ӯ пур созад, зарфи саршори меҳру навозиши модаронаашро нисораи созад. Шабҳо ба гӯшаи таронаи ширини алларо бихонад ва бо ҳарфу ҳичои ин таронаи қадимӣ дар хуну равонаи бузургтарин доройи инсон, шиқро бирезад. Сармоёе, ки дар синаи ҳар зане амонат аст ва рӯзе тухми он бояд дар ниҳоди фарзандон корида шавад.

Одамӣ бо ин шиқ вориди чаҳони беинтиҳо мегардад, бо нуру равшани он дар марзҳои идомату ҷовидонагӣ роҳ пайдо менамояд, зиндагии ҳеширо месозад...

Мохрӯ тифлакро мехост, вале бо чӣ роҳе, намедонист. Фақат бовар дошт дар дунё кори ношуданӣ нест. Калиди қуфли ин мушкил дасти касе ҳаст, аммо пеши чӣ касе...? Ба ҳар ҳол масти ҳавои ин орзу вориди утоқи навзод шуд. Чавонзане дар утоқ пеши тиреза рост истодаву бо телефон гарми суҳбат буд. Тифлаке печида дар парпечи сафед рӯи кат хобида. Ӯ ҳамон зане буд, ки

тифлаки маризашро мехост раҳо созад. Вуруди сартабибу ҳамроҳонаш ҳеҷ аксуламале дар ӯ эҷод нанамуд. Гӯё ҳеҷ чизе нашудааст. Камтарин шарму ҳаёи занона дар рафтору кирдораш эҳсос намешуд. Дидани ин сахнаи нозебо, Моҳрӯро ба ҷойи зан хичолатзада намуд. Даҳон пур кард то аз кистию чистияш, аз зоту замандаш бипурсад, бидонад, ки аз нутфаи кист?

Аммо ҳамин ки нигоҳаш ба чехраи ӯ бархӯрд, гуфтаниҳо дар синааш ях зад. Дар чашмони зан чизеро дид, ки Моҳрӯро бухтзада намуд. Ба зудӣ натавонист дарк созад, чи буд, ки дар як они воҳид мисли барқ саропояшро сӯзонид...

Гӯё сари ҷо мехкӯбаш намуда буданд. Аз чашмони зан дида наметавонист биканад. Манзарае, ки пеши назараш падида меомад, мисли оҳанрабо ба худ мекашидаш. *Медид, чӣ гуна дар осмони чашимони зан хуришеде аз нишастангоҳаш ҷудо шудаву дар ҳоли фуруд омадан аст. Хуришед сарозер меомад ва дар масири тайнамудаи ӯ горе бетагу бун, дудолуду зулмонӣ имтидод меёфт... Пилқояширо басту аз утоқ берун шуд. Эҳсоси баде, ки нисбат ба он зан дар қалбаш по мегирифт якбора гум шуд. Дилаш ба он зани торикбахт сӯхт...*

Худованд дари бахту саодатро бар рӯяш боз намуда буд, вале чашии камсӯяш онро надид. Чи осон аз бараши гузашту бо пушти по лабони пурхандаширо бар рӯйи хеш барбаст...

Пас аз дидани тифлак ӯ мустақим ба хона баргашт, вале орзуи гирифтани навзод оромишро аз ӯ гирифта буд. Тамоми шабро бо фикру андешаи дастёбӣ ба дидани навзод сипарӣ намуд. Гоҳе ҳаёли саркаш навзодро канораш мегузошт ва ба сарзаминҳое мерасондаш, ки ҳаргиз дар гӯшае аз зехнаш набуданд. Вале ҳамин ки ба худ меомаду зехни парешонаш ҷамъ мешуд, ҳешро танҳо медид ва оҳи сӯзон аз шамъи ҷонаш забона мекашид.

Бо ранчу дард он шаби тӯлониро ба рӯз бурд. Аз

пушти панчара бо моху ахтарони осмоннишин қисса гуфту дарди дил кард. Чи ашкҳои талхе, ки аз дида фуру чаконд. Моху ахтарон бо лаби хомӯшу қалби саршори тараххуму шафқат, бо нигоҳе маъсумона ўро ҳамдардӣ мекарданд, вале дар илочи дарди ў чорае надоштан. Оқибат наздикиҳои субҳ ба ин натиҷа расид, ки ҳар чӣ бодо, бод, мақсадашро ба Ҷаҳонгир изҳор бидорад. Гумон дошт, аз ин ки Ҷаҳонгир ба шебу фарози рӯзгори вай ошност, даркаш мекунад ва дар рафъи ниёзи ў аз ҳеҷ шеваву тариқе дарег намекунад.

Ҳамзамон бо тулӯи хуршед Мохрӯ аз хона берун рафт. Зиндагӣ дар пайкари шаҳр аз нав ба чунбиш меомад. Дар тангкӯчаҳо, ки гом бармедошт, ба мардуми роҳгузар, ба чехраву қиёфаҳои ошнову нимошно бармехӯрд. Дастӣ муъҷизаосои шаб хастагию коркӯфтагии бағали рӯзро аз рӯху тани эшон пок намуда буд...

Дар имтидоди замон дар як масир роҳ паймудан ба чашиму зеҳни инсон хеле чизҳоро одат медиҳад. Қиёфаҳо такрор мешаванд, одатҳо, кирдорҳо, ки хоси афроди алоҳидаанд, аз пушти парда чехра боз мекунанд. Мохрӯ имрӯз, ки аз ҳамин масири доимӣ мегузашт, нохудоғоҳ эҳсос намуд, ки перомуни бисёре аз ин роҳравон дониستاҳое дорад. Медонад, ки кадоме аз онҳо ба ў салом медиҳад ва кадоме бо нигоҳе маънидор хомӯш аз наздаш рад мешавад.

Кирдори марди маъюбе, ки дар охири тангкӯча ҳар сахар пушти дарвозаи кабуд рӯйи ҳарак менишинад, барояш ҳайратангез буд. Ў ҳамеша чанд барге уфтода аз дарахтонро зери даст дорад. Баргҳоро канораш мегузорад ва баъд ҳар баргеро рӯ ба офтоб мегардонад ва пушту рӯяшро дар рушноӣ муоина мекунад.

Сипас ҳамаро дар панҷааш мефишорад, ғичим мекунад ва ба замин мерезад. Мохрӯ аз умқи ҷон мехост бидонад, ки мақсуди ин маъюбмарди канори кӯча аз ин бозии шигифт бо баргҳои уфтода аз шохи дарахт чист?

Барг мева нест, ҳосил нест, вале нишони ҳастию рустани як дарахт аст. Дар лабханди як барг дарахт аз ҷунбишу шӯри даруни хеш пайгом мефиристад, бо хуришед дидор мекунад ва бо шираи ҷон саломҳои гарми хуришеди ро ба синаи замин мебарад. Аммо замоне, ки он марди ношинохт ин шиносномаи дарахт, ин пули иртибот миёни заминро рӯ ба хуришед мегузораду назора мекунад, дидагонаш дар мӯяҳои нозуки густарда дар пайкараш чи меҷӯянд? Ё замоне он мавҷудоти ҳастибуридаро миёни ангуштони шахшӯлаш хурду реза мекунад, худ чӣ эҳсосе дорад. Моҳрӯ ба ин пурсишҳои сардаргум посух мехост, посухи ташинашикан, зехнишин, равиангар...

-Лухтак-да биё, лухтакда биё, лухтаки чинида биё. Шир ба ширдон дора, пистон ба даҳон дора. Лухтак-да биё, лухтакда биё. Дар сараш кулоҳ дора, мӯйҳои сиёҳ дора. Лухтак-да биё, лухтакда биё, лухтаки чинида биё. Чашмони булут дора, як халта суруд дора... Лухтакда биё-лухтакда биё. Лухтаки чинида биё...

Ин садои ошно, афкори парешони Моҳрӯро чамъ кард. Марди миёнсоле, ки гоҳ-гоҳе дар масири ҳаракати онҳо пайдо мешуд ва дар як аробаи кӯҳнаи кӯдак бозичаҳои кӯдакона мефурӯхт. Барои хушхарид шудани молаш ва ҷазби муштариён суханони дилкашу гӯшнавозе мебофт. Марди бозавку хушсалиқае буд, вале пойи росташ мелангид. Ў ҳаргиз ба моли фурӯшии ин мард таваҷҷуҳ накардаву чизе ҳам нахарида буд. Вале он рӯз натавонист мисли пешин осемасар, аз канори он марди ланг бигзарад.

Садои мард нерӯе дошт кашандаву фараҳзо. Садое, ки аз банд-банди ниёзу эҳтиёҷи як марди нимтана бо сурате зебову хушоянд берун меомад ва зехни ҳар роҳраворо тасхиру асир менамуд.

-Ҳой бародар, оҳой хоҳар, рутуна Худо бина. Лухтак дорам, лухтаки чинӣ дорам. Лухтаки чашмкабуд, синааш пури суруд, ҳар кӣ лухтак бихара, баҳри кӯдак бихара, шодии кӯдака бин, бозии кӯдака бин...

Пойҳои Моҳрӯ худ ба худ суст гашту аз ҳаракат афтод. Қалбаш молмоли хушии ногаҳонӣ шуд. Ҳаргиз вучодашро ба ин андоза нишотрезу тарабзада надида буд. Мехост хоستانгоҳи ин фараҳу хурсандии саршорро биёбад, вале ба ҷуз дидори ин марди ланги лухтакфурӯш заминаи дигаре ба зехнаш намерасид. Марди бозичафурӯш чун Моҳрӯро дар баробари худ мунтазир дид, якрост ба сӯи вай ҳаракат кард. Аробаашро пеши Моҳрӯ боздошту арзи салом намуд.

Сипас як лухтакро бардошту ба васфи хубихояш шуруъ кард:

-Харидори лухтак бошен, дӯстдори кӯдак бошен, моли ман моли Чинай, ай навъи беҳтаринай, бихарен ин лухтакора, хурсанд кунен кӯдакора, шодии кӯдака бин, бозии кӯдака бин.

-Хоҳар, агар харидор бошӣ, ин моли навай. Пушташ ду калид дора. Яктоша тов битӣ, чашмоша хуй када гиря мекуна, дуомша тов битӣ, хов мекуна. Кудак бинан, хурсанд мешаван...

Ба марди фурӯшанда хира шуд. Марде бо мӯйҳои мошубиринҷ, пешонии паҳни ожангзада, чашмҳои сиёҳи зинда, чехраи хандон ва нигоҳи сартопо хошиш. Дар зехнаш як суол мечархид. Оё ин зан моли ӯро мехарад ё намехарад? Худо кунад, ки бихарад...

Моҳрӯ нигоҳи пурниёзи фурушандаро зиёд мунтазир нагузошт. Аз миёни лухтакҳое, ки ҳама монанди якдигар буданд, якеро бардошт. *Ба чашимони нилии шишагии нигарист. Дар мардумакӣ чашимони шишаӣ аксаиро дид, чашимони пурниёзи худро диду хандид. Дар миёни ханда қатраашке аз сари миғзонаш бар чашими шишаӣ фурӯ чакиду давр то даври чашим чархид. Ҳангоме ки мехост бо сари ангушт ашкашро аз чашими лухтак пок созад, дасташ ба калид расиду пушти лухтак садо баровард. Моҳрӯ гайришхтиёр он мавҷуди сару беҳисро багал карду тан ба гиря супурд.*

Лухтакфурӯши хушгӯ дар сурати харидораш чи дид,

маълум набуд, аммо вазъи равониаш зуд тағйир намуд. Бо дастҳои ларзон пулери, ки бар ивази лухтак ба сӯяш дароз шуда буд, гирифт ва лангон-лангон дур шуд. Вале пас аз лаҳзае ба қафо баргашт. Хост бубинад, ки муштарияш чӣ мекунад Мохрӯро саричо бо лухтаки дар бағал кашида дид, ки аз пушт ба ўву аробаи лухтакбораш нигоҳ мекард. Дили мард таҳ кашид. Зехнаш барои муддате аз гирифториҳои рӯзгораш пок шуд. Фаромӯш кард, ки субҳи он рӯз, сарнавишт дар чи шоҳроҳе ва бо чӣ анбоне қарор дода будаиш, то чархи зиндагиашро бичархонад ва рафъи эҳтиёҷ кунад.

Нигоҳи ин зани харидор нигоҳи маъмулӣ набуд. *Дарде дошт, ки инсон мардум дар ҳар гӯшае аз дунё эҳсосаш мекунад. Барои илоҷи он доруву давои хося, забону ҳарфи ҳичои махсусе лозим нест. Танҳо ҳамдӯшу ҳамҷавор будан, эҳсоси ҳамдари доштан, умед додан кофист, то он дарди бузург хурду реза шавад, маҳву нобуд гардад. Худованд дар ниҳоди башар эҳсосеро чой намуда, ки зимни зуҳури пешомаде чунин, мушкilotи фардӣ, дарду ранҷи хешро канор мегузорад ва дарди дигаронро бузургтару илоҷашро муҳимтар медонад...*

Мард аробаи лухтакборашро канори роҳ гузошт ва лангида-лангида ба ҷониби Мохрӯ омад. Намедонист, ки сабаби таваккуфу нигоҳи хаёлпечидиаш ба ҷонибаш чист, вале ҳис мекард, ки сарчашмаи он дардест, ки дар решаи бунӣ ҳастии башар нуҳуфта аст.

Фарқи ин афкори печиди мард ба Мохрӯ наздик шуд. Намедонист чи бигӯяд. Мохрӯ бо лухтаки дар оғӯш кашидааш ашк мерехт. Дидани ин ҳолат мардро мутаассир намуд. Дар ҳоле ки аз асли мочаро чизе намефаҳмид, бо нимҳанде дардолуд гуфт:

-Хоҳар! Мабодо аз ин хариди субҳгоҳӣ пушаймон шуда бошӣ. Ин ашкҳо барои чӣ? Хоҳар! Ин лухтаки бағалатро ноҳиди нагир. *Одамӣ барои саргармии насли хеш, зебоию шодобии ҷаҳони тифлиш он чӣ корҳое мекунад? Дар гунаҳои сурхфому чашмҳои шишайӣ, дар*

панҷаҳои маснӯъии ин лухтак хирмане аз меҳру алоқии инсонҳо нуҳуфта аст. Пойи андешаи одамӣ чӣ қаламравҳои фарохеро дарнавардида, то чунин қолабе барои ҷойгузин намудани эҳсоси авотифи худ бисозад...

Намедонам, хариди ту ҳадяи кист? Вале яқин медонам, ки вуҷуди ин лухтак дунёи кӯдакатро дигаргун месозад. Онҳо анису муниси якдигар мешаванд. Бо ҳам одат мекунад. Дар хилват мусоҳиб мегарданд. Тифлак омӯхтаву андӯхтаояширо нисори ӯ месозад. Бо вай меҳрубонӣ мекунад, мехобонадаш, багал мегирадаш, мебӯсадаш ва ҳатто дар гӯшаи алла мехонад... Тифлак нохудоғоҳ бо ин гомҳои сода вориди муҳити инсонӣ мегардад. Муҳите, ки сайру гаит дар дашту дамани он ба содагӣ муяссар намешавад. Муқаддамоти мусофират ба ин сарзамин аз айёми кӯдакӣ оғоз мегардад. Кӯдак дар марзҳои тифлии хеш бо дидани шайъе бо номи лухтак бо рукни бунёдии ҳастӣ, шодӣ, суруду хурсандӣ ошно мегардад, бо лаззати пайванду иртиботи он бо инсон пай мебарад. Шабоҳату ҳамсоние, ки миёни сурати хешу лухтак мебинад, зеҳни кӯчаки ӯро вомедорад, то дар перомуни дигарон бияндешад. Саргармӣ бо бозичаҳои шабеҳи озмошигоҳест, ки кӯдак дар чаҳордевори он рафтору кирдаширо, бархурду муносибаташиро меозмояд. Ин озмошигоҳро мактабу омӯзгори муайяне нест. Дар ин майдон кӯдак дарсҷоеро, ки дар хонавода ноаён ноогоҳ аз бузургсолон, аз падару модар гирифтаву шундааст, дар амал меозмояд. Гоҳе мисли солхурдагон забони панду андарз мегушояд, гоҳи дигар дар нақши модар тифлакашро барои кирди нохушоянд сарзаниши мекунад ва дар ҳамин раванди ҷовидонӣ мазҳари зиндагии инсон тақрор мешавад, муҳити инсонӣ идомаи пайдо мекунад...

Ҳарфу ҳичои он роҳгузари ношинохт барои муддате мисли гирдоб фурӯ кашидаш, бо мавҷҳои зулолинаш дунёи пуртазоди даруни Моҳруро давродавр печониду тамоми иртиботу пайвандашро бо хориҷ бурида сохт. Зимомӣ зеҳну ҳушашро дар ихтиёри хеш гирифт. Ӯ

дигар асиру маҷзуби суҳбати пурбори мард шуда буд. Дар оинаи ин дунёи бераҳм, иттифоқи ачибе, рухдоди нодире дар зиндагии ӯ рух меод. Гуфтори мусохиби ранчуру нимтана гоҳе ба марзҳои афсӯсу дарег мекашонидаш ва замоне ба домани орзуҳои малакутӣ мерасонидаш. Вучуди пурниёзи хешро дар қалби дунёе тасаввур менамуд, ки сурату шеваи будубош дар конунашро он мард тавсиф намуда буд... *Дидагонаширо фурӯ баставу шодмону болидарӯҳ дар қаламрави он дунёи тамошойӣ қадам мезад. Гӯё навзод канораиш буд. Бӯйи хуше ба димоғаш расид, бӯе, ки дилро беқарор месохт, дар рағу пайвандаи неруву таҳарруки шодиовар медавонид, пеши назараи ҳама мазоҳири ҳастиро меҳрубону дӯстдоштанӣ менамуд, ба рақсу пойкубӣ водораиш мекард. Ӯ ин бӯйро то мағзи ҷон мешинохт. Бӯйи кӯдак буд, кӯдаки навзоди печида дар парпеч. Оғӯшаиш пуру муаттар аз бӯйи кӯдак шуда буд...*

Масту махмур аз суҳбати лаззатбори мусохиби сарироҳӣ ногаҳон эҳсос намуд, садои ӯ мисли як афсонаи ширине, ки ба поёни шӯрангези худ мерасад ва шунавандагонашро асиру дилбанд мекунад, қатъ шудааст... Моҳру пилқҳои бастаашро боз намуд то ба он маъюбмарди бозичафурӯш сипосгузорӣ кунад, вале худро танҳо дид. Мард ҳамон гуна ки беихтиёр наздаш омада буд, бо ҳамон шева орому хомӯш танҳояш гузошта буд...

Дар интиҳои тангкӯча марди лухтакфурӯш бо аробаи хеш дар ҳоли ҳаракат буд ва овози хушаш дар фазои субҳгоҳӣ миёни мардуми раҳгузар танин меандохт:

-Ҳой бародар, оҳой хоҳар! Лухтак-да биё, лухтаки чинӣ дорум. Лухтаки чашмкабуд, синааш пури суруд. Лухтак-да биё, лухтак-да биё...

Моҳрӯ пушаймон буд, ки дар ин суҳбати сахаргоҳӣ натавонист ҳарфе аз худ ба забон биёрад. Марди лангу аробаи бозичабораиш дигар аз назар ғойиб шуда буданд, вале ҷозибай дидор бо ӯ ҳайратзадааш намуда буд. *Кӣ*

мегуфт, марде ғарибу гирифтори садҳо ниёзу эҳтиёчи рӯзгор дар ниҳодаш ҷаҳоне чунин шигифту рашкангез, ибратомӯз, пинҳон дорад... Ин вучуди наҳифу ҳақир, аз назарҳо дурафтода, пажмурда бо вучуди сангини бори зиндагӣ ҳаргиз лаб аз шикоят боз намекунад, изҳори заъфу нотавонӣ наменамояд, оҳиста, ботавозу аз бағали мо мегузарад. Вале дар лаҳзоти лозим, рӯзи бозхосту нисор, замоне ки бозмегардаду соя мегустаронад, синаи замин барояш тангӣ мекунад. Дидани ин манзара раҳрави раҳгумро муътақид месозад, ки дар паймойиши ин бекаронасарои пурхатар таку танҳо нест, дар ҷаҳорсӯяи, дар канораи садҳо ҷаҳонест, зебову диданӣ, пардагӣ. Бояд чароге дар дили зеҳни хеш дошта бошӣ, то бо нуру сӯйи он вориди он сарзаминҳо гардӣ...

Моҳрӯ дар масири маъмулӣ, дар ҳамон замону макони ҳаррӯза бо қалбе саршори хушнудию рӯхе болида, бо киёфаи барозанда, бо арзишмантарин харидаш лухтаки зарринмӯйи чашмшишайӣ ба ҷониби бемористон гом бардошт.

Аз хаस्ताгию афсурдагӣ, изтиробу нигарониҳои пешин дигар чизе дар бисот надошт.

Гӯё ин дидори муъҷизаосо ўро аз ду гӯш такондаву ҳама дарду ранҷашро канор рехта буд. Ҳолати ғарибе дар ниҳодаш меҳмон шуда буд. Мисли меҳмоне, ки нохост, нобаҳангом, бе хабару бе дар задан дар боз намудаву вориди хонаат мешавад. *Меҳмони ноошинову ношинохт аст, вале хостанист, дар чеҳраиш, нигоҳаш, чизе дорад, ки дилатро мегушияд. Панҷараи нишоту шодии дарунатро боз мекунад, лабонатро хандазор месозад. Ҳар сӯ, ки назар медӯзӣ, чеҳраҳоро гарму моҳтобӣ мебинӣ. Дар он ҳангом ба зеҳнат мерасад, ки зиндагиро танҳо барои чунин лаҳзоти нодири эъҷозофаринаш метавон дӯст дошт. Лаҳзоте, ки зухуру идоматашон вобастаи иттиҳоду ҳамдӯшӣ, муносибату пайванди худи инсонхост. Аз умқи ҳастии башар, аз синаи эҳтиёчи мардум ин ҳисси пайванду иттиҳод бармехезад,*

то чархи гардони зистанро бигардонад. Хушиқболу хандидабахт касе, ки дами фароз омадани он фурсати хуриедполо сарриштаи хирад раҳо насозад, ҳузури он ягона пардагии ҳарҷойиро фаромӯш накунад.

Дар ҳақиқати масири тайшудаву сарзаминҳои шинохташуда, дар шинохти воқеияти андӯхтаҳои хиради башарӣ бо чашими шакку тардид нанигарад. бо тааммулу андеша, хушёру бедор, аз канори домҳои назарфиреби тасодуф бигузарад. Одамӣ дар имтидоди қарнҳо бисёр иттифоқ афтада, ки барои гурез аз масъулияту посухгарӣ аз зарфи синабози тасодуф баҳраҳо ҷўстааст.

Ё дар лаҳзаҳои ҳассоси сарнавишт ҷурму гуноҳони қардаи хешро ба домани тасодуф рехтаву вучудаширо аз ҷавобгарӣ қанор кашадааст. Чи басо заъфу нотағониҳои рӯзгориширо ба дӯши ҳамакаши тасодуф бор қардаву аз дур ба содадилӣ ин сайёди дардомафтада нешханд задааст...

Дарёи хотироташ ба шӯр омада буд. Дар хезиши амвоҷи ёдвораҳо, миёни андарзҳои шиновар масали «захри одамро одам мебарорад»-ро дид, ки гӯй даст сўяш менамуд ва таҷдиди ошноӣ мехост. Зиёд талош намуд, ҳавосашро гирдиҳам овард, то бидонад, ки нахустин бор он масалро аз забони кӣ шунида буд. Аммо саъю кӯшишаш ба ҳадар рафт. Натағонист замону макон ва мавриди истифодаи ин андарзи омӯзандаро муайян созад. Вале аз сӯи дигар ин ноқомӣ норухату ноумедаш нанамуд, зеро маҳз ҳамин рӯз пас аз дидори сарироҳӣ бо он роҳгузари дардманд дасти зехнаш ба умқи жарғои маънову моҳияти он расида буд...

Моҳрӯи паступун дар қаламрави беинтихову беқаронаи хаёл сар боло намуд. Бинои қаҳваيرانги дуошӯнаи бемористон дар фосилаи садметрӣ пешорӯяш намудор буд. Дидагонаш ба қаду басти офтоб бархурд. Риштаборони нурҳои сўзанда чашмхояшро рабуд, дигар тоқати нигоҳашро надошт. Маҷбур самти нигоҳашро

иваз, сарашро пойин намуд. Дид, чашмҳои лухтаки зарринмӯяш бозанд ва мисли ин ки мусофири танҳои равон дар роҳи пуроташи осмонро тамошо мекунад...

Хуршед мисли пешин дар он чодаи ҳамешагии ниландуд, бо чомаву перохани сурхфои оташин ва гунаҳои шуъларез оҳиста-оҳиста боло мерафт, авч мегирифт, то ҳастиро рӯи замин зери бол бигирад. Соҷи назараш ба Моҳрӯ афтод, мешинохташ, ҳар рӯз дар остонаи дарвозаи бемористон пешвозаш мегирифт. Зане бо рӯмоли заргаронии хушадор, вале танҳои танҳо. Хомӯшу сарбазер, печида бо андешаҳои бесарубун аз дари хокистарранг по ба хавлии бемористон мегузорад. Вале имрӯз нигоҳи ҳамабинаш зани дигар, Моҳрӯи лухтак ба бағалро дид. Ҳатто эҳсос намуд, ки ин ошнои заминиаш чехраи хариди дасташро аз ӯву дигарон пинҳон карданист. Вале хуршед пешдастӣ намуда буд. Моҳрӯ, ки ба чашмҳои шишаии лухтак назар намуд, акси хуршедро дид, ки дар мардумакӣ чашмҳои лухтак нишаставу ба сӯи ӯ механдид...

Моҳрӯ бо лабҳанде хафиф, ворида бемористон гардид ва якрост аз зинапоя ба ошёнаи дуюм баромад. Роҳрав хилвату ором буд. Ба ҷуз парастор, ки миёни роҳрав назди утоқи дорурезӣ, пушти миз нишаставу пинак мерафт, касе набуд. Дуртар аз ӯ утоқи кори Чаҳонгир қарор дошт, ки дараш боз буд.

Моҳрӯ ният кард хомӯш аз назди парастор бигзарад ва худро ба пеши Чаҳонгир бирасонад. Вале, ҳамин ки аз пушти навбатдор мегузашт, парастор ба тарафи ӯ баргашту гуфт:

-Моҳрӯ, салом. Мисли ин ки шабеҳи ман хоболудӣ?

-Салом, Гулрӯз! Ростӣ гап, дилам нахост аз хоб нофорат кунам. Худам медонам пинаки саримизӣ чӣ қадар ширин аст.

-Оҳой, лухтак дорӣ, хайрият аст?-пурсид Гулрӯз.

Ин суоле буд, ки беш аз ҳар чизи дигаре Моҳрӯро метарсонид. Моил набуд аз касе ҷунин суолеро

бишнавад, вале хилофи масали «омад ба сарам, аз он чӣ метарсидам», чунин иттифоке афтода буд ва бояд посух мегуфт. Вале посух ёфтани гуфтан кори осоне набуд. Чавобе, ки тарафи муқобилро қонеъ созад, ба зеҳнаш намерасид. Сабаби лухтак хариданаширо намерасид чӣ гуна тавзеҳ диҳад.

- Ба ёди бачагӣ афтодаму аз як роҳгузар харидамаш, -гуфт Моҳрӯ.

Гулрӯз таҳайюромез нигоҳе ба Моҳрӯ намуду дигар чизе нагуфт. Вале Моҳрӯ даст ба домани хотироти наврасиаш зад...

Даврони кӯдакӣ мисли як кӯҳдомане пургул пеши назараш зоҳир мегашт. Зери долони гилин, рӯйи гилеми сабзранги дурушт, бо дугонаҳо, ки чамъ меоманд, соатҳо машғули лухтаксозию арӯсақбофӣ мешуданд. Бо риштаҳои ранга, мулинаҳои садранг, чӯбаҳои хушк, арӯсақ мебофтанд. Аксар арӯсақҳои сохтаи онҳо шакли салиб доштанд. Латта ё пахтаро тоб дода, ҳалқаҳо мебофтанд, шабеҳи чехраи офтоб. Рӯйи ҳалқаҳо бо риштаҳои ранга мепечониданд ва сурати арӯсақро омода месохтанд. Сипас чӯбаи борикро ба синаи ҳалқа фуру меҳалониданд, то ин ки сару сурати арӯсақ зоҳир мегардид. Чӯбчаи дигарро, ки борику кӯтоҳтар аз бадани чубини арӯсақ буд, мегирифтанду поинтар аз сару гардан дар ҳолати мувозӣ қарор медоданд ва бо риштаҳои мулинаи дастҳои арӯсақро пайванд мезаданд.

Суроб ки омода мешуд, аз тикаи матоъҳои қаламрезгӣ мувофиқ ба қаду басташ пирӯҳанаш медӯхтанд, пирӯҳани ҳафтрангро ба танаш менамуданд... Рӯзгоре ширину моҳтобӣ пушти хотироташ ба фиғон омада буд....

Моҳрӯ шабеҳи касе, ки бо бори сангине бар дӯш, масири тӯлониеро тай намудаву охири ӯ нерӯву тавонашро ба қор меандозад, то ба сарманзил бирасад, ба сӯйи утоқи Чаҳонгир қадам бардошт. Сустию заъфи аҷибе дар зонуванаш эҳсос менамуд. Дигар ҷойи

тааммулу андеша набуд...

Сахнаҳое чунин шигифту изтиробзой ҳамеша ҳастии башариро дар доман аст. Бисоту асбобу анҷомаш аз ҳолати якнавохти рӯзҳои пешин тафовут дорад. Такрору якрангии низому роҳе, ки ҳар рӯз паймуда мешавад, чехраҳое, ки дар масири ҳамешагиаш бо онҳо бархурд мекунад, аъмоле, ки пайваста дар корғаҳи худ иҷро мекунад, оқибат инсонро ба дунёе мекашонад, ки номаш одат аст, *чаҳоне, ки ҳар гӯшааш дому гирифтормогоҳест. Ошноӣ бо мазохӯри ин дунё инсонро пойбанду гирифтормесозад. Чи душвор аст, ҳамдӯшу ҳамканор будан зистан бо одат...*

Одамӣ бе он ки ба банду басти ҷавҳари одат пай барад, чи осон асиру бандаи он мегардад. Зимомдорию фармонравойӣ нуҳуфта дар ниҳоду сиришти одат аст ва нахустин гоме, ки одат дар қаламрави дидор бо инсон бармедорад, асорати андешаву зеҳни инсон аст.

Ин нерӯи зиштхӯ, ҳамин ки андешаи моро ба даст гирифт, мисли зарпечак печ мезанад. Роҳу равзанаҳои бурунрафти зарфиятҳои нишаста дар ниҳодамонро бидуни он ки бӯ бибарем, мебандад. Ҳисси панҷонаи мо аз кор меафтад. Эҳсоси ҳамсоғиву ҳамҷавориро пардапӯши месозад. Забонаи шуълаи ҳар гуна истеъдоду нубуғ, ҳаракату нуёиро дар конуни зиндагиамон хомӯши месозад...

Занҷирпечу зиндонии одат фаромӯш мекунем, ки мӯрчагон дар як гӯшаи хонаи мо ҷашни арусӣ доранд. Ҷуфти кумриёни хокистарӣ, ки дар сакфи долон лона гузошта буданд, чӯча баровардаанд... Ҳамсоғии девор ба деворамон бобо шудааст...

***

Моҳрӯ қабл аз он ки худро ба утоқи Ҷаҳонгир бирасонад, лаҳзае таваққуф намуд, пас гашт ва нигоҳе ба парастор андохт. Меҳост бидонад, ки оё нигоҳи кунҷковаш ўро таъқиб мекунад, ё даргири қору бори худ аст.

Гулрӯз қалам дар даст машғули навиштан буд. Ин ҳолат ӯро хотирҷамъ кард. Қадами дигаре бардошт ва дар остонаи дари Ҷаҳонгир қарор гирифт.

Ҷаҳонгир пушти миз нишаставу машғули рӯзномахонӣ буд. Матлаби рӯзнома ба андозае ҷазбаш намуда буд, ки расидани ҳеҷ аҳадеро ҳис наменамуд. Моҳрӯ ҳамоно пеши дар рост истодаву аз фарти ҳаяҷон чуръати салом гуфтан надошт. Қалбаш дар қафаси сина бозӣ мекард. Беихтиёр сари лухтакро бар рӯи сина гузошту саҳт бағал намуд. Гумон дошт бо ин роҳ метавонад пеши тӯфони бархоста дар хонаи дилро бигирад. Чашмаш ба дарахти пирсоли сафедор афтод, ки аз пушти панҷараи утоқ намудор буд. Хазонрезон қариб тамоми баргҳояшро дона-дона барчида буд. Танҳо баргҳои зарду сурхфом бар рӯи баъзе аз шоҳаҳо боқӣ мондаву рӯзҳои вопасини умри хешро мешумурданд.

Анвори хуршед аз тани хазонхураву пажмурдаи баргҳо мегузашт ва мустақим воридаи утоқи Ҷаҳонгир мешуд. Дар аснои гузар вучуди баргҳо шабеҳи оташпора мегашт. Гӯё дар бағали шоҳаҳо оташ гиронда буданд. Тамошои ин саҳнаи тирамоҳӣ нигоҳи Моҳрӯро ба доми худ фуру кашид. Танҳо садои нобаҳангоми сартабиб ба худ овардаш.

-Субҳ ба хайр, Моҳрӯ! Чаро рост истодаӣ? Дарун бидаро,-гуфт Ҷаҳонгир.

-Субҳи Шумо ҳам ба хайр-посух гуфт Моҳрӯ ва дар ҳоле ки воридаи утоқ мешуд, эҳсос намуд, ки хушу гӯши сартабиб сӯи лухтаки бағалаш мувачҷеҳ аст.

Рӯи курсӣ нишаст. Лаҳзае чанд фазои утоқро хомӯшӣ фаро гирифт. Зеричашмӣ ба ҳам нигоҳ мекарданд. Оқибат Моҳрӯ сукутро шикаст:

-Ҷаҳонгир! Ман як рӯфтгори одиям. Ба ҷойи он ки утоқи Шуморо бирӯбаму поккорӣ кунам, рӯ ба рӯятон мисли меҳмон нишастаам. Хеле дилам меҳаҳад, ки аз ман бипурсӣ, чӣ дарде дорам,чӣ ниёзе маро ба пеши Шумо кашондааст?

-Чӣ бигӯям? Лухтак ба бағал ба кор ҳозир шуданат мутааҷҷибам намуд. Аз ин ки ворид шудаву рӯ ба рӯ нишастӣ, нигарон шудам. Эҳсос кардам, ки чизе барои гуфтан дорӣ. Худо кунад, ки хайрият бошад. Бигӯ, ман саропо гӯшу ҳушам,- изҳор дошт Ҷаҳонгир.

-Агар бигӯям сарзанишам намекунед?

Лаҳни пурсиши Моҳрӯ ба гунае буд, ки мусоҳибашро ба ханда водошт.

-Сарзаниши Шумо ҳаққи ман нест- бо нимханда гуфт, сартабиб.

-Ман..., ман..., ман мехоҳам он тифлаки модарзод беморро ба фарзандӣ қабул кунам. Шунидам модараш аз ӯ рӯ гардонидааст. Атрофи ин масъала шаб зиёд фикр кардам. Боварат меояд ё не, ҳатто хоб дидам, ки тарбияти тифлакро ба ман супурдаанд...

Моҳрӯ инро гуфту лаб фуру бастан ба мусоҳибаш назар андохт. Дархости ғайриинтизораш Ҷаҳонгирро комилан ғофилгир намуда буд. Фазои утокро аз нав сукути ғамангезе фаро гирифт. Чунин сукути сангину азиятборро Моҳрӯ ҳаргиз таҷриба накарда буд. Саропояшро сӯзише омехта ба ларзиш доман зада буд. Дастҳоро ба ҳам месойид. Эҳсос намуд, ки пешонию гунаҳояш арақшор шуданд. Хеле бим дошт, ки якбора посухи рад мешунавад ва ҳама орзуҳояш ба бод мераванд, аммо Ҷаҳонгир ҳамоно сокит ба нуқтае чашм духтаву бо қалам бар рӯи миз тақ-тақ мезад. Аз зехнаш чӣ мегузашт, маълум набуд.

-Фарзандхонӣ амали содае нест. Расмиёти зиёде дорад. Аз сӯйи дигар хуб кардӣ, ки ин мавзӯро дар миён гузоштӣ. Қарор буд тифлакро ба ятимхона бисупорем.

Чораи дигаре ҳам надорем. Тифлак то рӯзе, ки ҳаст, бояд он ҷо бошад...

-Магар бемории тифлак хеле вазнин аст?-музтарибу мушаввашхотир пурсид, Моҳрӯ.

-Чӣ бигӯям? Бар асоси дидаҳову будаҳо, кӯдаконе, ки

мубталои чунин бемории модарзоданд, беш аз як моҳ зинда наместонанд...

Посухи сартабиб Моҳрӯро мутаассир намуд. Хаёл мекард қалбаш даруни сина фуру мерезад. Метарсид, ки аз ҷузъиёти беморӣ чизи дигаре бишнавад ва дилшикаста гардад. Аз тарсу таҳлука ҳатто ба сартабиб нигоҳ намекард, то Ҷаҳонгир ба суҳбаташ идомат набахшад.

Моҳрӯ ошуфтагию изтиробии дарунашро то он вҷо, ки тавонист фуру нишонд ва пас аз муддате сукут ба худ чуръат доду гуфт:

-Маро бубахш, Ҷаҳонгир! Дигар намехоҳам аз табиати он беморӣ чизе бишнавам. Хоҳиш мекунам. Бояд маро бифаҳмӣ. Ман ба ин тифлак ниёз дорам, мисли ин ки инсон ба ҳавои танаффус, ба оби ошомиданӣ ниёзу эҳтиҷ дорад. Худоро ҳам хуш намеояд, вақте ман зинда бошаму он тифлаки маъсумро роҳии ятимхона кунанд.

-Хештандор бош, Моҳрӯ! Шояд ҳеҷ касе мисли ман ба эҳсосу авотифи ту ошно набошад. Хеле амиқ даркат мекунам. *Вале бидон, ниёзе, ки аз он сухан дар миён мегузори содаву маъмулӣ нест. Бартару бузургтар аз як ниёз аст. Нишони инсонияти туст. Вақте ки ниҳоду сиритти як бандаи хокӣ аз сарчашмаи ин сармои гаронбаҳо сероб мешавад, аз нерӯи некӣ, некандешию хайрхоҳӣ нур мегардад, ӯ дунёро ба ҷуз ба чаҳми муҳаббату дӯстдорӣ, сидқу вафо, тараҳҳуму шафқат, дигаргуна наметавонад бубинад.*

Агар чунин хислат дар ҷавҳари башар набуд, ҳастӣ камолу равнақе намедошт ва боғистони инсонро низ маъниву атру бӯе набуд...

Аглаб инсон пай намебаррад, ки ниҳоли умраиш бо вазиши ҷӣ бод ба ҷунбиш меояд. Самту хостангоҳи ин бодӣ вайронгару нохушоянд кучост? Вале гаризаи зотиаши ишора месозадаш, ки танҳо ӯ нест, ки бод ба ҷонаш ҷанг мезанаду тақонаш медиҳад, балки дар сарзамине

номаълум, инсоне аз табору хонадони ӯ, аз хуни ӯ дар панҷаи он бод ранҷ мекашад ва ин ранҷро бояд ҳама аъзои хонавода қисмат кунанд, то аз сиришти тахрибгару санги шиканандаи домани он чизе боқӣ намонад. То хурду рез-рез шавад, хок шавад, гард шавад, миёни хасу хошок, хокрӯбаҳо нобуд шавад....

Ба Худо аз он даме ки аз он рухдод огаҳ шудам, низоми рӯзгорам баҳам рехтааст. Бе хобу хур шудаам. Ёдаш аз зехнам дур намешавад...

Чаҳонгир афсурдаву парешонруҳ сар ба сукут рафт. Замон ба кундӣ мегузашт ва бо дастони ноаёнаш гулӯи орзуҳои Мохрӯро хафа мекард. Мохрӯ гумон менамуд мусоҳибаш аз мавзуи аслий тадриҷан канор меравад ва шояд ба марзи фаромӯшӣ бикашонадаш...

-Шабҳо хобам намебарад, ба торикӣ, сояҳои бозигари пардаҳои овезони рӯйи панҷара хира мешавам. Дар гумонам умри мо хокиён мисли калобаест, ки бо риштаҳои ҳазорранги лаҳзаҳо печ мехурад.

Дар хилоли ин чархишу гардандагист, ки пораҳои умри мо атрофи калоба, рӯйи якдигар қарор мегиранд, ноаёну пардагӣ мегарданд, фаромӯш мешаванд.

Миёни сояҳои беқарору нуртакопӯйи хонаи хоб гоҳе сабӣ мекунам, давронеро ба хотир биёрам, ки кай бори нахуст дар канори мардум паҳлӯи як дарахти сарсабз, гӯшаи як соқагули тозарӯи хушбӯ, дар обишори анвори моҳу хуршед, дар тамошои талотуми оби зулоли рӯдхонаҳо, дар шумиди мусиқии ҳазорнавъи синаи мургону паррандагони парвозӣ, зери сояи чатри ҳазортори як тортанак, дар донаҳои шодоби сурхфومي як хӯша ангур, дар резиши ашкдонаҳои як кӯдаки ятими ятим, нобаҳангом бар вучуди хеш, ба моҳияти будан, ин ки ман ҳам ҳастам, пай бурдам. Дар гузашти чӣ замону кадомин маконе бори аввал аз чаҳони ноогаҳӣ берун омадам. Бо дастии муъҷизаофарини чӣ нерӯе пардаҳои тори чашиму зехнам пора-пора шуд. Чӣ гуна вориди ин набардгоҳи ҷовидонӣ шудам, ки номаш зиндагист... Талошу сабӣи

хеширо дар таъйини марзҳои шинохти фасли оғоз бесуду бесамар, расида ба манзили афсӯсу дарег мебинам. Аз сӯйи дигар ин амр водорам месозад, то ба сарзаминҳое баргардам, ки то зиндаам, ёдҳояш аз хотирам зудуда намегардад, атру бӯяш аз димоғам дур намешавад.

-Мохрӯ! Ман низ намакхӯрдаи ятимхона ҳастам. Дар ин хокдон агар бичӯям, аз қавму хеш касе надорам. Намедонам, ки падару модарам кист. Дар ятимхона бузург шудам. Ёд надорам касе, боре барои дидани ман омада бошад. Як замоне дар ҷустуҷӯи падару модарам афтадам. Вале аз масъулини ятимхона ҳеҷ касе натавонист, посухе равшан бигӯяд. Хеле зуд тан ба сарнавишт супурдам...

Ҷаҳонгир аз нав сокит шуд. Моҳрӯи ноошно ба ин гӯшаи зиндагии сартабиб мунтазири ин фурсат буд, то аз мусоҳибааш атрофи мавзуоте бишнавад, ки аснои суҳбат даргири зехнаш шуда буданд. Ворида вазъе сангину пурпеч гардида буд. Медонист, ки дар чунин авзое танҳо ягона чораи раҳойӣ сухан гуфтан аст. Хомӯшӣ чорагар нест, балки равған ба оташ афкандан аст. Вале оғози гуфтугӯ, мушкилу ранҷзо буд. Моҳрӯ нахустин бор нигоҳе аз сари тараҳҳуму дилсӯзӣ ба ҷониби мусоҳибааш афканд.

Марде миёнсин, бо чехраи зебо, чашмҳои дурушти сияҳфом, гунаҳои паҳни зардранг, абрувони ғафси ба ҳам пайвандхӯрда дар муқобилаш нишаста буд. Вале ҳар бинанда дар умқи чашмонаш метавонист ба осонӣ ғами ниҳонери эҳсос намояд.

-Ҷаҳонгир! Маро бубахш, ки аз рӯзгори пешини Шумо беҳабар будам. Рост гуфтаанд, ки одамӣ шири хом хурдааст. Аксар вақт иттифоқ меафтад, ки дар фазои як коргоҳ қор мекунем, гӯё ҳамдаму ҳамнафаси якдигарем, вале амиқтар ки нигоҳ мекуни, мебинӣ, ки фарсахҳо аз ҳам фосила дорем. Ҷаргиз мутаваҷҷеҳи дунёи даруни якдигар набудаем. Намунааш ҳам худӣ манам. Замони зиёдест, ки бо Шумо ҳамкорам, вале аз

хонаводаатон ҳеч чизе намедонам. Шояд гурӯҳе аз мардум ин амрро муносиб надонанд, онро як гоми ғайримуҷоз дар зиндагии хусусии мардум бидонанд. Аммо ба гумони ман ҳамин шинохту маърифати китоби зиндагии якдигар аст, ки инсонҳоро бо ҳам наздик месозад. Пайванду наздикӣ боиси афзунии муҳаббату ишқ мегардад. Даст ба ҳам додан, ҳамдilu муниси якдигар будан, канори ҳам нишастан барои мардум иттиҳод эҷод мекунад, боли парвоз мебахшад, эҳсоси муштарак меофаринад. Зимни зуҳури мушкilot бо ин эҳсоси бедор ба суроги якдигар мераванд, аз рӯйи меҳру садоқат байни худ рафту омад мекунанд...

Зистан дар як конуни муштарак гушодадилӣ, забони боз меҳоҳад. Агар сиришти обҳои рӯдхонаҳо бо гузаштан аз синаи хоку рег, сангрезаҳо поку мусаффо гарданд, тиннати одамиро иҷтимои инсонӣ софу зулол месозад. Як инсон бо боз намудани уқдаҳои дил, розҳои фишорангез, дарду ранҷи хешро сарқӯбу пароканда месозад, аз хоки зоёву ҳаётбахшии ин конун гизо мегирад, рӯҳу равонаширо сероб менамояд ва дар ин масири бекарони идомат гом мебардорад...

Шояд Чаҳонгир қасд надошт дар бораи рӯзгори худ бештар суҳбат кунад, вале андешаҳои Моҳрӯ барангехташ. Фикр кард, ки мусоҳибаи рост мегӯяд.

Маҳзи хотири ин оҳе аз умқи сина кашид ва пораи дигаре аз достони зиндагиашро боз гуфт:

-Гуфтам-ку, ҳангоме ҳеч нишону хабаре аз падару модарам пайдо нашуд, ба тақдир тан додам... Барои ҳастии дунёи як кӯдак хеле чизҳо лозим аст. Вале замоне, ки дар осмони ин дунё моҳу хуршед, падару модар нест, ин дунё ҳамеша торику зулмонӣ боқӣ мемонад. Ба Худо сахт аст, модару падар надоштан, моҳи равшану хуршеди гармрӯ бар сар надоштан. Баъдҳо, ба ин муҳити дардзо хӯ гирифтаам. Медидам, ки ман танҳо нестам. Кӯдакони зиёде буданд, ки сарнавишташон шабеҳи тақдири ман буд. Онҳо низ мисли ман аз лаззати доштан маҳрум буданд.

Худо ҳеч тифлакеро аз доштани ин неъмат бенасиб накунад. Ятим будан шабеҳи мусофират дар биёбонест, ки онро на роҳу на нишонест. Хуршедаш ба ҷуз сӯзандагии маргрез чизи дигаре надорад. Хокаш сӯхтаву обаши хушикида аст. Фазояш, ҳавояш руҳшикану равонсӯз аст. Мусофири хурдсолро чӣ нерӯе лозим аст, то дар ин сарзамини сардаргум роҳ боз кунад, нашканад, қад кашад ва худро ба манзил бирасонад...

Аз дигар сӯ, пас аз гузашти солҳо, ки масири зиндагиямро арзёбӣ мекунам, ба ин натиҷа мерасам, ки агар рӯзгорам чунин шаклу сурате намедошт шояд бархурдам ба мазохири ҳастӣ- ба инсон дигаргуна мебуд.

Ҳамин эҳсоси надоштан буд, ки ман ба домани инсон паноҳ бурдам. Вучуди инсон ҷазбам намуд, ба сӯйи худ, ба домаи хеш кашидам. Замоне, ки ба ӯ хира шудам, дар ин вучуди ба зоҳир наҳиф оламеро дидам, ки васфношуданист. Шабоҳате миёни инсону замин эҳсос намудам. Хоки ин вучуд мисли замин зоёи ҷовидон аст. Дар хоки ин вучуд ниҳоли тараҳҳуму шафқат, дарахти меҳру ишқ ҳамеша сабзу шукуфонаст. Сиришти зотиш ин хок аст, ки дар домани он ба ҷуз тухми некӣ, хайр, саховату қарам донаи дигаре намерӯяд.

Ман аз ин мавҷуди зебо хубиҳо зиёд чашидаам, ки қобили шумор нест. Вале ҳеч ёдам намеравад, замоне, ки марди солдидае ба ятимхонаи мо омад. Ширинӣ оварду ба ҳама дона-дона тақсим кард. Вақте шириниро аз дасташ мегирифтаам ба чашмҳояш нигоҳ кардам. Ногоҳ акси хешро дар чашмҳояш дидам. Ба дидан-ку дидам, вале аз тарс такон хурда бо ҳамон содагии кӯдакона пурсидам:

- Амақчон, сурати ман дар чашмҳои Шумо чи кор мекуна?

Мард бо лабҳанде зариф маро ба оғӯш гирифтуну саҳт ба синааш зер намуд.

Моҳрӯ! Он лаҳза ҳолати аҷиб ба ман даст дода буд.

Ҳисси гарму ширин дар вучудам, дар хунам мечӯшид, аз нишот, аз фараҳ пур мешудам, баъдан бӯи хушу муаттар аз синаи он мард ба димоғам расиду маст шудам. Чашмҳоямро пӯшидам. Аз Худо мехостам, ки он ҳолати лаззатбор поён надошта бошад.

Мард низ мисли ин ки аз орзуи пинҳони ман огаҳӣ ёфта бошад, сахттар фишорам меод. Ногоҳ эҳсос кардам, ки пайкари он мард меларзад. Вақте раҳоям намуд, дидам, рӯ ҷониби дигар гардониду бо дастмол чашмҳоямро пок намуд.

Он замон аз сиришти банду басти он ҳолати бихишtii, он бӯю атр, чизе пайҳас нанамуда будам. Аммо солҳо пас яқин ҳосил намудам, ки танҳо ҳузури падар, атру бӯю меҳраш метавонад чунин ҳолу ҳавоero фароҳам кунад...

Саргарму мачзуби шунидани ин достони тараххумангез Моҳрӯ ногаҳон ҳис кард, ки лухтаки харидашро сахт дар канор гирифтаву дар сина фишор медиҳад. Ӯ аз ин амали худ шарм кашид. Ҷаҳонгир низ гӯё ки аз хичолати ӯ пай бурда бошад, барои берун омадан аз ин вазъ аз ҷой бархост ва панҷараи утоқашро боз намуд. Ҳавои тозаи мунтазири вуруд дар пушти панҷара ҳамроҳ бо насими сардсиришти тирамоҳӣ дохили утоқ шуд. Дар вучуди ноаёни ин меҳмонони беқарору бозигар ройиҳае аз тани парешхӯрдаи тобистони пир эҳсос мегардид...

Насими саропо такопӯву чунбиш дар фазои утоқ мечархиду мераксид, сару танашро ба дару шишаи ҷевон молиш меод, пас мегашту хешро зери миз мегирифт, лаҳзае пас болои миз мепарид, мисли муш зери авроқи рӯйи миз меҷаҳид ва лабони нозуки варақхоро ба садо дармеовард, аз сими ҷароғи овезон дар сақф мегирифт ва худро мисли дорбоз алвонҷ меод, ҷароғро ба бозӣ бармеангехт ва бо ин бозигарӣ гӯё меҳост ҳузури худро ба мардум собит созад. Фарқи тамошои ин бозигарӣ Моҳрӯву Ҷаҳонгир рӯ ба рӯйи ҳам нишаста буданд. Бо синае пур аз сухан барои гуфтан дар муқобили ҳам

қарор доштанд. Вале кашандагии мавзуи суҳбату қиддияти нигоҳҳои мутақобил ба ҳадде буд, ки оғози тоза саҳту мушқил буд.

Моҳрӯ аз як сӯ мехост давоми ривояти Ҷаҳонгирро бишнавад, аз дигар ҷониб масъалаи тифлаки бемор дар зехнаш мавҷ мезаду озораш менамуд.

Дар ҳамон ҳолу ҳавои сокиту ғамин ба ҳамдигар хира мешуданд ва барои давоми суҳбате, ки торафт мисли як ҳоби ширин пас аз хастагию қуфтагии азпофикан бар вучуди инсон чира мегардад, сухану матлаби раҳогар ҷустуҷӯ менамуданд. Моҳрӯ худ зиндонии вазъе буд, ки ҳам хоستانӣ буд, ҳам азиятбор. Бо гузашти ҳар лаҳзае дар пардаи афкораш манзараҳое норавшану мубҳам эҷод менамуд. Ба доройии утоқ ҳаросон чашм медуҳт, ба акси бузурге, ки даруни чорҷӯби зарҳалӣ бар девори чапи утоқ насб шуда буд, нигоҳ андохт. Як ҷуфти аспӣ кабудлиши дар ҳоли дав аз домани марғзоре сарсабзу назаррабо дохили чорҷӯб рӯйи матоъ наққошӣ шуда буд.

Дастҳои пеши аспони бедаф дар ҳаво муаллақ буданд ва самти давшон ба ҷониби машриқ буд. Марғзор то подомани бешаи сарсабз тӯл кашидаву аз паси беша қаторкӯҳҳо қарор доштанд. Аз пушти теғаҳои кӯҳ лаҳзаи саркашидани нахустин нурҳои хуршед ҳувайдо буд. Тасвири дави аспон ҷунон ҳунармандона наққошӣ шуда буд, ки бинанда гумон менамуд ду ҷонвари зебосурати Худоро зӯран асири чаҳорҷӯб кардаанд...

Аслан тамоми мавҷудоту махлуқоти олам бо як доман ниёзу эҳтиёҷ арзи вучуд мекунад. Печида бо ниёзҳои хеш ҳастиро ба сар мебаранд ва дар интиҳои умр боз ҳам асиру гирифтори ниёзҳои бепоён ба сӯйи адам гом мениҳанд. Моҳрӯ ба наққошӣ, ки хира шуда буд, медид, ки чи гуна дар як тасвири беҳис хосту ниёздонаи он ҷонварони берӯҳ тазоҳур мекунад. Чашмҳои дурушти муваҷҷеҳ ба сӯйи кӯҳдоман, гардани баланду ёлҳои

парешхурда, паракҳои димоғи дамида, ҳама дар як таҷаммуъ нигарон ба ҷониби хонаи хуршеданд...

Мохрӯ мултафит шуд, ки мусоҳибаш низ аз паси ӯ роғиби наққошии рӯйи девор гардида ва нақши дасти як хунарманди бохуш чашмашро рабудаст, вале дар зехнаш хотираҳои пешин ба шӯр омадаву майдони зухур мехостанд.

Ҷаҳонгир аз сари миз бархост, як пора докаи сафедро бардошта ба тасвир наздик шуд ва болои онро бо дока пок кард ва оҳиста ба сухан даромад:

-Ин наққошӣ ҳадяи як дӯсти даврони кӯдакиям аст. Наққоши гулдасту шоири хубест. Дар ятимхона бо ҳам бузург шудем. Аз ҳамон авони кӯдакӣ расмкаширо дӯст медошт. Мисли ман ҳеҷ қавму хеше надошт. Кати хоби ман канори кати ӯ буд. Аксар субҳ, ки аз хоб бедор мешудам зери сараш варақҳои наққошишударо мидидам.

Вале сарнавишти ӯ дар қиёс бо ман дардангезтар аст. Намедонам, синфи чандум будем. Дақиқ маълумам нест. Шояд синфи ҳафтум мехондем. Як рӯз пас аз дарс, ки вориди хобгоҳ шудам, дидам рӯйи бистараш пару хобидаву хомӯш гирия мекунад.

Ҳарчанд иллатҷӯӣ кардам, чизе намегуфт. Танҳо шомгоҳон, ки сабук шудаву оромиш пайдо намуд буд, парда аз рӯйи мояи ранҷи руҳозараш боз намуд.

-Ҷаҳонгир, як гап мегӯям, ба шарте, ки ба касе намегӯӣ.

Ман бо нишони ризоят сар чунбондам. Мидидам, ки ба ман нигоҳ мекунад, вале боз ҳам аз гуфтан худдорӣ мекунад. Тоқатам тоқ шуду гуфтам:

-Бигӯ, ба Худо қасам, ба гиребони куртаам намегӯям.

ӯ дар ҳоле ки ғичоба гулӯяшро гирифта буд, изҳор дошт:

-Имрӯз ман аз саргузашти ба ятимхона афтодонам воқиф шудам.

-Ин хабари ӯ ба ҳадде ғайриинтизору зананда буд, ки

хама чизро аз зеҳнам канор зад. Гӯё масте будам, ки хушёр шудам. Мутааҷчибу ҳайратзада пушти ҳам аз вай суол менамудам. Меҳостам ба чузъиёти саргузашташ ошно шавам:

-Ду-се рӯз пеш раиси ятимхона амаки Дастёр дастур дод, ки рӯйи коғаз акси охуро наққошӣ кунам. Субҳи имрӯз тасвири охуро наздаш бурдам. Бо як марди ношинохт дар утоқи кориаш нишаста буд. Амаки Дастёр чун наққоширо дид, бо хушнудӣ аз ман офарин кард:

-Боракаллох, писар. Дасти кама набинӣ. Иншоаллох, рассоми овозадор мешай. Аку тез рафта наздм ниғаҳбуни хобгоҳа фарёд кун!

Замоне ки аз утоқ берун шудам, аз хурсандӣ саросема банди кушодаи попӯши пойи ростамро зер кардам. Каладав хурдам. Кам монда буд, ки замин хурам. Замоне бо мақсади бастанӣ банди бози попӯш ҳам шудам, болои сӯхта намакоб гандумбирёни ҷайби пеши пироханам рӯйи фарши роҳрав пош хурд. Худро сарзаниш мекардам, ки чаро ҳам шудам... Гандумбирёни бомаза буд. Бо ҳасрату пушаймонӣ аз иттифоқи руҳдода хангоме ба чидани донаҳои хоколуди гандумбирён сар кардам, ногоҳ овози меҳмони амаки Дастёрро шунидам, ки мегуфт:

-Чӣ қадар зебо кашидааст. Аз оҳуи зинда фарқаш намекунӣ.

-Сағера худододай, дасташ гулай. Худо умраш бита, чашмаш нахура, сураткаши машхур мешава.

-Ягон соҳиб дорад?-пурсид меҳмон.

-Неъ,- гуфт Дастёр ва баъд аз як дақиқа сукут боз ба меҳмонаш посух дод:

-И сағераи бадбахта солҳои пеш як сахарӣ дар лулак таги ҳо анаму дарахти сафедори пушти девол ёфтани ба ятимхона овардан. Органо хеле кофтан, вале ҳичира наёфтани...

Бори сангини ин хотираи дардолуд Ҷаҳонгирро таҳти

фишор қарор дод, садояш ором-ором, зери пардаҳои сукут нопадид шуд...

Ҳофизаи башарӣ дар анбони худ аз чунин ёдвораҳое барсохтаву шаклгирифта бо обу гили ғам, биношуда бо хишту санги афсусу дареғ намунаҳо зиёд дорад. Ин ёдвораҳо, ки ҳосили дасту кирдори бераҳмонаи инсонанд, рӯзе ногузир, аз ин анбони ҷовидонӣ ба дӯши зеҳни соҳибашон ҷо мегиранд ва чи сангин ба тамошо менишинанд. Бори ин хотирот ба андозае сангин аст, ки ҳатто шохҳои кӯҳро ҳам мекунад. Инсонро ба зону дармеоваранд. Маҷбураш месозанд ба сукут паноҳ бибарад, шона ҳолӣ кунад, нафас рост кунад... Вале аз сӯйи дигар баъд аз шона ҳолӣ намудан аз зери ин бор инсон дигаргун мешавад, ҳолу ҳавои тоза пайдо мекунад, нерӯ мегирад, нигоҳаш ба зиндагӣ тағйир мекунад. Дар шинохту дарки воқеияти бараҳнаи ҳастӣ, -ин ки зистанро дар ҳар нақшу нигоре, ки зуҳур мекунад, бояд зист, гоми дигаре устувору борвар умедвор бар медорад...

Баъдҳо ин ятимписар коре кард, ки барои насли мо як гӯшаи таърих аст. Рӯйи матои сафед дарахти сафедор бо тамоми ҷузъиёташ наққошӣ намуда буд. Зери сафедор болои баргҳои сабз кӯдаке дар парпеч тасвир шуда буд. Кӯдаке дар ҳини гираву фарёди ниёзолуд. Чашмҳо пӯшида, даҳони кучакаш боз буд ва аз қираи чашмаш катраашке дар ҳоли фуру рехтан аст. Аз пушти сафедор аз дур суроби зани намудор аст, ки дар ҳоли фирор аст. Дар ҳоли фирор аз ҳештани хеш, аз хуни хеш, аз ноздонаи дили хеш... Дар поёни тасвир шеърه ҳам навишта буд:

Шаҳодат, шаҳодат бидех, эй дарахт!

Аз он зан, зани хуби нодидабахт,

Ҳамоне, ки омад канорат сахар,

Ки пойи вучудат гузорад гуҳар.

Бигӯ, эй сафедори коматбаланд,

Зи дидори он зан чи дорӣ ба ёд?

Чихо гуфт бо шоҳу бо барги ту?
Замоне ки тифлаш амонат ниҳод.
Бигӯ, эй сафедори сабзинаҷон!
Бигӯ қиссаҳо з-он зани хастаҷон.
Чаро кӯдаки хешро чо гузошт?
Вучудаш, умедаш ба саҳро гузошт.
Бигӯ, эй сафедор, чашмаш ханӯз
Аз обу зи ғам пур, вале бар дар аст,
Ки шояд замоне шавад боз дар
Дарояд ҳамон зан, киам модар аст...

Пас аз қироати шеър Ҷаҳонгир дар сояи сукути сангин ҳамонро бо ҳамон порадокаи дасташ рӯйи ёлу гардани поку ялаққосии ҷуфти аспӣ наққошишударо молиш меду тоза менамуд ва ғарқи андешаҳои пешин, гӯё худро барои бозгуфтани қиссае муҳиму боарзиштаре омода месозад.

Моҳрӯ дар гумонаш хато накарда буд. Ҷаҳонгир докаи гардбардоштаи дасташро ба хокрӯбачо партофт, дастҳояшро шусту сари ҷояш нишаст ва боз нигоҳе ба тасвири аспони бедаву афканд:

-Зиндагии мо инсонҳо маҷмӯае аз даву тоз, тақоӣи ҳамешагист. Бедорбахт қасе, ки дар ин ҷодаи саропо ҷунбишу ҷӯшиши танҳо набошад, канори ҷуфти хеш гул кунад, бишқуфад, доман бигустаронад...

Солҳо пеш, вақте ки донишҷӯи соли сеум будам, дар интиҳои як роҳрави пурсарусадои донишгоҳ, аз миёни ҳазорон нигоҳи умедрез, дар як фазои шодибарангези атролуд, нобаҳангом ба суроғам омад.

Бо ҳам ки рӯ ба рӯ омадем, беихтиёр чашиҳоямон ба ҳам уфтод. Ин бархурд бунёдавро тақон дод. Тақони лабрес аз нишоту фараҳ, боландагӣ. Ба гумонам як они воҳид садоҳо аз фазои роҳрав фуру рехтанд, пора-пора, хурду реза шуданд.

Ҷунбишҳо ҷон бохтанд, беҳиссу берӯҳ шуданд. Эҳсос мекардам, ки роҳрави донишгоҳ бароям тангӣ мекунад. Ҷ

ки суроғам гирифтаву ба домам намуда буд, шиқ буд. Ошиқ шудам... Духтаре, ки дӯсташ доштам, бо ӯ хонадор шудам, фарзанди ятимхона буд. Дар марзҳои он конуни сағирапарвар бо ҳам бузургу қадрас шудем, бе он ки бидонем, рӯзе рӯзгор риштаи умрамонро бо ҳам пайванд мезанад. Хеле зуд чашни арусӣ баргузор намудем ва фарзанддор шудем. Бо зуҳури нахустфарзанд зиндагиям рангу маънии тоза ёфта буд аммо... Он даврони малакутӣ хеле зуд ба поёни нохушоянди худ расид. Дар оғози соли панҷуми зиндагии муштарақ гули сурхамро бод бурд.

Мани ятими модарнадида бори дувум ятим шудам. Ятиме, ки оҳиста-оҳиста, бо дастони модар, бо забону лаҳнаи, бӯи ширу бӯи пистонаи ошно мешуду хӯ мегирифт, дубора ятим шуд. Ин даврони ятимӣ бараҳнатар аз пеш буд. Он зане ки бо ҷаҳони шигифтзоӣ шиқ шиносондам, лаззати фарзанд доштанро ҷашонидам дар домани якк субҳи наврасида сари зо рафт... Ва боз ман мондаму яктаписари ятимаму ятимие, ки гӯё моро раҳо карданӣ нест.

Гоҳе шабҳо, ки бедор мешавам, писарамро мебинам, ки канорам хобида ва сарашро зери бағалам гузоштааст. Дилам шӯр меҳурад, таҳ мекашад. Бо худ мегӯям оё соатеро фаро мерасонида бошад то дасти навозишгару пурначобате бар сари хонаи мо ҳам шавад ва муҳити ғуборолуду гирифтаи онро парешон кунад, осмонашро софу хуршедӣ созад...

Поёни ин сарнавишти дардрез дар қалби ранҷури Моҳрӯ исёне бапо намуда буд. Осмони ғамгирифтаи ҷашмонаш дами борон буд, вале талош менамуд худро ниғаҳ дорад. Бим дошт гирияро сар диҳад ва мусоҳиби ғамини ба марзи гирия расидаро водор ба ашкрезӣ намояд.

Намехост гирияи ин марди равшанзамирро, ки дар ин шаҳри бегона дар нахустин дидор инсонвор шуниду

даркаш намуд, бубинад. Гиря дар андешаи Моҳрӯ барои мард нишони шикасти рӯҳ аст...

-Ҳамин тавр, Моҳрӯ,- садо баровард Ҷаҳонгир. Ба хотири чунин саргузаштест, ки тақдири тифли бемор қарору сукутро аз ман рабудааст. То рӯзе, ки ҳаст, худам тарбияташ мекардам, вале дар хона касе надорам. Барои ҳамин тифлакро бо камоли ҷону дил ба ту месупорам. Аз ҳамин рӯз метавонӣ ўро бо худ бибарӣ. Вале боз ҳам фаромӯш нақунӣ, ки таҷрибаи талхи рӯзгори дохили бемористон аст, бо чунин беморие кӯдакони гирифтор беш аз як моҳ назистаанд...

***

Наздикиҳои офтобпаропар буд. Як рӯзи дигар аз рӯзҳои доманкутоҳи тирамоҳ поён меёфт. Моҳрӯ сари болини тифлакаш Насрин ҳамано нишаставу дарундарун гиря мекард. Насрин дар сиюмин рӯзи ҳастияш аз сари субҳ пистон ба даҳон нагирифта буд. Чашмхояшро ба ҳам баста буд. Мисли як мавҷуди беҳиссу қарахт ба назар мерасид. Моҳрӯ афсус меҳӯрд, ки чаро моҳҳои Худо чихил-пачоҳ рӯз нестанд. Таъкиди Ҷаҳонгир дар хусуси тӯли зиндагии тифлони мубталои ин беморӣ дар гӯшаш садо мезад ва изтиробу нигарониашро афзун месохт.

Торикӣ маҳаллаи Гилкоронро бо пардаҳои сияҳфомаш мепечонид ва сояи рангҳои торааш ба хонаи Моҳрӯ низ нуфуз менамуд. Фазое дилгиру афсурдазо, бимнок дар хона лангар мезад. Шуълаҳои умеди хонаро ба кундӣ ба фуру нишастан водор месохт. Садои занги дар баланд шуд.

-Ромиз аст, ки аз дарс баргашта,- худ ба худ гуфт,- Моҳрӯ ва рафт то дарро боз кунад. Ҳамин, ки назди дар омад, қуфлаки меҳвари дар чархид.

-Ромиз, ту ҳастӣ? -пурсид Моҳрӯ. Вале хилофи одат касе посух нагуфт.

-Ромиз, писарам, омадӣ?-такроран садо кард Моҳрӯ. Боз касе посух нагуфт. Дар ҳоле ки ташвишаш по

мегирифт, калид дувумбора чархише хурду дар аз берун боз шуд. Пушти дар Ромизу Чаҳонгир истода буданд.

Омадани Чаҳонгир ўро батамом ғофилгир намуда буд. Мисли як духтарбача даступо гум карда буд. Чӣ гуфтани чӣ карданаширо намедонист.

Гоҳ ба Ромиз, гоҳ ба Чаҳонгири истода дар остонаи дар назар медӯхт. Ақлу зеҳнаш, забонаш гӯё аз кор афтада буд.

Чаҳонгири ошно бо ҳолу ҳавои ботинии Моҳрӯ гиреҳи мушкилро боз намуд:

-Меодам, ки Насринро бубинам, дар роҳ Ромизро дучор омадам. Иҷозати даромдан ҳаст ё не?

-Марҳамат, қадамотон болои дида, дароед, вале ростӣ гап ҳеҷ интизор надоштам,- хичолатзада гуфт Моҳрӯ.

-Гуфта будӣ, зуд бармегардам, чун бознагаштӣ, хавотир шудам. Хостам тифлакро аз пеш, бо чашмони худ бубинам. Чӣ ҳол дорад?

Моҳрӯ медонист, ки омадани сартабиб бесабаб нест. Пур шудани якмоҳагӣ аз умри тифлак ўро ба ин чо овардааст. Дар ҳоле, ки ноумедӣ ба рӯҳу чонаш ҳамлавар шуда буд, ба пурсиши сартабиб посух гуфт:

-Имрӯз аз каллаи сахар то ҳол чизе нахурдааст. Ҳатто лабонаширо боз намекунад.

Чаҳонгир сари болини Насрин нишаст, дуру дароз ба ин мавҷуди печида дар сукуту оромиш, гирифтори дарде илочнопазир хира шуд. Бо ангуштонаш пилкҳои басташиро боз намуд. Моҳрӯ сур-сур ба ӯ менигарист, мунтазири шунидани сухане умедворкунанда буд. Вале ҳеҷ матлабе барои гуфтан надошт. Аз хондахову андӯхтаҳои пешин, аз манзараҳои дидааш дар иртибот бо мубталоёни ин бемории модарзод пораҳое ба зеҳнаш мерасид ва мисли ин ки нишонаву осоре шабеҳи аз онҳо дар тани заъифу қарахти Насрин медид. Ў як табиб буд, вале он лаҳза пушаймон буд, ки бо тору пуди беморӣ ошност. Фикр мекард, чи хушбахт буд, агар чизе намедонист.

Гоҳе инсонии ноогоҳ, беҳабар аз хатару ноамниҳои ҷоддае, ки роҳии он аст, беамониат ба сарманзили мақсуд мерасад, вале бар хилофи ӯ касе ошнову ворид дар гили мушқил дармемонад. Ҷаҳонгир барои нахустин бор ба хонаи ин зани иҷоранишин омада буд ва он ҳам дар сиюмин рӯзи гузашт аз умри тифлаки зиндаятим.

Омада буд, то дар ин рӯзи ногузири дарднок бо Моҳрӯ-модархонди тифлак соате биншинад, то дар лаҳзоти поёнии зиндагии тифлаки интизори марги ногузир ӯро ҳамроҳӣ кунад...

-Моҳрӯ дар як гӯшаи он хонаи фақирона дастархон паҳн намуд, чой дам кард. Замоне ба Ҷаҳонгир пиёлаи чойро дароз менамуд, оҳиста пурсид?

-Ба Худо, хеле нигаронам. Рӯзҳои пешин дар як рӯз то се шиша шир меҳӯрд. Вале имрӯз чочакро ба даҳон нагирифт. Чашмҳояшро ҳатто як маротиба нагушод...

Шунидани ин матлаби тарсолуд аз забони модаре, ки қалбаш саршори орзуву омоли сиҳатию тандурустии ҷигарбандаш аст, барои Ҷаҳонгир саҳт буд. Вале саҳттар аз он посух гуфтан бозгӯ намудани натиҷаи таҳқиқе буд, ки донишмандони дардшинос дар имтидоди замон ба домони он даст ёфтаанд. Ӯ қодир набуд бори дигар бигӯяд, ки он лаҳзаи ногузир наздик аст, бархе нишонаҳои онро дар пайкари наҳифи тифлак мебинад.

Ҷаҳонгир ҳатто натавонист ба чашмони пурниёзу интизори посухи дилдиҳанда мустақим нигоҳ дӯзад.

Ӯ борҳо дида буд, мазаи ин вазъи ошноро чашида буд. Рӯзгори инсонӣ аз доштани чунин вазъияте бенасиб нест. Вазъияте, ки аз шӯри дарду ранҷ, аз мусибат, аз бунбасти масири зеҳни ковишигар вуҷуди як инсон ба марзҳои шевану фарёд мерасад. Дар чунин ҳолате нигоҳи мустақими атрофиён ба дидагони инсонии гирифтзор метавонад оқибати нохушоянд дошта бошад, дарди ӯро даҳчанд созад, битарконадаш. Ин аст, ки наздикон маъмулан талош мекунанд, нигоҳашонро бидуздонанд ва танҳо бо даст бурдан ба шонаҳову оғӯи кашиданҳо, баёни ҳарфҳои

*сангини таскинбахш, аз ҳадду андозаи Ғаму мусибат,
дарду ранҷи якдигар бикоҳанд.*

Ҷаҳонгир сарафканда дар ҳоле, ки чашм сӯйи тифлак дошт, гуфт:

-Меҳоҳам вузӯ бигирам. Имкон ҳаст?

-Бале, бале, Ромизҷон, акаатро ҳамроҳӣ кун,- харосон посух гуфт Мохрӯ.

Замон дар ҷодаҳои пуршебу фарози он шаби тирамоҳ ба кундӣ роҳ мепаймуд. Кул меҳӯрд, пешпо меҳӯрд, замин мезад, садоҳои ғариб мебаровард. Зеҳнхоро асири худ, арсаи пурсишу суолҳои бечавоби ошуфтагию ташвиш намуда буд.

Ҷаҳонгир аз дастшӯйӣ берун омад, аз чайбаш ҷойнамози ҷаҳорқади ҳамёнмонандро берун кашид, паҳн карду намоз гузурд. Қибланоми ҷойнамоз, ки ақрабаки сурхфом дошт, тавачҷуҳи Мохрӯро ба худ кашид. Ҳар рӯз ба ҳамон самте, ки ақрабаки сурхранг ишора дошт, ҷонамозашро меандохту бо Худо розу ниёз менамуд, вале имрӯз дидани қибланома ӯро ба ёди хонадони падарӣ, падару модар, ёру бародар андохт, аз пушти ин эҳсоси дурии пайвандон, хонаву дарашон, дар вучудаш по гирифт ва шохоби ин маҷмӯа ба сарчашмаи ғами бузургаш фурӯ рехт... Маҷзуби ин андешаҳо дид, ки Ҷаҳонгир фотиҳа гирифт, ҷонамозашро ҷамъ кард, ба ғилофаш гузошту хомӯш сари болини Насрин омад.

Банди дасти нозукашро гирифтунгушт болои шохрагаш гузошт. Сипас ангушти ибҳом бар параи гардани зарифаш ниҳод ва бо ламси гӯшаи дигаре аз тани он тифлаки навпо хост донистваҳои худро биёзмойд, бубинад, нишонаҳое, ки дар пайкари тифлак дида, бо ончи зеҳни донишмандон шинохта, чи шабоҳату ҳамсоние доранд...

Мохрӯи муруқоби ин амал, бо қалби тӯфонӣ мунтазири шунидани гуфтори сартабиб буд. Ҷаҳонгир медид, ки ҳавсалаи зани бечора сар меравад, бояд чизе

бигӯяд, то таскинбахшу корсоз бошад. Вале чӣ? Намедонист. Вазъи кӯдак тағйир накарда буд. Ҷаҳонгир ба тарафи Моҳрӯи музтарибу ғамин нигаристу гуфт:

-Хештандор бош, Моҳрӯ. Ҷама чиз дасти Худост.

Сипас, гӯё паёмади бадеро эҳсос намуда бошад, сари болини кӯдак ба хондани сураи «Ёсин» оғоз намуд:

-Бисмил-лоҳи-р-рахмони-р-рахим.

Ёсин. Ва-л-Қуръони-л-ҳаким. Иннака ламин-ал-мурсалийн. Ёло сироти-м-муस्ताқим. Танзила-л-ъазизи-р-рахим. Литунзира қавма-м-мо унзира обоухум фаҳум гофилун. Лақад ҳаққа-л-қавлу ёло аксариҳим фаҳум ло юъминун...

Садои Ҷаҳонгир дар фазои хона мепечид. Ромизу Моҳрӯ низ паҳлӯи дигари кӯдак нишаставу ба қироати ӯ гӯш фаро дода буданд. Чунин сурат гирифтани ҳол Моҳрӯро бесаранҷому носабур сохт. Ба худ мепечид, лаб мегазид ва дар ниҳояти ноумедӣ ба он замони ногузир, ки Ҷаҳонгир ишора намуда буд, ба тақдир тан меод. Гумон менамуд модоме, ки Ҷаҳонгир сураи Ёсин мехонад, дигар ҷама умедҳо аз даст рафтааст ва Насринаш рафтанист, таркаш карданист...

Ҷаҳонгир қироаташро ба поён расонид. Порае аз шаби тирамоҳӣ гузашта буд. Мехост худоҳофизӣ кунаду ба хонааш баргардад. Писараш танҳо буд. Андеша мекард, ки чи гуна аз ин тасмимаш Моҳрӯро огоҳ кунад.

Дар ҷамин асно садои гиряи тифлак баланд шуд ва хомӯшии марғбори хонаро фурӯ рехт. Садои ӯ одию маъмулӣ набуд. Ҷаҳонгир дар тӯли зиндагии коргоҳӣ ҳеч вақте чунин фарёди ҷонсӯзро нашнида буд. Садое, ки дар оғоз бар пардаҳои гӯш мисли сӯзан мехалид, лаҳзае баъд ба гиряи ором мубаддал шуд. Ҷаҳонгир мутаҳаййр даст ба пойҳои тифлак бурд ва ба молиш додани онҳо шуруъ намуд. Баногоҳ, ғайриинтизор тифлак пилқҳои бастаашро боз намуд. Моҳрӯ ҳам шуд ва аз рухсораҳои гарм-гарм бўсид. Ҷамин дам буд, ки Насрин хандид,

хандае, ки одатан баъди хоби амиқ, замони бедор гаштан дар лабони тифлак пайдо мешавад. Чаҳонгир ҳам шуд ва гӯш ба қафаси синаи Насрин гузошт.

Пас аз муддате сар баланд кард, гӯшашро кафи дасташ сахт шакид ва боз бар рӯи қалби кӯчаки Насрин фуру ниҳод. Замоне, ки ӯ машғули ин кор буд, барои Моҳрӯ тӯлонитарин рӯзи зиндагиаш буд. Фикр мекард замон аз ҳаракат бозмондааст, аз кор афтадааст. Сели дамоне аз суолу пурсишҳои бепосух, равонсӯзу рӯҳшикан, вожгунгари таҳдевори умед аз домани зеҳнаш девонавор, бепарчу порч мегузашту мегузашт. Наметавонист оромиш бигирад. Ромиз, ки ин ҳолати ногувори аммаашро назорагар буд, бархост ва ба ӯ як пиёла чойи ширгарм дароз кард, шотине нӯшидани чой мавҷи нооромии асабашро фуру бирезад. Моҳрӯ бо дастҳои ларзон пиёлаи чойро гирифт, вале тамоми ҳушу равонаш ба Насрину Чаҳонгир буд, ки ҳамано бо чашми гӯш дар қалби хурдакаки тифлак дунболи чизе мегашт.

Оқибат аз чой бархост. Ӯ шабеҳи як намозгузоре буд, ки пас аз анҷоми намоз, чойнамоз бармечинад ва бо эҳсоси ризояту қаноат Худовандро шокир мешавад. Ҳолати равонияш комилан дигаргун шуда буд. Бо таъби болидаву чехраи шукуфон гуфт:

-Моҳрӯ! Осуда бош. Дигар чойи ҳеҷ нигаронӣ нест. Ончи ба гӯши ман расид, муждарасони рӯзи хушоянд аст. Хатарҳо бартараф шуданд. Ҳамон пистонаки девори қалбаш, ки модарзод баста буд, боз шуда. Тифлак... тифлаки мо Худо хоҳад умри дароз мебинад. Дигар ғам нахӯр, гиря накун!

Бо ин хабари хуши деринтизор Моҳрӯ магар метавонист оромӣ сокист бошад. Ӯ ҳаргиз қодир набуд зимомӣ эҳсосу авотифи таҳрикшудаашро ба даст бигирад. Тифлакро ба оғӯш гирифтӣ даст ба домани гиря зад.

Дар шӯри гиряе, ки пас аз зойилу пароканда гаштани

анбӯхе аз абрҳои изтиробу нигарониҳо, ошуфтагию бесаранҷомиҳо бо домане аз шодию нишот сар мерасад ва вучуди инсонро чароғонӣ месозад, Моҳрӯ ба чехраи Насрин нигоҳ андохт. Дар лабони нозуку зарифаш сабзхандае дамида буд. Сабзхандаи латифу зебо, дилкашу чашмгир, вале розолуд. Қозибай хандаи тифлаки дардкашида Моҳрӯро ба худ кашид. Ӯ ҳаргиз дар шинохти моҳияти хандаи як тифлак таваҷҷуҳ накарда буд. *Барояш тааҷҷубовар буд, ки дар олами ноогоҳӣ хандаи кӯдакони навзод аз кучо сарчашма мегирад? Аммо медид, ки чи гуна дастӣ оромишбахши он сабзханда ба рухсори ӯ медавад, ашкҳои бари рухсорашро пок месозад, эҳсосоти ғиязоро дар ниҳодаш фурӯ менишонад ва дилашро боз мекунад. Бо гузашти ҳар лаҳзае кашандагии хандаи Насрин бештар мешуд.* Шиддати ханда ба ҳадде буд, ки комҳои бедандонаш падидор буданд. Ин ҳолат зехну андешаи Моҳрӯро бепову сар менамуд. Мерафт суроғи ҳар макону ҳар касе, ки хурдтарин пайванде бо Насрин дошт. Модари тифлак пеши назараш ҳувайдо шуд. Зане истода назди тиреза ва бо телефони ҳамроҳ пурҳарфӣ мекунад. Ба ҳеч ваҷҳ розӣ нест навзоди беморашро бигирад. Аз баҳраш гузаштааст...

Оҳ-, амон аз ин гӯшаи но по осудаи инсон. Чи бугранҷию печидагӣ, чи торикроҳи беинтиҳое. Замоне мебинад, ки хонаи ҳамсоя дар коми оташ фурӯ меравад, аз он шод мешавад, ки хайрият хонаи ӯ нест, ки месӯзад. Ё бореро, ки ҳамлаш бо уҳдаи ӯст ба дӯши дигарон мегузорад ва баъд озод, бо шонаҳои холӣ дар хатти ризояту қаноат қадам бар медорад. Инсонҳо аглаб аз баландиҳои огоҳӣ хеле огоҳона кирде содир мекунанд, зехнан тасмимҳое ба суди худ мегиранд, нақшаҳое тарҳ менамоянд. Ва оқибат пардаи худбинӣ, худхоҳӣ, худманӣшӣ рӯзе ононро ба сарзамине мерасонад, ки хокаш, обаши, ҳавояш, сӯзандагӣ дорад, дарун-дарун сӯхтан дорад.

Оташи сӯзандаи онро ҳеч касе нахоҳад диду фурӯ

нишонд, зеро дуд надорад. Дӯшборҳо дар ин водӣ сангинтару азпофикантар ва номи он водӣ пушаймонист. Пушаймоние, ки суде надорад. Расидагони ин манзил дар як чашм ба ҳам задан хурду ҳақир, нотавону залил, бечора мегарданд, вале ночоранд барои посух гуфтан, ҳисобӣ намудан омода бошанд...

Насринро рӯйи бистараш гузошт ва вориди ошхона шуд ,то барояш шир бипазад. Лаҳзае пас аз нав ба гирия афтод. Ин мусиқии ошно Ҷаҳонгирро ба худ кашид. Аз сари дастархоне, ки пеши панчара густарда шуда буд, бо Ромиз бархостанд ва пеши тифлак омаданд. Садое аз хилвати вучуди як мавчуди маъсум берун меомад, бо чамъи беруниён мепайваст, ҳузури хешро дар мазҳари инсонӣ устувор месохт.

Ҷаҳонгир ҳам шуд ва Насринро канор гирифт. Ҳамин ки ба ӯ чашм дӯхт, Насрин ором гирифт ва лабонаш моили ханда шуданд. Бо тамошои ин манзара ҳолати осмонӣ дар худ эҳсос намуд. Дар як чашм ба ҳам задан хастагиҳои рӯз аз вучудаш гум шуданд.

Тифлак бо чашмҳои рахшонаш ба Ҷаҳонгир менигарист ва побанди дунёи ноогоҳи худ механдид. *Хандаи софу зулол, мисли оби чаиша мечӯшид ва Ҷаҳонгирро хичолатзада менамуд. Фикр мекард тифлак ба аҷзу нотавонии хираду ақли инсон механдид. Гоҳе бандаи хокӣ мағруру ҳавогирифта бо болу пари дониستاҳои хеш фаромӯш мекард, дар марзи қаламрави дигаре қарор дорад, ки таҷовуз аз хатти он барои ақли ӯ мучоз нест.*

Дастии одамӣ дар масири дуру дарози шинохти мазохирӣ олам парда аз руҳи ганҷҳое номакшуф боз мегирад, ба иқлимҳое шигифт по мегузорад, ҳама буду набуд, дорони он марзу бумро дар ихтиёр мегирад ва дар ниҳояти амр нобаҳангом хиради лаҷомгусехтааш ба маснади гурур мешинонадаш, худро яккатози майдон, донои кулл, пешгӯю пешбин, таъйинкунандаи сарнавишти дигарон эҳсос мекунад, беҳабар аз

он ки хиради ӯ барои иҷрои ин амр қодир нест. Ба нақши аз пеш тасвиршудаи сарнавишти инсонҳо нақши дигаре изофа кардан дар қудрати ӯ нест. Гом бардоштан дар домани қудрати он ягона Наққош марги хирад аст...

Мохрӯ шишаи шир дар даст баргашт, чун Ҷаҳонгирро бо кӯдак дид, эҳсоси мубҳаму пардагӣ, вале ширин дар вучудаш ҳисс кард. Насринро оҳиста аз дасти Ҷаҳонгир гирифт ва ба лабони хандони ӯ пистонакро гузошт. Дар ҳоле ки кӯдак ҳарисона шир мехӯрд, Моҳрӯ беихтиёр пурсид:

-Ин қадар зиёд механдад? Барои чӣ?

Ҷаҳонгир худро нашнида ангорид. Пас аз муддате чун дид Насрин ширашро хӯрдаву оромиш пайдо намуд, изҳор дошт:

-Акнун ба ман иҷозат. Бояд баргардам.

-Ба Худо намедонам, чӣ гуна аз Шумо ташаккур кунам. Ман ҳаргиз хубихои Шуморо фаромӯш намекунам. Худо ёру мададгоратон бошад!

-Ман коре накардам. Ин вазифаи ман буд-,гуфт Ҷаҳонгир ва қабл аз он ки аз дар берун шавад, аз чайбаш лифофаеро берун оварда ба Моҳрӯ дароз намуда гуфт:

-Дар ин лифофа асноди лозими тифлак гирд омадааст. Хуб хифзашон кунӣ.

-Ба чону дил, албатта-изҳор дошт Моҳрӯ.

Ҷаҳонгир гоми дигаре бардошт ва бозпас гашту гуфт:

-Гуфтӣ, ки тифлак барои чӣ механдад? Шояд ба содаангорию содаандешии мо ва шояд ба рангбозихои инсонияти инсон...

***

Аснои рафтани Ҷаҳонгир посе аз шаби сардсери тирамоҳ гузашта буд. Моҳрӯ хаставу лакот ба рафтани меҳмон фаврӣ бистари хоби Ромизро омода намуд. Пас аз ҳафтаҳои беҳобию саргаронӣ рӯи бистар дароз кашид, лифофаро боз намуд, то ба асноди Насрин назар

кунад.

Дар саҳифаи аввали варақҳои берункашида аз дохили лифофа маълумотномаи кӯтоҳе дар бораи таваллуди Насрин дарҷ шуда буд. Вале гузар ба саҳифаи дувум ниҳодашро такон дод. Бо чашмонаш бовар намекард. Аз ҷо баланд шуд. Ҷаҳонгир унвони ӯ нома навишта буд. Аз бими он ки Ромиз аз бесаранҷомияш пай барад, бархост, ҷароғро хомӯш карду вориди ошхона шуд. Номаро рӯйи миз гузошт. Ҳаяҷони ғариб ба суроғаш омада буд ва лаҳза ба лаҳза дар замини вучудаш реша медавонид. Аз якбора хондани нома бим дошт. Вале сарчашмаи он тарсу бим, дилвопасӣ барояш ношно буд. Ба шӯстушӯи зарфҳо шуруъ кард. Зарфҳо шуставу покиза буданд, аммо дар шӯри ҳаяҷону изтиробии ногаҳонӣ, дубора ба пок кардани онҳо даст бурд.

Ба нома назар медӯхт, лабҳанде дар лабонаш хувайдо мешуд ва боз дар гурези андешаҳо нопадид мегардид. Оқибат зарфҳо шӯставу мурағтаб чида шуд. Худро ҷамъу ҷур намуда номаро ба даст гирифт. Ҷаҳонгир навишта буд:

«Моҳрӯ! Ин сатрҳо раҳоварди зехну андешаи хастапӯи мананд. Рӯзгор аксар бо ман номехрубон будааст. Вале бе он ки аз касе озурда бошаму эҳсоси ранҷиш кунам бо тавакул ба Худо ҳама шикасту рехтхоро, бори сангини руҳдодҳои нохушояндро ба ҷон қашидаву таҳаммул намудаам. Дар қиболи ҳеҷ мушкеле шона ҳам накардаам, аҷзу нотавонӣ ба руҳ нақшидаам. Агар гуноҳе содир кардам, ҷурмам ин аст, ки ба аҳримансириштоне мисли ноумедию дилмурдагӣ, яъсу ғам иҷоза намодаам, то меҳмони саройи ман бошанд. Имондор будан, бо эътиқод зистан инсонро муназзам месозад, қавӣ мегардонад, ба талошу тақопӯӣ созанда хидоят мекунад... Ман дар марҳилаи ҳассосе аз зиндагии хеш қарор дорам. Марҳалае, ки тақозо мекунад, ба шоҳроҳи бузурги рӯзгор ворид гардам ва гоме ҳаётофарин бардорам. Ин мусофирати пешорӯ ба хузури

хамсафари муносиб ниёз дорад. Ҳар андоза, ки меандешам, чашми зехнам ба сӯи ту мечархад, зеро, зиндагии ману ту муштаракоту шабоҳатҳои зиёде доранд. Худ ту медонӣ мо якдигарро хуб дарк мекунем. Аз ин рӯ умедворам дар ин сафари сарнавиштсоз маро ҳамроҳӣ кунӣ, чуфти ман бошӣ. То битавонем танҳои хешро қисмат кунем. Зиндагии хеш, дунёи хешро аз нав бисозем. Бовар кунем, ки пайванди мо баҳорзо мешавад...»

***

Дар ҳисори хиштсохти як ошхонаи маъмулии хонаи канории маҳалли Гилкорон, дар торикистони дили як шаби тирамоҳӣ миёни зарфҳои барчидаи рафҳо, дегу кафлез, бо дарёфти як номаи сода дар зиндагии Моҳрӯ иттифоқи аҷиб меафтад. Сояе аз ишқ дар рӯ ба рӯяш падидор шудаву ишораташ менамуд, то бо ӯ канор биёяд, азми ӯ кунад.

Зане, ки дар хилоли умраш ҳаргиз чунин номаи меҳромезу қалбӣ надидаву нахонда буд, аз фарти ҳаяҷон аз бистари дунёи худ берун мерафту, боз мегашт. Дарёи зехну афкораш гирифтори мадду ҷазри ғайриинтизор шуда буд.

Номаро гаштаву баргашта, пушти ҳам меҳонд ва бо ҳар гашту баргашт эҳсос мекард, бештар роғибтараш месозад, мекашад, ҷазбаш мекунад. Гумон мекард вожагон дар ин нома аз чинсу табори дигаранд. Заминашонро осмони дигарест. Вожагон дар ин нома мисли одамҳо танаффус мекунанд, гармрӯву хуршедианд, бо меҳр ханда мекунанд, нишот, шодӣ, умед дар ойнаи чашмашон мерақсад, мечархад...

Дар ниҳонгоҳи синааш эҳсоси хуфтае бедор шуда буд ва шигифтзада ба чаҳорсӯ нигоҳ мекард. Ҳар дидае дар назари ин ҳисси ғариби бархоста пас хоби гарони тӯлонӣ, хубрӯву дӯстдоштанӣ буд. Моҳрӯ дилхур аз он буд, ки чаро пешҳо аз ҳузури ин эҳсоси ширин, шӯри ботин, ғофил буд. Сояе аз ваҳму ҳарос дар фазои зехнаш

камрангу заъифсурат сурат падид меомад. Накунад, ки ин ҳисси навпову навзӯхур шабнамгуна аз бораи сабзи барги зиндагияш фурӯ резаду ўро аз он ҳолати лаззатофар маҳрум созад. Аз ин гузашта суоле азиятовар зехнашро меҳарошид. агар ин ҳисси начиб ишқ аст, магар деррас нест?

Туғёни он ҳисси ғариб ба гунае буд, ки имкони посухёбиро ба пурсишҳои паёпаё зудхези зехнаш салб менамуд. Вале бо гузашти замон гумон мекард, тадричан оромишу таскине фараҳбор синаашро пур мекунад.

-Не, набояд чунин бошад-, ба дил мегуфт, Моҳрӯ. Магар мешавад ишқ, ки гаронбахотарин неъматҳои Офаридгор аст, деррас бошад? Замон меҳаҳад, то ин эҳсоси начибу нуҳуфта дар умқи ҷони ҷон, бо фаро расидани лаҳзаи зӯхур аз пинҳонгоҳи хеш бадар ояд ва ҳастии моро ба ҷунбишу такопӯ барангезад. *Дар паҳнаи ин кавну макон, миёни мавҷудоту махлуқот, аҷрому аҷсом ҳамаро оғозу анҷомест. Вале ишқ аз ин доира мустаност, зеро худ сабабгору муҳарриқи ҳастию раванди идомат аст, дар масири ҷовидонагӣ роҳнаймойи ҳамешагист.*

Моҳрӯ дар ҳоле ки номаро чаҳорқад менамуд, дар бораи Ҷаҳонгир меандешид. Сабру таҳаммул, ҳештандорӣ нотасвири вай дар қиболи шикастурехтҳои рӯзгор мутааҷҷибаш менамуд. Ў ба хурдтарин ҷузъиёти сарнавишти дардангезу саҳти Ҷаҳонгир ошно буд. Гумон мекард, шояд сарпанҷаи ҳамин ишқ буд, ки дасташ гирифтгу умедаш дошт, нагузошташ зери сояҳои ғами шикасту мусибат фурӯ резаду нопадидор шавад. Сари по гузошташу дар идомати мусофирати ин паҳндашти ҳазорманзару ҳазорхона ҳидояташ намуд, то дӯшбори қисматашро шоиставу муносиб ба манзил бирасонад...

Домони ҳар мусофирате анбошта аз руҳдодҳои аҷибу ғарибест. Ҳар мусофире ниёз ба ҳамсафаре дорад, то ранҷу азоби роҳро бо ӯ қисмат кунад, садоҳои хилвати синаашро дар гӯиши вай бирезад, тироҳани хомӯширо пора-

пора созад, вучуди андӯҳзояширо гард-гард, рез-рез кунад...
Ин ки дар ин мусофират Чаҳонгир ўро чуфти худ интиҳоб намуда, чи хуб! Аммо мушкил ин аст, ки бо чи шевае ишорати ризоят бидихад. Чӣ гуна бигӯяд, ки ў ризост. Омодааст, ранчу сахтиҳои ин сафари зиндагисозро ба қону дил бипазирад...

Нобаҳангом садои гиряи Насрин бархост, бўйи ин садои бихиштӣ ба гӯши қонаш расиду маст шуд.

-«Ҳатман гурусна мондааст», - андешид, Моҳрӯ.

Шишаи ширро, ки болои дегдони барқӣ даруни оби чӯшида гузошта буд, бардошту сари болини тифлак рафт.

Насрин бо хӯрдани шир ором гирифт дубора ба хоб рафт. Моҳрӯ ғарқи шодӣ лухтаки зарринмӯйи чашмшишайиро паҳлӯи ў гузошт.

Субҳдамон буд...

Дари хонаро боз намуд, сипас сатли хокрӯбаҳоро бардошту ба берун баромад. Ҳеч касе дар атроф набуд. Танҳо дар канори хиёбони ягонаи Гилкорон чанд тан аз рӯфтгорон пиёдаравҳои канори хиёбонро мерӯбиданд. Хиёбони шаҳр бо расидан ба канораи маҳалли Гилкорон хатм мешуд ва баъд шоҳроҳ ба сӯйи дигар сарзаминҳо ибтидо мегирифт.

Моҳрӯ ба партобгоҳ расид, хокрӯбаҳоро рехту пас гашт. Ҳамин лаҳза дар гумонаш дар интиҳойи хиёбон, дуруст он ҷо, ки хиёбон бо гардише кулӣ поён меёфт, суроби пирмрдеро дид, ки саропо нуру зиё, ба сӯйи шаҳр гом бармедошт ва бо ҳар қадамаш, гирду бараш равшанӣ медурахшиду мерақсид.

Моҳрӯ нигоҳе ба пеши по намуд ва дубора, ки барои дидани суроби он пир қафо баргашт, касе падидор набуд.

Субҳ дамида буд... Субҳи сафедрӯю сафедандом, сафедарез...

Мундарича

Буйи шаб.....	3-34
Бозгашти падар.....	35-143
Садое аз хилват.....	144-272

Хуруфчин: Шоира Муслмонова
Рассомон: Азиза Додобоева
Раҳматулло Шарипов
Чурабеки Раҳим